

KONGRE KİTABI

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

28-29 Şubat 2020

Konya, Türkiye

ISBN: 978-625-7914-07-9

Editörler

Dr. Ismahan DÜZ

Samira KHADHRAOUI ONTUNC

All rights of this book belongs to IKSAD.
Without permission can't be
duplicate or copied.
Authors of chapters are responsible both
ethically and juridically.

Issued: 20.02.2020

KONGRE KİTABI

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

28-29 Şubat, 2020

Konya, Türkiye

Institute Of Economic Development And Social Researches
Publications®

(The Licence Number of Pubicator: 2014/31220)

TURKEY

TR: +90 342 606 06 75

E posta: kongreiksad@gmail.com

wwwgwww.iksad.com www.iksadkongre.org

All rights of this book belongs to IKSAD. Without
permission can't be duplicate or copied
Authors of chapters are responsible both ethically and
jurisdictionally

iksad Publications - 2020©

Issued: 20.02.2020

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

KONGRE KÜNYESİ

KONGRE ADI

**3. ULUSLARARASI ASYA
MODERN BİLİMLER KONGRESİ**

TARİHİ VE YERİ

28-29 Şubat 2020 KONYA, TÜRKİYE

DÜZENLEYEN KURUM

KSAD- İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü

KONGRE BAŞKANI

Doç. Dr. Sehrane KASIMI

GENEL KOORDİNATÖR

SAMIRA KHADHRAOUI ONTUNC

KONGRE RESMİ DİLLERİ

Turkish, English, French

KATILIMCI ÜLKELER

Türkiye, İran, Azerbaycan, Özbekistan, Cezayir, Hindistan

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

SUNUM ŞEKLİ

Sözlü Sunum, Poster Sunum

KABUL EDİLEN BİLDİRİ SAYISI

87 bildiri

REDDEDİLEN BİLDİRİ SAYISI

21 bildiri

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Tüm Başvurular Çift Kör Hakem Değerlendirmesi Sürecinden Geçmiştir.

DÜZENLEME KURULU

Assoc. Prof. Şehrana KAŞIMI

Dr. Mariam Şheddahi OLŞŞON

DR. AKBAR VALADBIGI

Şamira KHADHRAOUI ONTUNC

PROF. JACQUELINE AYOUB

AHMAD RAŞLAN

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Ahmad Şharif FAKHEER

Beirut University

Dr. Zhihuan MENCHUANG

Renmin University of China

Dr. Orhun Burak ŞOZEN

Gaziantep University

Dr. Ayşe ERKMEN

Gaziantep University

Dr. Murat KARA

Van Yuzuncuyıl University

Dr. Guray ALPAR

Turkish Army

Dr. Didem ATİŞ

Sakarya University

Dr. Maha Hamdan ALANAZI

Riyad King Abdullah University

Dr. Tamalika SULTANA
Dakka University of Bangladesh

Dr. Ludmila MEDVEDEVANYA
Russian Academy of Sciences

Dr. Kaan DİYARBAKIRLIOĞLU
Yalova University

Dr. Nilgün ÖZPOZAN
Erciyes University

Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA
Kyrgyz Economy University

Dr. Kenes JUSIPOV
Kazak Transportation Academy

Dr. Hoshi NAGATAMO
Asia University

CONFERENCE GALLERY

CONFERENCE GALLERY

CONFERENCE GALLERY

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

CONFERENCE GALLERY

3 . ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

28-29 Şubat 2020

Konya, Türkiye

Kongre Yeri: Bera Konya Otel

Adres: Nişantaş Mah, Dr. Mehmet Hulusi Baybal Cd. No:9, 42060 Selçuklu/Konya

Telefon: (0332) 238 42 42

KONGRE PROGRAMI

KATILIMCI ÜLKELER: Türkiye, İran, Azerbaycan, Uzbekistan, Cezayir, Hindistan

KONGRE GENEL KURALLARI

Kongrenin ilk günü gelerek kayıt yaptırmanız GEREKMEMEKTEDİR.

Kayıt masası kongre süresince 08:30-17:00 saatleri arasında hizmet verecektir. Kayıt masasında yoğunluk ve sıkışıklık yaşanmaması için sunum gününüzde oturumunuzdan yarım saat öncesinden gelerek kayıt yaptırabilirsiniz.

Sunum sıralamasının belirlenmesi, ara verilmesi ve oturuma ilişkin tüm hususlarda düzenleme kurulunu temsilen OTURUM BAŞKANLARI tam yetkilidir

Katılım belgeleri oturum sonunda, oturum Başkanı tarafından verilecektir Her bir sunum için 15 dk. ayrılmıştır.

Oturumlar programda belirtilen saatte başlayacaktır. Katılımcıların gecikmeksizin oturuma katılmaları gerekmektedir

Sunumlarınızda kitabi teorik bilgi ve tanımlardan kaçınarak, çalışmanızın özüne odaklanmanızı öneririz.

Sunumlarınızı (versiyon değişikliklerinden kaynaklanacak olumsuzluklardan etkilenmemeniz için) hem Power Point hem PDF olarak kaydederek yanınızda bulundurunuz.

Sunum bilgisayarlarına çok sayıda katılımcıya ait flaş bellekler takılacağı için Flaş Belleğinize virüs bulaşması ihtimali yüksektir. Bu sebeple içerisinde özel dosyalarınızın, tüm akademik çalışmalarınız, fotoğraflarınız vs. gibi bilgilerin olduğu Flaş Belleğiniz yerine başka bir flaş bellek kullanmanızı öneririz

Kongrelerde bazı flaş bellekler zaman zaman sunum bilgisayarları tarafından okunmayabilmektedir. Bu sebeple PPT ve PDF seklinde hazırladığınız sunumlarınızı aynı zamanda MAİL adresinizde de bulundurmanızı öneririz

Bu programda sunumunuzun bulunduğu sayfanın çıktısını yanınızda bulundurunuz

Cumartesi 29 Şubat 2020

Saat: 10.00-12.00

Salon: A1, Oturum-1	Oturum Başkanı: Ali ALGÜL
Ali ALGÜL	TİYATRONUN UNSURLARI BAKIMINDAN KEŞANLI ALİ DESTANI'NIN DEĞERLENDİRİLMESİ
Ali ALGÜL	PSİKANALİTİK EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ VE TÜRKİYE'DEKİ İZLERİ
Nazile ABDULLAZADE	AZERBAYCAN EDEBİYATI ÖĞRETİMİNİN GÜNCEL SORUNLARI
Sevda ABBASOVA	
Sevda ABBASOVA	AZERBAYCAN DİLİ EĞİTİMİNDE GERÇEKLİKLER VE PERSPEKTİFLER
Nazile ABDULLAZADE	
Şengül İLGAR	ERKEN ÇOCUKLUKTA OKULDA OYNANAN GELENEKSEL OYUNLAR VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN ANALİZİ
Rıdvan TUTUMLU	
Şengül İLGAR	ÇOCUKLARLA İLETİŞİMDE KULLANILAN ÖVGÜ SÖZLERİNİN ÖĞRETMEN, ÖĞRETMEN ADAYI VE EBEVEYN AÇISINDAN ANALİZİ
Esra ÖRS	
Şengül İLGAR	ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE DİL GELİŞİMİNDE AİLE VE ÖĞRETMENİN ROLÜ
Muzaffer YAĞMURTAŞAN	
Erhan KILINÇ	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER KARARLARI İLE AKADEMİK BAŞARISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
Hacer KARA	KOYUNOĞLU ŞEHİR MÜZE VE KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN OSMANLI DÖNEMİ KILIÇLARI
İlker Mete MİMİROĞLU	
Bedir SALA	TÜRKİYE'DE SİYASET-KÜLTÜR İLİŞKİSİ: ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ

Cumartesi 29 Şubat 2020

Saat: 13.00-15.30

Salon: A1, Oturum-2	Oturum Başkanı: Azimollah ALESHZADEH
Azimollah ALESHZADEH E. Vural YAVUZ	UNCERTAINTY ANALYSIS FOR WEIGHTED LINEAR COMBINATION BASED LANDSLIDE SUSCEPTIBILITY MAPPING: A CASE STUDY OF TORTUM LAKE REGION IN THE UZUNDERE COUNTY OF ERZURUM PROVINCE
Rabia DORUM Sibel YİĞİTARSLAN	THE OPTIMIZATION OF TOTAL FLAVONOID EXTRACTION FROM PUMPKIN SHELLS
Muhammed Furkan TAŞDEMİR İsmail KOYUNCU Ercan COSGUN Ferzan KATIRCIOĞLU	FPGA ÜZERİNDE GERÇEK ZAMANLI FAST CORNER ALGORİTMASI TABANLI GÖRÜNTÜ İŞLEME UYGULAMASI
Fatih KARATAŞ İsmail KOYUNCU Murat ALÇIN Murat TUNA	GERÇEK ZAMANLI BULANIK MANTIK UYGULAMALARI İÇİN ÜYELİK FONKSİYONLARININ FPGA TABANLI GERÇEKLENMESİ
Abdullah AVEY Emre ERTÜRK	FONKSİYONEL OLARAK DERECELENDİRİLMİŞ DAİRESEL SİLİNDİRİK KABUKLARIN KARMA SINIR KOŞULLARINDAKİ EKSENEL BURKULMA YÜKÜNE WINKLER ELASTİK ZEMİN ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI
Hakan KÖYLÜ Muhammed Fatih AY Hüseyin KOÇARSLAN Erhan KILINÇ	ARAÇ DİNAMİĞİNE GÖRE DİREKSİYON GEOMETRİLERİNİN BİRLEŞİMİNİ SAĞLAYAN BAĞIMSIZ YÖNLENDİRME KONTROLÜ VE SİMÜLASYONU ULUSLARARASI FİZİKSEL DAĞITIMI KOLAYLAŞTIRAN KURULUŞLAR: SERBEST BÖLGELER VE ANTREPOLAR
Ümmügülsüm ELMALI Gülsüm AYDIN Ali COŞAR	CHARACTERISATION OF STARCH BASED COMPOSITE WOUND DRESSING FILMS INCORPORATED WITH ESSENTIA OILS
Tuba BOSTAN Ş. Ayhan GAZİOĞLU	SARIYER RUMELİ KAVAĞI DERESİ TAŞKIN RİSKİNİN İRDELENMESİ

Cumartesi 29 Şubat 2020

Saat: 10.00-12.00

Salon: A2, Oturum-1	Oturum Başkanı: Salih MOLLAHALİLOĞLU
Rümeysa ÖZKAN Mehmet Enes GÖKLER Dilek ÖZTAŞ Salih MOLLAHALİLOĞLU	ÇOCUKLARDA OBEZİTE VE BESLENME
Betül AFŞAR Yasin TİRE Rabia ERKOÇAK Emine Çepni KÜTAHYA Betül KOZANHAN	OPEN CHOLECYSTECTOMY UNDER EPIDURAL ANESTHESIA IN A PATIENT WHO DEVELOPED SEPTIC SHOCK WITH HEART FAILURE AND RESPIRATORY DISTRESS-A CASE REPORT
Serap BAYRAM Aysel KARACA Dilek AKKUŞ	ÜNİVERSİTELİ GENÇLERDE BAĞIMLILIĞIN ÖNLENMESİNDE AKRAN EĞİTİCİLERİN EĞİTİMİNİN ve ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
Fatma Betül ERBİL Coşkun SAĞLAM Ferdane Melike DURAN	PROPAGATION OF CONVULVULUS COMPACTUS BOISS. WITH CUTTING AND POSSIBILITIES FOR USE IN LANDSCAPE 12 YILLIK PERYODDA AKCİĞER KARSİNOMU ÖN TANISI İLE BAŞVURAN OLGULARIN GÜNCEL LİTERATÜR EŞLİĞİNDE RETROSPEKTİF DEĞERLENDİRİLMESİ
Fatma TUNALI Osman TUGAY Fatma TUNALI Osman TUGAY	KONYA SELÇUKLU İLÇESİNDE ÜÇ ENDEMİK KELEBEK TÜRÜNÜN BESLENMESİNDE TERCİH ETTİĞİ BİTKİLER PLANT SPECIES FED BY CHAZARA BRISEIS, MELANARGIA LARISSA AND VANESSA CARDUI BUTTERFLIES

Cumartesi 29 Şubat 2020

Saat: 13.00-15.00

Salon: A2, Oturum-2	Oturum Başkanı: Murat ÇAKIRKAYA
Cumhur ŞAHİN	PETROL FİYATLARI FAİZ ORANLARI ÜZERİNDE ETKİLİ MİDİR? TÜRKİYE İÇİN BİR UYGULAMA
Murat ÇAKIRKAYA	HOLİSTİK PAZARLAMA BOYUTLARI İLE İLGİLİ TÜKETİCİ ALGILARINI ÖLÇMEYE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA
Çiğdem BİLKAN	CHANGE OF ELECTRICAL PROPERTIES OF SCHOTTKY BARRIER DIODES DEPENDING ON THE PRESENCE OF CDS-PVP INTERFACE LAYER
Ali TOZAR	EFFECT of CURRENT DENSITY on the CORROSION PROTECTION PERFORMANCE of the Ni-Co-B ALLOY ELECTRODEPOSITION
د. كريمة بن صغير د. إبتسام غانم د. أميرة هامل	التوافق النفسي و الاجتماعي لدى المراهقين المتمدرسين (دراسة ميدانية بمتوسطات بلدية عنابة – الجزائر)
A.X.DONIYOROV	ÖZBEKİSTAN VE TÜRKİYE MÜNASEBETLERİ DÜN VE BUGÜN (KONYA ŞEHRİ MİSALINDA)
Rakhmatov Murod GAYBULLAYEVİCH	THE PROBLEMS OF BOYMIRZA HAYIT AND FAMINE IN TURKESTAN
Seyyed Muhammad-Reza HUSSEİNİ	SOCIO-CULTURAL DIMENSIONS OF EDUCATIONAL LANGUAGE Overview on the Correlations between Textbooks and Classrooms Discourses
Akbar VALADBİĞİ	

Cumartesi 29 Şubat 2020

Saat: 15.00-17.00

Salon: A2, Oturum-3	Oturum Başkanı: Gökhan OFLUOĞLU
Gökhan OFLUOĞLU	İŞLETMELERDE DUYGUSAL ZEKANIN DÖNÜŞÜMSSEL LİDERLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
Mustafa ŞEN	KUR'AN'DA İNKÂRCILARIN HAYVANLARA TEŞBİHİ
Mustafa ŞEN	KUR'AN'DA NEFİSLERİN ÇİFTLEŞMESİ(Tekvîr Sûresi 7. Âyet Bağlamında)
Dövlətzadə Məhrux ƏFSƏRƏĞA QIZI	AZƏRBAYCAN MAARİFÇİ REALİST NƏSRİNDƏ BƏDİİ MƏTN HƏQİQƏTLƏRİ. (XIX ƏSRİN SONU XX ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİ)
Ebru ARSLANER DÜŞMEZKALENDER	EKO-REHBER, GASTRO-REHBER VE EKO-GASTRONOMİ
Gizem Sultan SARIKAYA	
Kandakharov Anvarjon KHASANOVİCH	SACRED PLACES OF NAKKSHBANDIA AND YASSAVIA IN NAVOI REGION
Zelal SAADA	المساجد ودورها في ترسيخ الايمان والقيم الاجتماعية الراقية
Sinan Sami AKKURT Halil DURSUN	A BRIEF OVERVIEW TO RESOLUTION OF FAMILY LAW DISPUTES THROUGH MEDIATION IN TURKISH LAW
Sinan Sami AKKURT Halil DURSUN	CONCORDAT PROCEDURE IN TURKISH LAW
Hamide Merve GÜÇLÜ	EARLY DETECTION OF RISK COMMITTEE IN JOINT STOCK COMPANIES ACCORDING TO TURKISH COMMERCIAL CODE
Hamide Merve GÜÇLÜ	TRANSFER OF SHARES IN A LIMITED LIABILITY COMPANY

POSTER SUNUMLARI

Khursheed Ahmad PARREY
Ismahan DUZ

Theoretical investigations of structural, elastic and electronic properties of CsPbI₃ perovskite

Khursheed Ahmad PARREY
Ismahan DUZ

A Comprehensive Study on Physical Properties of Halide Perovskite CsPbBr₃

Neslihan HAYDAROGLU
Abdurrahman AKTUMSEK

EGE BÖLGESİ'NDE YETİŞEN ŞEVKETİBOSTANIN ETİLASETAT ÖZÜTÜNÜN
ANTIÖKSİDAN KAPASİTESİNİN ARAŞTIRILMASI

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ
-İÇİNDEKİLER-

TİYATRONUN UNSURLARI BAKIMINDAN KEŞANLI ALİ DESTANI'NIN DEĞERLENDİRİLMESİ	1
ALİ ALGÜL	
PSİKANALİTİK EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ VE TÜRKİYE'DEKİ İZLERİ	3
ALİ ALGÜL	
AZERBAYCAN DİLİ EĞİTİMİNDE GERÇEKLİKLER VE PERSPEKTİFLER	5
NAZİLE ABDULLAZADE SEVDA ABBASOVA	
AZERBAYCAN EDEBİYATI ÖĞRETİMİNİN GÜNCEL SORUNLARI	10
NAZİLE ABDULLAZADE SEVDA ABBASOVA	
ERKEN ÇOCUKLUKTA OKULDA OYNANAN GELENEKSEL OYUNLAR VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN ANALİZİ	14
ŞENGÜL İLGAR RIDVAN TUTUMLU	
ÇOCUKLARLA İLETİŞİMDE KULLANILAN ÖVGÜ SÖZLERİNİN ÖĞRETMEN, ÖĞRETMEN ADAYI VE EBEVEYN AÇISINDAN ANALİZİ	16
ŞENGÜL İLGAR ESRA ÖRS	
ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE DİL GELİŞİMİNDE AİLE VE ÖĞRETMENİN ROLÜ	18
ŞENGÜL İLGAR MUZAFFER YAĞMURTAŞAN	
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER KARARLARI İLE AKADEMİK BAŞARISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	19
ERHAN KILINÇ	
KOYUNOĞLU ŞEHİR MÜZE VE KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN OSMANLI DÖNEMİ KILIÇLARI	33
HACER KARA İLKER METE MİMİROĞLU	
TÜRKİYE'DE SİYASET-KÜLTÜR İLİŞKİSİ: ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ	35
BEDİR SALA	
UNCERTAİNTY ANALYSIS FOR WEIGHTED LINEAR COMBINATION BASED LANDSLIDE SUSCEPTIBILITY MAPPING: A CASE STUDY OF TORTUM LAKE REGION IN THE UZUNDERE COUNTY OF ERZURUM PROVINCE	36
AZİMOLLAH ALESHZADEH E. VURAL YAVUZ	
THE OPTİMIZATION OF TOTAL FLAVONOİD EXTRACTION FROM PUMPKIN SHELLS	38
RABİA DORUM SİBEL YIGITARSLAN	
REAL-TIME FAST CORNER DETECTION ALGORITHM BASED IMAGE PROCESSING APPLICATION ON FPGA	50

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ
-İÇİNDEKİLER-

MUHAMMED FURKAN TAŞDEMİR İSMAİL KOYUNCU ERCAN COSGUN FERZAN KATIRCIOĞLU	
FPGA BASED IMPLEMENTATION OF MEMBERSHIP FUNCTIONS FOR REAL TIME FUZZY LOGIC APPLICATIONS	
FATİH KARATAŞ İSMAİL KOYUNCU MURAT ALÇIN MURAT TUNA	58
FONKSİYONEL OLARAK DERECELENDİRİLMİŞ DAİRESEL SİLİNDİRİK KABUKLARIN KARMA SINIR KOŞULLARINDAKİ EKSENEL BURKULMA YÜKÜNE WINKLER ELASTİK ZEMİN ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI	66
ABDULLAH AVE EMRE ERTÜRK	
ARAÇ DİNAMİĞİNE GÖRE DİREKSİYON GEOMETRİLERİNİN BİRLEŞİMİNİ SAĞLAYAN BAĞIMSIZ YÖNLENDİRME KONTROLÜ VE SİMÜLASYONU	68
HAKAN KÖYLÜ MUHAMMED FATİH AY	
ULUSLARARASI FİZİKSEL DAĞITIMI KOLAYLAŞTIRAN KURULUŞLAR: SERBEST BÖLGELER VE ANTREPOLAR	70
HÜSEYİN KOÇARSLAN ERHAN KILINÇ	
CHARACTERISATION OF STARCH BASED COMPOSITE WOUND DRESSING FILMS INCORPORATED WITH ESSENTIA OILS	72
ÜMMÜGÜLSÜM ELMAL GÜLSÜM AYDIN	
SARIYER RUMELİ KAVAĞI DERESİ TAŞKIN RİSKİNİN İRDELENMESİ	73
ALİ COŞAR TUBA BOSTAN Ş. AYHAN GAZİOĞLU	
ÇOCUKLARDA OBEZİTE VE BESLENME	88
RÜMEYSA ÖZKAN MEHMET ENES GÖKLER DİLEK ÖZTAŞ SALİH MOLLAHALİLOĞLU	
OPEN CHOLECYSTECTOMY UNDER EPIDURAL ANESTHESIA IN A PATIENT WHO DEVELOPED SEPTIC SHOCK WITH HEART FAILURE AND RESPIRATORY DISTRESS-A CASE REPORT	98
BETÜL AFŞAR YASİNTİR RABİA ERKOÇ EMİNE ÇEPNİ KÜTAHYA BETÜL KOZANHAN	
ÜNİVERSİTELİ GENÇLERDE BAĞIMLILIĞIN ÖNLENMESİNDE AKRAN EĞİTİCİLERİN EĞİTİMİNİN VE ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	106

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ -İÇİNDEKİLER-

SERAP BAYRAM AYSEL KARACA DİLEK AKKUŞ	
PROPAGATION OF CONVULVULUS COMPACTUS BOISS. WITH CUTTING AND POSSIBILITIES FOR USE IN LANDSCAPE	108
FATMA BETÜL ERBİL COŞKUN SAĞLAM	
12 YILLIK PERYODDA AKCİĞER KARSİNOMU ÖN TANISI İLE BAŞVURAN OLGULARIN GÜNCEL LİTERATÜR EŞLİĞİNDE RETROSPEKTİF DEĞERLENDİRİLMESİ	109
FERDANE MELİKE DURAN	
KONYA SELÇUKLU İLÇESİNDE ÜÇ ENDEMİK KELEBEK TÜRÜNÜN BESLENMESİNDE TERCİH ETTİĞİ BİTKİLER	115
FATMA TUNALI OSMAN TUGAY	
PLANT SPECİES FED BY CHAZARA BRİSEİS, MELANARGİA LARİSSA AND VANESSA CARDUI BUTTERFLİES	116
FATMA TUNALI OSMAN TUGAY	
PETROL FİYATLARI FAİZ ORANLARI ÜZERİNDE ETKİLİ MİDİR? TÜRKİYE İÇİN BİR UYGULAMA	117
CUMHUR ŞAHİN	
HOLİSTİK PAZARLAMA BOYUTLARI İLE İLGİLİ TÜKETİCİ ALGILARINI ÖLÇMEYE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA	118
MURAT ÇAKIRKAYA	
CHANGE OF ELECTRİCAL PROPERTİES OF SCHOTTKY BARRİER DİODES DEPENDING ON THE PRESENCE OF CDS-PVP İNTERFACE LAYER	132
ÇİĞDEM BİLKAN	
EFFECT OF CURRENT DENSITY ON THE CORROSION PROTECTION PERFORMANCE OF THE Nİ-CO-B ALLOY ELECTRODEPOSITION	139
ALİ TOZAR	
"التوافق النفسي و الاجتماعي لدى المراهقين المتمدرسين (دراسة ميدانية بمتوسطات بلدية عنابة – الجزائر)"	140
كريمة بن صغير إبتسام غانم أميرة هامل	
ÖZBEKİSTAN VE TÜRKİYE MÜNASEBETLERİ DÜN VE BUGÜN (KONYA ŞEHİRİ MİSALINDA)	141
A.X.DONİYOROV	
THE PROBLEMS OF BOYMIRZA HAYIT AND FAMINE IN TURKESTAN	151
RAXMATOV MUROD GAYBULLAEVICH	
SOCIO-CULTURAL DIMENSIONS OF EDUCATIONAL LANGUGE OVERVIEW ON THE CORRELATIONS BETWEEN TEXTBOOKS AND CLASSROOMS DISCOURSES	157
SEYYED MUHAMMAD-REZA HUSSEINI AKBAR VALADBİGİ	

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ -İÇİNDEKİLER-

İŞLETMELERDE DUYGUSAL ZEKANIN DÖNÜŞÜMSSEL LİDERLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ GÖKHAN OFLUOĞLU	158
KUR'AN'DA NEFİSLERİN ÇİFTLEŞMESİ (TEKVİR SÛRESİ 7. ÂYET BAĞLAMINDA) MUSTAFA ŞEN	165
KUR'AN'DA İNKÂRCILARIN HAYVANLARA TEŞBİHİ MUSTAFA ŞEN	167
AZƏRBAYCAN MAARİFÇİ REALİST NƏSRİNDƏ BƏDİİ MƏTN HƏQİQƏTLƏRİ (XIX ƏSRİN SONU XX ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİ) DÖVLƏTZADƏ MƏHRUX ƏFSƏRƏĞA QIZI	168
EKO-REHBER, GASTRO-REHBER VE EKO-GASTRONOMİ EBRU ARSLANER DÜŞMEZKALENDER GİZEM SULTAN SARIKAYA	176
SACRED PLACES OF NAKKSHBANDIA AND YASSAVIA IN NAVOI REGION KANDAKHAROV ANVARJON KHASANOVICH	178
المساجد ودورها في ترسيخ الايمان والقيم الاجتماعية الراقية ظلال سعده	188
A BRIEF OVERVIEW TO RESOLUTION OF FAMILY LAW DISPUTES THROUGH MEDIATION IN TURKISH LAW SİNAN SAMİ AKKURT HALİL DURSUN	192
CONCORDAT PROCEDURE IN TURKISH LAW SİNAN SAMİ AKKURT HALİL DURSUN	197
EARLY DETECTION OF RISK COMMITTEE IN JOINT STOCK COMPANIES ACCORDING TO TURKISH COMMERCIAL CODE HAMİDE MERVE GÜÇLÜ	202
TRANSFER OF SHARES IN A LIMITED LIABILITY COMPANY HAMİDE MERVE GÜÇLÜ	204
THEORETICAL INVESTIGATIONS OF STRUCTURAL, ELASTIC AND ELECTRONIC PROPERTIES OF CSPB13 PEROVSKITE KHURSHEED AHMAD PARREY ISMAHAN DUZ	206
A COMPREHENSIVE STUDY ON PHYSICAL PROPERTIES OF HALİDE PEROVSKİTE CSPBBR3 KHURSHEED AHMAD PARREY ISMAHAN DUZ	208
EGE BÖLGESİ'NDE YETİŞEN ŞEVKETİBOSTANIN ETİLASETAT ÖZÜTÜNÜN ANTİOKSİDAN KAPASİTESİNİN ARAŞTIRILMASI NESLİHAN HAYDAROĞLU ABDURRAHMAN AKTUMSEK	210

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

TIYATRONUN UNSURLARI BAKIMINDAN *KEŞANLI ALİ DESTANI*'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ali ALGÜL

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Özet

Bu çalışmada Haldun Taner'in *Keşanlı Ali Destanı* adlı yapıtı tiyatronun unsurları bakımından irdelenmektedir. Bu bağlamda eser; olay örgüsü, kişiler, zaman, sahne kullanımı, konu, dil ve anlatım gibi açılardan incelenerek Haldun Taner'in bu yapıttaki tiyatro yazarlığı ortaya çıkarılmaktadır. Antik Yunan'da ortaya çıkan tiyatro sanatı, XIX. yüzyıla kadar küçük farklarla varlığını devam ettirir. Tiyatro bu yüzyılda kendini gösteren coşumculuk akımıyla birlikte büyük bir değişime girer. XX. yüzyılda ise artık kitleselleşen tiyatro, hem içerik bakımından hem de yapı bakımından önceki dönemlerden farklı özelliklere sahip olur. Dışavurumculuk, deneysel tiyatro, gelecekçilik ve epik tiyatro gibi akımlar ortaya çıkar. Birbirlerinden oldukça farklı olan bu akımların ortak özelliği tiyatronun eskiden olduğu gibi gerçeği yansıtmasına karşı çıkmalarıdır. Yeni tiyatro anlayışında katharsis kavramı reddedilir. Seyirciyi avutan değil, eyleme çağıran tiyatro hâkim olur. Appia, Stanislavski, Craig, Strindberg, Samuel Beckett ve Bertolt Brecht'in başını çektiği geçtiğimiz yüzyılın tiyatrosu, yönetmeni ve sahneyi ön plana çıkarır. Yönetmen değerlendirilir. Seyirciyi de eyleme geçirmek için sahne düzeni öne çıkarılır. Hoparlörden ve ışık düzeninden de yararlanılarak izleyicinin uyanık kalması sağlanır.

1

Türkiye'de XIX. yüzyıla kadar tiyatronun seyri Batı'dan farklıdır. Türkiye'de ilk tiyatro eseri yazıldığında Avrupa'da tiyatro yaklaşık üç bin yılı geride bırakıyordu. Romantikler devrinde de üçe ayrılmıştı. Bu aradaki çok tuhaf zaman farkına karşın gerek Cumhuriyet'in ilk yıllarında devletin tiyatroya verdiği büyük destek gerekse Türk tiyatro yazarlarının yapıtları sonucunda ülkemizdeki tiyatro 1950'lere geldiğinde Batı tiyatrosunu yakalar. Hatta Melih Cevdet Anday'ın *Akan Zaman* *Duran Zaman* adlı kitabında belirttiğine göre, Muhsin Ertuğrul, Samuel Beckett'ın 1953'te Paris'te sahnelediği *Godot'yu Beklerken* adlı yapıtını Paris'ten bir hafta sonra Türkiye'de sahneye koyma başarısını gösterir.

Cumhuriyet'in yetiştirdiği büyük edebiyatçıları arasında yer alan Haldun Taner, öykü ve tiyatro yazarı olarak 1950 sonrası Türk edebiyatında kendine yer bulur. Epik tiyatronun Türkiye'deki öncüsü olan Haldun Taner'in dikkat çeken tiyatro yapıtları arasında; *Günün Adamı*, *Dışardakiler*, *Ve Değirmen Dönerdi*, *Fazilet Eczanesi*, *Timsah*, *Lütfen Dokunmayın*, *Huzur Çıkmazı*, *Gözlerimi Kaparım*, *Vazifemi Yaparım*, *Eşeğin Gölgesi*, *Zilli Zariye*, *Vatan Kurtaran Şaban*, *Bu Şehr-i İstanbul Ki*, *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı*, *Astronot Niyazi*, *Ha Bu Diyar*, *Dün Bugün*, *Marko Paşa*, *Aleyna'nın Kızı* yer alır. 31 Mart 1964'te ilk kez sahnelenen *Keşanlı Ali Destanı*, Haldun Taner'in en çok tanınan tiyatro eseridir. Gecekondu mahallesinde geçen *Keşanlı Ali Destanı*'nda geleneksel Türk tiyatrosunun birçok özelliği çağdaş bir

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

yorumla seyirciye sunulur. Haldun Taner yapıtında Türkiye gerçeklerini ele alır. Epik tiyatronun en güzel örneklerinden biri sayılan yapıt, hem ülkemizde hem de Türkiye dışında özellikle de Avrupa’da defalarca canlandırılır.

Anahtar sözcükler: Epik tiyatro, *Keşanlı Ali Destanı*

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

PSİKANALİTİK EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ VE TÜRKİYE'DEKİ İZLERİ

Ali ALGÜL

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Özet

Bu çalışmada psikanalitik edebiyat eleştirisi üzerinde durulmaktadır. Tarihsel bakımdan çok eski dönemlere kadar giden ve sürekli bir gelişim durumunda olan yazınsal eleştirinin günümüzdeki anlamıyla kullanılması Guy Michaud'a göre, XVIII. yüzyılda Almanya'da Lessing'le başlar. Lessing'den önce Antik Yunan'da Aristoteles'in *Poetika* adlı yapıtı ve bu eserdeki görüşleri devam ettiren Horatius ve Nicolas Boileau-Despréaux'nun yansıtmaya dayalı eleştiri anlayışları yer almaktaydı.

Pek de sevilmeyen yazın eleştirisi, farklı akımlardan, bakış açılarından oluşmaktadır. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* adlı kitabında Berna Moran, eleştiri akımlarını dış dünyaya ve topluma dönük eleştiri (tarihsel eleştiri, sosyolojik eleştiri ve marksist eleştiri), sanatçıya dönük eleştiri (sanatçının psikolojisi ve kişiliği, psikanalitik eleştiri), yeni eleştiri (yeni eleştiri, yapısalcı eleştiri ve arketipçi eleştiri) ve esere dönük eleştiri (izlenimci eleştiri, okur merkezli eleştiri) olmak üzere dört grupta toplar.

Psikanalitik edebiyat eleştirisi, XX. yüzyılın başlarında, Sigmund Freud'un insan davranışları üzerine yaptığı çalışmalara dayanır. Freud kendisine kadar geçen dönemde insanların üzerinde durmadığı ya da fark edemediği “Id”, “ego” ve “süperego” kavramlarını açığa çıkarır. Bunların insanların yaşamlarını nasıl etkilediklerini bilimsel olarak inceler. Böylece bilinçaltının verileriyle insanın eylemlerini yorumlamaya gider. Psikoloji gibi farklı bilim dallarını da etkileyen Sigmund Freud'un düşüncelerini, Alfred Adler, Carl Gustav Jung ve Jacques Lacan gibi bilim adamları daha da ileri götürürler. Bu çalışmalar sonucunda da psikanaliz XX. yüzyılın ortalarında yaygınlık kazanır.

Yazınsal metinlerin açıklanmasında psikanalizden yararlanma psikanalitik edebiyat eleştirisinin ortaya çıkmasına neden olur. Zamanla da psikanalitik eleştiri yöntemi yazınsal metnin incelemesinde önemli bir yer tutmaya başlar. Bu eleştiri yöntemini uygulayanlar, psikanalizin verilerinden yararlanarak çözümlemeler yaparlar. Yazarın bilinçaltından ve kişilik özelliklerinden yararlanarak yapıtı açıklığa kavuşturmak isterler. Bu yöntemle göre yapıtla yazarı arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Bu nedenle araştırmacının yapması gereken psikanalizin verilerinden yararlanarak metnin derin yapısını ortaya çıkarmaktır.

Yazınsal eleştirinin Türkiye'deki ilk izleri Tanzimat yıllarında görülür. Yeni Türk Edebiyatı'nın öncüleri olan Namık Kemal başta olmak üzere Rezaizade Mahmut Ekrem gibi şair ve yazarlar, Batı dünyasında gördükleri yazınsal eleştirinin benzerini Türkiye'de de uygulamaya başlarlar; fakat eleştirilerinde metot yoktur. Eleştiri konuları; dil, eski edebiyat, yeni edebiyat, şiirin biçimi ve içeriği üzerine olur. Tanzimat Edebiyatı'ndan sonra gelen Servet-i Fünûn edebiyatçıları ise daha yetkin

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

eleştiri yazılarına imza atarlar. II. Meşrutiyet yıllarında iyice yaygınlık kazanan yazınsal eleştiri, Cumhuriyet sonrasında kendine özgün bir alan açar. Batı’da olduğu gibi Türkiye’de de farklı ekollere bağlı yazınsal eleştiri anlayışları görülür. Bunlardan biri de, Mehmet Kaplan’ın da içinde bulunduğu, psikanalitik edebiyat eleştirisidir. Bu edebiyat eleştirisinde yapıta sızan yazarın yaşamı ve yapıt içinde geçen kahramanların bilinçaltları açığa çıkarılmak istenir.

Anahtar sözcükler: Sigmund Freud, psikanaliz, yazınsal eleştiri

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

AZERBAIJAN DİLİ EĞİTİMİNDE GERÇEKLER VE PERSPEKTİFLER

Nazile ABDULLAZADE

Sevda ABBASOVA

Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Özet

Öğrencilere sözlü ve yazılı iletişimde bilgi, beceri ve alışkanlıklar Azerbaycan dili eğitimiyle geliştirilir. Burada son amaç öğrencilerde iletişim becerileri, kendi düşüncelerini özgürce ve mantıksal olarak ifadeyi şekillendirmeden ibarettir. Bu beceri ve alışkanlıkların şekillenmesinde dilbilimin farklı alanları üzere bilgilerden bir araç olarak kullanılır. Ama şunu not edelim, kurikulum uygulanana kadar dilin konuşma pratiği temelinde eğitimi yönünde kullanılan işler gölgede kalarak öğrencilere daha çok dilbilimsel bilgiler vermek, onların bilimsel-teorik anlayışlarını artırmak bir amaç olarak öne çıkarılırdı. Kurikulumun uygulanması ise öğrencilerde dinleyip anlama, konuşma, oku, yazma problemlerinin çözümüne, iletişime, tanıtım gibi becerileri geliştirmeye ortam yaratmıştır.

Dil eğitiminde konuşma etkinliğinin ana bileşenlerinden biri gibi dinleyip anlama becerilerinin oluşturulması eğitimi önemlidir. Konuşanı sabırla dinlemek yüksek kabiliyettir. Böyle bir alışkanlığı kendinde şekillendirmeye çalışan öğrenci aynı zamanda taraf mukabilinin konuşmasındaki ana fikri ikinci dereceli fikirlerden ayırmakla daha erken doğru sonuca varır.

Konuşma faaliyetinde bir tür olarak becerilerin oluşturulması Azerbaycan dili eğitiminde öne sürülmüş ana görevlerden sayılır. Öğrenci özgür, bağımsız, kompakt, temiz konuşmakla edinilen bilgiyi ifadeetme fırsatı elde ediyor. Sözlü konuşma becerilerinin gelişimi öğrencilerin aktivasyonuna, geliştirmesine, bir kimlik olarak büyümesine başlatır.

Okuma sürecinde öğrenciler kelimenin gerçek özelliklerini, cümleler arasında ilişki, metnin iç yapısını anlama ile ilgili beceriler kazanır. Bu onların yaratıcılık, arama, araştırma yeteneklerinin gelişmesine hizmet ediyor. Oku metinleri öğrencinin yeni bilgiler erişimine, bilgilerinin genişlenmesine, bakış açısının oluşumuna etkiliyor. Azerbaycan dili eğitiminde okuma hep konuşma faaliyetinin diğer türleri için bir temel rolünü oynar.

Konuşma faaliyetinin bir bileşeni gibi yazma da önemli göstergelere sahiptir. Okuma sürecinde kazanılan beceriler yazma ile genişleterek yaratıcı formda uygulamayı bulur. Yazma yaratıcı süreçte öğrenci kendi faaliyetine zorlu yaklaşım öğrenir.

Sonuç olarak not edelim, Azerbaycan dili eğitiminin amacı öğrencilere serbest konuşa bilme faaliyeti ve gerekli dilbilim kavramları oluşturmaktır. Dil eğitiminde konuşma faaliyeti hep öne çekilmeli, verilen bilgiler ona yönlendirilmelidir.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Anahtar kelimeler: dil, eğitim, gerçeklik, perspektif, devlet programı

Summary

Students on oral and written communication skills, knowledge and habits are instilled with the teaching of Azerbaijani. The ultimate purpose of the students' communication skills, express their opinions freely and to establish a logical way. It is also used as a method in the formation of these skills and habits related to different areas of linguistics. However it should be noted that the practice of speech on the basis of language teaching curriculum applies until being eclipsed the work done for the students to give more linguistic knowledge, enhance their scientific awareness to the fore mentioned as a goal.

As one of the key components of language teaching speech and listening comprehension skills are of vital importance to training. High human ability to listen patiently speech of the speaker. Such a habit of trying to establish itself at the same time providing the necessary counterpart to the conclusion statements in speeches more often than the main idea of the second coming.

The students' listening comprehension curriculum, speaking, reading, writing problems, communication, presentation skills, as it contributed to the development.

As one of the activities of speech, the development of speaking skills is also one of the main objectives of the Azerbaijani language. The student gained is free, independent, clear, concise speech, he had the opportunity to acquiring knowledge. The development of verbal skills contributes to the activation and development of the student as an individual.

In the reading process, students gain skills in understanding the meaning of the word, the connections between sentences, and the internal structure of the text.

It also contributes to the development of his creativity, research skills and creativity. Reading texts also help a student gain new information, expand his or her knowledge, and shape the world outlook. Reading the texts of students to acquire new knowledge, to expand the circle of knowledge, affects the formation of range of vision. Reading in Azerbaijani language also plays a main role for other types of speech activities. In Azerbaijani language training reading also plays a main role as well as a foundation for other types of speech activity.

Writing is an important component of speech activity also has important indicators. The skills gained during the reading process are enhanced through writing and are being applied creatively. Writing is a creative process that teaches students to work in demanding approach to his or her activities.

Consequently, it should be noted that the purpose of the Azerbaijani language training is to give students a free speech activity and to form the necessary linguistic concepts in them.

Speech activities in language training should always be at the forefront and knowledge should be directed to it.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Key words: language, education, real, perspective, state program

GİRİŞ

Modern toplumda eğitim kişiliğin kapsamlı gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Son zamanlarda ülkemizde eğitimin gelişimi, özellikle Azerbaycan dilinin gelişimine uygulanmasının genişlendirilmesine dikkat ve bakım artmıştır. Öyle ki, devlet programları, kararnameleleri, emirleri dilimizin faaliyet alanını daha da genişletmiş, bütünlükte dil kültürünün önünde geniş fırsatlar açmıştır. Örnek olarak, tüm yükseköğretim kurumlarındaki ilgili uzmanlık alanlarında “Konuşma kültürü” fenninin eğitimi hoş bir durumdur. Aynı zamanda Azerbaycan dilinin devlet yönetiminde doğru kullanımı amacıyla farklı aydınlanma faaliyetlerinin organizasyonu bu kaygının açık örneğidir.

Devlet Stratejisi ve kurikulum. 2008 yılından bu yana devlet seviyesinde kurikulum reformu üzerinde yapılan çalışmalarda Azerbaycan dili fenni üzere derslerin yeni içerikte organizasyonu, dil eğitiminin ayrı-ayrı fenlerle entegre öğrenilmesi, aktif eğitim yöntemleri ve teknolojilerinden verimli kullanım ciddi bir görev olarak önerilmiştir. Devlet Stratejisinde de yetkinliğe dayalı kişiselleştirilmiş eğitim içeriğinin oluşturulmasına yönelik ilk stratejik hedef eğitimin tüm aşamalarında kurikulum uygulamasını kapsamaktadır.

Şu anda öğrenme süreci kişiliğin oluşması ve hayati alışkanlıkların oluşumuna odaklanarak öngörülen eğitim sonuçlarının uygulanmasına yönlendirilmiştir. Bu bakımdan genel eğitimin içeriğinin sonuçodaklılık, talepodaklılık ve kişilikodaklılık ilkeleri esas götürülmekle devlet eğitim standartlarının reallaştırılması önemli kabul edilmiştir.

Azerbaycan dilinin eğitimi metotları şimdi yeni bir kalitede entegre bir kurikulum temelinde çalışır.

Azerbaycan dili fenninin içeriği ve amacı. Fennin içeriği 4 içerik hatti üzere inter-aktif yöntemlerle gerçekleştirilen standartlardan oluşur. Eğitim sonuçlarının önceden belli olunması faaliyetin gelişimini izlemeye imkan sağlamıştır. Bu 9 yılda başarılı sonuçlar var ve perspektifler de bekleniyor. Perspektifde konuşma faaliyeti bir birleriyle etkileşim kuran bir sistem olarak öğretilmeli, öğrenme sürecinde bu beceriler entegre bir temelde oluşturulmalıdır. Yani, oku yazı, yazı konuşma, dinleyip anlama yazı ve konuşma ile ilgili bir şekilde uygulanmalıdır ki, eğitim sonuçları gerçekleştirilsin.

Uzun zaman bazı dilbilimçi alimler Azerbaycan dilini bilimsel fenn zann ediyor ve bu yüzden de öğrençilere dilin kuralları ve kanunlarının öğretilmesini üstün tutuyorlardı. Bu yüzden ortaokulu bitiren öğrencilerimizin çoğu özgür ifade kültürüne hakim olamıyorlardı. Yüzlərce kaydanı ezberə öğrenen öğrenci basit bir

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

konunun etrafında bir polemik oluşturmayı, fikir alışverişi etmeyi, serbestce konuşmayı, serbest makaleler yazmayı beceremiyordu.

Zaten öğrencilere teorik bilgiler de verilmelidir, ama önce hayat için, iletişim için yararlı olan konuşma becerileri şekillendirilmeli ve onu şekillendirmeye yarayacak bir bilgi sistemi seçilmelidir. Sadece böyle bir yönde belirli bir pratik amaçla hizmet edecek bilgilerin eğitiminden konuşmak olar. Aksi takdirde, bilginin hangi miktarda verilmesinden bakılmaksızın amaçlanan hedef kendini haklı çıkaramaz.

Öğrencilere dilin dilbilimsel temelini öğretmek eğitimde birincil amaç ve görev yok, araç rolünü oynamalıdır. Ayrıca, dilbilimsel anlayışların, kural ve kanunların öğrencilere öğretilmesi onların dil gelişimi, konuşma becerilerinin geliştirilmesine, sözlük kaynaklarının zenginleştirilmesine yönlendirilmelidir. Teorik materyal ezberletmek ve ya hatırlanmak için değil, sözlü ve yazılı konuşma görevlerini normalleştirmek, cilalamak, renkli şekillerde göstermek amacıyla kullanılmalıdır. Tek kelimeyle, Azerbaycan dili eğitiminin amacı öğrencilere serbest konuşma faaliyeti aşılamak ve onlarda gerekli dilbilimsel anlayışlar oluşturmaktır. Dil eğitiminde konuşma faaliyeti her zaman ön planda olmalı, verilen bilgiler ona yöneltilmelidir.

Dilin konuşma faaliyeti zemininde öğretilmesi öğrencinin günlük hayatta yararlı becerilere ustalaşmasını sağladığı gibi, dilin dilbilimsel kuruluşunun ilmi esasa öğrenilmesine de izin verir. Sadece böyle bir yaklaşım Azerbaycan dili eğitimi karşısında gerçekçi görevlerin uygulanmasına yol açabilir.

8

SONUÇ

Sonuçlar nelerdir? Bundan oluşur ki, Azerbaycan dili dersleri dinleyip anlama ve konuşma, oku – yazma ve dil kaydalarına ayit en önemli bilgi-beceri ve alışkanlıkların iltihaplanmasına hizmet ediyor. Tüm yöntemler ve araçlar, formlar, metotlar ve stratejiler, yanı sıra eğitim mekanizmaları faaliyet bağlamında kurulmuş ve karmaşık bir yaklaşımla desteklenen faaliyetden oluşur.

Bu anlamda Azerbaycan dilinin eğitimi metotlarının fenn kurikulumları sisteminde yeri və rolü iletişime hizmet gibi uygulanıyor ve hep diğer eğitim fenlerinin aşılması form ve yöntemlerine de eğitim dili gibi yön vermiş oluyor.

Şimdi anlaşılıyor ki, Azerbaycan dilinden geleneksel kurallara sahip eğitim sistemi bir içerik hattı üzere inşa edilmiş ve kaydalardan konuşmanın yönü optimum değilmiş. Perspektifte bu fennin amaç ve görevlerinin taktiksel olarak geliştirilmesi, tam orta öğretimde de fennin içeriğinin yeniden kurulması, bu alanda metodik gelişmeler, metodolojik öneriler yazılması sağlanmalıdır.

Dersliklerde çok çeşitli iletişim metinlerinden kaçınma, informatifliyin geniş farkındalık öğrencilerde dil duyarlılığına ilgiyi azaltabilir. İletişim metinleri canlı dili gözlemlene ve uygulama karakteri taşımalıdır. Dil kaydaları üzere verilen bilgilerin beceriye çevrilmesi ve onların temelinde alışkanlıkların oluşturulması sağlanmalıdır.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

İnformatiflikden kommunikatifliye yol açılmalı – basit metin örnekleri üzerinde pratik faaliyetler genişletilmelidir. Pratik faaliyet dedikde konuşma ve pratik aktiviteler amaçlanıyor.

İnformasyon-iletişim teknolojilerinden kullanım günlük gereksinim haline gelmelidir. Öğretmenlerin informasyon-iletişim teknolojileri savatının sistematik yükseltme, bu temelde yeni eğitim metotlarının uygulanması perspektifde çözümünü bekleyen sorunlardandır.

KAYNAKÇA

1. Gurbanov, Vagif (2005). Azerbaycan dili egitiminin gerçek sorunları. Bakü, 164 s.
2. Gurbanov, Vagif (2008). Azerbaycan dili egitiminin bazı problem konuları. Bakü, 197 s.
3. Azerbaycan Cümhuriyyeti ortaokulları için Azerbaycan dili fenni üzere eğitim programı (kurikulumu) (I-IV sınıflar) (2012). Bakü, 46 s.
4. Ahmadow, Başir (2008). Genel eğitim sisteminde kurikulum reformları //Kurikulum, №1.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

AZERBAIJAN EDEBİYATI ÖĞRETİMİNİN GÜNCEL SORUNLARI

Nazile ABDULLAZADE

Sevda ABBASOVA

Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Özet

Azerbaycan'ın Bologna sürecine katılımıyla eğitim içeriğinde ve yapısında bazı değişiklikler meydana geldi. Ortaokul Kurikulum projesinde normatif ve özetleyici değerlendirme, üniversitelerde deneme şeklinde Avrupa değerlendirme sistemi, kredito plama, diploma ekleme, çokdüzeyli sistem vb. gerçekleştirilmiştir. Tüm bunlar Azerbaycan ulusal eğitimini modernize etmek ve küreselleşmiş bir topluma uyum sağlamaktır. Ancak her hangi bir günselleme eski içeriğin ve formun tamamen kaldırılmasına neden olmamalıdır. Yüksek öğretim sistemindeki Bologna Deklarasyonu'nun bazı hükümleri otomatik olarak avrupalastırılmış olsa da, ulusal okul, ulusal değerler ve özellikler unutulamaz.

Ortaokullardaki diğer öğretim konuları gibi edebiyat öğretimindeki temel değişiklikler açıktır. Yeniliklerin uygulanması her kes tarafından aynı seviyede kabul edilmiyor, benimsenilmiş olsa bile, uygulama şekilleri değişir. Pedagojik literatürde yaygın olarak dağılmış “yöntemlerin”, görev modellerinin mahiyeti, uygulaması ile ilgili yurtdışında yayınlanan makaleleri gözden geçirirken dersin yapısı ve yeteneklerinden çok farklı ve hatta bazen çelişkili bir pozisyonla karşılaşırız. Örneğin, bu makalelerde bir öğretim yöntemi ve ya bir iş modelinden konuşulanda onun uygulanması yaklaşık 50-60 dakika süreceyi, öğrenci sayının 90 kişiye yakın ola bileceyi vurgulanıyor. Bu, farklı eğitim sistemleri ve bazen farklı eğitim düzenlemelerinden gelen bir sorundur. Hale hakkında 1870-ci yıllarda konuşulan, 1920-ci yıllarda Amerika Birleşik Devletlerinin Harvard Biznes Okulunda kullanım için önerilen keys-yöntem (bazı araştırmacılar bunu bir teknoloji olarak görürken, diğerleri bir önsel olarak görüyor) soruşturmanın sesi bize şimdi geliyor. Gelişmiş ülkelerde günümüzde kullanılmakta olan bu yöntem bir kaç önemli özellik nedeniyle “aktif/interaktif öğrenme” olarak kullandığımız ve hakkında çok yazdığımız eğitim yaklaşımından önemli ölçüde farklıdır.

Bu gün okulda eğitim stratejisinden kaynaklanan görevler, öğrenme sürecinde edebiyatın ve sonuçyöneliminin, kişilikyöneliminin oluşturulması, edebi konuların öğretimi için talepler edebiyatın eğitiminde yansıtılır. Bu gün bizi daha çok düşündüren sorun yeniliklere uygulama ve tepki verme meselesidir. Tüm yenilikler o zaman okula sertifika ala bilir ki, pratikte test edilsin, esasında deneme dayanan özel araştırma için bir nesneye dönüştürülsün. Kabul edilmelidir ki, bir çok yenilikler hakkında çok konuşulsa da, onlar hale okula uygun seviyede bir yol bulamamışlar. Bize ulaşan her bir teknolojiye yaratıcı yaklaşım ve bunları eğitimimizin içeriği ve içerdiği görevlerle uyumlu hale getirme günün taleptir. Bu gün ithal edilen onlarca

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

eğitim yöntemi yararlı mı? Tabi, hayır. Çünkü eğitim yöntemlerinin geldiği ülkelerin eğitim sisteminde soruna bu gün farklı yaklaşılar, sürekli gelişmeler ve yenileşmeler sürüyor. Bu gün ulusal eğitimde yararlı kabul edilen bir çok yöntemlerin artık yararsız ve ya daha az kullanılan olduğu düşünülür.

Anahtar kelimeler: edebiyat öğretimi, kurikulum, kredito plama, interaktiflik, günsel sorun

Summary

Definite changing was happend in structure and content of education with the accession of Azerbaijan to Bologna process. Curriculum Project within the normative and summative assessment, European assessment system in the form of an experiment at universities, kredit collection, Diploma Supplement, multi-level system had already realized in secondary schools. All these are for corresponding the modernization of national education in Azerbaijan and adaptation to a globalized society. But, each application update should not be completely the result of the division of the old content and form. Although, some provisions of the Bologna declaration are automatically get Europeanized, national school, national values and characteristics can't be forgotten in the higher education system.

As other subjects, basical changes also manifested itself on teaching of literature in the secondary school. Innovations aren't accepted identically by everyone, if they are accepted, the ways which they are applied are different. We are faced with the more different structure and possibilities of the lesson, even with the opposite position, when we get acquainted with foreign publications about the essence of problem models using the “methods” that are widespread in the pedagogical literature. For example, these articles emphasize the need to apply the training method or working model for 50-60 minutes for its application and the number of students up to 90. This is the matter which comes from different educational systems and different organization of the training. Keys-method recently reached us (some researchers call this as technology, but others as way). Today, in developed foreign countries, the most commonly used training, due to a number of important features, which we use as “active/interactive learning” is different from training approach, that is often we wrote about.

All innovations can be applied at school at that time, for testing in practice, to become an object for a specific research based on an experiment. Worrying of an experienced methodist scientist are justified in this sense. It must be admitted that, although many innovations have been discussed for a long time, they hadn't yet found the right way on required level to school. Necessarity of creative approaching to all the technologies, that come to us, in order to integrate them with the content of our education and the tasks that are set for us specifically emphasizes by author. All dozens of

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

"teaching methods" that was importing today, are usefull? No, not of course. Because, educational systems of the countries from which they come (training methods – A.N.) are interpreted differently today and are constantly improved and updated. Methods, which had been considered usefull, now consider useless and ineffective in out national education today.

Key words: teaching of literature, curriculum, credit collection, interactive, urgent problems

GİRİŞ

Küreselleşmenin geniş yayıldığı – ekonomiden, siyasetden başlamış eğitime, kültüre kadar nüfuz ettiği bir zamanda tüm sosyo-politik süreçler, ekonomik, sosyal, eğitimsel, kültürel ve digger ajansların faaliyeti kişiligin gelişimi ve mükemmelliğine yönlendirilmiştir. Avrupa mekanına entegrasyon, eğitimin Avrupa eğitim sistemine entegrasyonu, özellikle eğitimde yeni teknolojilerin tanıtılması, yönetim, yenilikçi ilerleme, öğrencilere modern becerilerin kazandırılmasını sağlayan modern eğitim sistemi küresel değişikliklerle birlikte, her öğretmenin karşısında önemli görev ve talepler koyar.

Edebiyat öğretmeni çeşitli ders öğretmenlerinin özelliklerini birleştiren bir figürdür. O vatan tarihini ve coğrafyasını iyi bilmeli, müzikal duyuma, aktör yeteneğine sahip olmalı, dilin dilbilgisi kurallarından en iyi şekilde kullanarak öğrencileri ana diline, vatana, toprağa ve onun maddi ve kültürel değerlerine muhabbet, azerbaycançılık ruhuna yetiştirmelidir.

Edebiyat eğitimine verilen talepler. Bu gün edebiyatın sonuçyöneliminin ve kişilikyöneliminin öğrenme sürecinde oluşturulması, edebi konuların eğitime verilen talepler Eğitim Stratejisinde yansıtılır. Bu gün hiç bir teknolojiyi fetişleştirmek, sadece ona bağlanıp kalmak doğru olmaz. Ders o zaman etkili ola bilir ki, çeşitli teknolojiler ustalıkla birleştirilsin, karşılıklı kullanıla bilsin.

Edebiyat derslerinde öğrencilerin etkinlik ve bağımsızlıklarının gelişimi için öğrencilerde öncelikle bağımsızlık ve aktif düşünme sorunları çözülmelidir. Öncelikle sanatsal edebiyatın öğretimi sürecinde farklı bağımsız çalışma türleri kullanılmalıdır. Edebiyat eğitimi kalitesinin yükseltilmesi ile ilgili materyallerin konu bakımından çeşitli olması önemlidir. Bu zaman edebiyat derslerinde kullanılan eğitim metotları, problemleri eğitim organizasyonu, teorik kavramların öğrenci etkinliği temelinde ustalaştırılması, edebi eserlerin digger sanat türleri ile ilgili öğretimi gibi konulara geniş yer verilmelidir.

Edebiyat derslerinde öğrencilerin konuşma gelişimi üzere, özellikle onların konusu üzerinde amaçlı çalışmalar yapılmalıdır. Bir süre sonra gerçek durum öğrencide aydın bir fikir yaratacak. Anlaşılabilecek ki, öğrencilerin bir kısmında kelime rezervi,

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

diğer kısmında cümleler kurma yeteneği zayıftır, üçüncü kısmında fikrin ifadesi için adekfat kelimeleri bulma yeteneği zayıftır ve s. Bunların açıklanması öğrencilere bireysel görevlerin verilmesine izin veriyor.

Uzun yılların deneyimi gösterir ki, zayıf iletişim becerileri olan, cümleler oluşturmada zorluk çeken öğrencilerle yapılan çalışmalardan biri de bedii eserin içeriği ile ilgili derslikteki sorulara cevap hazırlatmaktır. Cevaplarda gözlenilen ana kusur öğrencilerin eserdeki kelimeleri olduğu gibi iletme teşebbüsüdür. Bu bir çokları için çözüm değil ve aynı zamanda yanlış bir yoldur. Anlaşıyor ki, yaratıcı düşünüp metine eklemeler yapmayı becerimeyen bu öğrenciler eserin kelimelerini neredeyse ezberlemeyi amaçlıyorlar. Bu, çok zararlıdır; sadece sözlü konuşmanın gelişimini sınırlamaz, ayrıca öğrencilerin bağımsız, yaratıcı düşüncelerini yavaşlatır. Aktif/interaktif eğitim, teknoloji anlayışı, edebiyat fenn kurikulumu, yeni eğitim metotları vb. Azerbaycan edebiyatının öğretilmesinde yeni eğitim yaklaşımıdır. Teknoloji ve metot anlayışları ne kadar farklı ve benzer olsalar da, “teknoloji” anlayışı “metot” anlayışını değiştiremez. Yaranan yeni teknolojiyi işte metot ilmi ayrıntılı öğrenir ve ona tutumunu ifade ediyor. Örneğin, yeni eğitim yaklaşımının – aktif/interaktif eğitimin erken zamanlar sadece traininglerde benimsenilmiş bilgi ve beceriler temelinde uygulandığı ve bunun zaman bakımından fazla kaçırıldığı biliniyor. Duydukları ile sınırlanan ve yalnız gördüklerini uygulayan öğrenciler tarafından bazı kusurlara izin verilirdi.

13

SONUÇ

Geldiğimiz tasarruflar budur ki, metot zengin bir ev sahibi gibi yeni yaranan teknolojileri öğrenir, test eder, kabul eder, ilgilenir ve ona kendi yerini gösterir. Metot ilmi fennin mahiyetini, amaç ve görevlerini, diğer bilimlerle ilişkilerini, eğitim organizasyonu formlarını, öğrenme ortamını vb. araştırır ve spesifik araştırma metotlarına dayanır. Teknoloji nasıl oldu, metot ne, nasıl, ne kadar, hangi koşullar altında gibi onlarca önemli soruyu cevaplıyor.

Öğrenme sürecinde yeni konulara ilgi gösterilmesi, problemli eğitim, sorun-situasyonun oluşturulması, öğrencilerin araştırmaçılığa katılması, yazarın yaratıcılığının öğretilmesi vb. bu konuda kreatif fikirlerin bu gün ortaokul ve lisede edebiyatın öğretiminde güncelliği korumaktadır.

KAYNAKÇA

1. Hüseyinoğlu, Soltan (2019). Edebiyatın eğitimi metotları. Bakü, 165 s.
2. Hüseyinoğlu, Soltan (2020). Edebiyatın ortaokulda öğretilmesi. Bakü, 157 s.
3. Hasanli, Bilal (2009). Edebiyatın eğitimi metodu. Bakü, 230 s.
4. Azerbaycan Cumhuriyeti ortaokulları için Azerbaycan dili fenni üzere eğitim programı (kurikulumu) (V-XI sınıflar) (2012). Bakü, 39 s.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ERKEN ÇOCUKLUKTA OKULDA OYNANAN GELENEKSEL OYUNLAR VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN ANALİZİ

Şengül İLGAR

Rıdvan TUTUMLU

İ.Ü.C.Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Özet

Erken çocukluk" kavramı, çeşitli ülkelerde farklı yılları kapsayan biçimde tanımlanmasına karşın Türkiye’ de genelde, okul öncesi kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Erken çocukluk eğitimi Türkiye’de 0-72 aylık çocukların; motor, dil, bilişsel, sosyal duygusal ve öz bakım becerileri gelişimlerini sağlamaya yönelik olan, toplumun kültürel değerleri doğrultusunda yönlendiren, duygu gelişimlerini sağlayan bir eğitim süreci olarak tanımlanmaktadır. Erken çocukluk dönemi çocuklarının eğitimi için eğitim ve öğretim aşamasında oyunların yerinin çok önemli olduğu görülmektedir.. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile beraber oyunların sınıflanması da değişmiştir. Geleneksel oyunlar geçmişte çocuklar tarafından oynanmış ve nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelmiş, bulunulan toplumun kurallarını, rollerini öğreten sosyal olarak çocuğun iletişim kurmasını sağlayan işbirliğine dayanan çocuklarda karşılıklı saygı ve sevgi geliştiren oyunlar olarak tanımlanmaktadır. Bu oyunlar yoluyla, toplumun sahip olduğu değerler yeni kuşağa aktarılabilir. Çocuklarda, değerlerin gelişimini sağlama, eğitimciler, psikologlar, aileler ve paylaşılan sivil toplumun korunması ve yapılandırılmasıyla ilgilenen yetişkinler için önemli bir amaçtır. Değerler ise öğrencilerin nasıl öğreneceğini, öğrenme şekillerini ve öğrendiklerini etkiler. Okul öncesi eğitiminde değerler eğitimi, çocukların değerleri benimsemesi ve olumlu kişilik geliştirebilmeleri açısından kritik bir role sahiptir.

Bu araştırmanın amacı; okul öncesi dönemde okulda oynanabilecek geleneksel oyunlarda kazandırılacak değerleri ortaya çıkarmak, böylece okul öncesi dönemde değerler eğitimi gerçekleştirirken geleneksel oyunlardan yararlanmaktır. Bu çalışma nitel bir durum çalışmasıdır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Okul öncesinde, okulda oynanan geleneksel oyunlar ve bunların oynanış şekli ile ilgili bilgiler toplanmış, elde edilen veriler sistematik bir biçimde bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Bu veriler düzenlenerek okul öncesi dönemde okulda oynanabilecek 8 temel oyun(bezirganbaşı oyunu, yüzük oyunu, yağ satarım bal satarım oyunu, mendil kapmaca oyunu, saklambaç. el sık selam ver koş, dokun kurtar, yakan top belirlenmiştir. Bu veriler düzenlendikten okulda oynanabilecek 8 geleneksel oyun, Milli Eğitimin belirlediği değerler açısından ele alınarak, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. 8 geleneksel oyunun oynanışı gereği; 9’unda”sorumluluk”, 8’inde “saygı”, 4’ünde “empati”, 3’ünde ”adalet”, 3’ünde ”yardımlaşma”, 2’sinde “özgüven”, 2’sinde “doğruluk ve dürüstlük”, 2’sinde “dayanışma”, 1’inde “cesaret”, 1’inde “özgürlük”, 1’inde “nazik olma”, 1’inde “sevgi” değerinin yer aldığı ve bu okulda oynanabilecek 8 geleneksel oyun yoluyla bu değerlerin kazandırılacağı ortaya konmuştur.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Anahtar Kelimeler: değerler eğitimi, geleneksel oyunlar, erken çocukluk eğitimi

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ÇOCUKLARLA İLETİŞİMDE KULLANILAN ÖVGÜ SÖZLERİNİN ÖĞRETMEN, ÖĞRETMEN ADAYI VE EBEVEYN AÇISINDAN ANALİZİ

Şengül İLGAR
Esra ÖRS

İ.Ü.C.Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Özet

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocuklarla kurduğu iletişim biçimi, onların ruh sağlığını ve gelişimini etkilemesinin yanı sıra iletişim biçimlerini öğrenmesine neden olmaktadır. Eğitim sürecinde etkili iletişimin kurulması, eğitim ortamında öğretmen ve öğrenci arasında sağlıklı bir iletişimin sağlanması ile mümkündür. Öğretmenin öğrencileriyle olan etkileşimi öğrenme ve öğretme süreçlerinin etkililiğini arttırdığı gibi, öğrencilerin davranışlarında da olumlu yönde değişiklik meydana gelmesini sağlamaktadır.. Bu araştırmanın temel amacı; öğretmen, öğretmen adayı ve ebeveynlerin çocuklarla iletişim kurarken kullandıkları övgü sözlerini belirlemek ve çeşitli açılardan fark olup olmadığını çoklu bakış açısıyla ortaya koymaktır. Bu amaç kapsamında araştırmada, öğretmenler, öğretmen adayları ve ebeveynlerin, en sık kullandığı övgü sözcüklerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen ve 119 adet övgü sözcüğü bulunan anket formu kullanılmıştır. Çalışmaya gönüllü olarak 138 ilkökul öğretmeni, 275 ebeveyn ve 157 öğretmen katılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; *Aferin* sözcüğü ebeveyn, öğretmen ve öğretmen adaylarınca ortak olarak en sık kullanılan sözcüktür. Öğretmen, öğretmen adayları ve ebeveynlerin cinsiyeti ile *aferin* sözcüğünü kullanma arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Eğitim düzeyi ile *aferin* sözcüğünü kullanma arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki yoktur. Ebeveyn, öğretmen ve öğretmen adaylarının iletişim dersi/kursu alıp almamasıyla ile *aferin* sözcüğünü kullanma arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. İkinci sırada ebeveynin en sık kullandığı sözcük *seni seviyorum* sözcüğü olurken öğretmenlerde *çok iyi* sözcüğü olmuştur. Burada ebeveyn güven ve bağlılığı ifade eden bir sözü tercih ederken öğretmenler motive edici bir sözü tercih etmişlerdir. Üçüncü sırada ebeveyn *büyüyorsun artık* sözünü kullanırken öğretmenler *yapabileceğini biliyorum* ve *sana güveniyorum* sözlerini kullanmışlardır. Dördüncü sırada ebeveyn *yapabileceğini biliyorum* sözünü kullanırken öğretmenler *süper olmuş* sözünü kullanmışlardır. Beşinci sırada ebeveyn *sana güveniyorum* sözcüğünü kullanırken öğretmenler *tebrik ederim* demişlerdir. Ebeveynlerin en sık kullandığı olumsuz sözcüklerden biri *aşkı* sözcüğüdür. İletişim kursu alıp almamalarıyla anlamlı ilişki olup olmadığına bakılmış ve *aşkı* sözcüğünün ebeveynlerin kurs alıp almaması arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ebeveynlerin, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının az da olsa çocukları etiketleyici sözcükler kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. *Dehşet olmuş*; *zehir gibisin*, *seni hayta*, *sıpa*, *eşek oğlu eşek sarı papatyam bıcırık*, *bücürük*, *minik* gibi sözcüklerin aile, öğretmen ve öğretmen adayları tarafından kullanıldığı ortaya konmuştur.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Anahtar Kelimeler: iletişim, ebeveynler, öğretmenler, öğretmen adayları, övgü sözcükleri, etiketlemeler

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE DİL GELİŞİMİNDE AİLE VE ÖĞRETMENİN ROLÜ

Şengül İLGAR

Muzaffer YAĞMURTAŞAN

İ.Ü.C.Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Özet

Erken çocukluk, çocuğun doğumundan ilköğretim yaşına gelene kadar (0-8 yaş) dönemi olarak kabul edilmektedir. Erken çocukluk, çocuğun kişilik gelişimi, dil gelişimi, sosyal, duygusal, bilişsel gelişimi büyük ölçüde tamamlanmaktadır. Dil insanın kendisini ve çevresini ifade edebilmesinde, düşünceler geliştirmesinde, görüp algılanan, yaşanan olaylarla ilgili bilgileri, aktarmada, diğer insanlarla iletişim kurabilmesinde, sosyal ve kültürel değerlerini kazanmada, sosyal iletişim ihtiyaçlarını gidermede işlevsel bir göreve sahip en güçlü iletişim aracıdır. Dil gelişimi, bireylerin kendilerini ifade etmeleri bakımından önemlidir. Çocuğun doğumundan itibaren onu çevreleyen, en çok etkileyen ilk sistem aile kurumu ve okul kurumudur. Okul kurumunda da öğretmen önemli bir etkidir. Çocuğun ihtiyaçlarını gidermeye çalıştığı, becerilerini geliştirdiği, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan geliştiği çevre, bu ilk halkada yer alan aile ve okul sistemleridir. İlk çocukluk döneminde, iyi bir aile ortamında yetişen, doğru modellerle aynı ortamı paylaşan çocuğun gelişimi de sağlıklı olacaktır. Bu süreç içerisinde çocuk içinde bulunduğu sosyal ortamlar aile, okul ile etkileşimleri sonucunda dil gelişimini sağlıklı bir şekilde sürdürmektedir. Bu bakımdan yerinde ve zamanında ailede çocuğa sunulan imkânlar son derece önem taşımaktadır. Ailenin, dinleme becerisini edinmesinde yardımcı olması, dili doğru bir şekilde kullanarak model olması, çocuğa zengin uyarıcı bir ortam sunması, oyunlarına katılmak, kitap okumak, birlikte film izlemek, müzik dinlemek, dans etmek, birlikte resim yapmak gibi bir takım aktiviteleri çocukla birlikte yapması dil gelişimine katkı sağlayacaktır. Evde kendiliğinden öğrenme deneyimleri ile başlayan bu gelişim kurumda öğretmenle devam etmektedir. Öğretmenin sınıf içinde ve dışında çocukların ilgilerine yönelik deneyimler sunması, hamur, boyama, bloklarla oynama ya da kum, su gibi etkinlikler ile drama, tiyatro, şiir, tekerleme, parmak oyunları, resimli kitapları dinleme ve anlatma gibi aktivitelerle, hem etkileşime girmesini hem de dil becerilerini geliştirmesini sağlayacaktır. Sınıf içi ortamın kaygı ve stresten uzak olması, çocuğun dinlenmesi, model olunması, iyi modeller izletilerek yanlış sözcük kullanımının düzeltilmeye çalışılması, Türkçe dil etkinliklerinin titizlikle ve etkin olacak şekilde planlanması da büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada erken çocukluk döneminde dil gelişiminin önemi ve desteklenmesi, çocuğun erken çocukluk döneminde dil gelişiminde aile ve öğretmenin rolü üzerinde durulmuş ve aile ve öğretmenin erken çocukluk döneminde dil gelişimi için neler yapabilecekleri sıralanmıştır.

18

Anahtar Kelimeler: dil gelişimi, erken çocukluk, aile ve öğretmenin rolü

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER KARARLARI İLE AKADEMİK BAŞARISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE CAREER DECISIONS OF THE UNIVERSITY STUDENTS AND THEIR ACADEMIC ACHIEVEMENT

Erhan KILINÇ
Selçuk Üniversitesi

Özet

Bireylerin hayatta yaptığı en önemli seçimlerden birisi de meslek seçimidir. Onların gelecekteki hayatlarını yönlendirmede meslek seçiminin ve kariyer planlamasının rolü büyüktür ve bu karar genellikle üniversite eğitimi sırasında gerçekleşmektedir. Literatür çalışmaları üniversite öğrencileri arasında mesleki kariyer kararsızlığının yüksek düzeyde olduğu ortaya koymaktadır. Bunun birçok nedenin olduğu ileri sürülmüştür. Kariyer, bireyin mesleği icra ederken yaşanan tüm deneyimleri ve mesleki ilerlemeyi içine alan bir süreci ifade etmektedir. Kariyer kararı ise, bireyin bir tercih yapması amacıyla kendini tanıması ve mesleki bilgileri birleştirmesini içeren düşünme sürecidir. Akademik başarı ise genellikle okullarda okutulan derslerde geliştirilen ve eğitimcilerce takdir edilen notlarla belirlenen beceriler veya kazanılan bilgilerin ifadesi olarak öğrencilerin yılsonu aldığı değerlendirme notları olarak tanımlanabilir.

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin kariyer kararları ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu kapsamda öğrencilerin cinsiyet, bölümü ve öğrenim düzeyi değişkenlerine göre kariyer kararı düzeyi istatistiksel olarak bir farklılık olup olmadığı da incelenmiştir. Araştırma kapsamında, bir üniversitenin ilçe kampüsünde işletme ve turizm işletmeciliği bölümleri ile yerel yönetimler ve aşçılık programlarında son sınıfta okuyan öğrencilere anket formu dağıtılmış, çalışmaya katılmaya gönüllü olan 169 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma veri toplama formu olarak Reziwanguli (2015) tarafından tez çalışmasında kullanılan 30 maddeden oluşan kariyer kararı ölçeği formu kullanılmıştır. Araştırma verileri Şubat-Mart 2018 tarihleri arasında toplanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin ‘bilinçli kariyer kararlılığı’ boyutunun (min.1-max.5) puan ortalamasının 3,9759, ‘çevresel etkenler’ boyutunun 2,5690, genel kariyer kararlılığının ise 3,3120 olduğu saptanmıştır. İkinci öğretimde okuyan öğrencilerin normal öğretimde okuyan öğrencilere göre, lisans okuyan öğrencilerin önlisans okuyan öğrencilere göre kariyer kararlılığı ve çevresel etkenler boyutlarının puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0,01$). Aşçılık okuyan öğrencilerin diğer bölümlerde okuyan öğrencilere göre daha çok bilinçli kariyer kararlılığına sahip olduğu; daha az çevresel etkenlerden etkilendiği saptanmıştır ($p<0,01$). Öğrencilerin akademik başarıları ile bilinçli kariyer kararlılığı arasında aynı yönlü (pozitif) ve düşük düzey; bilinçsiz kariyer kararlılığı ve çevresel etkenler ile ters yönlü (negatif) ve düşük düzey bir ilişki saptanmıştır ($p<0,01$). Üniversitelerde ve

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

üniversite öncesi dönemlerde öğrencilerin kariyer yönlendirmelerine etkili olacak ve farkındalıklarını artıracak kariyer ofislerinin açılması ve kariyer eğitimlerinin verilmesi, daha bilinci kariyer tercihlerinin ve planlanmasının yapılmasında onlara katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencileri, Kariyer Kararları, Akademik Başarı

Abstract

One of the most important choices that individuals make in life is the choice of profession. The choice of profession and career planning play a major role in guiding their future lives, and this decision usually takes place during university education. Literature studies reveal that vocational career indecision is high among university students. It has been suggested that this has many reasons. Career refers to a process that includes all experiences and professional progress of the individual while performing the profession. Career decision, on the other hand, is the thinking process that involves self-knowledge and combining professional knowledge in order to make a choice. Academic achievement, on the other hand, can be defined as the year-end evaluation grades, as the expression of the skills or knowledge gained by the grades developed and appreciated by the educators, usually in the courses taught in schools.

20

The aim of this study is to examine the relationship between university students' career decisions and their academic achievement. In this context, it was investigated whether there is a statistically significant difference in career decision level of students according to gender, department and education level variables. Within the scope of the research, a questionnaire was distributed to the students who study in the seniors of the business and tourism management departments in the district campus of a university, and local administrations and cookery programs, and 169 students who volunteered to participate in the study were included in the research. As the research data collection form, the career decision scale form consisting of 30 items used by Reziwanguli (2015) in the thesis study was used. The research data were collected between February and March 2018.

According to the results of the study, it was determined that the students' 'conscious career stability' dimension (min.1-max.5) average score was 3.9759, 'environmental factors' dimension was 2.5690 and the general career stability was 3.3120. It was determined that the average scores of general career stability and environmental factors were higher in the students studying in the night education than the students studying in the normal (daytime) education ($p < 0.01$). It was determined that the average scores of general career stability and environmental factors were higher in the students studying in the licence level education than the students studying in the vocational school education ($p < 0.01$).

Students who study cookery have more conscious career determination than students studying in other departments; it was found to be affected by less environmental factors ($p < 0.01$). It was found a low level and positive correlation between students'

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

academic achievements and conscious career decision; and a low level and negative correlation was found between students' academic achievements unconscious career decision and environmental factors ($p < 0.01$). The opening of career offices and career trainings that will be effective in students' career orientation and increase their awareness in universities and pre-university periods will contribute to making them more conscious career preferences and planning.

Keywords: University Students, Career Decisions, Academic Achievement

1. GİRİŞ

Kariyer kararı vermek, bireyler üzerinde birçok belirleyici ve kalıcı etki yapması nedeniyle oldukça zor ve karmaşık bir süreçtir. Kariyer için bir karara varılmadan önce çeşitli faktörlerin dikkate alınması gerekir. Ayrıca üniversite hayatının bireylerin kariyer ve meslek seçiminde önemli bir yeri vardır. Üniversite hayatı, öğrencilerin kariyer kararları konusunda kendilerine bir alan seçerek geleceğe hazırlandıkları önemli bir dönemdir. Bu süreçte bazı öğrenciler gerçekçi ve bilinçli kararlar vererek mesleki tercihlerini yaparken diğerleri mesleki kararsızlık yaşayabilmektedir (Çakır, 2004). Bu süreçte öğrenciler kendi ilgi, yetenek ve değerlerine uygun bir bölüm ve meslek seçebilirlerse, daha keyifle ve daha güdülenmiş bir şekilde eğitim hayatlarına devam edecekleri ve dolayısıyla akademik başarılarının yüksek olacağı düşünülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde üniversite öğrencileri arasında kariyer kararsızlığının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir (Gordon, 1995; Mansor ve Rashid, 2003). Bu durum sadece üniversite döneminin bir sorunu olmayıp, daha öncesindeki eğitim ve yaşam dönemlerindeki ortaöğretim, aile hayatı vs.) eksikliklerin bir birikimi olarak değerlendirilebilir.

Akademik başarı, tüm eğitim aşamalarında olduğu gibi öğrencilerin sınav sonuçlarıyla ilişkilidir ve birçok açıdan önemini korumaktadır (Keskin ve Sezgin, 2009). Alanyazına incelendiğinde öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar; ailevi ve toplumsal yapı ve yaşantı, mesleki problemler, ekonomik ve psikolojik kaynaklı problemler olarak sıralanabilir (Altınkurt, 2008; Yücel ve Koç, 2011; Rençber, 2012;).

2. LİTERATÜR ÖZETİ

İngilizce 'Career' (meslek) kelimesinden türeyen kariyer, bireyin/bireylerin mesleğini gerçekleştirirken yaşadıkları deneyimleri ve mesleki ilerlemeleri ifade etmektedir (Aytaç, 2005; Kuzgun, 2003). Kariyer kararı: Bireyin kendini tanıması ve mesleki bilgileri birleştirmesi ile mesleği için bir tercih yapmasını içeren düşünme ve karar verme sürecidir (Brawn ve ark, 2002). Genel olarak kariyer kararsızlığı, sürdürmek istediği meslek hakkında karar verememe olarak tanımlanır (Guay, Senecal, Gauthier ve Fernet, 2003). Bu nedenle, kariyeri hakkında kararsız olan öğrenciler karar vermede sorun yaşadıklarından, kariyeri kararsızlığı öğrencinin kariyer hazırlığı

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

veya olgunluğu düzeyini yansıtır (Hagstrom, Skovholt ve Rivers, 1997; Lucas ve Epperson, 1988).

Meslek, genellikle belli bir eğitimle kazanılan, kuralları toplumca belirlenmiş, sistemli bilgi ve becerilere dayanan etkinlikler bütünüdür (Aytaç, 2005; Kuzgun, 2003). Bireyin yaptığı tercihler arasında en önemli olanlarından birisi meslek ve kariyer seçimidir. Çünkü, meslek ve kariyer seçimi insanın sadece özel hayatı için değil, çevresi ile olan ilişkilerinde de belirleyici bir etkiye sahiptir. Bireyin toplum içindeki statüsü ile yürüttüğü mesleği arasında önemli bir ilişki vardır (Özsoy, 2003)

Kariyer kararı vermek karmaşık bir davranış ve süreçtir. Bu karmaşıklık, bu süreci etkileyen faktörlerin çokluğundan kaynaklanmaktadır. Kariyer seçimini etkileyen faktörler; aile, toplum, kültür, arkadaşlar, mesleğin sosyal kabul edilebilirliği, medya, gelir düzeyi, akademik başarı, finansal kısıtlamalar, sağlık faktörleri ve bireyin öz değerlendirmesidir (Çınar, 2011). Ayrıca kariyer ile ilgili karar vermede en önemli etki, çocuğun kişiliğinin temelini oluşturduğu için ev ve aile ortamıdır. Ebeveynlerin değerlerini çocuklarına aktarırlar (James, 2000). Finansal beklentiler, hanehalkı giderlerini karşılamak zorunda oldukları için erkeklerin kariyer seçimini etkilerken, kadınlar sosyal değerler ve fayda için daha fazla endişe göstermektedir (Sax, 1994). Ebeveynlerin eğitim düzeyi, meslekleri ve gelirleri de çok önemli faktörler olarak tanımlanmaktadır (Hearn 1984, 1988). Watts (1996) analizinde gelişmekte olan ülkelerin öğrencilerini ülkenin ihtiyaçlarına göre kariyerlerine yönlendirdiği sonucuna varmıştır. Dolayısıyla sosyo-ekonomik faktörler, öğrencileri kariyer kararları almaya motive etmede önemli sayılmaktadır (Sukovieff, 1989). Çınar (2011), kariyer kararını etkileyen faktörleri; bireysel yetenekler ve özellikler, sosyal özellikler (aile, toplum, kültür vs.), politik, ekonomik ve yasal durumlar (iş bulma imkanı, sınavlar,) ve şans (doğal olaylar, beklenmedik durum) olmak üzere dört grupta toplamıştır.

22

Akademik başarıda öğrencilerin öğrenme güdülerinin düzeyi önemlidir. Yüksek öğrenme güdülenme düzeyine sahip öğrencilerin zor görevler almaya ve çaba harcamaya daha istekli oldukları; diğer taraftan düşük öğrenmeye güdüsüne sahip öğrencilerin ise daha kolay görevleri tercih etme eğilimli oldukları ve zorlu görevler karşısında görevleri çabuk terk ettikleri söylenebilir (Elliot, McGregor ve Gable, 1999). Bu durum, güdülenmenin öğrenme süreci üzerinde önemli etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinde kariyer kararı ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışma kapsamında üniversite öğrencilerinin kariyer kararı ve akademik başarısı ile bazı sosyo-demografik farklılıklara farklılık gösterip göstermediği saptanmaya çalışılmıştır.

3.1. Araştırmanın Hipotezleri

H₁. Üniversite öğrencilerinin kariyer kararları ile akademik başarıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

H₂. Üniversite öğrencilerinin kariyer kararları ile sosyo-demografik özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

H_{2.1}. Üniversite öğrencilerinin kariyer kararları ile cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

H_{2.2}. Üniversite öğrencilerinin kariyer kararları ile öğretim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

H_{2.3}. Üniversite öğrencilerinin kariyer kararları ile okul türü değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

H₃. Üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri ile akademik başarıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kapsamında, Bir Kamu Üniversitesinde Lisans (İşletme, Turizm İşletmeciliği Lisans Bölümleri) ile Önlisans (Aşçılık ve Yerel Yönetimler) programlarında öğrenim gören son sınıf öğrencilerine anket formu dağıtılmış, 160 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Araştırma veri toplama forumunda; Reziwanguli (2015) tarafından tez çalışmasında kullanılan 30 maddeden oluşan «Kariyer Kararı Ölçeği» kullanılmıştır. Ölçeklerde yer alan sorular faktör analizi yapılarak boyutlandırılmıştır. Demografik değişkenlerin kariyer kararı ve akademik başarı arasındaki ilişkileri belirlemek için, frekans ve yüzde dağılımları, Student t testi ve ANOVA testleri, ilişkiyi ölçmek için de pearson korelasyon analizleri yapılmıştır.

Reziwanguli (2015) bu çalışmasında kariyer kararı ölçeği üç boyut (faktör) üzerinden incelenmiştir.

- **Bilinçli kariyer kararı:** Kariyer karar verirken bireyin kendinin, amaçlarının ve yeteneğinin farkında olması ve bilinçli bir kariyer tercihi yapmasıdır. Bu bireyler verdikleri kariyer kararlardan memnundurlar ve geleceğe umutla bakarlar.
- **Bilinçsiz kariyer kararı:** Bireyin kariyer olgunluk düzeyinin düşük olması ve verdiği kararların farkında olmaması ve bundan memnun olmaması durumudur.
- **Çevresel etkenler:** Kendi isteklerinden ziyade diğer kişilerin (aile vs.) ve çevrenin durumundan etkilenme durumudur. Bu durum kariyer kararlarındaki memnuniyet düzeyini düşürür.

Elde edilen veriler, bilgisayar ortamında SPSS (Statistical Package for Social Sciences for Windows) yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Kariyer Kararı Ölçeğine ait güvenilirlik analizi sonucu, cronbach alfa sayısı, 0,647 olarak bulunmuştur. Bu sayı ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

4. BULGULAR

Tablo 1- Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Değişkenler		Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	72	42,6
	Kadın	97	57,4
Yaş durumu	18-20 yaş	40	23,7
	21-25 yaş	119	70,4
	26-28 yaş	10	5,9
Nerede Büyüdünüz?	Köy/ kasaba	24	14,2
	İlçe	51	30,2
	İl	31	18,3
	Büyükşehir	63	37,3
Mezun olduğu lise	Düz lise	48	28,4
	Meslek lisesi	50	29,6
	Anadolu lisesi	59	34,9
	Diğer	12	7,1
Toplam		169	100
Öğretim türü	N. Öğretim	118	69,8
	İ. Öğretim	51	30,2
Öğrenim düzeyi	Lisans	101	59,8
	Ön lisans	68	40,2
Okuduğu bölüm	İşletme	70	41,4
	Turizm İşletmeciliği	31	18,3
	Aşçılık	37	21,9
	Yerel Yönetimler	31	18,3
Akademik başarı notu	1.50-2.00	9	5,3
	2.01-2.50	62	36,7
	2.51-3.00	37	21,9
	3.01-3.50	48	28,4
	3.51-4.00	13	7,7
Toplam		169	100

Araştırmaya katılanların sosyo-demografik olarak incelendiğinde; katılımcıların %57,4'ü kadın, %70,4'ü 21-5 yaş aralığında, 37'3'ü Büyükşehirde büyümüş, %89,2'si 18-30 yaş aralığında; %34,9'u Anadolu lisesinden mezun olduğu; %69,8'i Normal öğretim, %59,8'i lisans, 41,4'ü İşletme bölümü öğrencisi, %36,7'si 2,01-2,50 not ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Tablo 2: Örneklem Grubunun Kariyer Kararları Ölçeğine Verdikleri Cevap Ortalamalarının Dağılımı

Kariyer Kararları Ölçeği İfadeleri	N	Min.	Max.	Ort.	Std. sapma
Kariyerimdeki başarıyı benim çabalarım belirleyecektir.	169	1,00	5,00	4,2071	1,09586
Kariyerimde başarılı olmak için yeni beceriler öğrenebilirim	169	1,00	5,00	4,1893	1,07996
Verdiğim kariyer kararlarının, geleceğimi belirlediğinin farkındayım.	169	1,00	5,00	4,1893	1,04637
Kariyerimde başarılı olacağıma inanıyorum.	169	1,00	5,00	4,1361	1,05184
Kariyer ilgilerimin farkındayım.	169	1,00	5,00	4,0947	,98345
Düşüncelerine önem verdiğim bazı kişiler istediğim kariyer kararımı vermemi engellemiştir.	169	1,00	5,00	2,5680	1,37032
Gelecekte hangi alanda çalışmak istediğimi hala bilmiyorum.	169	1,00	5,00	2,5325	1,36729
Kariyerimle ilgili bir alanda staj yaptıktan sonra, bu alanın bana uygun olmadığını hissettim.	169	1,00	5,00	2,4970	1,49652
Kariyer kararım tamamen tesadüflere bağlıdır.	169	1,00	5,00	2,4852	1,34566
Kariyerimi ailem istediği için seçmiştim, bu yüzden dersler pek ilgimi çekmiyor.	169	1,00	5,00	1,8639	1,29530

25

Tablo 2’de katılımcıların Kariyer Kararları Ölçeğine verdikleri cevapların ortalamaları değerlendirildiğinde; diğer seçeneklere göre en çok “Kariyerimdeki başarıyı benim çabalarım belirleyecektir.” yargısına katıldıkları saptanmıştır. En az ise “Kariyerimi ailem istediği için seçmiştim, bu yüzden dersler pek ilgimi çekmiyor.” yargılarına katıldıkları saptanmıştır.

Tablo 3: Örneklem Grubunun Kariyer Kararı Ölçeğine ve Boyutlarına Verdikleri Cevap Ortalamalarının Dağılımı

Kariyer Kararı ve Boyutları	N	Min.	Max.	Ort.	Std. sapma
Bilinçli kariyer kararı	169	1,00	5,00	3,9759	,65842
Bilinçsiz kariyer kararı	169	1,00	5,00	2,9328	,81976
Çevresel etkenler	169	1,00	5,00	2,5690	,79172
Genel kariyer kararı	169	1,00	5,00	3,3120	,43128

Tablo 3’te katılımcıların kariyer kararı ölçeği boyutları açısından verdikleri cevapların ortalamaları değerlendirildiğinde; diğer seçeneklere göre en çok ‘Bilinçli kariyer kararı’ boyutuna (3,9759); En az ise ‘Çevresel etkenler’ boyutuna (2,5690) katıldıkları saptanmıştır. Genel kariyer kararı puanının ise 3,3120 olduğu görülmektedir.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Tablo 4: Öğrencilerin Kariyer Kararı Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Student T Testi Analizi

	Ölçek ve Boyutları	Değişken Adı	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Cinsiyet	Bilinçli kariyer kararı	Erkek	72	3,9669	,62517	-0,153	0,879
		Kadın	97	3,9826	,68519		
	Bilinçsiz kariyer kararı	Erkek	72	3,0013	,61193	0,994	0,322
		Kadın	97	2,8819	,94495		
	Çevresel etkenler	Erkek	72	2,6250	,80916	0,791	0,430
		Kadın	97	2,5275	,78014		
	Genel kariyer kararı	Erkek	72	3,3444	,36690	0,841	0,402
		Kadın	97	3,2880	,47388		

Tablo 4’de cinsiyet değişkenine göre araştırma ölçeklerine verilen cevapların t testi analizi incelendiğinde; Cinsiyet değişkeni bakımından Genel kariyer kararı düzeyine ve alt boyutlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($p>0,05$) saptanmıştır ($H_{2.1}$ hipotezi red edilmiştir).

Tablo 5: Öğrencilerin Kariyer Kararı Düzeylerinin Öğretim Durumu Değişkenine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Student T Testi Analizi

	Ölçek ve Boyutları	Değişken Adı	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Öğretim Durumu	Bilinçli kariyer kararı	N. Öğretim	118	3,9361	,67857	-1,196	0,234
		İ. Öğretim	51	4,0679	,60562		
	Bilinçsiz kariyer kararı	N. Öğretim	118	2,8690	,72411	-1,544	0,125
		İ. Öğretim	51	3,0802	,99961		
	Çevresel etkenler	N. Öğretim	118	2,4576	,75207	-2,840	0,005*
		İ. Öğretim	51	2,8268	,82796		
	Genel kariyer kararı	N. Öğretim	118	3,2492	,38855	-2,948	0,004*
		İ. Öğretim	51	3,4575	,49067		

* $P<0,01$

Tablo 5’te öğretim durumu değişkenine göre araştırma ölçeklerine verilen cevapların t testi analizi incelendiğinde; Öğretim Durumu değişkeni bakımından Genel kariyer kararı düzeyine ve Çevresel etkenler boyutuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ($p<0,01$) saptanmıştır ($H_{2.2}$ hipotezi kabul edilmiştir). İkinci öğretimde okuyan öğrencilerin Normal öğretimde okuyan öğrencilere göre kariyer kararlarının ve çevresel etkenler boyutuna göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Tablo 6: Öğrencilerin Kariyer Kararı Düzeylerinin Okul Türü Değişkenine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Student T Testi Analizi

	Ölçek ve Boyutları	Değişken Adı	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Okul Türü MYO/ Fakülte	Bilinçli kariyer kararı	Lisans	101	3,9322	,59368	-1,051	0,295
		Önlisans	68	4,0407	,74419		
	Bilinçsiz kariyer kararı	Lisans	101	3,0819	,85111	2,948	0,004*
		Önlisans	68	2,7112	,72147		
	Çevresel etkenler	Lisans	101	2,7739	,73318	4,309	0,001*
		Önlisans	68	2,2647	,78239		
	Genel kariyer kararı	Lisans	101	3,3888	,43689	2,880	0,004*
		Önlisans	68	3,1980	,39929		

*P<0,01

Tablo 6’da okul türü değişkenine göre araştırma ölçeklerine verilen cevapların t testi analizi incelendiğinde; Okul Türü değişkeni bakımından Genel kariyer kararı düzeyine, bilinçsiz kariyer kararı ve çevresel etkenler boyutlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ($p<0,01$) saptanmıştır ($H_{2,3}$ hipotezi kabul edilmiştir). Lisans okuyan öğrencilerin Önlisans okuyan öğrencilere göre kariyer kararlarının ve çevresel etkenler boyutuna göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Öğrencilerin Kariyer Kararı Düzeylerinin Okuduğu Bölüm Değişkenine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Testi Analizi

27

Ölçek ve Boyutları		N	Ort.	Std. Sapma	F	p
Bilinçli kariyer kararı	İşletme	70	3,9879	,61728	9,202	0,001**
	Turizm İşletmeciliği	31	3,8065	,52431		
	Aşçılık	37	4,3784	,43453		
	Yerel Yönetimler	31	3,6377	,83777		
	Toplam	169	3,9759	,65842		
Bilinçsiz kariyer kararı	İşletme	70	3,0961	,94955	3,903	0,010*
	Turizm İşletmeciliği	31	3,0499	,58250		
	Aşçılık	37	2,5602	,72554		
	Yerel Yönetimler	31	2,8915	,68491		
	Toplam	169	2,9328	,81976		
Çevresel etkenler	İşletme	70	2,8214	,76314	8,891	0,001**
	Turizm İşletmeciliği	31	2,6667	,65969		
	Aşçılık	37	2,0541	,71584		
	Yerel Yönetimler	31	2,5161	,79507		
	Toplam	169	2,5690	,79172		
Genel kariyer kararı	İşletme	70	3,4276	,48047	3,793	0,012*
	Turizm İşletmeciliği	31	3,3011	,30629		
	Aşçılık	37	3,2468	,32570		
	Yerel Yönetimler	31	3,1398	,47152		
	Toplam	169	3,3120	,43128		

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

*P<0,05, **p<0,01

Tablo 7’de okuduğu bölüm değişkenine göre araştırma ölçeklerine verilen cevapların ANOVA testi analizi incelendiğinde; Okuduğu bölüm değişkeni bakımından Genel kariyer kararı düzeyine, bilinçsiz kariyer kararı ve çevresel etkenler boyutlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ($p<0,01$) saptanmıştır ($H_{2,4}$ hipotezi kabul edilmiştir).

- Aşçılık okuyan öğrencilerin diğer bölümlerde okuyan öğrencilere göre bilinçli kariyer kararlarına sahip olduğu;
- Aşçılık okuyan öğrencilerin işletme bölümü öğrencilerine göre daha az bilinçsiz kariyer kararına sahip olduğu;
- Aşçılık okuyan öğrencilerin işletme ve turizm işletmeciliği okuyan öğrencilere göre kariyer kararlarında daha az çevresel etkenlerden etkilendiği;
- İşletme öğrencilerinin yerel yönetimler programına göre daha yüksek kariyer kararına sahip oldukları saptanmıştır.

Tablo 8: Öğrencilerin Kariyer Kararı Düzeylerinin Mezun Olduğu Lise Değişkenine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Testi Analizi

Ölçek ve Boyutları		N	Ort.	Std. Sapma	F	p
Bilinçli kariyer kararı	Düz lise	48	3,8221	,59735	4,613	0,004*
	Meslek lisesi	50	4,2446	,48717		
	Anadolu lisesi	59	3,8579	,73558		
	Diğer	12	4,0513	,82088		
	Toplam	169	3,9759	,65842		
Bilinçsiz kariyer kararı	Düz lise	48	3,1288	,99671	1,624	0,186
	Meslek lisesi	50	2,7855	,80577		
	Anadolu lisesi	59	2,9307	,71449		
	Diğer	12	2,7727	,37483		
	Toplam	169	2,9328	,81976		
Çevresel etkenler	Düz lise	48	2,7674	,74515	1,697	0,170
	Meslek lisesi	50	2,4133	,83043		
	Anadolu lisesi	59	2,5395	,76460		
	Diğer	12	2,5694	,87172		
	Toplam	169	2,5690	,79172		
Genel kariyer kararı	Düz lise	48	3,3569	,49004	0,625	0,600
	Meslek lisesi	50	3,3433	,44519		
	Anadolu lisesi	59	3,2542	,36346		
	Diğer	12	3,2861	,45092		
	Toplam	169	3,3120	,43128		

*P<0,05

Tablo 8’de mezun olduğu lise değişkenine göre araştırma ölçeklerine verilen cevapların ANOVA testi analizi incelendiğinde; Mezun olduğu lise değişkeni

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

bakımından genel kariyer kararı düzeyine, bilinçsiz kariyer kararı ve çevresel etkenler boyutlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($p>0,05$), bilinçli kariyer kararı ile mezun olduğu lise değişkeni arasında ise anlamlı bir farklılık ($p<0,05$) saptanmıştır ($H_{2.4}$ hipotezi kabul edilmiştir). Meslek lisesi mezunu olanların düz lise ve Anadolu lisesi mezunu olanlara göre daha yüksek bilinçli kariyer kararına sahip oldukları saptanmıştır.

Tablo 9: Öğrencilerin Kariyer Kararı Düzeylerinin Büyüdüğü Yer Değişkenine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Testi Analizi

Ölçek ve Boyutları		N	Ort.	Std. Sapma	F	p
Bilinçli kariyer kararı	Köy/ kasaba	24	4,0032	,56046	3,119	0,028*
	İlçe	51	3,7949	,66166		
	İl	31	3,8908	,74627		
	Büyükşehir	63	4,1538	,61040		
	Toplam	169	3,9759	,65842		
Bilinçsiz kariyer kararı	Köy/ kasaba	24	2,9432	,57422	1,477	0,223
	İlçe	51	3,1105	,70613		
	İl	31	2,7390	,70447		
	Büyükşehir	63	2,8802	1,00437		
	Toplam	169	2,9328	,81976		
Çevresel etkenler	Köy/ kasaba	24	2,5417	,79438	0,539	0,656
	İlçe	51	2,6863	,81216		
	İl	31	2,5054	,75705		
	Büyükşehir	63	2,5159	,79915		
	Toplam	169	2,5690	,79172		
Genel kariyer kararı	Köy/ kasaba	24	3,3222	,43491	1,076	0,361
	İlçe	51	3,3222	,38722		
	İl	31	3,1914	,46595		
	Büyükşehir	63	3,3593	,44518		
	Toplam	169	3,3120	,43128		

* $P<0,05$

Tablo 9’de büyüdüğü yer değişkenine göre araştırma ölçeklerine verilen cevapların ANOVA testi analizi incelendiğinde; Okuduğu büyüdüğü yer değişkeni bakımından genel kariyer kararı düzeyine, bilinçsiz kariyer kararı ve çevresel etkenler boyutlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($p>0,05$), bilinçli kariyer kararı ile büyüdüğü yer değişkeni arasında ise anlamlı bir farklılık ($p<0,05$) saptanmıştır ($H_{2.4}$ hipotezi kabul edilmiştir). Büyükşehirde büyüyen öğrencilerin ilçede yaşayanlara göre daha yüksek düzeyde bilinçli kariyer sahibi oldukları görülmektedir.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Tablo 10: Öğrencilerin Kariyer Kararı Düzeylerinin İle Akademik Başarı Arasındaki İlişkiye Ait Dağılım

		Bilinçli kariyer kararı	Bilinçsiz kariyer kararı	Çevresel etkenler	Genel kariyer kararı
Not	Pearson	,177*	-,234**	-,264**	-,143
ortalaması	Correlation				
	Sig. (2-tailed)	,021	,002	,001	,064
	N	169	169	169	169

*P<0,01

Korelasyon katsayısını yorumlamada genel olarak; 0,00-0,30 arası düşük düzeyde, 0,30-0,70 arası orta düzeyde 0,70-1,00 arası yüksek düzeyde bir ilişkinin var olduğu söylenebilir. Tablo 8’de öğrencilerin kariyer kararları ile akademik başarıları arasındaki korelasyon incelendiğinde; **kariyer kararları ile akademik başarıları arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon saptanmamıştır (p>0,01) (H₁ hipotezi red edilmiştir)**. Bu yanında, *akademik başarı ile bilinçli kariyer kararı arasında aynı yönlü (pozitif), bilinçsiz kariyer kararı ve çevresel etkenler ile akademik başarı arasında ters yönlü (negatif) düşük düzeyde bir ilişki saptanmıştır (p<0,01)*.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin ‘bilinçli kariyer kararlılığı’ boyutunun (min.1-max.5) puan ortalamasının 3,9759, ‘çevresel etkenler’ boyutunun 2,5690, genel kariyer kararlılığının ise 3,3120 olduğu saptanmıştır. İkinci öğretimde okuyan öğrencilerin normal öğretimde okuyan öğrencilere göre, lisans okuyan öğrencilerin önlisans okuyan öğrencilere göre kariyer kararlılığı ve çevresel etkenler boyutlarının puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (p<0,01). Aşıcılık okuyan öğrencilerin diğer bölümlerde okuyan öğrencilere göre daha çok bilinçli kariyer kararlılığına sahip olduğu; daha az çevresel etkenlerden etkilendiği saptanmıştır (p<0,01). Öğrencilerin akademik başarıları ile bilinçli kariyer kararlılığı arasında aynı yönlü (pozitif) ve düşük düzey; bilinçsiz kariyer kararlılığı ve çevresel etkenler ile ters yönlü (negatif) ve düşük düzey bir ilişki saptanmıştır (p<0,01). Araştırma sonuçlarının mevcut literatür çalışmaları ile benzer olduğu görülmektedir.

Kariyer kararının akademik başarı üzerindeki etkileri düşünüldüğünde, bireylerin tüm eğitim düzeylerinde kendi ilgi, yetenek ve becerilerine göre kariyerlerinin desteklenmesi amacıyla psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması faydalı olabileceği düşünülmektedir. Üniversitelerde ve üniversite öncesi dönemlerde öğrencilerin kariyer yönlendirmelerine etkili olacak ve farkındalıklarını artıracak kariyer ofislerinin açılması ve kariyer eğitimlerinin verilmesi, daha bilinci kariyer tercihlerinin ve planlanmasının yapılmasında onlara katkı sağlayacaktır.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

KAYNAKÇA

- Altinkurt, Y. (2008). Öğrenci Devamsızlıklarının Nedenleri Ve Devamsızlığın Akademik Başarıya Olan Etkisi. Duplupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20, 129-142.
- Aytaç, S. (2005). Çalışma Yaşamında Kariyer. 1. baskı, İstanbul: 4 Nokta Matbaacılık.
- Brawn, D. ve ark. (2002). Career Choice And Development (4th, Ed). San Francisco CA: Jossey- Bass. (Electronic Books).
- Çakır, M. A. (2004). Mesleki Karar Envanterinin Geliştirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(2), 1-14, 08.
- Çınar, Ç. (2011). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimi Kararlarında Benlik Algısının Önemi. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Elliot, A. J., McGregor, H. A. ve Gable, S. (1999). Achievment Goals, Study Stratigies, And Exam Performance: A Mediatlional Anyllisis. Journal of Educational Psychology, 91(3), 549-563.
- Gordon, V. N. (1995). The undecided college students: An academic and career advising challenge (3nd ed.). Springfield, IL: Charles C Thomas.
- Guay, F., Senécal, C., Gauthier, L., & Fernet, C. (2003). Predicting career indecision: A self-determination theory perspective. Journal of counseling psychology, 50(2), 165.
- Hagstrom, S. J., Skovholt, T. M., & Rivers, D. A. (1997). The advanced undecided college student: A qualitative study. NACADA Journal, 17(2), 23-30.
- Hearn, J. C. (1988). Attendance at higher-cost colleges: Ascribed, socioeconomic, and academic influences on student enrollment patterns. Economics of education review, 7(1), 65-76.
- James, R. (2000). How school- leavers chose a preferred university course and possible effects on the quality of the school-university transition. Journal of Institutional Research, 9(1), 78-88.
- Keskin, G. ve Sezgin, B. (2009). Bir Grup Ergende Akademik Başarı Durumuna Etki Eden Etmenlerin Belirlenmesi. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 4(10).
- Kuzgun, Y. (2003). Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş. Ankara: Nobel Yayınları.
- Lucas, M.S., ve Epperson, D. L. (1990). Types of vocational undecidedness: Are plication and refinement, Journal of Counseling Psychology, 382-388.
- Mansor, M. ve Rashid, A. M. (2013). Career Indecision: A Cross-Sectional Survey among Students of National Youth Skills Training Institutes. Middle-East Journal of Scientific Research, 17(8), 1073-1079.
- Özsoy, O. (2003). Değişen İş Dünyasında Meslek Seçimi: Geleceğin Meslekleri. (2. Baskı). İstanbul: Hayat Yayıncılık.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

- Rençber, B. A. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Faktörler. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), 191-198.
- Sax, L. J. (1994). Retaining tomorrow's scientists: Exploring the factors that keep male and female college students interested in science careers. Journal of Women and Minorities in Science and Engineering, 1(1).
- Sukovieff, H. M. (1991). An investigation of influences on career decisions of High school graduates: A follow-up study. The University of Regina. Suutari, V. (2003). Global managers: Career orientation, Career tracks, lifestyle implications and career commitment. Journal of Managerial Psychology, 18 (3), 187-207.
- Watts, A. G. (1996). A framework for comparing careers guidance systems in different countries. Educational and Vocational Guidance Bulletin, 55, 1-7.
- Yücel, Z. ve Koç, M. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Matematik Dersine Karşı Tutumlarının Başarı Düzeylerini Yordama Gücü İle Cinsiyet Arasındaki İlişki. İlköğretim Online, 10(1), 133-143.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

KOYUNOĞLU ŞEHİR MÜZE VE KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN OSMANLI DÖNEMİ KILIÇLARI

Hacer KARA
İlker Mete MİMİROĞLU
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Özet

Tarih öncesi çağlardan itibaren insanoğlunun en çok kullandığı kesici silahlardan birisi olan kılıç, dönem ve kültürlerle bağlı olarak biçim, teknik ve süsleme özellikleri bakımından farklılıklar göstermiştir. Türk kültürü ve sanatında da son derece önemli bir yer teşkil eden kılıçlar, önemli bir saldırı ve savunma aracı olmasının yanında, törenlerinde vazgeçilmez bir unsuru olarak kullanılmıştır. Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu'nun 1913 yılından itibaren biriktirdiği çok değerli eserleri Konya Belediyesi'ne bağışlaması ve bu eserler için müstakil bir binanın yapılmasıyla 1984 yılında hizmete açılan ve Türkiye'de belediyeler tarafından kurulmuş ilk özel müze olan Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi, Anadolu Medeniyetlerine ait arkeolojik buluntular, etnografik eserler, halılar, kilimler, mutfak eşyaları, silahlar, sikkeler, tespihler, yazma eserler ve farklı türlerde basılı kitaplardan oluşan oldukça zengin bir koleksiyona sahiptir. Müzenin koleksiyonunda bulunan silahları ateşli ve ateşsiz silahlar olarak sınıflandırmak mümkündür. Ateşsiz silahlar içinde kılıçlar, hançerler, teberler, gürzler, baltalar ve kamalar sayılabilir. Bu çalışma kapsamında bahsi geçen silahlardan yalnızca Osmanlı dönemine ait olan kılıçlar incelenmiştir. Bu doğrultuda müzede bulunan ve henüz yayınlarda yer almayan 27 adet kılıç ve bir adet kılıç sapı konumuz kapsamında ayrıntılı bir biçimde tanıtılmıştır. Malzeme, teknik, form ve süsleme açısından ayrıntılı olarak değerlendirilen bu eserler, farklı müze ve özel koleksiyonlardaki benzer örneklerle kıyaslanmıştır. İncelediğimiz silahlarda malzeme olarak namlu kısımlarında çelik ve demir, kabza kısımlarında kemik, pirinç ve ahşap, kınlarda ise ahşap üzerine deri kaplama ve nikelaj kullanıldığı tespit edilmiştir. Eserlerin süslemelerinin zemin oyma, kabartma ve kazıma tekniklerinde yapıldığı görülmektedir. Süsleme kompozisyonları bakımından geometrik, figürlü ve bitkisel motiflerin yanı sıra yazıya da yer verilmiştir. Geometrik motifler içinde zikzaklar, birbirini farklı açılarda kesen ışınsal çizgiler, ay-yıldız, daire formları ve "C" kıvrımları sayılabilir. Bitkisel süslemede barok-rokoko tarzı kıvrım dallar, altı yapraklı çiçekler, yapraklar ve selvi motifleri görülmektedir. Eserlerin bazılarının kabzalarında aslan, bazılarının namlularında insan ve kartal ve bir eserin kınında yılan-ejder figürü işlenmiştir. Kılıçların bir kısmında Arap ve Latin alfabesiyle yazılmış yazılar görülmektedir. Kazıma ve boyama tekniğinde yazılan bu yazıların bir kısmında tarih belirtilmiştir. Ele alınan örneklerin üzerlerinde bulunan tarihlerden ve bezeme kompozisyonlarından yola çıkılarak tamamının geç dönem Osmanlı eserleri oldukları tespit edilmiştir. Yaptığımız bu çalışmayla, Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesinde incelediğimiz kılıçların Osmanlı dönemi silahları içindeki sanatsal ve tarihsel yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Anahtar Kelimeler: Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi, Osmanlı Dönemi, Silah, Kılıç

THE OTTOMAN PERIOD SWORDS IN THE KOYUNOĞLU CITY MUSEUM AND LIBRARY

Abstract

The sword, which is one of the cutting weapons used by human beings since prehistoric times, differs in terms of shape, technique and decoration depending on the period and cultures. Swords, which have an extremely important place in Turkish culture and art, have been used as an essential element in the ceremonies as well as being an important attack and defense tool. Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu donated the valuable works he collected since 1913 to Konya Municipality. A building was constructed for exhibiting of these works in 1984. This building was the first private museum founded by municipalities in Turkey is the City Museum and Library. It has a very rich collection belonging to Anatolian Civilizations that includes archaeological finds, ethnographic works, carpets, rugs, kitchenware, weapons, coins, rosaries, manuscripts and printed books of different types. It is possible to classify the weapons in the collection of the museum as firearm and non-firearm weapons. Among the firearms, swords, daggers, halberds, maces, axes and wedges can be counted. Within the scope of this study, only swords belonging to the Ottoman period were examined. 27 swords and one sword handle in the museum, which have not been published yet, were introduced in detail within the scope of our subject. These works, which are evaluated in detail in terms of material, technique, form and decoration, were compared with similar examples in different museums and private collections. Steel and iron were used in the gun barrel parts as materials. Bone, brass and wood were used in the handle parts. In the scabbard parts, leather coating and nickel-plating were used on wood. It is seen that the decorations on the works are made in the ground carving, embossing and scraping techniques. In addition to geometrical, figured and floral motifs in terms of ornamental compositions, the text is also included. Zigzags, radial lines that cross each other at different angles, moon-star, circle forms and “C” curves can be counted in geometric motifs. Vegetable decoration shows baroque-rococo style folded branches, six-leaf flowers, leaves and cypress motifs. In the handle of some of the works, the figure of a lion, in some of the gun barrels of man and eagle, and, a snake-dragon figure in the scabbard of a work were engraved. Writings written in Arabic and Latin alphabet can be seen on some of the swords. In some of these writings written in the technique of scraping and painting, history is indicated. Based on the dates and decoration compositions on the examples examined, it was determined that all of them were late Ottoman works. With this study, we have tried to determine the artistic and historical place of the swords that we examined in the Koyunoğlu City Museum and Library among Ottoman weapons.

34

Key Words: Koyunoğlu City Museum and Library, Ottoman Period, Gun, Sword

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

TÜRKİYE’DE SİYASET-KÜLTÜR İLİŞKİSİ: ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ

Bedir SALA

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Özet

Modern siyaset anlayışı, salt bürokratik kurumların işleyişini yürütmenin ötesinde toplumsal alanın dolaylı veya dolaysız müdahalelerle yeniden şekillendirilerek belli bir ideolojik eğilime uygun olarak yönetilmesine dayanmaktadır. Toplumsal alanın yeniden şekillendirilmesinde ise en işlevsel araçlardan biri kültürdür. Modern Türkiye’de de kültür, siyasal iktidarların toplumun yeniden şekillendirilmesinde başvurduğu en önemli araçlardan biri olmuştur. İktidara gelen her parti kendi ideolojik eğilimini olumlayacak şekilde kültürel alana müdahale etmeye ve bu amaçla politikalar geliştirmeye çalıştığından dolayı siyaset ile kültür arasında hem yakın hem de gerilimli bir ilişki doğmuştur. Bu gerilim, siyasetin kültüre müdahale etme eğilimi dolayısıyla çoğunlukla siyasal alandaki çatışmaların kültürel alana yansımaları şeklinde tezahür etmiştir. Özellikle cumhuriyet dönemi Türkiye’inde kültürel alandaki çatışmalar veya kültürel olarak nitelendirilen çatışmaların genellikle siyasal alandaki çatışmaların birer uzantısı şeklinde olduğunu görmek mümkündür. Bu amaçla Türkiye’de siyaset ile kültür arasındaki ilişkinin mahiyetini anlamaya çalışmak ve ayrıca “kültürel iktidar” kavramının Türkiye özelindeki güncel tartışmasına bir katkı sunmak için siyaset ve kültür ilişkisinin güncel ve somut gelişmeler bağlamında irdelenmesi önem arz etmektedir. Çalışma Adalet ve Kalkınma Partisi’nin iktidar olduğu dönemle sınırlandırılmıştır. 2002’den beri Türkiye’yi yöneten AK Parti, siyasal geleneğiyle, ideolojik eğilimiyle ve politikalarıyla kendisinden önceki iktidarlardan belirgin olarak farklılaşan bir niteliğe sahiptir. AK Parti iktidarının bu niteliksel farklılığı Türkiye’deki mevcut kültürel alanla kurduğu ilişkiye de doğrudan yansımaktadır. Dolayısıyla çalışmada AK Parti iktidarı döneminde siyaset ile kültür arasında nasıl bir ilişkinin olduğu AK Parti iktidarının kültür politikaları bağlamında değerlendirilecektir. Ayrıca bu dönemde yerleşik kültürel düzen ile AK Parti iktidarının kültür politikaları arasında ortaya çıkan gerilimin tarihsel ve sosyolojik nedenleri de dikkate alınacaktır.

35

Anahtar Kelimeler: Kültürel İktidar, Muhafazakârlık, Sekülerizm, Adalet ve Kalkınma Partisi

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

UNCERTAINTY ANALYSIS FOR WEIGHTED LINEAR COMBINATION BASED LANDSLIDE SUSCEPTIBILITY MAPPING: A CASE STUDY OF TORTUM LAKE REGION IN THE UZUNDERE COUNTY OF ERZURUM PROVINCE

Azimollah ALESHZADEH

E. Vural YAVUZ

Istanbul Technical University

Abstract

Landslides are one of the most hazardous types of natural disasters and most occurring geological events that cause large fatalities and economic damages every year. Landslides susceptibility mapping (LSM) process is a critical task for identifying areas susceptible to landslides for the prediction of future hazards and useful tools to support emergency decision mitigation plans. There are various models in LSM. For the production of reasonable models, decision-makers need reliable information. This study focused on applying the Dempster-Shafer Theory (DST) for uncertainty analysis in Weighted Linear Combination (WLC)-based LSM. Tortum Lake Region, Uzundere County of Erzurum Province, in the Northeast Turkey was taken as a study area. First, the landslide susceptibility model was created using the WLC approach. The WLC method is one of the most commonly used geographic information systems (GIS)-based multicriteria decision analysis (MCDA). Slope angle, slope aspect, altitude, geological formations, distance to roads, distance to streams, normalized difference vegetation index (NDVI), topographic wetness index (TWI), stream power index (SPI), sediment transport index (STI), area solar radiation (ASR), surface area ratio (SAR), terrain roughness index (TRI) and topographic position index (TPI) were selected as the landslide causal factors (LCFs). In order to validate the result, an existing landslide inventory database within the case study area was compared with the resulting susceptibility map through the WLC method. Next, to evaluate the uncertainties associated with WLC technique, an uncertainty analysis was carried out using DST. The DST, a mathematical based model with a bivariate statistically methodology, is known as the theory of belief functions. There are four basic evidential belief functions (EBF), belief, disbelief, uncertainty and plausibility sets. The most important advantage of the DST is its capability of being used for investigation of the uncertainty concept and discusses over the existing beliefs about a situation or a set of situations. Finally, the uncertainty map was generated in Idrisi Software based on belief function for the landslide susceptibility map. The difference between belief and plausibility was described as the uncertainty value in the uncertainty map. In this study, we tried to 1) identify the areas that are most susceptible to landslides with low uncertainty, 2) improve the accuracy of GIS-WLC based LSM and 3) provide a useful tool for decision-makers to reduce landslide hazard in the future.

36

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Keywords: landslide susceptibility mapping (LSM), geographic information systems (GIS), uncertainty analysis, dempster-shafer theory (DST), weighted linear combination (WLC), Tortum Lake

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

THE OPTIMIZATION OF TOTAL FLAVONOID EXTRACTION FROM PUMPKIN SHELLS

Rabia DORUM
Sibel YIGITARSLAN
Suleyman Demirel University

Abstract

Antioxidants are molecules that inhibit toxic effects by reducing free radicals, which are the main cause of diseases in living organism. One of the natural antioxidant varieties is known as flavonoids. Flavonoids are materials that have been proven beneficial for human health and they are originated from vegetables. These compounds, known especially because of the common food products such as green and/or ginseng teas, are preferred as preservative materials in many diseases. Considering the increase in the world population and the decrease in agricultural areas, the use of plants and even wastes of them that are sources of antioxidants will provide an important advantage on production of enough amount of flavonoids. The aim of this study is to optimize the process of flavonoid extraction from pumpkin shells using ultrasonic extraction. In the study, Box-Behnken experimental design was applied in extraction in which the normal sound waves and pure water as solvent were used. Extraction temperature and time, solid-to-liquid ratio were chosen as variable parameters. As a result of single optimization, it was determined that performing ultrasonic extraction to 0.3g pumpkin shell for 15 minutes with 50 ml of pure water at 60°C produces the highest amount of flavonoids. The statistical analysis of multiple optimization results showed that the function to be used must be a cubic model if this process will be performed on an industrial scale. The optimum conditions for the industry were determined as follows: 55.7°C, 0.41 g-plant/ml-water and 24.98 minutes. The flavonoid concentration to be produced under these conditions was 1.9265 mg/ml. As a result, it was determined that 32.11g flavonoids can be obtained from 100g pumpkin shell by ultrasonic extraction method. With this study, it has been proved that a high amount of flavonoids can also be produced from a vegetable waste material.

38

Keywords: Pumpkin, Extraction, Flavonoid, Box Behnken, Optimization, Ultrasound

INTRODUCTION

Molecules that inhibit the toxic effect by reducing free radicals formed as a result of oxygen consumption in the natural metabolism of aerobic cells are called as antioxidants (Ozyurt, 2005; Benavente-García et al., 1997). If the oxidative stress in the human body exceeds the antioxidant capacity of the molecules present, this situation results specific diseases such as cancer, cardiovascular, diabetes and neurodegenerative diseases (parkinson, Alzheimer) since it damages the lipids,

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

proteins, DNA and enzymes of the cells. Lipids are the most sensitive molecules to the effects of free radicals, and the results of the oxidative breakdown of polyunsaturated fatty acids of lipids (lipid peroxidation) is highly damaging. This is because it proceeds in the form of a self-sustaining chain reaction. Phenolic antioxidant (AH), which gives H^+ ions to lipid radicals, ends lipid preoxidation chain reaction by breaking down lipid peroxy ($ROO\bullet$) and alkoxyl ($RO\bullet$) radical by performing lipid oxidation (Equation 1-4) (Cimen, 1999).

Biological molecules like DNA, lipids, and proteins need antioxidants from endogenous (glutathione, melatonin, antioxidant enzymes, etc.) and exogenous (α -tocopherol, β -carotene, folic acid, recombinant superoxide dismutase) sources to counteract the damage of oxidative stress (Atınc and Kalkan, 2018; Akbaşlı, 2013). One of the well-known antioxidant varieties that affect this situation is flavonoids (Atınc and Kalkan, 2018; Ozyurt, 2005). Flavonoids are a group of compounds characterized by benzo-pyrone structure, and are found in various fruits (citrus fruits, rosehips, apricots, cherries, grapes, apples, currants, blueberries), vegetables (e.g. onions, green peppers, broccoli, tomatoes, spinach) and some beverages (wine, coffee, tea) (Atınc and Kalkan, 2018; Akbaşlı, 2013; Benavente-García et al., 1997). Their name is derived from the word “flavus” which means yellow in Latin. The structure of these molecules contains fifteen carbon atoms in the form of diphenyl propane ($C_6C_3C_6$). (Kahraman et al., 2002). Because of this, they are called as polyphenolic compounds. Aromatic rings in flavan and flavon structures in Figure 1 are denoted by A and B, and hetero rings by C, respectively. The carbon atoms in rings A and C are numbered starting from the oxygen atom. The atoms in the B ring are shown in prime ('). A combination of more than 4000 varieties of flavonoids is formed by bonding of -OH to the carbon atoms present in the phenyl benzopyrone structure shown in Figure 1. (Heim et al., 2002; Van Acker et al., 1996). As a result of the connection of phenyl rings to the propane chain at different positions, species such as flavon, flavonol and flavonon have been formed (Pietta, 2000; Heim et al., 2002).

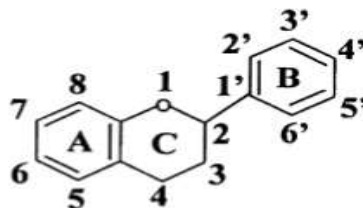

Figure 1. General structure of flavonoids (Heim et al., 2002)

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Flavonoids shows special functions within the cell; acting as physiological regulators, chemical messengers, metal chelating, inhibiting lipid peroxidation, and inhibitors of the cell cycle. In addition to antioxidant properties, they also have antiviral, antimutagenic, antitumor, antiproliferative, anti-inflammatory, antithrombotic, immunostimulant, antiallergic, estrogenic properties (Atınc and Kalkan, 2018; Cimen, 1999). Flavonoids prevent lipid peroxidation due to the inhibition cyclooxygenase, lipoxygenase enzymes, and thus stop the growth of atherosclerotic plaques (Akbaşlı, 2013). This inhibition also provides them an anti-inflammatory effect. The antithrombotic effects of major flavonoids like quercetin resulted from reduction in the level of serum triglycerides and platelet aggregation (aggregation of platelets) (Cimen, 1999). The antitumor effect of flavonoids is also mentioned thanks to their mechanisms of preventing tumor invasion (Javaherashahi et al., 2012). Its antiallergic effect is achieved by inhibiting histamine release (Akbaşlı, 2013).

In order to observe those beneficial functions, the consumption of these molecules must be maximized. To achieve this aim, the extraction of flavonoids from plants must be maximized and the extracts must be concentrated. Several plants and extraction methods have been applied in the literature, and most of those processes have been optimized (Goktas et.al., 2015; Yigitarslan, 2017; Yagcioglu, 2015), but as far as the authors know, none of the researchers have conducted an optimization of the extraction of flavonoids from pumpkin shells. The multi-parameter optimization technique via Box-Behnken Design was applied for extraction of flavonoids from a waste material (pumpkin shells) was realized in this study.

40

MATERIALS AND METHODS

In the study, pumpkin shells were obtained from the local supplier in Isparta. After peeling, the outer peels of pumpkins were cut as thin as possible and dried in the oven at 35°C. The dry material obtained by crushed after drying the shells up to easily crushable state, and the powders were used in extraction processes. Due to its high sugar content, the material was first subjected to drying in order to increase extraction efficiency and to decrease mold growth. Other chemicals used in the study (DPPH, monobasic sodium phosphate, dibasic sodium phosphate) were of analytical purity and were purchased from Sigma-Aldrich. Since flavonoid extractions will have intended to be used in the food industry in the future, 50ml of water was used as solvent and continuous ultrasonic wave (ELMA, S 30 H) was applied to increase efficiency due to the fiber structure of the vegetable material. After extraction, the flavonoid content of the extracts separated by filtration was analyzed.

Experimental design consists of two stages: single optimization and multiple optimization. In the single optimization method, the effects of only one parameter are examined, while in multiple optimization, the effects of the parameters with each other are examined. Therefore, the parameter whose effect will be examined in single optimization is kept variable and all other parameters are kept constant. By applying this procedure to each parameter, the most effective parameters and conditions were

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

determined on the extraction efficiency. Parameters and values used for single optimization were summarized in Table 1. In the table, the dark color indicates the values of the other parameters kept constant while one parameter was studied.

Table 1. Parameters and values used in single-optimization method

Extraction time (min)	Temperature (°C)	Amount of pumpkin shell powders (g)
1	30	0.1
2	35	0.3
3	40	0.7
4	45	0.9
5	50	
10	55	
15	60	
20	65	
25	70	
30	75	
	80	

41

In multiple optimization, three-center-three-parameter Box-Behnken experimental design was used. Accordingly, the selected parameters (temperature, time and solid-to-liquid ratio) were coded in three levels, namely maximum, medium and minimum (Table 2). The antioxidant content of the extracts was analyzed after extraction realized under set of conditions consisting of 15 experiments obtained by Design-Expert Program. The results were expressed as three-dimensional response surfaces using the function obtained after statistical verification by entering the absorbances into the Design Expert program.

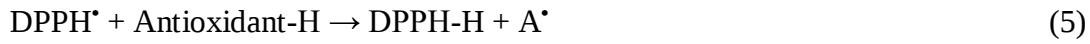
Table 2. The parameters and codes used in Box-Behnken design of multi-parameter optimization method

Code of the parameter	A: Ultrasonic time (min)	B: Temperature (°C)	C: Solid/liquid (g/mL)
+1	25	70	0.5/50
0	15	60	0.3/50
-1	5	50	0.1/50

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

The amount of antioxidant in the extracts was determined by DPPH analysis, which is a spectrophotometric method. This method is based on measuring the decrease in color (loss of color or turning yellow) in UV-VIS spectrophotometer at 517nm as a result of reduction reaction of purple colored DPPH radical with antioxidant. Due to its simplicity and production of reproducible and rapid results, this method was preferred, but it is necessary to be careful in the processing time since the method is sensitive to light, oxygen and pollution (Mot et al., 2011). DPPH molecules, which are reduced by taking a proton from the antioxidant of the DPPH radical, react as much as the number of antioxidants (Equation 5). As a result, the transfer of proton to the DPPH radical by antioxidant causes a decrease in absorbance. The decrease in the absorbance result shows that the amount of antioxidants increases (Ozenc, 2011).

In the analysis, 100 µl extract, 400 µl pH 7.4 phosphate buffer (1,217 g monobasic sodium phosphate, 2,172 g dibasic sodium phosphate and 200 ml pure water), 1 ml DPPH solution (0,005 g DPPH and 12 mL methanol) were mixed for 20 minutes in the dark environment. At the end of the period, after centrifugation (NUVE) at 4100 rpm for 10 minutes, the absorbance value was measured in the UV-VIS spectrophotometer (Agilent Tech., Cary 60). In blank solution, 500 µl of buffer was added instead of sample and the same processes were performed. DPPH analysis was applied in the same way for all extracts obtained during both of the optimization methods.

42

$$\%DPPH = 100 - \left[\left(\frac{\text{Absorbance}_{\text{blank}} - \text{Absorbance}_{\text{ekstrakt}}}{\text{Absorbance}_{\text{blank}}} \right) \times 100 \right] \quad (6)$$

RESULTS AND DISCUSSION

In this study, single optimization was performed to determine the conditions to be used in Box-Behnken experimental design. According to the single optimization results (Table 3), the lowest absorbance values, in other words, the highest antioxidant amounts, were determined under conditions where the time was 15 minutes, the temperature was 60°C, and the solid-to-liquid ratio was 0.3gr/50mL. When the effect of extraction time on antioxidant amount obtained was examined, it was seen that the extraction rate was high since the pumpkin shells have a maximum level of flavonoids at the beginning, but the extraction rate decreases as the flavonoid content in the shell diffuses into water over time. The fact that the extract reached the lowest absorbance value in the 15th minute indicates that the solution reached a saturation in terms of flavonoids. In the results of the extracts obtained at different temperatures, it is seen that the absorbance values increase due to the increase in water loss since the evaporation rate in extraction is higher than the water solubility rate of the flavonoid at temperatures higher than 60°C. The minimum absorbance

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

value was determined to be 0.3 g since further increase in the amount of solid material caused a reduction of the potential of water to dissolve the flavonoid in it.

Table 3. The results of single optimization

Time (min)	Absorbance	Temperature (°C)	Absorbance	Amount of material (g)	Absorbance
1	0.4983	30	0.5873	0.1	0.6512
2	0.5116	35	0.6572	0.3	0.6049
3	0.5500	40	0.6256	0.7	0.7355
4	0.4807	45	0.5792	0.9	0.7112
5	0.4801	50	0.5771	Blank	0.8425
10	0.4799	55	0.5290		
15	0.4394	60	0.5142		
20	0.6898	65	0.5241		
25	0.5832	70	0.5201		
30	0.5998	75	0.5324		
Blank	0.6950	80	0.5740		
		Blank	0.6600		

43

Then, Box-Behnken was designed with the conditions that provide the most antioxidant extraction determined in single optimization (Table 4), and the absorbance values of the extractions made under those conditions were entered into the Design Expert program. Statistical analysis of each model function proposed by the program was carried out. The criteria of the most appropriate model were as follows: the model should be “significant”; the “lack of fit value” should be insignificant; R^2 and the adjusted- R^2 values should be close to each other and close to 1; the standard deviation and coefficient of variation values should be minimum (Ozturk and Yigitarslan). The F value in the model should be higher than the other F-values. Variance (CV%) and standard deviation (Std.Dev.) values should be low. Accordingly, the reduced cubic model was determined to be the best function to represent the absorbance surface obtained by the extraction of the pumpkin shell (Table 5). In this model, the model is significant, the lack of fit value is insignificant. The maximum deviation of the F value was 4.50 percent and the standard deviation of the experiments in the center was 0.027 percent. In model terms, those with $\text{prob} > F$ values between 0.05 and 0.1 were considered as significant. Adequate precision measures the signal-to-noise ratio, and this value is desired to be greater than 4. The value of 13.683 indicates an adequate signal. The R^2 value in the experiments and the adjusted- R^2 values were close to each other. In order to check the model suitability, it is necessary to compare the estimated and actual values. If the model and the experimental results are close to each other, they intersect on the 45° line. In the graph given in Figure 3, the most of the data was above the 45° line, the deviations were symmetrical with each other, and the distances of the deviated points to this line were so low. Those investigations showed that there was a good fit between the

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

model and the experimental data. As a result of all these statistical analyzes, the reduced cubic model was found as the best one expressing this extraction process.

Table 4. Absorbance values determined under conditions stated by Box-Behnken design

Std	Run	A	B	C	Absorbance
10	1	0	1	-1	0.8323
7	2	-1	0	1	0.9409
14	3	0	0	0	0.7245
6	4	1	0	-1	0.9143
9	5	0	-1	-1	0.9553
11	6	0	-1	1	0.9712
1	7	-1	-1	0	0.8569
3	8	-1	1	0	0.7900
5	9	-1	0	-1	0.6833
8	10	1	0	1	0.6272
13	11	0	0	0	0.7375
4	12	1	1	0	0.7661
15	13	0	0	0	0.6856
12	14	0	1	1	0.6865
2	15	1	-1	0	0.6523

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Table 5. ANOVA Table of Reduced Cubic Model

Source	Sum of squares	df	Mean square	F Value	p-value Prob > F
Model	0.19	12	0.016	21.62	0.0450
A	$1.710 \cdot 10^{-3}$	1	$1.710 \cdot 10^{-3}$	2.34	0.2654
B	0.042	1	0.042	56.98	0.0171
C	$4.219 \cdot 10^{-3}$	1	$4.219 \cdot 10^{-3}$	5.78	0.1380
AB	$8.163 \cdot 10^{-3}$	1	$8.163 \cdot 10^{-3}$	11.19	0.0789
AC	0.074	1	0.074	101.71	0.0097
BC	$6.537 \cdot 10^{-3}$	1	$6.537 \cdot 10^{-3}$	8.96	0.0958
A ²	$3.489 \cdot 10^{-4}$	1	$3.489 \cdot 10^{-4}$	0.48	0.5606
B ²	0.013	1	0.013	18.34	0.0504
C ²	0.027	1	0.027	36.82	0.0261
A ² B	0.026	1	0.026	35.42	0.0271
A ² C	$1.260 \cdot 10^{-3}$	1	$1.260 \cdot 10^{-3}$	1.73	0.3192
AB ²	$2.657 \cdot 10^{-3}$	1	$2.657 \cdot 10^{-3}$	3.64	0.1965
Pure Error	$1.459 \cdot 10^{-3}$	2	$7.293 \cdot 10^{-4}$		
Core Total	0.19	14			

Model: Significant, R-Squared:0.9924; Adjusted R-Squared: 0.9465

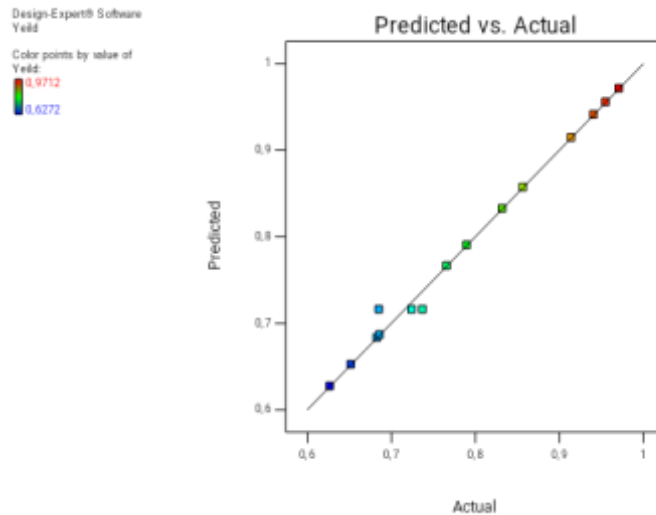

Figure 2. Comparison of actual (experimental) and model-predicted values

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

By using the Design Expert program, three-dimensional graphs were obtained with the selected parameters as temperature, time, and solid-to-liquid ratio. When the change of absorbance values with temperature-time parameters was examined (Figure 3), the region where the extracts with the highest antioxidant content were obtained was the region shown in blue. The range of 0 to 1 in the temperature axis and -0,5 to 0,5 in the time axis had lower absorbance data than other parts. Ultrasonic time-solid-to-liquid ratio changes were examined in the graph given in Figure 4. The best absorbance values were in the range of 0.5 to 1 for the time and 0 to -1 for the solid-liquid ratio. When the variation of the time-temperature binary parameter was investigated (Figure 5), the lowest absorbance values was observed between 0 to 1 for solid-to-liquid ratio and 0 to 1 for ultrasonic time. Therefore, it will be possible to obtain maximum amount of antioxidant when applying extracting under the conditions at these coded values.

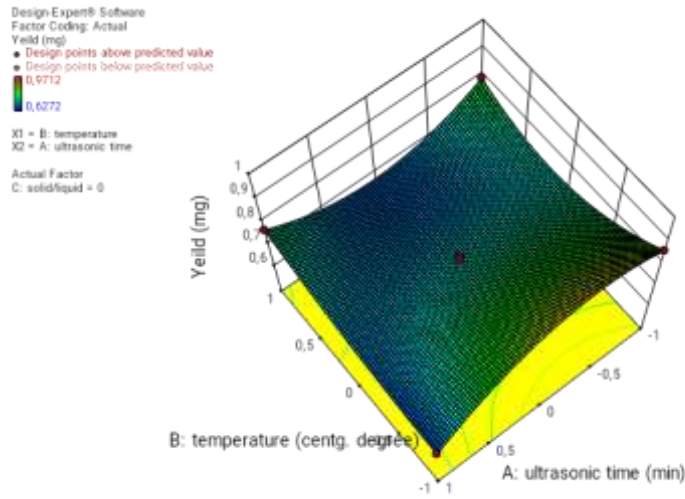

Figure 3. Response surface graph of temperature and time

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Design-Expert® Software
Factor Coding: Actual
Yield (mg)
● Design points above predicted value
● Design points below predicted value
0,9712
0,6272
X1 = A: ultrasonic time
X2 = C: solid/liquid
Actual Factor
B: temperature = 0

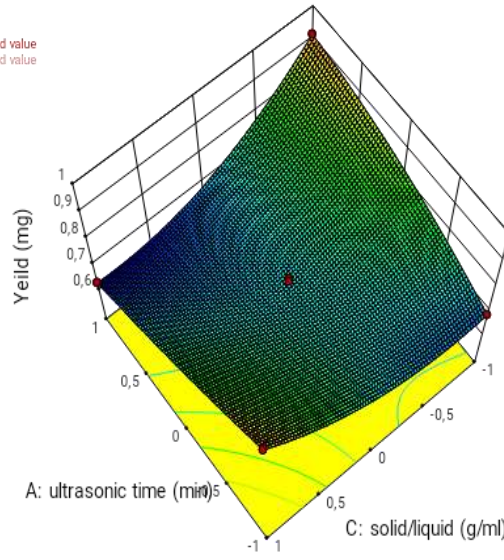

Figure 4. Response surface graph of solid-to-liquid ratio and time

47

Design-Expert® Software
Factor Coding: Actual
Yield (mg)
● Design points above predicted value
● Design points below predicted value
0,9712
0,6272
X1 = A: ultrasonic time
X2 = C: solid/liquid
Actual Factor
B: temperature = 0

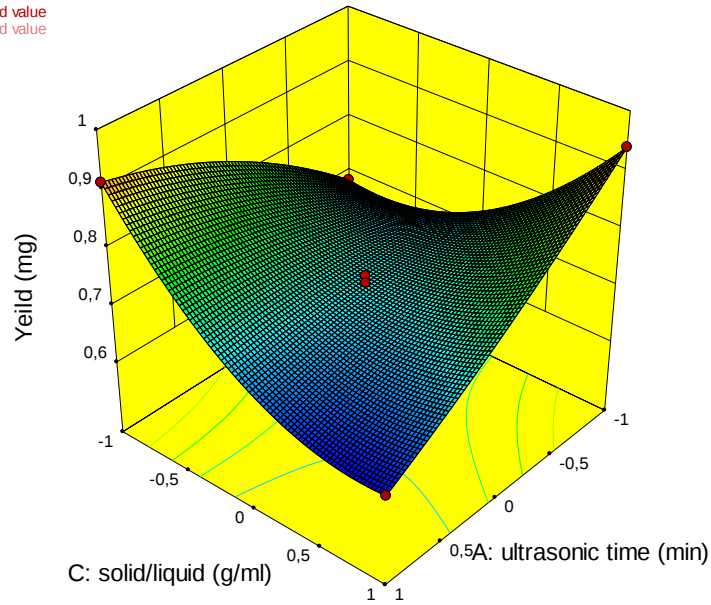

Figure 5. Response surface graph of temperature and solid-to-liquid ratio

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

CONCLUSIONS

In this study, the possibility of antioxidant production was investigated by using ultrasonic extraction from pumpkin shell, which is accepted as a waste vegetable material. The extraction process was designed via Box-Behnken experimental design with the optimum conditions determined by single optimization, and it was also optimized by applying the multiple optimization method. With the results of the study, the equation to be used in the industrial flavonoid production processes from the pumpkin shell was derived as follows:

$$\begin{aligned} \text{Absorbance} \\ = -0,72 + 0,021.A + 0,10.B + 0,032.C - 0,045.AB + 0,14.AC + 0,40.BC \\ + 9,721.10^{-3}.A^2 - 0,060.B^2 - 0,085C^2 - 0,11.A^2B - 0,025.A^2C \\ + 0,036.AB^2 \end{aligned} \quad (7)$$

When the desired values were entered in the equation as in coded expressions, the response was the absorbance value, that was, the amount of antioxidant to be obtained in the production. The optimum values of the parameters selected in the study were determined as 0.3g for the extracted material, 60°C for the temperature and 15 minutes for the ultrasonic application time. It was calculated that the lowest absorbance value (0.6856) was reached under these conditions, and that the highest flavonoid concentration in the pumpkin shell was 1.9265 mg- material/ml-water when the absorbance value obtained under optimum parameters was replaced in the equation. As a result, it was determined that 32.11g of flavonoid can be produced from 100g of pumpkin peel.

48

REFERENCES

- Akbaşlı, İ.T. (2013). Flavonoidler ve Antioksidan Özellikleri. Ahmet Yesevi Üniversitesi Dergisi, 1-2
- Atınc, M., Kalkan, İ. (2018). Flavonoidler ve Sağlık Üzerine Etkileri. Aydın Gastronomy, 2(1), 31-38.
- Benavente-García, O., Castillo, J., Marin, FR, Ortuño, A. ve Del Rio, JA. (1997). Narenciye flavonoidlerinin kullanım alanları ve özellikleri. Tarım ve besin kimyası dergisi, 45(12), 4505-4515.
- Cimen, M. B. Y. (1999). Flavonoidler ve antioksidan özellikleri. Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences, 19(5), 296-304.
- Goktas, F. M., Sahin S., Yigitarslan S. (2015). Production of sterilizing agents from Calendula officinalis extracts optimized by response surface methodology,

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

International Journal of Analytical Chemistry,
<http://dx.doi.org/10.1155/2015/789732>.

Heim, K. E., Tagliaferro, A. R., & Bobilya, D. J. (2002). Flavonoid antioxidants: chemistry, metabolism and structure-activity relationships. The Journal of nutritional biochemistry, 13(10), 572-584.

Javaherashti, M., Ghasemnezhad, M., Lahiji, H. S., & Shiri, M. A. (2012). Comparison of nutritional value and antioxidant compounds of some winter pumpkin (*Cucurbita* sp) species fruits in Iran. Adv Environ Biol, 6(10), 2611-2616.

Kahraman, A., Serteser, M., KOKEN, T. (2002). Flavonoidler. Kocatepe Tıp Dergisi, 3(1).

Mot C.A., Dumitrescu S.R., Sarbu C., (2011). Rapid and effective evaluation of the antioxidant capacity of propolis extracts using DPPH bleaching kinetic profiles, FT-IR and UV-VIS spectroscopic data, Journal of Food Composite and Analysis, 24:516-522.

Özenç, B. (2011). *Fumaria officinalis*'un Antioksidan Aktivitesinin Belirlenmesi'', Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Ozyurt, D. (2005). Toplam flavonoid miktarının geliştirilen spektrofotometrik yöntem ile tayini (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).

Ozturk B, Yigitarslan S. (2017). Microwave extraction of gallic acid equivalent of total flavonoids from *Nigella sativa*. International J. of Secondary Metabolite. 4(3, Special Issue 1), 117-124.

Pietta, P. G. (2000). Flavonoids as antioxidants. Journal of natural products, 63(7), 1035-1042.

Van Acker, S. A., Tromp, M. N., Griffioen, D. H., Van Bennekom, W. P., Van Der Vijgh, W. J., & Bast, A. (1996). Structural aspects of antioxidant activity of flavonoids. Free Radical Biology and Medicine, 20(3), 331-342.

Yagcioglu, P. (2015). Farklı ekstraksiyon metotları ile adaçayı (*Salvia officinalis* L.) bitkisinden antioksidan ekstraksiyonunun optimizasyonu. İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yigitarslan S. (2017). Modelling of solid-liquid extraction of total phenolics from *Capsicum annuum* L., Journal of The Turkish Chemical Society Section B, 1 (sp. İs. 1), 43-60.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

REAL-TIME FAST CORNER DETECTION ALGORITHM BASED IMAGE PROCESSING APPLICATION ON FPGA

Muhammed Furkan TAŞDEMİR

İsmail KOYUNCU

Afyon Kocatepe University

Ercan COSGUN

Kırklareli University

Ferzan KATIRCIOĞLU

Duzce University

Abstract

Image processing, which has been one of the areas of intensive work in recent years, has been used successfully in many engineering fields. Image processing encompasses processes whose inputs and outputs are images, as well as processes that extract attributes from these images. Within this scope, operations such as segmentation, morphological processes, edge finding, corner finding and filtering can be given as examples. The images used for these operations consist of pixels. The picture or images used for these operations consist of pixels. In order to be able to operate on a simple VGA (Video Graphics Array) (640x480) format, 307,200 data must be calculated. When image quality or size increases, the transaction volume also grows and high-speed and parallel processing digital platforms are required to make these loops in real time. In this study, the real-time Fast Corner Detection Algorithm based image processing application was designed using the Xilinx Vivado Design Suite Program to work on FPGA chips. Real-time images Image processing algorithm has been designed in VHDL (Very High Speed Integrated Circuit Hardware Description Language) language in order to process the real-time image data received from the camera through the HDMI (High Definition Multimedia Interface) cable, on FPGA. The design was realized on Xilinx Zybo Z7-20 card. The data obtained from the output of the design was transferred to the monitor via HDMI. The results obtained from the real-time FAST Corner Detection algorithm designed to run on Xilinx Zybo Z7-20 FPGA card are presented.

50

Keywords: FPGA, Real Time Image Processing, VHDL, Vivado HLS

FPGA ÜZERİNDE GERÇEK ZAMANLI HIZLI KÖŞE ALGILAMA ALGORİTMASI TABANLI GÖRÜNTÜ İŞLEME UYGULAMASI

Özet

Son yıllarda yoğun çalışma yapılan alanlardan birisi olan görüntü işleme birçok mühendislik alanında başarıyla kullanılmaktadır. Görüntü işleme, girişleri ve çıkışları görüntüler olan işlemleri ve ayrıca bu görüntülerden öznelilikleri çıkartan süreçleri kapsamaktadır. Bu kapsam içinde, bölütleme, morfolojik işlemler, kenar

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

bulma, köşe bulma ve filtreleme gibi işlemler örnek olarak verilebilir. Bu işlemler için kullanılan resim veya görüntüler piksellerden oluşmaktadır. Basit bir VGA (Video Grafik Dizisi) (640x480) formatındaki görüntü üzerinde işlem yapılabilmesi için 307,200 adet verinin hesaplanması gerekmektedir. Görüntü kalitesi veya boyutu arttığında işlem hacmi de büyümekte ve bu işlemlerin gerçek zamanlı yapılabilmesi için yüksek hızlı ve paralel işlem yapabilen sayısal platformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Sunulan bu çalışmada, FPGA çipleri üzerinde çalışmak üzere gerçek zamanlı Hızlı Köşe Algılama Algoritması-tabanlı görüntü işleme uygulaması Xilinx Vivado Design Suite Programı kullanılarak tasarlanmıştır. Gerçek zamanlı görüntüler HDMI (Yüksek Çözünürlüklü Çoklu-Ortam Arayüzü) kablosu aracılığıyla kameradan alınmış ve alınan gerçek zamanlı görüntü verilerinin FPGA üzerinde işlenebilmesi için VHDL dilinde görüntü işleme algoritması tasarlanmıştır. Tasarım Xilinx Zybo Z7-20 kartı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Tasarımın çıkışından elde edilen veriler HDMI aracılığıyla monitöre aktarılmıştır. Xilinx Zybo Z7-20 FPGA kartı üzerinde çalışmak üzere tasarımı yapılan gerçek zamanlı Hızlı Köşe Algılama algoritmasından elde edilen sonuçlar sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: FPGA, Gerçek Zamanlı Görüntü İşleme, VHDL, Vivado HLS

51

1. GİRİŞ

Sayısal görüntü işleme, resimsel bilgiler kullanılarak amaca ve isteğe yönelik faydalı eklemeler ve çıkarmalar işlemlerinin gerçekleştirilmesidir. Günümüzde sayısal görüntü işleme uygulamaları ile ilgili pek çok alanda çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışma alanlarına tıp bilimleri [1, 2], ölçme ve enstrümantasyon uygulamaları [3, 4], şifreleme bilimleri [5], yer bilimleri [6], kontrol [7], yiyecek endüstrisi, kodlama ve kod çözme, yapay sinir ağları, haberleşme ve otonom cihazlar örnek olarak verilebilmektedir. Görüntü işleme, gündelik ve normal bir görüntünün, işlenmiş veya değiştirilmiş bir sayısal resmine dönüşmesi için kat edilen yol ve yöntemlerdir. Bir görüntüyü daha anlaşılır hale getirmeyi amaçlayan yöntemler; görüntüyü anlamlı alt bölgelere ayırma, kullanılan özellik doğrultusunda alt bölgelerin tanımlanması, tanımlanmış nesnelerin etiketlenmesi ve son olarak da etiket atanan nesnelere bakılarak karar verme ile yorumlama işlemlerinden oluşmaktadır. Görüntüyü anlamlı alt bölgelere ayırma safhasında kenar belirleme ve köşe belirleme teknikleri kullanılmaktadır. FAST optik görüntüler için bir köşe bulmak için kullanılmaktadır. Bu işlem köşe noktalarını bulurken çok hassas değerler ve doğruluk oranı yüksek sonuçlar vermektedir. FAST yöntemi ile köşe bulmak için ilk önce köşe adayları belirlenmektedir (p). Bu noktanın üç piksel yarıçapı uzaklığından itibaren çevre uzunluğu on altı piksel olacak şekilde bir çember seçilmektedir ve bu çemberin içinden seçilecek olan p noktasına üç piksel uzaklıkta ki üç nokta birbiriyle kontrol edilir eğer bu üç nokta bir birinden farklı ise p noktası köşe kabul edilmektedir. Eğer seçilen bu üç noktanın piksel değerleri sürekli aynı ise n sayıda üç nokta da tespit edilmektedir bu noktalar da benzer piksel değerlerine sahip ise p noktası köşe değildir. Bu işlemi hızlandırmak için ilk seferde üçüncü, dokuzuncu ve on üçüncü noktalar tespit edilmektedir [8]. Miroslav Trajkovic ve Mark Hadley, 1998 yılında

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ilk defa kullanılabilir bir şekilde FAST Corner algoritmasını uygulamıştır [9]. Wenyi Xiong, Weiming Tian, Zhijun Yang, Xiaowei Niu ve Xiangfei Nie tarafından FAST corner ile köşe tespiti için hızlı bir algoritma ortaya koyulmuştur [10]. Seeger U. ve Seeger R. tarafından 1994 yılında köşe bulmak için bir çalışma yapılmıştır [11]. Edward Rosten ve Tom Drummond tarafından makina öğrenimi ile köşe tespiti yapılmıştır [12]. Edward Rosten, Gerhard Reitmayr ve Tom Drummond tarafından bir tablet ile gerçek zamanlı köşe bulma çalışması yapılmıştır [13]. Alan Programlanabilir Kapı Dizileri (Field Programmable Gate Array (FPGA)) tasarımcının sistem üzerinde yeniden programlayabileceği tümdevrelerdir. Bu tümdevreler çip üzerinde sistem (System-on-Chip) olarak da adlandırılmaktadırlar. Bu çipler de yapılandırılabilir lojik bloklar, giriş/çıkış blokları ve ara bağlantılar olmak üzere üç ana yapı bulunmaktadır. FPGA çipleri prototip aşamasında Uygulamaya Özel Tümleşik Devreler (Application Specific Integrated Circuit (ASIC)) ile karşılaştırıldığında daha düşük maliyetli ve daha hızlı tasarım gibi çözümler sunmaktadır. Ayrıca paralel işlem yapabilme özelliklerinden dolayı Sayısal Sinyal İşlemci (Digital Signal Processor (DSP)) ile karşılaştırıldığında daha yüksek işlem kapasitesi ve çalışma frekansı gibi üstünlüklerinden dolayı ilgi çekmektedir. Sonuç olarak FPGA çipleri hızlı ve düşük maliyet sunmaları, tekrar programlanabilme ve yüksek frekansta çalışabilme özelliklerinden dolayı yüksek işlem gücü ve performans gerektiren görüntü işleme uygulamalarında tercih edilmektedir [14]. Ahmet Gacar tarafından yapılan bir diğer çalışmada, FPGA tabanlı görüntü işleme ara birimi üzerinde güvenlik kamerasından görüntülenen görüntüyü bilgisayar monitörü üstünde görüntülenmiştir [15]. Kemal Erdoğan tarafından yapılan farklı bir çalışmada, görüntü işleme üzerinde kullanmak üzere geliştirme kartı tasarlanmıştır [16]. Mehmet Fatih Özçelik tarafından sunulan farklı bir çalışmada, FPGA kartı üzerinde morfolojik işlemler ve konvolüsyon işlemleri ile ten rengi ve kan hücreleri tanıma üzerine çalışılmıştır [17]. Mevlüt Mert Çil tarafından literatüre sunulan bir diğer çalışmada FPGA platformu üzerinde konvolüsyon işlemi gerçekleştirip MATLAB sonuçları ile karşılaştırılmıştır [18]. Recep Kızılkaya tarafından yapılan bir çalışmada, görüntülerin görüntü işleme yöntemlerinden histogram ve konvolüsyon işlemleri gerçekleştirilmiş ve çalışma sonuçları sunulmuştur [19]. Ali Recai Çelik tarafından yapılan çalışmada, FPGA üzerinde elde edilen veriler ile iki boyutlu görüntüler üç boyutlu tek bir görüntü haline getirilmiştir [20]. Recep Özalp tarafından yapılan çalışmada, görüntülere konvolüsyon işlemleri uygulanmış ve elde edilen görüntüler ekrana yansıtılmıştır [21]. Mehmet Ali Altuncu tarafından yapılan çalışmada ise Zedboard FPGA çipi üzerinde görüntü işleme uygulamaları gerçekleştirilmiştir [22].

Sunulan bu çalışmada, literatürde sunulan çalışmalardan farklı olarak gerçek zamanlı görüntüler kameradan HDMI kablo aracılığı ile alınarak yüksek çalışma frekansı ve paralel çalışma özelliğine sahip FPGA çipleri üzerinde görüntü işleme uygulamalarından FAST Corner gerçekleştirilmiş olup ve çalışmadan elde edilen veriler HDMI aracılığıyla dış ortama aktarılmıştır. FPGA üzerinde kameradan alınan gerçek zamanlı görüntü verilerinin işlenebilmesi için VHDL dili kullanılarak görüntü işleme algoritmaları tasarlanmıştır. Tasarım Xilinx Vivado Design Suite programı kullanılarak sentezlenmiş ve test edilmiştir.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

2.GENEL BİLGİLER

2.1 FAST Corner

FAST(Features from Accelerated Segment Test(Hızlandırılmış Segment Testinden Özellikler)) bir köşe bulma algoritmasıdır. Bu algoritma Miroslav Trajkovic ve Mark Hadley tarafından 1998 yılında kullanıma sunulmuştur. Bu algoritma işlerken ilk önce kenar tespit eder ve tespit edilen kenarları takip eder. Eğer takip edilen kenarlar birbiriyle kesişiyorsa bu kesişen noktanın köşe noktası olduğu anlamını taşır ve bu noktalara işaret koyulur.

Literatürde genellikle Förstner, Harris, LoG, DoG, Wang, SUSAN ve FAST köşe bulma algoritmaları kullanılır. FAST Corner köşe bulma algoritması literatürde kullanılan diğer algoritmalarından daha hızlı ve doğru köşe tespiti yaptığı için fazlaca tercih edilir.

FAST Corner köşe detektöründe üç ana temel nicelik üzerinde durulmaktadır.

1. Tespit edilen pozisyonlar tutarlı olmalıdır. Gürültü değişimine duyarız ve aynı noktadan birden fazla görüntü elde edildiğinde hareket olmamalıdır.
2. Doğruluk; Köşeler, doğru pozisyonlara mümkün olduğu kadar yakın tespit edilmelidir.
3. Hız; Köşe detektörü yeterince hızlı olmak zorundadır [9].

53

2.2 FPGA Çipleri

FPGA çipleri üretildiği ilk andan sonra kullanıcının gereksinimi doğrultusunda sistemin tasarımına göre donanım yapısı tekrar tekrar istenildiği gibi kullanıcı tarafından değiştirilebilen, programlanabilme özelliğine olan dijital tüm-devrelerdir [23].

Bir FPGA üç ana bloktan oluşur:

Konfigüre Edilebilir Lojik Bloklar (Configurable Logic Blocks (CLB)): Look-up table (LUT), Flip- Flop' lar ve multiplekserlar gibi çeşitli elemanlardan oluşan CLB, kullanıcı tarafından tasarlanan lojik devre için fonksiyonel elemanlar sağlamaktadır.

Giriş-Çıkış Blokları (Input/Output Blocks (IOB)): IOB pinleri yapılacak olan tasarıma göre giriş, çıkış veya giriş - çıkış olarak programlanabilir. I/O bloklarının görevi yongadaki iç sinyal hatları ve pinler arasında arabirim sağlar.

Ara Bağlantılar (Interconnection Network): Bu birimler mantıksal bloklar arasında ve mantıksal blokların IOB'ler ile bağlantılarının konfigüre edilmesinde kullanılırlar [24].

FPGA yongalarında VHDL ve Verilog programlama dilleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Paralel çalışma, düşük güç tüketimi, hızlı ilk üretim ve yüksek kapasite gibi özellikleriyle diğer sayısal platformlardan farklı olan FPGA; günümüzde osilatör tasarımı, yapay sinir ağları, havacılık, savunma sanayi, otomotiv, uzay bilimi, ses, video, görüntü işleme ve daha birçok alanda kullanılmaktadır [25].

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

3 FPGA-TABANLI FAST CORNER GÖRÜNTÜ İŞLEME UYGULAMASI

Bu çalışmada, köşe belirleme uygulaması için FAST Corner Operatörü, FPGA çipi üzerinde donanımsal olarak tasarlanmıştır. Tasarlanan FAST Corner operatörü ünitesi donanım tanımlama dili olan Çok Yüksek Hızlı Tümlşik Devre Donanım Tanımlama Dili (Very High Speed Integrated Circuit Hardware Description Language – VHDL) ile kodlanmıştır. Tasarım sırasında kullanılan FAST Corner görüntü işleme algoritması Vivado HLS (High Level Synthesis) programı ile sentezlenmiş ve IP Core haline getirilmiştir. Tasarım platformu olarak Xilinx Vivado 2017.4 kullanılmış ve tasarlanan sistem Zybo Z7-20 FPGA çipi için sentezlenmiştir. Elde edilen sonuçlar Şekil 1 ve Şekil 2 de verilmiştir.

Şekil 1. FAST Corner köşe bulma algoritması ile gece çekilen ve ışık düzeyi düşük ortamda görüntü üzerinde köşe bulunması

Şekil 2. FAST Corner köşe bulma algoritması ile ışık düzeyi yüksek ortamda görüntü üzerinde köşe bulunması

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

4. SONUÇLAR

Sunulan bu çalışmada, FPGA üzerinde gerçek zamanlı FAST Corner algoritması tabanlı görüntü işleme uygulaması gerçekleştirilmiştir. Görüntü işleme uygulaması Zynq 7000 işlemcili Xilinx Zybo Z7-20 FPGA geliştirme kartı üzerinde yapılmıştır. FPGA-tabanlı gerçek zamanlı FAST Corner algoritması ile gerçekleştirilen görüntü işleme uygulaması için Vivado Design Suite ve Vivado High Level Synthesis programları kullanılmıştır. FAST Corner görüntü işleme algoritması için Open CV kütüphanesinden yararlanılmıştır. Tasarlanan FPGA üzerindeki gerçek zamanlı FAST Corner algoritması tabanlı görüntü işleme uygulaması kullanılarak 1280*720 piksel formatındaki gerçek zamanlı görüntüler saniyede 30 defa işlenebilmiştir. Zynq 7000 işlemcili Xilinx Zybo Z7-20 FPGA geliştirme kartı üzerinde yapılan çalışmada, FPGA çipi blok RAM %6 oranında kullanılmıştır. Ayrıca tasarımın çalışması için 2.145 W güce ihtiyaç duyulmaktadır.

5. KAYNAKLAR

- [1] Prakash, J., Dehghani, H., Pogue, B. W., and Yalavarth, P. K.;Model-Resolution-Based Basis Pursuit Deconvolution Improves Diffuse Optical Tomographic Imaging ;IEEE Trans. on Medical Imaging, vol. 33, pp. 891–901, April 2014.
- [2] Hao, F., Guoping, Q., Jie, S., and Ilyas, M. ;A Novel Polar Space Random Field Model for the Detection of Glandular Structures ;, IEEE Trans. on Medical Imaging, vol. 33, no. 3, pp. 764–776, 2014.
- [3] Rana, K. B., Agrawal, G. D., Mathur, J., and Puli, U., ;Measurement of void fraction in flow boiling of ZnO water nanofluids using image processing technique ;J. of Nuclear Eng. and Design, vol. 270, pp. 217–226, 2014.
- [4] Li, L., Gong, M., Chui, Y. H., and Schneider, M.;A MATLAB- based image processing algorithm for analyzing cupping profiles of two-layer laminated wood products ;Measurement, vol. 53, pp. 234–239, 2014.
- [5] Barakat, M. L., Mansingka, A. S., Radwan, A. G., and Salama, K. N. ;Hardware stream cipher with controllable chaos generator for colour image encryption ; Image Proc., vol. 8, pp. 33–43, 2014.
- [6] Lu, W., Lifan Z., Guoan B., Chunru, W., and Lei, Y., ;Enhanced ISAR Imaging by Exploiting the Continuity of the Target Scene ; IEEE Trans. on Geoscience and Remote Sensing, vol. 52, no. 9, pp. 5736–5750, September 2014.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

- [7] Xiao, Y., and Dong, S. ;Multilevel-Based Topology Design and Cell Patterning With Robotically Controlled Optical Tweezers ; IEEE Trans. on Control Syst. Techn., vol. 23, pp. 176–185, 2015.
- [8] Xiong W., Tian W., Yang Z., Niu X.; Improved FAST corner-detection method, 2019.
- [9] Trajkovic M., Hadley M.; FAST Corner Detection, 1998.
- [10] Xiong W., Tian W., Yang Z., Niu X., Nie X.; Improved FAST corner-detection method, IET International Radar Conference (IRC 2018)
- [11] Seeger U., Seeger R.; FAST corner detection in grey-level images, 1994.
- [12] Rosten E., Drummond T.; Machine learning for high-speed corner detection, 2006.
- [13] Rosten E., Reitmayr G., Drummond T.; Real-time Video Annotations for Augmented Reality, 2005.
- [14] Koyuncu, I., Özcerit, A. T., and Pehlivan, I., ;Implementation of FPGA-based Real Time Novel Chaotic Oscillator, Nonlinear Dyn., vol.75, no. 1–2, pp. 49–59, 2014.
- [15] Gacar A., FPGA Tabanlı Görüntü İşleme Arabirimi; Selçuk Üniversitesi Fen bilimleri Fakültesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Anabilim Dalı 609.01.00 , 2009.
- [16] Erdoğan K., Görüntü İşleme Uygulamaları İçin FPGA Geliştirme Kartı Tasarımı ve Gerçekleştirilmesi; Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Elektrik-Elektronik Mühendisliği Anabilim Dalı, 2013.
- [17] Özçelik M. F., Görüntü İşleme Algoritmalarının FPGA Üzerinde Gerçeklenmesi; Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü Bilgisayar Bilimleri Anabilim Dalı, 2012.
- [18] Çil M. M., Temel Görüntü İşleme Algoritmalarının FPGA Üzerinde Gerçeklenmesi; İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği Anabilim Dalı, 2015.
- [19] Kızılkaya R., Implementation Of Image Processing Algorithms On Fpga Demonstration Board; Dokuz Eylül University Graduate School Of Naturel And Applied Sciences, 2012.
- [20] Çelik A. R., Görüntü İşleme Algoritmalarının FPGA Donanımı Üzerinde Gerçeklenmesi; Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Elektrik-Elektronik Mühendisliği Anabilim Dalı, 2013.
- [21] Özalp R., Çip Üzerinde Sistem Mimarili FPGA Kullanarak Gerçek Zamanlı Görüntü İşleme Algoritmalarının Gerçekleştirilmesi; Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mekatronik Mühendisliği Anabilim Dalı, 2018.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

[22] Altuncu M. A., Temel Görüntü İşleme Algoritmalarının Gerçek Zamanlı Olarak FPGA İle Gerçeklenmesi; Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar Mühendisliği Anabilim Dalı, 2015.

[23] Koyuncu İ, Tuna M, Alçın M, FPGA tabanlı farklı nümerik algoritmalar ile kaotik osilatör tasarımları. International Eurasian Conference on Science, Engineering and Technology. November 22-23, Ankara, Turkey, 2018

[24] Koyuncu İ . Implementation of High Speed Tangent Sigmoid Transfer Function Approximations for Artificial Neural Network Applications on FPGA. Advances in Electrical and Computer Engineering, vol.18, no.3, pp.79-86, 2018.

[25] Alçın M, Pehlivan İ, Koyuncu İ, Hardware design and implementation of a novel ANN-based chaotic generator in FPGA. Optik-International Journal for Light and Electron Optics, 127(13), 5500-5505, 2018.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

FPGA BASED IMPLEMENTATION OF MEMBERSHIP FUNCTIONS FOR REAL TIME FUZZY LOGIC APPLICATIONS

Fatih KARATAŞ
İsmail KOYUNCU

Murat ALÇIN
Afyon Kocatepe University

Murat TUNA
Kırklareli University

Abstract

In this study, FPGA-based triangular, trapezoidal and generalized bell-shaped membership function units are designed for real-time Fuzzy Logic applications in accordance with the 32-bit IEEE-754-1985 floating-point number standard by referring to the mathematical model of triangular, trapezoidal and generalized bell-shaped membership functions. The design was coded in VHDL (Very High Speed Integrated Circuit Hardware Description Language) and synthesized using Xilinx ISE Design Suite program. Testbench files were created in order to test the designed units. The results obtained from this test data were compared with Matlab-based numerical results and error values were calculated. Following the Place&Route operation, the maximum operating frequencies of the units belonging to FPGA based triangular, trapezoidal and generalized bell-shaped membership functions were obtained. After the Place&Route operation, the maximum operating frequency of FPGA based triangular membership function unit was achieved as 245.031 MHz, the maximum operating frequency of FPGA based trapezoidal membership function unit was obtained as 599.664 MHz and the maximum operating frequency of FPGA based generalized bell-shaped membership function unit was got as 185.086 MHz.

58

Keywords: Fuzzy Logic, Fuzzification, Membership Functions, FPGA, VHDL

GERÇEK ZAMANLI BULANIK MANTIK UYGULAMALARI İÇİN ÜYELİK FONKSİYONLARININ FPGA TABANLI GERÇEKLENMESİ

Özet

Bu çalışmada, gerçek zamanlı Bulanık Mantık uygulamaları için triangular (üçgen), trapezoidal (yamuk), generalized bell-shaped (genelleştirilmiş çan eğrisi) üyelik fonksiyonlarının matematiksel modeli referans alınarak 32-bit IEEE-754-1985 kayan noktalı sayı standardına uygun FPGA-tabanlı üçgen, yamuk ve çan eğrisi üyelik fonksiyonu üniteleri tasarlanmıştır. Tasarım VHDL (Very High Speed Integrated Circuit Hardware Description Language-Çok Yüksek Hızlı Tümleşik Devre Donanımı Tanımlama Dili) ile kodlanmış ve Xilinx ISE Design Suite programı kullanılarak sentezlenmiştir. Tasarlanan ünitelerin test edilebilmesi amacıyla

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

testbench dosyaları oluşturulmuştur. Bu test verilerinden elde edilen sonuçlar ile Matlab tabanlı nümerik sonuçlar karşılaştırılmış ve hata değerleri hesaplanmıştır. Place&Route işleminin ardından FPGA tabanlı Üçgen, Yamuk ve Çan eğrisi üyelik fonksiyonlarına ait ünitelerin maksimum çalışma frekansları elde edilmiştir. Place&Route işleminin ardından FPGA tabanlı Üçgen üyelik fonksiyon ünitesinin maksimum çalışma frekansı 245.031 MHz, Yamuk üyelik fonksiyon ünitesinin maksimum çalışma frekansı 599.664 MHz ve Çan eğrisi üyelik fonksiyon ünitesinin maksimum çalışma frekansı 185.086 MHz olarak elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bulanık Mantık, Bulanıklaştırma, Üyelik Fonksiyonları, FPGA, VHDL

GİRİŞ

Günümüzde, Bulanık Mantıkla ilgili araştırmaların odak noktası, kullanıcı konforunu en üst düzeye çıkarmak ve enerji tüketimini en aza indirmek için yenilikçi tahmin ve optimizasyon tekniklerinin sürekli olarak geliştirilmesidir. Bununla birlikte, kontrol doğruluğu ve hızı sistem performansına katkıda bulunan ancak araştırmacılar tarafından büyük ölçüde göz ardı edilen en kritik kısımlardan biridir (Khokhar vd., 2020). Bulanık mantık; bilgi tabanı, bulanıklaştırma, karar verme ve durulaştırma birimleri olmak üzere dört temel bileşenden oluşmaktadır (Elmas, 2003). Bulanıklaştırma ünitesi sistemden alınan denetim giriş bilgilerini dilsel niteleyiciler olan sembolik değerlere dönüştürme işlemi yapmaktadır. Bu ünite çeşitli üyelik fonksiyonları mevcut olup en yaygın kullanılan üçgen, trapezoidal (yamuk), generalized bell-shaped (genelleştirilmiş çan eğrisi), gauss ve sigmoidal üyelik fonksiyonlarıdır (Altaş, 1999). Kontrol doğruluğu ve hızını etkileyen parametrelerden birisi olan aktivasyon fonksiyonları bu çalışmada ele alınmış ve paralel çalışma, düşük güç tüketimi, hızlı ilk üretim, yüksek kapasite gibi özellikleriyle diğer sayısal platformlara göre ön plana çıkan FPGA çiplerinde (Koyuncu, 2018) uygulanmak üzere tasarımı gerçekleştirilmiştir.

Bulanık Mantığın kullanıldığı bazı önemli uygulamalar; helikopterler için bulanık tabanlı uçuş desteği (Sugeno, 1985), raylı metro sistemlerinde bulanık mantık tabanlı sürüş rahatlığı, duruş mesafesinin kesinliğinin ve ekonomikliğin geliştirilmesi (Yasunobu vd., 2002), el yazısı sembollerin çevrimiçi tanınmasında bulanık mantık uygulanması (Fitzgerald vd., 2004), hidroelektrik güç üniteleri için kullanılan baraj kapılarının otomatik kontrolü (Karaboğa vd., 2004), yapay sinir ağları ile birlikte bulanık mantık tabanlı ses tanıma sistemleri (Melin vd., 2006), sağlık alanında bulanık mantık tabanlı kanser teşhisi çalışmaları (Zadeh H., 2011), depremlerin önceden bilinmesi için bulanık mantık tabanlı tahmin sistemi (Dutta vd., 2012), stok değerlendirmesi ve portföy inşası için bulanık kural tabanlı uzman sistemler (Avcı ve Selim, 2013), bulanık mantık tabanlı biyomedikal sistemler (Patel vd., 2013), otomobiller için bulanık mantık kullanarak “Cruise-control” uygulamaları (Cholis vd., 2014), çelik sanayiinde makina hızı ve ısısının bulanık mantık tabanlı kontrolü (Singhala vd., 2014), bulanık mantık kullanılarak üretilen fotoğraf makineleri ve kameralar (otomatik odaklama yapan makinelerden daha net bir görüntü vermekte ve sarsıntılardan doğan görüntü bozukluklarını asgariye indirmektedir) (Fayaz ve

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Kim, 2017) ve bulanık mantık tabanlı enerji yönetimi strateji ile elektrikli ve hibrit araçların yakıt ekonomisinde artış (Danapalasingam vd., 2018) uygulamaları gerçekleştirilmiştir.

FPGA tabanlı bazı bulanık mantık uygulamaları; robotik uygulamalar için gömülü bulanık denetleyicilerin FPGA tabanlı uygulaması (Sanchez-Solano vd., 2007), FPGA üzerinde bulanık mantık kullanılarak gerçek zamanlı dc motor hız kontrolü (Sulaiman vd., 2009), FPGA tabanlı gerçek zamanlı uyarlanabilir bulanık mantık denetleyicisi (Abu-Khudhair vd., 2010), harici analog-dijital dönüştürücü yokken boost dönüştürücü için tek girişli bulanık mantık denetleyicisinin FPGA uygulaması (Taeed vd., 2012), FPGA ve bulanık mantık kullanarak gerçek zamanlı akıllı konum izleme sistemi (Ferreira ve Santos, 2014), bulanık mantığa dayalı FPGA stereo eşleme uygulaması (Pérez-Patricio vd., 2016), çok yönlü robot sistemi için Bulanık-PI (açılımı yazılabilir) denetleyicisinin tasarımı ve FPGA uygulaması (Masmoudi vd., 2017), FPGA ile bulanık mantık tabanlı objektif görüntü kalitesi değerlendirmesi (Tchendjou vd., 2018), gerçek zamanlı bulanık mantık uygulamaları için gauss üyelik fonksiyonunun FPGA tabanlı tasarımı (Katırcıoğlu vd., 2018) ve iki eksenli güneş takibi için FPGA üzerinde bulanık mantık kontrolü (Cruz-Alejo vd., 2019) çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada, gerçek zamanlı bulanık mantık uygulamalarında kullanılmak üzere üçgen, trapezoidal, genelleştirilmiş çan eğrisi üyelik fonksiyonlarının matematiksel modeli referans alınarak 32-bit IEEE-754-1985 kayan noktalı sayı standardına uygun FPGA-tabanlı tasarımları gerçekleştirilmiştir. Tasarım VHDL dilinde kodlanmış ve Xilinx ISE Design Suite programı kullanılarak sentezlenmiştir. Tasarlanan ünitelerin test edilebilmesi amacıyla testbench dosyaları oluşturulmuş ve performans analizleri yapılarak çip istatistikleri sunulmuştur. Bu test verilerinden elde edilen sonuçlar ile Matlab tabanlı nümerik sonuçlar karşılaştırılmış ve hata değerleri hesaplanmıştır. Place&Route işleminin ardından FPGA tabanlı üyelik fonksiyonlarına ait ünitelerin maksimum çalışma frekansları elde edilmiştir.

60

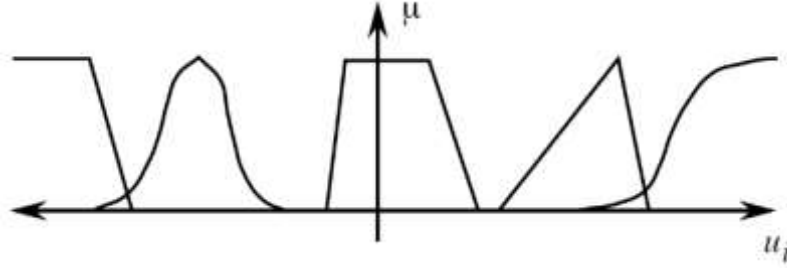
BULANIK MANTIK VE ÜYELİK FONKSİYONLARI

Bilgilerin nitelik özelliklerinin kompleks, modellenmesi güç, belirsiz veya kesin olmadığı durumlarda dilsel ifadelerle desteklenerek netleştirilmesi kavramına Bulanık Mantık (Fuzzy Logic) denilmektedir (Klir ve Yuan, 1995). Bulanık denetleyici aşağıdaki dört öğeden oluşur: (Zadeh, 1965)

- *Bulanıklaştırma (Fuzzification)*, dışarıdan alınan gerçek sayısal bir değeri üyelik fonksiyonları tarafından dilsel ifadelerle dönüştürülmesi işlemidir. Uygulamalarda sıklıkla kullanılan üyelik fonksiyonları Şekil 1’de gösterildiği gibi Üçgen, Yamuk, Çan Eğrisi, Gauss ve Sigmoidal’dır (Elmas, 2003).

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Şekil 1. Bulanık mantıkta kullanılan üyelik fonksiyon tipleri

- *Durulaştırma (Defuzzification)*, bulanık çıkarım motoru ünitesinden aktarılan bulanık kümenin kesin bir değere dönüştürülmesi işlemidir. Sıklıkla kullanılan durulaştırma metotları ağırlık merkezi, en büyük üyelik ilkesi, ortalama en büyük üyelik, ağırlıklı ortalama, en büyüklerin en küçüğü ve en büyüklerin en büyüğü şeklindedir (Şen, 2012).
- *Bulanık kural tabanı (Rule-base)*, uzman kişinin bilgi, beceri kontrol stratejisini karakterize eden kontrol kurallarının dilsel olarak ifade edildiği kısımdır. Veri tabanındaki girişlerin çıkış değişkenleri ile mantıksal bağ kurulduğu “Eğer-İse (If-Then)” türünde yazılabilen kurallar bütünüdür (Kaur ve Kaur, 2009).
- *Bulanık çıkarım motoru (Inference mechanism)*, kurallar üzerinde bulanık mantık yürütülür ve bulanık kural tabanını kullanarak giriş ve çıkış uzayı arasında bir bağlantı kurar. Bu ünite bilgi genellikle Mamdani ve Sugeno yöntemler aracılığı ile modellenir (Lokman, 2011).

61

FPGA-TABANLI ÜYELİK FONKSİYONLARI TASARIMLARI

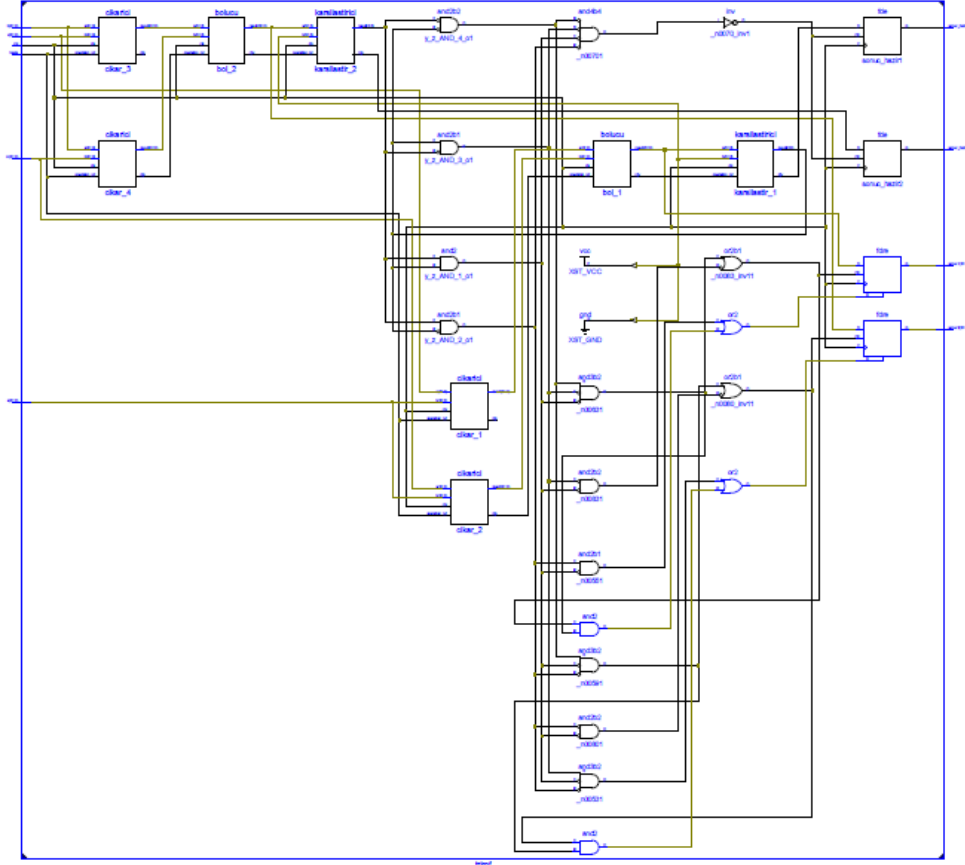
FPGA (Field Programmable Gate Array-Alan Programlanabilir Kapı Dizileri) çipleri ilk üretim aşamasından sonra kullanıcının istediği sistem tasarımına göre donanım yapısı kullanıcı/tasarımcı tarafından değiştirilebilen, tekrar tekrar programlanabilme özelliğine sahip dijital tüm-devrelerdir (Tuna vd., 2018). FPGA çiplerinde sıklıkla VHDL ve Verilog programlama dilleri ile tasarımlar gerçekleştirilmektedir. Bu çipler paralel çalışma, düşük güç tüketimi, hızlı ilk üretim ve yüksek kapasite gibi özellikleriyle diğer sayısal platformlara göre ön plana çıkmaktadır (Alçın vd.,2016). Günümüzde yapay sinir ağları, osilatör tasarımı, uzay, havacılık ve savunma sanayi, ses, otomotiv, video ve görüntü işleme ASIC gibi amaca özel tasarlanmış entegre prototiplerinde ve daha birçok alanda kullanılmaktadır (Koyuncu vd., 2018).

Bu çalışmada, gerçek zamanlı bulanık mantık uygulamaları için üçgen, yamuk, genelleştirilmiş çan eğrisi üyelik fonksiyonlarının matematiksel modeli referans alınarak 32-bit IEEE-754-1985 kayan noktalı sayı (floating point number) standardına uygun FPGA-tabanlı üçgen, yamuk ve çan eğrisi üyelik fonksiyonu üniteleri tasarlanmıştır. Tasarım VHDL dilinde kodlanmış ve Xilinx ISE Design Suite 14.7 programı kullanılarak sentezlenmiştir. Tasarlanan ünitelerin en üst seviye RTL şemaları ve ikinci seviye RTL şemaları çıkartılmıştır (Katırcıoğlu vd., 2018). FPGA-tabanlı üçgen üyelik fonksiyonuna ait ikinci seviye RTL şeması Şekil 2’de gösterilmiştir.

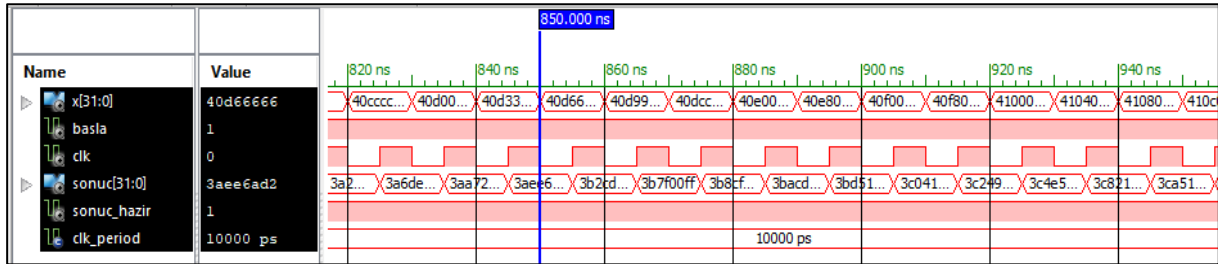
3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Örnek sunulan RTL şemasında görüldüğü üzere ünite 32-bit *a*, *b*, *c*, *d*, *x* giriş ve 32-bit *sonuc1*, *sonuc2*, *sonuc3* çıkış sinyallerine sahiptir. Ünitelerin çalışmaya başlayabilmesi için *basla* giriş sinyal değeri '1' olmalıdır. 1-bit *clk* sinyali ünite içerisindeki alt birimlerin senkron bir şekilde çalışabilmesi için kullanılmaktadır. Ünite ilk sonucunu üretmeye başlamadan önce *sonuc_hazir* sinyali '0' olmaktadır. Ünite sonucunu ürettiği durumlarda *sonuc_hazir* sinyal değeri '1' olmaktadır.

Şekil 2. Üçgen üyelik fonksiyonunun ikinci seviye RTL şeması

Yapılan FPGA-tabanlı üyelik fonksiyonlarının test edilebilmesi amacı ile toplamda 105 adet test verisi oluşturulmuştur. Bu test verileri öncelikle nümerik olarak işlenmiştir. Ardından Xilinx ISE Design Suite 14.7 programı kullanılarak testbench dosyaları oluşturulmuştur. Her bir üyelik fonksiyonu için Xilinx ISE Design Suite programından test sonuçları elde edilmiştir. Örnek olarak Genelleştirilmiş Çan Eğrisi üyelik fonksiyonunun test sonuçları Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. Genelleştirilmiş Çan Eğrisi Üyelik Fonksiyonunun Test Sonuçları

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

SONUÇLAR

Sunulan bu çalışmada, gerçek zamanlı bulanık mantık uygulamaları için üçgen, yamuk ve çan eğrisi üyelik fonksiyonlarının matematiksel modeli referans alınarak 32-bit IEEE-754-1985 kayan noktalı sayı standardına uygun FPGA-tabanlı üçgen, yamuk ve çan eğrisi üyelik fonksiyonu üniteleri tasarlanmıştır. Tasarım VHDL ile kodlanmış ve Xilinx ISE Design Suite programı kullanılarak sentezlenmiştir. Tasarlanan ünitelerin test edilebilmesi amacıyla toplam 105 adet test verisi ile 6 ayrı testbench dosyası oluşturulmuştur. Bu test verilerinden elde edilen sonuçlar ile Matlab tabanlı nümerik sonuçlar karşılaştırılmış ve hata değerleri maksimum 6.4×10^{-5} olarak elde edilmiştir. Bu test verileri kullanılarak nümerik tabanlı üyelik fonksiyonu ünitelerinin veri işleme hızı ile FPGA-tabanlı üyelik fonksiyonu ünitelerinin veri işleme hızı karşılaştırılmıştır. Place&Route işleminin ardından FPGA tabanlı Üçgen üyelik fonksiyon ünitesinin maksimum çalışma frekansı 245.031 MHz, Yamuk üyelik fonksiyon ünitesinin maksimum çalışma frekansı 599.664 MHz ve Çan eğrisi üyelik fonksiyon ünitesinin maksimum çalışma frekansı 185.086 MHz olarak elde edilmiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada Bulanık Mantık Kontrolcüsünde bulunan Bulanıklaştırıcı ünitesindeki üçgen, yamuk ve çan eğrisi üyelik fonksiyonları FPGA çiplerinde uygulanmak üzere modellenmiştir. İleriki çalışmalarda FPGA üzerinde gerçek zamanlı bulanık mantık uygulamaları gerçekleştirebilmek amacıyla bulanık çıkarım motoru ve durulaştırma üniteleri gerçekleştirilebilir.

63

REFERANSLAR

- Abu-Khudhair A, Muresan R, Yang SX 2010. FPGA based real-time adaptive fuzzy logic controller. IEEE International Conference on Automation and Logistics, Hong Kong and Macau, 2010, pp. 539-544.
- Alçın M, Pehlivan İ, Koyuncu İ 2016. Hardware design and implementation of a novel ANN-based chaotic generator in FPGA. Optik-International Journal for Light and Electron Optics, 127(13), 5500-5505.
- Avcı MG, Selim H 2013. A fuzzy rule based expert system for stock evaluation and portfolio construction: An application to Istanbul Stock Exchange. Expert Systems with Applications 40(3):908-920
- Cholis N, Kuspriyanto K, Saefudin D, Nugraha IK 2014. Developing Adaptive Cruise Control Based on Fuzzy Logic Using Hardware Simulation. International Journal of Electrical and Computer Engineering 4(6)
- Cruz-Alejo J, Antonio-Méndez R, Salazar-Pereyra M 2019. Fuzzy logic control on FPGA for two axes solar tracking. Neural Comput & Applic 31, 2469-2483
- Danapalasingam KA, Sabri MFM, Rahmat MF 2018. Improved Fuel Economy of Through-the-Road Hybrid Electric Vehicle with Fuzzy Logic-Based Energy Management Strategy. International Journal of Fuzzy Systems 20(8)
- Dutta P, Mishra OP, Naskar MK 2012. Decision analysis for earthquake prediction methodologies: fuzzy inference algorithm for trust validation. International Journal of Computer Applications 45:13-20
- Elmas Ç 2003. Bulanık mantık denetleyiciler. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Fayaz M, Kim D 2017. An Effective Control Method of IP Camera Based on Fuzzy Logic and Statistical Moments. International Journal of Control and Automation 10(4):97-108

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

- Ferreira JAF, Soares dos Santos MP 2014. Novel intelligent real-time position tracking system using FPGA and fuzzy Logic. ISA Transactions, Volume 53, Issue 2, Pages 402-414, ISSN 0019-0578
- Fitzgerald JA, Geiselbrechtinger F, Kechadi T 2004. Application of fuzzy logic to online recognition of handwritten symbols. Conference: Frontiers in Handwriting Recognition, 2004. IWFHR-9 2004. Ninth International Workshop on.
- Karaboğa D, Bağış A, and Haktanır T 2004. A new method for reservoir control of dams. Hydrological Processes, Vol. 18/13, pages 2485- 2501.
- Katircioğlu F, Koyuncu İ, Kelek MM, Oğuz Y, Şen M 2018. FPGA-Based Design of Gaussian Membership Function for Real-Time Fuzzy Logic Applications. Conference: V. International Multidisciplinary Congress Of Eurasia At: Barcelona, Spain.
- Kaur DA, Kaur K 2009. Fuzzy expert systems based on membership functions and fuzzy rules. IEEE International Conference on Artificial Intelligence and Computational Intelligence, AICI'09. Vol. 3, pp. 513-517.
- Khokhar S, Peng Q, Asif A, Noor MY, Inam A 2020. A Simple Tuning Algorithm of Augmented Fuzzy Membership Functions. IEEE Access, vol. 8, pp. 35805-35814
- Klir GJ, Yuan B 1995. Fuzzy Sets and Fuzzy Logic. Theory and Applications, Prentice Hall.
- Koyuncu İ 2018. Implementation of High Speed Tangent Sigmoid Transfer Function Approximations for Artificial Neural Network Applications on FPGA. Advances in Electrical and Computer Engineering, vol.18, no.3, pp.79-86
- Koyuncu İ, Tuna M, Alçın M 2018. FPGA tabanlı farklı nümerik algoritmalar ile kaotik osilatör tasarımları. International Eurasian Conference on Science, Engineering and Technology. November 22-23, 2018 Ankara, Turkey.
- Lokman G 2011. Parçacık Sürü Optimizasyon Algoritması ile Bulanık Kontrolör Tasarımı. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, pp.36-37.
- Masmoudi MS, Krichen N, Koesdwiady AB, Karray F, Masmoudi M 2017. Design and FPGA Implementation of a Fuzzy-PI Controller for Omnidirectional Robot System. In: Kim JH, Karray F, Jo J, Sincak P, Myung H (eds). Robot Intelligence Technology and Applications 4. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 447. Springer, Cham
- Melin P, Urías J, Castillo O 2006. Voice Recognition with Neural Networks, Type2 Fuzzy Logic and Genetic Algorithms. Engineering Letters 13(2):108-116
- Patel A, Gupta SK, Rehman Q, Verma MK 2013. Application of Fuzzy Logic in Biomedical Informatics. Journal of Emerging Trends in Computing and Information Sciences. Vol. 4, No. 1, ISSN 2079-8407
- Pérez-Patricio M, Aguilar-González A, Arias-Estrada M, Hernández-de León H, Camas-Anzueto J 2016. An FPGA stereo matching unit based on fuzzy logic. Microprocessors and Microsystems: Embedded Hardware Design (MICPRO), 42, pp.87-99.
- Sanchez-Solano S, Cabrera AJ, Baturone I, Moreno-Velo FJ, Brox M 2007. FPGA Implementation of Embedded Fuzzy Controllers for Robotic Applications. IEEE Transactions on Industrial Electronics, vol. 54, no. 4, pp. 1937-1945
- Singhala P, Shah DN, Patel B 2014. Temperature Control using Fuzzy Logic. International Journal of Instrumentation and Control Systems (IJICS) Vol.4, No.1
- Sugeno M 1985. An introductory survey of fuzzy control. Information sciences, 36(1-2), 59-83.
- Sulaiman N, Obaid ZA, Marhaban MH, Hamido MN 2009. FPGA-Based Fuzzy Logic: Design and Applications- a Review. IACSIT International Journal of Engineering and Technology Vol.1, No.5, ISSN: 1793-8236
- Şen Z 2012. Fuzzy Philosophy of Science. Journal of Higher Education and Science, 2, 20-24.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

- Taeed F, Salam Z, Ayob S 2012. FPGA Implementation of a Single-Input Fuzzy Logic Controller for Boost Converter With the Absence of an External Analog-to-Digital Converter. IEEE Transactions on Industrial Electronics, vol. 59, no. 2, pp. 1208-1217
- Tchendjou GT, Simeu E, Alhakim R 2018. Fuzzy logic based objective image quality assessment with FPGA implementation. Journal of Systems Architecture, Volume 82, Pages 24-36, ISSN 1383-7621
- Tuna M, Koyuncu İ, Alçın M 2018. Fixed and Floating point-Based High-Speed Chaotic Oscillator Design with Different Numerical Algorithms on FPGA. International Journal of Advanced Research in Electrical, Electronics and Instrumentation Engineering. Vol. 7, Issue 7, ISSN: 2278 – 8875
- Yasunobu S, Miyamoto S, Ihara H 2002. A Fuzzy Control for Train Automatic Stop Control. Trans. of the Society of Instrument and Control Engineers, Vol.E-2, No.1, 1/9
- Zadeh HG 2011. Diagnosing Breast Cancer with the Aid of Fuzzy Logic Based on Data Mining of a Genetic Algorithm in Infrared Images. Middle East Journal of Cancer 3(4):119-129
- Zadeh LA 1965. Fuzzy Algorithms. Information and Control, 8, 338-353.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

FONKSİYONEL OLARAK DERECELENDİRİLMİŞ DAİRESEL SİLİNDİRİK KABUKLARIN KARMA SINIR KOŞULLARINDAKİ EKSENEL BURKULMA YÜKÜNE WINKLER ELASTİK ZEMİN ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Abdullah AVE

Emre ERTÜRK

Süleyman Demirel Üniversitesi

Özet

Fonksiyonel olarak derecelendirilmiş malzemeler (FDM'ler), mekanik özellikleri bir yüzeyden diğerine sürekli olarak değişebilen mikroskopik olarak heterojen olan kompozit malzemelerdir. Genellikle bu malzemeler seramik ve metal karışımından oluşmuştur. Malzemenin seramik bileşeni yüksek sıcaklık dayanımı sağlarken, metal kısım yüksek gerilmelerden kaynaklanan kırılmayı önler. Başlangıçta uçaklar ve nükleer füzyon reaktörlerinde kullanılmak üzere süper ısıya dayanıklı malzemeler olarak geliştirilen FDM'ler, sonraları diş ve ortopedik implantlar sensörler ve termo jeneratörler ve aşınmaya dirençli kaplamalar olarak kullanılmıştır. Fonksiyonel olarak derecelendirilmiş malzemelerden oluşan silindirik kabuklar, birçok mühendislik yapılarında temel yapısal eleman olarak kullanılmaktadır. Günümüz teknolojisinde, yapı elemanlarının çeşitli ortamlarda kullanılmasından dolayı, FDM dairesel silindirik kabuklar elastik bir ortamla temas halinde olması kaçınılmazdır. Bir yapı ve ortam arasındaki etkileşimi analiz etmek için farklı yaklaşımlar vardır. Elastik zemin üzerinde bulunan fonksiyonel olarak derecelendirilmiş dairesel silindirik kabukların (FDM-DSK'ların) stabilite davranışlarının incelenmesi onların emniyeti ve dayanımı açısından çok önemlidir. Yapılan kaynak taraması, Winkler elastik zemin üzerinde bulunan FDM' den oluşan DSK'ların karma sınır koşulları altında eksenel basınç yükü etkisi altında stabilite probleminin yeteri kadar incelenmediğini ortaya koymaktadır.

Bu bildiride, Winkler elastik zemin üzerinde bulunan fonksiyonel olarak derecelendirilmiş dairesel silindirik kabukların üniform eksenel yük (KEY) etkisi altında stabilite problemi karma sınır koşulları altında incelenmektedir. Karma sınır koşullarının tanımlanması şu şekildedir: silindirik kabuğun bir ucunda, boyuna deplasmanı ve dönmeyi engelleyen bir kavrama istifade edilmektir, diğer ucunda ise hareketsiz basit mesnet kullanılmaktadır. Winkler elastik zeminin ve FDM'lerin elastik özelliklerinin modelleri oluşturularak dairesel silindirik kabukların stabilite denklemleri klasik kabuk teorisi (KKT) kapsamında türetilmektedir. Galerkin yöntemi uygulanarak stabilite denklemleri çözüldükten sonra zeminli ve zeminli durumlarda kritik eksenel yük (KEY) için ifadeler elde edilmektedir. Elde edilen ifadeler dalga modlarına bağlı olarak minimize edilerek kritik eksenel yükün minimum değerleri bulunmaktadır. Elde edilen ifadeler kullanılarak zeminli ve zeminli durumlarda hesaplar yapılmakta ve literatürdeki sonuçlarla karşılaştırılmaktadır. Son olarak, Winkler elastik zemin parametresi, FDM profilleri

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ve silindirik kabuk karakteristikleri değişiminin KEY değerlerine etkileri incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: FDM'ler, Dairesel kabuk, Winkler zemini, Stabilité, Kritik eksenel yük

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ARAÇ DİNAMİĞİNE GÖRE DİREKSİYON GEOMETRİLERİNİN BİRLEŞİMİNİ SAĞLAYAN BAĞIMSIZ YÖNLENDİRME KONTROLÜ VE SİMÜLASYONU

Hakan KÖYLÜ
Muhammed Fatih AY
Kocaeli Üniversitesi

Özet

Kara taşıtlarında güvenli sürüş konusunda en önemli durum araç hareket halindeyken sürücünün yaptığı direksiyon hareketlerine aracın tepkisidir. Araç tepki dinamiği sürücü ve yolcu güvenliği seviyesini doğrudan etkilerken diğer araçların güvenli seyir durumunu da dolaylı olarak etkilemektedir. Normal bir sürücünün direksiyon hareketlerini aracın yol ile olan tekerlek tutunması ilişkisi ve araç dinamiğine bağlı olarak kontrol etmesi oldukça zordur. Bu sebeple sürücülerin konforlu bir direksiyon hareketi sağlama yanında aracın güvenli olarak maksimum boylamsal ve yatay sürüş performansı sağlayacak yardımcı sistemlere ihtiyacı bulunmaktadır. Çalışmamızda dört tekerlekli bir araç için sürücünün direksiyon hissiyatını kaybetmeden ivmelenme, frenleme, viraj ve park etme durumlarında araçtan maksimum performans alabileceği bağımsız dört tekerlek kontrolü sağlanmıştır. Bu sistemin geliştirilmesindeki amaç frenleme mesafesini ve ivmelenme süresini azaltmak, aracın viraj dönme anındaki hızına, araç dinamiğine ve viraj çapına bağlı maksimum dönüş performansı elde etmek ve park hareketleri için gerekli olan eforu azaltmaktır. Tüm bunları sağlamak için binek taşıtlarda yaygın olarak kullanılan “Ackerman Geometrisi” ile yüksek hızlı yarış araçlarında kullanılan “Antiackerman Geometrisi” nin ön tekerlekler üzerinde ortak kullanımı sağlayan bir kontrolcü geliştirilmiş ve hem ön hem de arka aks üzerinde bulunan dört tekerlek birbirinden bağımsız olarak kontrol edilmiştir. Simülasyon çalışmalarında araç ve tekerlek dinamik modeli için CarSim yazılımı, tekerleklerin bağımsız kontrolü için de MATLAB yazılımı kullanılmıştır. Simülasyon ortamında belirlenen parkurlar üzerinde araç dinamiği testleri tekrarlı olarak yapılmış ve sonuçlar birbirleriyle matematiksel olarak ilişkilendirilerek bağımsız tekerlek kontrolcüsünün iyileştirilmesi sağlanmıştır. Geliştirilen aktif bağımsız tekerlek kontrolcüsü ile çalışmamızın başında amaçlanan aracın yönlendirme sistemi üzerindeki tüm boylamsal ve yatay performans artışları gerçekleştirilerek araçların durma mesafesi, ivmelenme süresi ve viraj dinamiğindeki güvenlik ve performans seviyesi bir üst seviyeye çıkarılmıştır.

68

Anahtar Kelimeler: Bağımsız Yönlendirme Kontrolü, Ackerman, Antiackerman, Adas

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

INDEPENDENT STEERING CONTROL AND SIMULATION THAT PROVIDES THE COMBINATION OF THE STEERING GEOMETRIES ACCORDING TO THE VEHICLE DYNAMICS

Abstract

The most important condition for safe driving on land vehicles is the vehicle's reaction to the steering movements of the driver while the vehicle is in motion. Vehicle response dynamics directly affect the driver and passenger safety level, while indirectly affecting the safe driving situation of other vehicles. It is quite difficult for a normal driver to control the steering movements depending on the vehicle's grip on the road and the dynamics of the vehicle. For this reason, drivers need assistive systems that will provide maximum longitudinal and lateral driving performance safely in addition to providing comfortable steering movement. In our study, independent four-wheel control is provided for a four-wheeled vehicle where the driver can get maximum performance from acceleration, braking, cornering and parking without losing the steering feel. The purpose of the development of this system is to reduce braking distance and acceleration time, to achieve maximum turning performance depending on the speed of the vehicle at the moment of cornering, vehicle dynamics and cornering diameter, and to reduce the effort required for parking movements. In order to provide all this, a controller that enables the common use of "Ackerman Geometry" used in passenger cars and "Antiackerman Geometry" used in high speed racing vehicles on the front wheels was developed and four wheels on both front and rear axles were controlled independently. In simulation studies, CarSim software was used for vehicle and wheel dynamic model and MATLAB software was used for independent control of wheels. Vehicle dynamics tests were repeated on the tracks determined in the simulation environment and the results were mathematically related to each other, thereby improving the independent wheel controller. With the active independent wheel controller developed, at the beginning of our study, all longitudinal and lateral performance increases on the vehicle's steering system were achieved, and the vehicle's stopping distance, acceleration time and safety and performance level in the cornering dynamics were brought to a higher level.

69

Keywords: Independent Steering Control, Ackerman, Antiackerman, Adas

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ULUSLARARASI FİZİKSEL DAĞITIMI KOLAYLAŞTIRAN KURULUŞLAR: SERBEST BÖLGELER VE ANTREPOLAR

ORGANIZATIONS THAT MAKE INTERNATIONAL PHYSICAL DISTRIBUTION: FREE ZONES AND WAREHOUSES

Hüseyin KOÇARSLAN

Erhan KILINÇ

Selçuk Üniversitesi

Özet

Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme, dünyayı neredeyse tek bir devlet haline getirirken, ticaret hacmini de oldukça yüksek düzeylere ulaştırmıştır. Bu sürecin bir sonucu olarak üretim ve ticaret yerel (ülkesel) olmaktan çıkmış, bir ürünün bir kısmı bir ülkede diğer bir kısmı ise farklı ülkelerde üretilmeye ve dünyanın farklı bölgelerinde alıcılara satılabilir duruma gelmiştir. Küresel rekabetin arttığı bu dönemde, işletmelerin bu sürece olumlu katkılarının sağlamaları ve uluslararası pazarlarda tutunabilmeleri için uluslararası pazarlama yeteneklerini etkin bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Bu yeteneklerden biri de pazarlama karmasının dört unsurundan biri olan “dağıtım” fonksiyonudur. Üretilen ürünlerin istenilen zamanda ve istenilen yerde hazır bulundurulması olarak tanımlanan dağıtım fonksiyonu, iyi icra edilirse işletmeler başarılı olacak ve uluslararası pazarda daha fazla pay alabileceklerdir. Bu konu üzerine çalışma yapan kişiler gelecekte rekabetin dağıtım sürecinin etkin kullanılması üzerine yoğunlaşacağını ileri sürmektedirler. Diğer taraftan, taşıma ve depolama faaliyetleri ile bilgi akışı faaliyetlerinden oluşan fiziksel dağıtım sürecinin uluslararası pazarlamada önemli bir maliyet unsuru görülmesi, bu fonksiyonun üzerinde önemle durulmasını gerektirmektedir. Bu nedenle ithalat ve ihracat maliyetini etkilemesi nedeniyle fiziksel dağıtım sürecinin iyi idare edilmesi, işletmeler için hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda fiziksel dağıtım sürecini kolaylaştıran birçok kuruluş söz konusudur. Yurt dışından getirilen malların gümrük vergisi ve dış ticaret politikalarına tabi tutulmadan depolanmalarına imkân veren serbest bölgeler ve antrepolar fiziksel dağıtım sürecinde kolaylaştıran önemli kuruluşlardır.

Bu amaçla bu çalışmada fiziksel dağıtımın kolaylaştırılmasında önemli rol oynayan serbest bölgeler ile antrepo uygulamalarının ülkemiz ve işletmeler açısından önemi incelenmiştir. Ayrıca işletmelerimizin, kanuni düzenlemeleri devlet tarafından yapılan serbest bölge ve antrepo süreci ile ilgili durumlarının ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Pazarlama, Dağıtım, Serbest Bölgeler, Antrepolar

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Abstract

Technological developments and globalization have made the world almost a single state, while increasing the trade volume to very high levels. As a result of this process, production and trade have ceased to be local (national), some of the products have been produced in one country and the other in different countries and can be sold to buyers in different parts of the world. In this period of increasing global competition, businesses are required to use their international marketing skills effectively in order to contribute positively to this process and to maintain them in international markets. One of these capabilities is the "distribution" function, which is one of the four elements of the marketing mix. If the distribution function, which is defined as having the produced products ready at the desired time and place, is well executed, the enterprises will be successful and they can get more shares in the international market. People working on this issue argue that in the future, competition will focus on the effective use of the distribution process. On the other hand, the fact that the physical distribution process, which consists of transport and storage activities and information flow activities, is seen as an important cost factor in international marketing, and this function should be emphasized. Therefore, good management of the physical distribution process is vital for businesses, as it affects the cost of imports and exports. In this context, there are many organizations that facilitate the physical distribution process. Free zones and warehouses, which allow the goods brought from abroad to be stored without being subject to customs duties and foreign trade policies, are important institutions that facilitate the physical distribution process.

For this purpose, in this study, the importance of free zones and warehouse applications, which play an important role in facilitating physical distribution, was examined for our country and businesses. In addition, it has been tried to reveal the status of our enterprises regarding free zone and warehouse process, the legal regulations of which are made by the state.

71

Keywords: International Marketing, Distribution, Free Zones, Warehouses

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

CHARACTERISATION OF STARCH BASED COMPOSITE WOUND DRESSING FILMS INCORPORATED WITH ESSENTIA OILS

Ümmügülsüm ELMAL
Gülsüm AYDIN
Selçuk University

Abstract

The structure and functions of skin can be disrupted by burns, cuts, surgical incisions or illnesses. Wound dressings (WD) are necessary materials developed for wound healing and prevention of infections. There are many types of WDs including those enriched with essential oils (EO). In this study starch based WD films incorporated with poppy seed oil and chamomile oil were developed. Poppy seed oil aids in cell regeneration due to its high vitamins C, vitamin E and linolenic acid content. Camomile is a widely used plant in traditional medicine because of its analgesic and anti-inflammatory effects. Thickness, water content, swelling degree, solubility, water vapour permeability (WVP) and antibacterial activity of the films with and without EOs were tested. Thickness and swelling degree of the films were found to be significantly ($p \leq 0.05$) increased by addition of EOs. WVP of the films were also higher in the films containing EOs. Conversely solubility of the films were significantly decreased by incorporation of EOs. No significant difference was determined between the films in terms of water content and no antibacterial activity was detected in the films. The films developed in this study is expected to support cell regeneration and exhibit analgesic and anti-inflammatory activity owing to their EO content. Low solubility and high swelling degree was detected in the films incorporated with EOs which are characteristics of an ideal WD. Due to these properties, the composite films developed in this study can be promising WD candidates.

72

Keywords: Essential oil, film, starch, wound dressing, wound healing

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

SARIYER RUMELİ KAVAĞI DERESİ TAŞKIN RİSKİNİN İRDELENMESİ

INVESTIGATION OF FLOOD RISK FOR THE CASE OF SARIYER RUMELİ KAVAĞI STREAM

Ali COŞAR

Tuba BOSTAN

Ş. Ayhan GAZİOĞLU

Yıldız Teknik Üniversitesi

Abstract

Protection against flooding and plans for its elimination, meteorological observations, field characterizations (slope, geological structure, harvesting methods etc.) development plans, acquisition of the fields and methods that will be applied are among some of the critical points which needs to be taken into consideration in the study. A proper planing is extremely important both to protect against flooding and to eliminate unnecessary cost for the construction.

In this study, flood cross sections were prepared within critical points of the Rumeli Kavağı River in Sarıyer by Istanbul Water and Sewerage Administration (ISKİ). Flood discharges were calculated using only Rational Method. This method has some difficulties such as, generally not considered time of rainfall and time of concentration seperately.

Flood discharges in critical points of the Rumeli Kavağı River was calculated with using Synthetic Unit Hydrograph (SUH) and water levels of flood discharges in the cross sections were determined with using MIKE11 programme in this study. Flood discharges for the critical points according to SUH were underestimated.

Key words: Flood Discharge, Flood Modelling, Synthetic Unit-Hydrographs (SUHs) Method, MIKE11, Rumeli Kavağı Stream

Özet

Taşkından korunma ve taşkın planlama çalışmaları, meteorolojik gözlemler, havza karakteristikleri (eğim, bakı, arazi kullanım şekilleri, jeolojik yapı vb.), imar planları, arazi alımları ve uygulanacak yöntemler yapılacak çalışmanın önemli adımları arasında yer almaktadır. Doğru planlamanın yapılması hem taşkınlardan korunma hem de yapılacak olan çalışmanın maliyeti açısından büyük önem arz etmektedir.

Çalışmada gözönüne alınan Rumeli Kavağı deresi için İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ) tarafından taşkın düzenleme kesitleri belirlenmiştir. Belirlenen bu kesitlerin hesabında kullanılan taşkın debileri Rasyonel Metoda göre hesaplanmıştır. Rasyonel Metotta geçiş süresi ile yağış süresi ayrı ayrı gözönüne alınarak hesap yapılamadığından uygun sonuçlar vermeyebilmektedir.

Bu çalışmada, Rumeli Kavağı deresi üzerinde belirlenen kritik noktalardaki kesitler için taşkın debileri Sentetik Birim Hidrograf Metotları kullanılarak hesaplanmıştır.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Hesaplanan bu taşkın debilerinin mevcut düzenleme kesitinden geçişi sırasında oluşturacakları su seviyeleri ile MİKE11 programı yardımıyla belirlenmiştir. Gözönüne alınan kritik noktadaki kesitlerin Sentetik Birim Hidrograf Metoduna göre hesaplanan taşkın debileri için yeterli olmadığı ve kesit dışına çıkarak taşkın meydana getirdiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Taşkın Debisi, Taşkın Modellemesi, Sentetik Birim Hidrograf Metodu, MİKE11, Rumeli Kavağı

1. GİRİŞ

Ülkemizde hızlı şehirleşme sonucunda yerleşim yerlerinden geçen akarsular sıkça taşkınlara yol açmaktadır. Bunların başlıca nedenleri, yüzeysel akış katsayılarını büyümesi sonucunda aynı şiddetteki sağanakların daha büyük yüzeysel akış oluşturması, akarsu taşkın yataklarının kaçak yapılaşma dolayısıyla işgale uğraması ve su seviyelerinin artması ve akarsu morfolojinin değişime uğramasıdır. Kırsal bölge akarsularında da benzer sorunlar bulunmaktadır. Ormanların hızlı bir şekilde yok edilmesi, hatalı tarım uygulamaları, akarsu yataklarından kum alınması akarsu morfolojisinde önemli değişikliklere yol açarak taşkınlara zemin hazırlamaktadır.

Taşkınlar ekonomi ve toplum yaşamı üzerinde olumsuz etkileri fazla olan bir afettir. Ancak, mal ve can kaybı fazla olması genellikle insan müdahalesinden kaynaklanmaktadır.

Taşkın, akarsuyun yükselen yüzey suyu seviyesi sonucunda taşması ile ortaya çıkar. Ayrıca taşkınlar duvar, bent, gölet, baraj, yeraltı suyu hazneleri ve haliçlerdeki su seviyesinin kritik seviyeyi aşması ile etrafındaki alanları sular altında bırakması olarak da görülebilir. Taşkın yeryüzünün en zararlı doğal afetleri arasında birinci sırayı alır. Bütün bunlara rağmen taşkınlar bazı biyolojik ortamların gelişmesi içinde gerekli faydası olmaktadır (Demir, 2010).

Dere yataklarında kaçak yapılaşmaya göz yumulması taşkın tehlikesini tetikleyen temel etkenlerden biri olmaktadır. Dere yatağı çevresindeki plansız yapılaşmalar derenin doğal taşkın yatağını bozmakta ve derenin taşkın alanını genişletmektedir (Akay, 2010).

Çarpık yapılaşma olan bir bölgede su seviyesinin taşkın yolu üst seviyesine ulaşması durumunda binalar taşkından zarar görmeye başlar. Normal şartlar altında bu bölge, dere yatağı içerisinde kaldığından bu alanda yapılaşmaya izin verilmemesi gerekir. Ancak bu durum İstanbul başta olmak üzere Türkiye'nin birçok bölgesinde yaygındır. Bu tip alanların taşkın risk haritalarının hazırlanmasından sonra imara açılması gerekir. Aksi takdirde taşkın oluşturacağı zararlardan kaçınılması mümkün olmamaktadır.

Taşkın oluşumunda, bir havzaya düşen yağışların şekli, miktarı, şiddeti, süresi ve havzadaki hareket yönü gibi özellikleri birinci derecede önemlidir. Meteorolojik etkenlerin yanında drenaj alanının büyüklüğü, formu, ortalama yükseltisi, eğimi, bakışı, dere kollarının sıklığı, arazinin kullanım şekilleri gibi havza karakteristikleri de taşkın oluşumunu belirleyen büyüklüklerdir.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Günümüzde kent havzalarında yanlış arazi kullanım biçimlerine sık sık rastlanmaktadır. Toprak yüzeyinin yoğun yapılaşmaya maruz kalması, havzanın akış katsayısını arttırmakta yağışların neredeyse tamamının yeraltı sularına karışmadan akışa geçmesine neden olmaktadır. Bu durum taşkını oluşturan diğer etkenlerle birleştiğinde taşkın oluşması kaçınılmaz olmaktadır (İSKİ, Master Planı).

Taşkın hesaplarının ne amaçla yapılacağı inşa edilecek hidrolik yapının tasarımı açısından önemlidir. Bir kanal veya sedde yapımı için tasarlanan projede taşkın piklerinin bilinmesi yeterli olurken sel kapanı ve dolu savak projelendirmelerinde hacim de önemli olmaktadır. Dolayısıyla yapılacak çalışmanın amacı önceden iyi belirlenmeli tasarım buna göre geliştirilmelidir (Akdeniz, 1998).

2. TAŞKIN HESAP YÖNTEMLERİ

Taşkın hesapları genel olarak dört şekilde yapılmaktadır.

1. Taşkınların gözlemlerle hesabı
2. Taşkınların formüllerle hesabı
3. Akım verileri hesabı
4. Birim hidrografla hesaplanması

Bunlardan ilk iki yöntem sadece taşkın pikini verirken diğer yöntemlerde taşkınların hacmini de bulmak mümkündür (Ağralıoğlu, 1998).

75

3. TAŞKIN PİKLERİNİN HESABI

3.1. Sentetik Birim Hidrograf Metodları

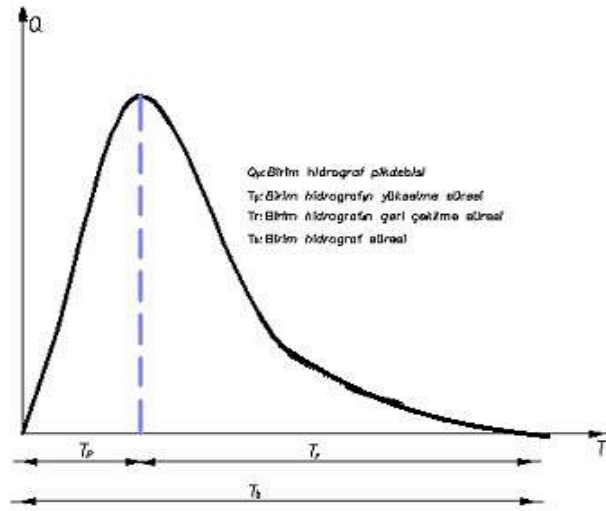
Hidrograf, bir akarsu kesitindeki debilerin zamana bağlı değişimini gösterir. Taşkını meydana getiren yağışın ve drenaj alanının özelliklerine göre taşkın hidrografının şekli değişir. Drenaj alanı karakteristikleri sabit kabul edildiği için benzer yağışlardan benzer hidrograflar elde edilmesi beklenir (Bayazıt, 2003).

Birim hidrograf, bir drenaj alanında, belli bir süre devam eden bir yağışın birim yükseklikte meydana getirdiği yağış fazlasının oluşturduğu hidrograftır (Şekil 1). Bu şekilde, aynı akış süresine ait çeşitli taşkın hidrografları etüt edilerek, bilinen birim hidrograf yardımı ile belli bir yağıştan meydana gelecek taşkın hidrografi çizilebileceği gibi, drenaj alanı birim hidrografi de elde edilebilir.

Yağış süresi, yağış şiddetindeki büyük değişimler, drenaj alanı büyüklüğü, hidrografın şeklini etkileyen etkenlerdir. Hidrografın şekline tesir eden bir başka faktör ise yağışın drenaj alanı üzerindeki dağılımıdır (Bayazıt, 2008).

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Şekil 1. Birim Hidrograf

Yağış merkezi mansaba ne kadar yakın olursa, hidrografın pik seviyesine ulaşması ve bu değerden inmesi o kadar hızlı olur. Yağış merkezi menba tarafına yakın ise, yatak ötelenmesi sebebiyle, pik daha küçük ve geçiş yumuşak olur. Bunun yanında birim hidrograftaki yükselme ve alçalma daha yavaş olur.

Birim hidrograflar, en çok 5000 km²'ye kadar olan drenaj alanları için uygulanabilir. Bu değerden daha büyük alanlar drenaj alanını parçalara bölmek suretiyle incelenmelidir. Bu kural büyük drenaj alanlarında, yağış merkezinin bulunduğu yere veya düzenli oluşuna göre hidrografın değişme esasına dayanır (Ağralıoğlu, 2007 ve DSİ).

Birim hidrograf gözlem değerlerinden veya sentetik olarak elde edilir. Gözlem değerlerden birim hidrografın elde edilmesinde, yağış gözlem istasyonlarından elde edilen verilere göre hidrograflar çizilerek uygulama yapılır. Sentetik birim hidrografların elde edilmesinde ise, DSİ metodu, Mockus metodu, SCS yöntemi, Synder metodu gibi çeşitli sentetik yöntemler kullanarak hesap edilebilir. Rumeli Kavağı deresine ait muhtelif taşkın pik değerleri hesap edilirken sentetik birim hidrograf yöntemlerinden yararlanılmıştır (Özdemir, 1978).

3.2. Rasyonel Metot

Bu yöntemin esası havza alanına göre drenaj alanına düşen yağıştan ortaya çıkabilecek debi miktarını hesaplanmaya yarayan pratik bir yöntemdir. Rasyonel metot, 0.5 km²'ye kadar olan havzalarda emniyetle kullanılmakta 5 km²'ye kadar kullanılması uygun görülmekte ancak bu ucuz tesislerde 15 km²'ye kadar kullanılmaktadır (Yüksel, 1998). Rasyonel metotta bir akarsuyun havzanın çıkış noktasında, yağış sonrası çıkabilecek taşkın debisi hesaplanması için havzanın her yerine eşit yüksekli yağış düştüğü varsayılarak projelendirilir.

4. RUMELİ KAVAĞI DERESİ

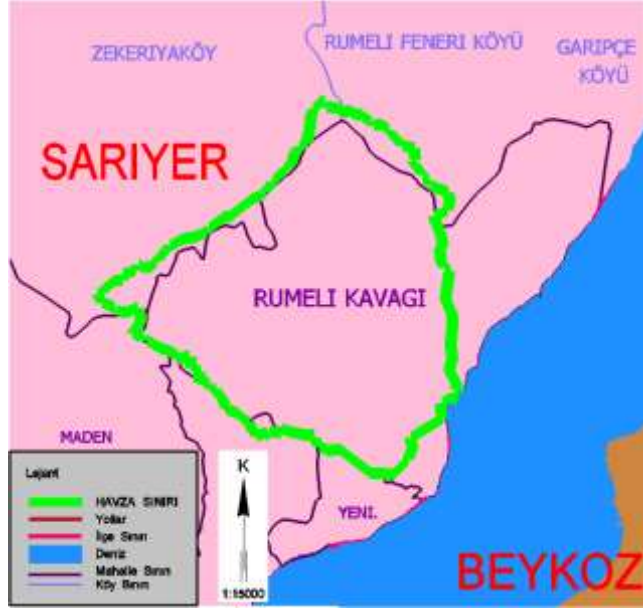
Bu çalışmada, Sarıyer bölgesinden Rumeli Kavağı deresinin taşkın riskinin irdelenmesi yapılmıştır. Sarıyer havzası içinde bulunan Rumeli Kavağı Deresinin Marmara Denizi'ne döküldüğü noktadaki drenaj alanı 3.626 km² olarak tespit

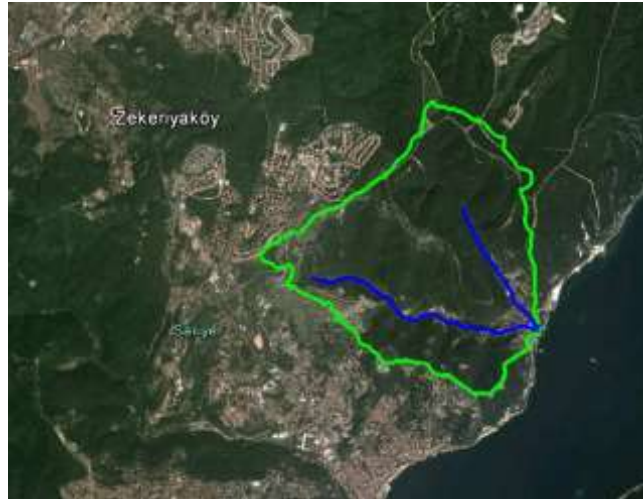
3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

edilmiştir. Bu drenaj alanı 2.062 km² ve 1,564 km² olan iki ayrı havzadan gelmektedir. Rumeli Kavağı Deresi, Marmara Denizi'ne dökülen akarsulardan bir tanesi olup, kol uzunlukları yaklaşık 2.27 km ve 1.62 km'lik iki derenin birleşiminden oluşmaktadır. İki dere ayrı havzaları toplamakta ve denize dökülmeden hemen önce birleşerek denize dökülmektedir.

Proje bölgesi; Sarıyer ilçesinin Rumeli Kavağı mahallesi sınırları içinde kalmaktadır. Resmi kaynaklardan alınan verilere göre bölgenin ortalama nüfusu 4000-4500 kişidir.

Şekil 2. Proje Alanının İlçedeki Konumu

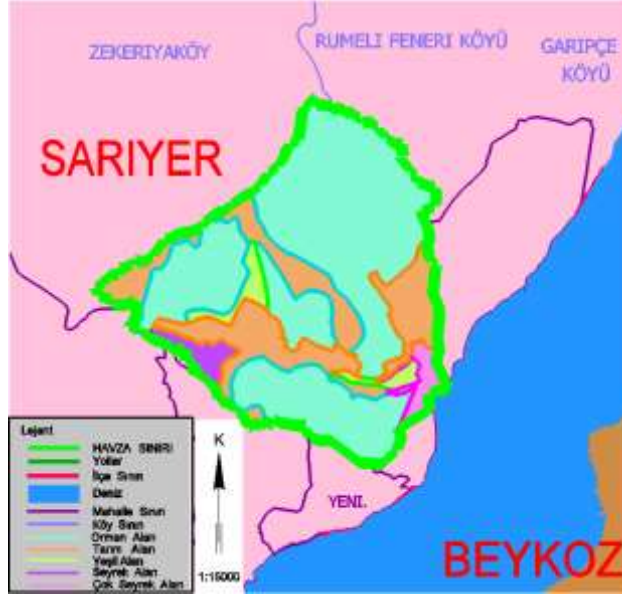
Şekil 3. Proje Alanının Uydu Görüntüsü

İSKİ'den temin edilen en son onaylı hâlihazır haritalara göre Rumeli Kavağı Dere havzasının kuzey kesimleri daha yüksek kotlara sahiptir ve güneye doğru bir azalış görülmektedir. Havzanın büyük kısmında Orman alanı, Tarım alanı ve yerleşimler

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

mevcuttur. Taşkın yatağı havzası 225 m kottan başlayıp 0 m kotta İstanbul Boğazı'na ulaşmaktadır. Rumeli Kavağı Dere havzası yaklaşık 362.6 ha'dır.

Şekil 4. Arazi Kullanım Haritası

Projelendirme yapılan güzergâhta ihtiyaç olan Kadastral Planlar ve İmar Planları İSKİ tarafından verilmiştir. Bölgede imar planlarına göre havza, çoğunlukla orman alanlarıyla kaplı olup, yeşil, tarım ve konut alanları da içermektedir. Havzanın akış katsayıları belirlenirken; onaylı İSKİ projesinin akış katsayıları referans alınmıştır. Havzanın Arazi Kullanım Planı imar planlarıyla birlikte, bölgenin mevcut durumuna göre hazırlanmıştır.

Proje havzası içerisinde GIS verilerine göre, havza içerisinde mevcut bir yağmursuyu hattı bulunmamaktadır. Ayrıca dere üzerinde yol geçişleri için düzenlenmiş bölgelerde menfez geçişleri mevcuttur (Şekil 5, 6, 7, 8 ve 9).

78

Şekil 5. Rumeli Kavağı Deresi 1 ve 2 Numaralı Menfez Görünümü

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Şekil 6. Rumeli Kavağı Deresi 3 ve 4 Numaralı Menfez Görünümü

Şekil 7. Rumeli Kavağı Deresi 5 ve 6 Numaralı Menfez Görünümü

Şekil 8. Rumeli Kavağı Deresi 7 ve 8 Numaralı Menfez Görünümü

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Şekil 9. Rumeli Kavağı Deresi 9 Numaralı Menfez Görünümü (Denize dökülme kesiti)

5. RUMELİ KAVAĞI DERESİ KRİTİK KESİTLERİ İÇİN TAŞKIN DEBİLERİNİN HESABI

Rumeli Kavağı deresinin anakol uzunluğu haritadan (Şekil 3) $L=2.27$ km, drenaj alanı ile ağırlık merkezinin ana dere üzerindeki izdüşümü ile proje kesiti arasındaki mesafe $L_c= 1.25$ km olarak tespit edilmiştir. Havza alanı da aynı haritadan 3.626 km² olarak bulunmuştur.

Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü tarafından Sarıyer bölgesi için yapılan yağış hesaplamalarında Sarıyer bölgesine en yakın istasyon Sarıyer Rumeli Feneri Meteoroloji İstasyonu kayıtları kullanıldığından hesaplamalarda bu istasyona ait yağış kayıtları alınmıştır.

Hesaplarda yağış süresi olarak havza geçiş süresine eşit yağış süresi seçilmiş olup, hesaplar bu göz önüne alınan yağış süresine göre yapılmıştır. Hesaplarda akış süresi olarak da göz önüne alınan kesitin menba bölgesinde kalan havzanın geçiş süresi belirlenerek geçiş süresi olarak bu süre göz önüne alınmıştır.

Rumeli Kavağı deresi için farklı sentetik birim hidrograf yöntemleri kullanılarak farklı tekerrürlerdeki taşkın debi değerleri hesaplanmış ve Tablo 1’de verilmiştir.

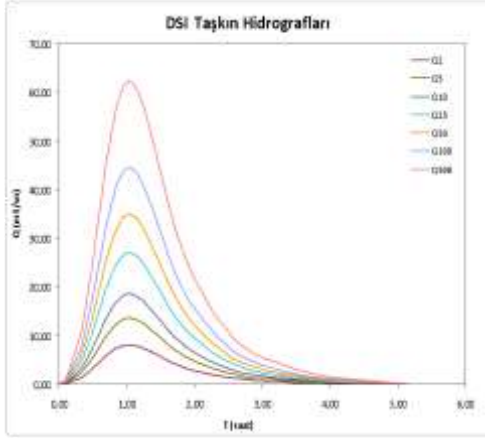
Tablo 1. Rumeli Kavağı deresi için taşkın debi değerleri
RUMELİ KAVAĞI

	Tekerrür Süresi (yıl)			
	10	25	100	500
DSI	7.88	11.66	19.35	27.23
DSI(24 Saat)	18.59	27.03	44.51	62.31
MOCKUS	13.41	20.20	34.36	48.75
SCS	16.54	24.81	42.15	59.74
SYNDER	9.59	14.19	23.54	33.13

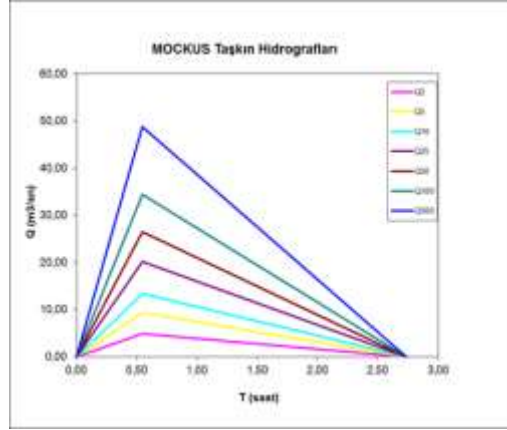
Farklı Sentetik Birim Hidrograf yöntemlerine göre yapılan hesaplamalar sonucunda elde edilen farklı tekerrürlere ait taşkın hidrografları Şekil 10’da verilmiştir.

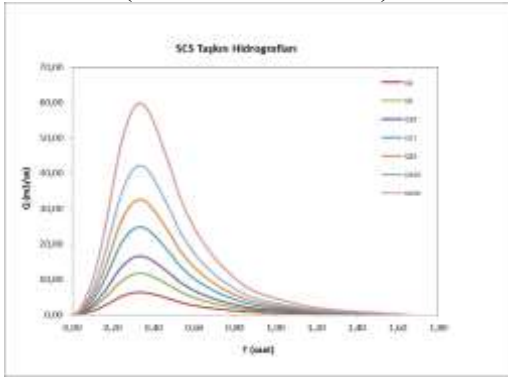
3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

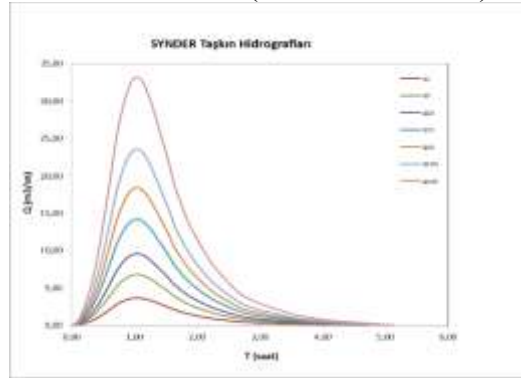
(DSİ Sentetik Metot)

(Mockus Yöntemi)

(SCS Yöntemi)

(Snyder Metodu)

Şekil 10. Rumeli Kavağı anakol için muhtelif tekerrürlü taşkın hidrografları

DMİ den alınan standart zamanlarda gözlenen en büyük yağış değerleri tablosunda 500 yıllık yağış değeri kayıtları olmaması nedeniyle 500 yıllık taşkın debileri (Q_{500}) aşağıda verilen formül ile hesaplanmıştır.

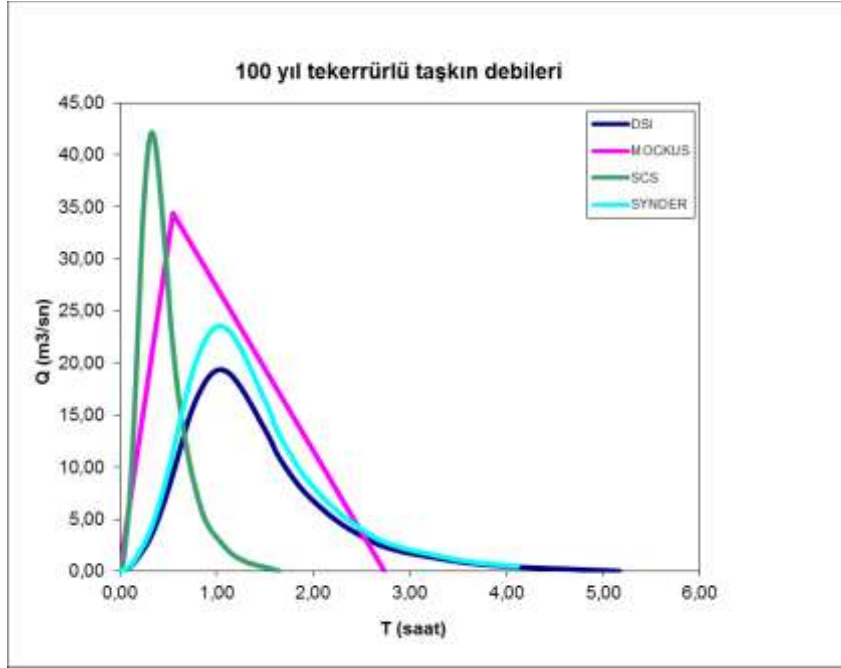
$$Q_{500} = 1,687 \cdot (Q_{100} - Q_{10}) + Q_{10} \quad (1)$$

Rumeli Kavağı deresi ana kolu için yapılan tüm sentetik yöntemlerin Q_{100} 'lük taşkın hidrografları Şekil 11'de verilmiştir.

Hidrograflar birbirleriyle karşılaştırıldığında en yüksek debiyi veren yöntemin SCS Metot olduğu ve Mockus ile SCS Yöntemleri ile elde edilen taşkın debilerinin birbirine yakın olduğu görülmüştür. Synder ve DSİ Metotları da debi değerlerinin birbirlerine yakın sonuçlar verdiği ancak DSİ Metotla hesaplanan taşkının geri çekilme süresi diğer yöntemlerle hesaplanan sürelerden daha uzun olduğu görülmektedir (Şekil 11).

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Şekil 11. Rumeli Kavağı Havzası 100 yıl tekerrürlü taşkın hidrografları

6. RUMELİ KAVAĞI DERESİNİN MODELLENMESİ VE KESİT TAHKİKLERİNİN YAPILMASI

82

Sayısal modelde eddy viskozite katsayısı 0.28, pürüzlülük olarak manning katsayısı; yerleşim bölgelerinde 0.017 park, yeşil alan gibi bölgelerde 0.032 olarak dikkate alınmıştır.

Sayısal model için yapılandırılmamış ağ kullanılmıştır. Ağ sıklığı modelin doğruluğu ve çözüm süresi dikkate alınarak belirlenmiştir. Modelde taşkın debileri zamana bağlı olarak havza alanlarında gecikme süreleri de dikkate alınarak tanımlanmıştır. Girdi olarak hidrograflar dfs0 uzantılı zaman serisi olarak MIKE Zero yazılımı altında hazırlanmıştır. Başlangıç şartında topoğrafik koşullar arazide yapılan ölçümlerden elde edilen x,y,z dosyası olarak girilmiştir. Modelde tanımlanan sanat yapıları koordinatları ve boyutları ile tanımlanmıştır. Böylece mesh uzantılı dosya model alanı olarak okutulmuştur. Mesh dosyası 10545 yapılandırılmamış sayısal ağ elemanına sahiptir. Sınır şartları debinin zamanla değişimi olarak farklı tekerrür periyotları için elde edilen hidrograflar ile mansapta denize ulaşan dereler için sabit su seviyesi olarak tanımlanmıştır.

Rumeli Kavağı deresi havza alanına ait hâlihazır haritalarından, sanat yapıları yerinde yapılan koordinatlı ölçümlerle tespit edilmiş ve modelde tanımlanmıştır. Rumeli Kavağı deresi iki ana kola sahiptir bu kollar mansapta birleşerek denize ulaşmaktadırlar. Şekil 3'de görülen sol kol 421857.697; 4561154.805 koordinatlarında 1.1m çaplı iki dairesel kanala girerek kapalı kesitte akmaktadır. Sağ kol ise 422157.774; 4561370.864 koordinatlarında 2.0m genişliğinde 1.3m yüksekliğinde dikdörtgen kesitli menfeze girerek kapalı kesitte akmaktadır. Her iki kapalı kesit mansapta birleşerek denize ulaşmaktadır. Kapalı kesitler modele tanımlanmıştır (Tablo 2).

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Model 14 alt havzaya ayrılmış ve bu havzalardan 500, 100, 25 ve 10 yıl tekerrürlü taşkın hidrografları modelde tanımlanmıştır.

Koşturulan model yardımıyla taşkının havzadaki yüzey dağılımı, toplam su derinliği ve birim debi değişimleri 500, 100, 25 ve 10 yıl tekerrürlü taşkınlar için elde edilmiştir.

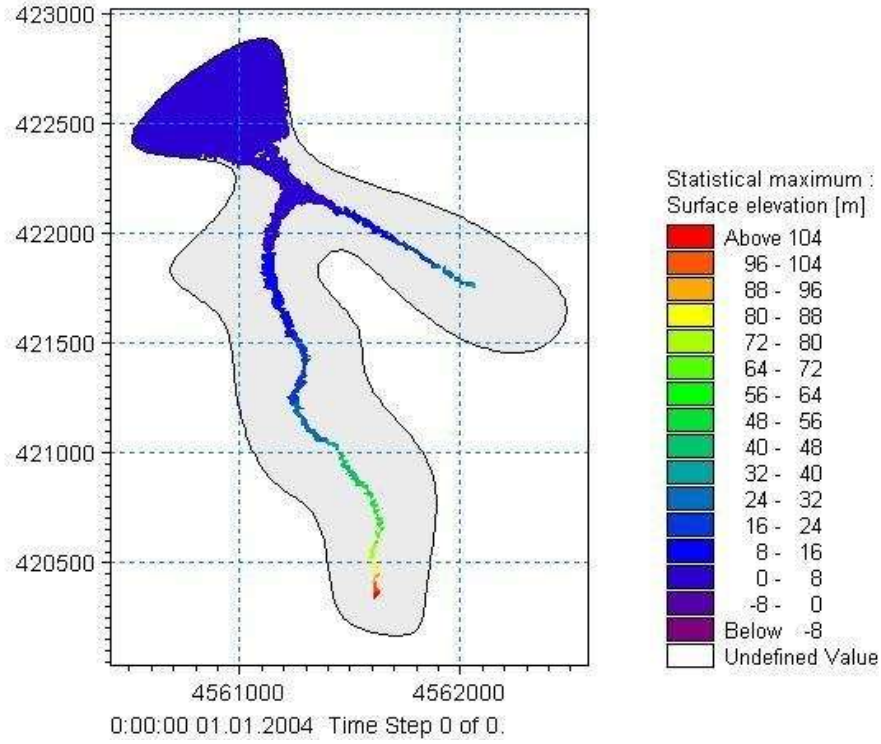
Şekil 12’de 500 yıl tekerrürlü taşkın için taşkının havza alanı boyunca yüzey dağılımı ve Şekil 13’de taşkın su derinliklerinin havza boyunca değişimi gösterilmiştir. Şekiller incelendiğinde Rumeli Kavağı deresi ana kanalın dışında taşkın alanı yaratmaktadır. En kritik kesit ise derenin sağ ve sol kolunda bulunan kapalı kesitlerin girişlerinde meydana gelmektedir. Bu kesitin girişinde su seviyesi artmakta ve 500 yıllık taşkın debisi mansap alanında taşkın yaratmaktadır.

Tablo 2. Menfez bilgileri ve en büyük su derinlikleri

No	Konumu		Boy (m)	Genişliği (m)	Yüksekliği (m)	Menfez Önünde Oluşan En Büyük Su Derinlikleri				
						10	25	100	500	100(24)
1	4561153.207	421848.710	5.72	4.4	2.1	0.67	0.80	0.90	0.99	1.19
2	4561153.412	421828.324	3.3	4	1.58	0.58	0.67	0.78	0.95	1.11
3	4561167.890	421709.976	10.9	2.2	1.31	1.03	1.26	1.47	1.69	2.20
4	4561229.422	421575.475	11.6	2.8	2.56	1.57	1.72	1.97	2.18	2.42
5	4561245.596	421514.302	5.3	3.2	1.9	0.86	1.09	1.22	1.39	1.71
6	4561258.591	421497.639	3.9	6	2.51	0.29	0.35	0.65	0.95	1.06
7	4561294.826	421431.419	1.78	3.5	3.21	1.41	1.52	2.03	2.33	2.67
8	4561383.524	422151.997	27	2	1.3	1.45	1.65	1.68	1.85	2.13
9	4561129.062	422357.270	10	12.6	1.82	0.52	0.60	0.69	0.74	0.91

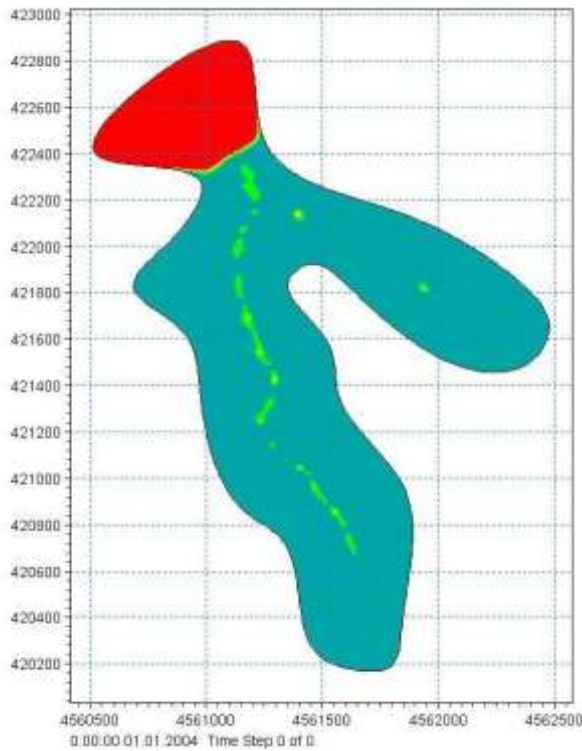

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Şekil 12. 500 yıl tekerrürlü taşkın debisinde anlık taşkın etki alanı

84

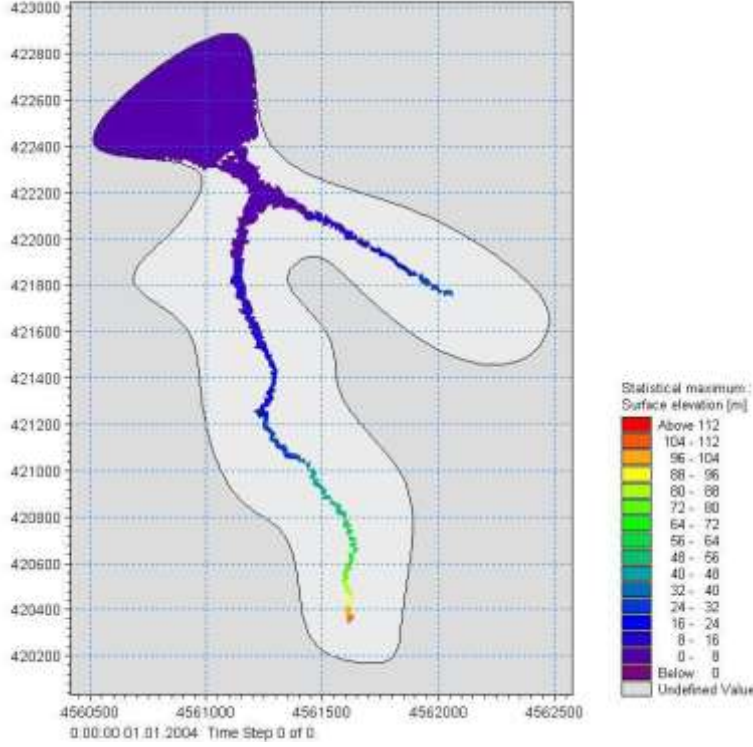

Şekil 13. 500 yıl tekerrürlü taşkın debisinde havza alanında anlık su derinliği değişimi

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

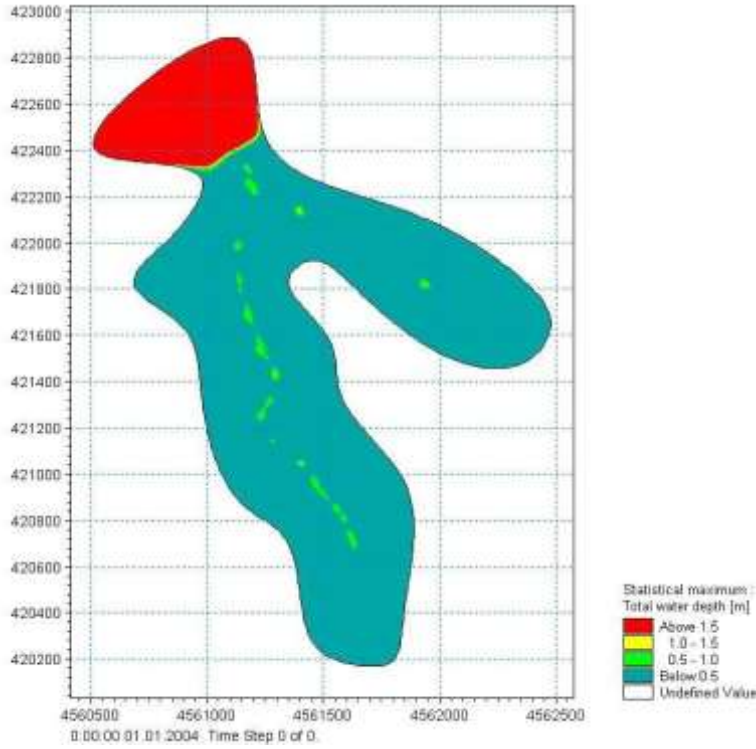
Şekil 14’de 100 yıl tekerrürlü taşkın için taşkının havza alanı boyunca yüzey dağılımı ve Şekil 15’de taşkın su derinliklerinin havza boyunca değişimi gösterilmiştir. Şekiller incelendiğinde en kritik kesit derenin sağ ve sol kolunda bulunan kapalı kesitlerin girişlerinde meydana gelmektedir. Bu kesitin girişinde su sevişi artmakta ve 100 yıllık taşkın debisi mansap alanında taşkın yaratmaktadır.

Şekil 14. 100 yıl tekerrürlü taşkın debisinde anlık taşkın etki alanı

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Şekil 15. 100 yıl tekerrürlü taşkın debisinde havza alanında anlık su derinliği değişimi

86

7. SONUÇLAR

- 1- Rumeli Kavağı deresi taşkın modellemesi için havza 14 alt havzaya ayrılmış ve bu havzalardan 500, 100, 25 ve 10 yıl tekerrürlü taşkın hidrografları modelde tanımlanmıştır.
- 2- Koşturulan model yardımıyla taşkının havzadaki yüzey dağılımı, su derinliği ve birim debi değişimleri 500, 100, 25 ve 10 yıl tekerrürlü taşkınlar için elde edilmiştir.
- 3- Rumeli Kavağı deresinde kapalı akış yollarının bulunduğu mansap bölgesinde giriş kesitlerinde su seviyesinin arttığı belirlenmiştir. 100 ve 500 yıllık taşkın debileri sol kolda 10, 25, 100 ve 500 yıllık tekerrüre sahip taşkın debileri ise sağ kolda taşkın riski oluşturmaktadır. Özellikle sağ koldaki kapalı kesit yeniden tasarlanmalıdır (Tablo 2’de verilen 8 nolu menfez girişi).
- 4- Rumeli Kavağı deresinde 500 yıl tekerrürlü taşkın durumunda 3.0 m’ye ulaşan yerel derinlikler belirlenmiştir. Ancak bu derinlikler arazinin topoğrafik yapısından kaynaklanmaktadır (örneğin derenin ana kanalına yakın bölgelerdeki düşük kotlu yerel alanlarda). Bu durum ana kanalın taşkın debileri için boyutlandırılması ile ortadan kalkabilecektir.
- 5- Rumeli Kavağı’nın üzerinde bulunan yol geçişlerini sağlayan menfezlerde taşkın debileri risk yaratmamaktadır.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

KAYNAKLAR

- Demir, A., (2010). “Şehir ve İstanbul Taşkınları Sunumu”, II. Ulusal Taşkın Sempozyumu Afyon
- Akay, A., Birinci V ve Bulu, A., (2010). Taşkın Alanlarının Planlanması ve Yönetimi, Afyon
- İSKİ, İstanbul Su Temini, Kanalizasyon ve Drenaj, Atıksu Arıtma ve Uzaklaştırma Master Planı Cilt 4 Kısım A Yağmur Suyu Drenajı, İstanbul
- Akdeniz, S., (1998). Batı Akdeniz Bölgesi Akarsularında Sentetik Birim Hidrograf Metotlarının Uygulanması Yüksek Lisans Tezi,
- Ağralıoğlu, N. ve Erkek, C., (1998). Su Kaynakları Mühendisliği, İstanbul
- Bayazıt, M., (2003). Hidroloji, İstanbul
- Bayazıt, M. ve Önöz B., (2008). Taşkın ve Kuraklık Hidrolojisi, İstanbul
- Ağralıoğlu, N., (2007). Baraj Planlama ve Tasarımı, Su Vakfı Yayınları, İstanbul
- DSİ Genel Müdürlüğü, Türkiye’deki Barajlar, Ankara
- Özdemir, H., (1978) Uygulamalı Taşkın Hidrolojisi, DSİ Matbaası, Ankara
- Yüksel, Y., Ağaçcıoğlu, H., Coşar, A., Çelikoğlu, Y. ve Gürer, S.,(1998) Haliç Islah Projesinde Kağıthane ve Alibeyköy Derelerinin Etkisinin İncelenmesi ,İstanbul
- İSKİ Kayalı Deresi Islah Projesi 123
- İMO İstanbul Şubesi, (2010). İstanbul İlinde 8-9 Eylül 2009 Tarihinde Meydana Gelen Seller ve Nedenleri Hakkında Değerlendirme Raporu, İstanbul
- Akça, E., (2010). İstanbul İli Sarıyer İlçesi Boğluca Deresi/(Kadınlar Deresi) Havzası Afet ve Acil Durum Yönetimi Tehlike Risk Analizi, İstanbul
- Turoğlu, H., (2010) 8-10 Eylül 2009 Tarihlerindeki Yağışların Sarıyer-Selimpaşa Sahil Kuşağında Neden Olduğu Sel ve Taşkınlar, Afyon.
- II. Ulusal Taşkın Sempozyumu Tebliğler Kitabı, (2010), 145, Afyon

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ÇOCUKLARDA OBEZİTE VE BESLENME

Rümeysa ÖZKAN
Mehmet Enes GÖKLER
Dilek ÖZTAŞ
Salih MOLLAHALİLOĞLU
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Özet

Dünyada görülme sıklığı giderek artan bulaşıcı olmayan hastalıkların oluşmasında, yaşanılan ortamın özellikleri ve kişilerin beslenme alışkanlıkları etkili olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre her yıl dünya çapında üç milyona yakın insan, fazla kilolu ya da obezite nedeniyle yaşamını yitirmektedir. Obezite kaynaklı hastalıklar giderek artmaktadır. Kalp damar hastalıkları, diyabet, hipertansiyon, bazı kanser türleri, kas-iskelet sistemi bu hastalıklar arasındadır. Son yüzyılın en önemli çocukluk dönemi halk sağlığı sorunlarının başında obezite yer almaktadır. Çocukluk çağında obezite görülme sıklığındaki artışta, genetik etmenlerin yanı sıra çevresel etmenlerin de önemli rolü olduğu kabul edilmektedir. Obezite sıklığının aşırı gıda alımını teşvik eden ve fiziksel aktiviteyi inhibe eden bir çevre nedeniyle olduğu görüşü benimsenmektedir. Günümüzde endüstriyel gelişime paralel olarak şehir yaşamının artmış olması, çalışan ebeveyn sayısındaki artış; yaşam tarzımızın değişmesine, obeziteye zemin hazırlayan endüstriyel maddelerin ve tüketime hazır ürünlerin öğünlerimizde daha fazla yer almasına yol açmıştır. Bu konudaki reklamların etkisi, endüstriyel ürünlerinin daha kolay ulaşılabilirliği ve daha ucuz olmasının da katkısı büyüktür. Aynı zamanda hamilelik sırasında annenin sigara içmesi, bebeğin hazır mamayla beslenmesi, yemek sıklığının az olması, az fiziksel aktivite ve çok televizyon izleme, çocukluk çağı obezitesi için spesifik risk faktörleri olduğu bulunmuştur. Çocuklarda obezitenin tanımlanması için Antropometrik ölçümler (Vücut ağırlığı, boy uzunluğu), yaşa göre vücut ağırlığı, yaşa göre boy uzunluğu, baya göre vücut ağırlığı, yaşa göre beden kütle indeksi ve Z skorları kullanılmaktadır. Prekonsepsiyon ve doğum öncesi, anne sütü ve postnatal, erken çocukluk ve okul çocukluğu -adolesan dönemlerde oluşan dört kritik zaman çocuğun beslenme alışkanlıklarının oluşmasında etkilidir. Çocukluk döneminde yeterli lif ve süt ürünü tüketiminin obeziteye karşı koruyucu olduğu bildirilmiştir. Çocukların obeziteden korunmaları için sebze ve meyve tüketmeleri, basit şekerli meşrubatlar / yiyecekler, yüksek früktoz içeren mısır şurubu, fazla yağ ve fazla sodyum içeren işlenmiş besinler ve atıştırmalıklardan kaçınmaları tavsiye edilmektedir. Düzenli fiziksel aktivite de obezitede korunma yollarından biridir. Fiziksel aktivite sadece yağ kütlelerini azaltmaz aynı zamanda kalp ve solunum fonksiyonlarını, ruhsal bozuklukları ve kemik sağlığını da iyileştirir. Çocukluk çağı obezitesi ileride erişkin obezitesi olarak devam etmesi, komplikasyonlara bağlı olarak morbidite ve mortalitede ciddi artışlar yaşanması dikkat edilmesi gereken bir sağlık problemidir. Çocuk yaşta sağlıklı beslenme alışkanlıkları kazandırılması ileriki dönemde obezite riskini azaltması bakımından önem arz etmektedir.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Anahtar Kelimeler: Obezite, Beslenme Alışkanlıkları, Risk Faktörleri

Abstract

The prevalence of the world, the emergence of non-communicable diseases, the content and development of the living environment develops the culture of nutritional habits. According to the World Health Organization's ranking, nearly three million people worldwide lose their lives in overweight or obesity in ten years. Diseases are increase with cause obesity. Cardiovascular diseases, diabetes, hypertension, cancer types, musculoskeletal system are among these diseases. Obesity is one of the most important childhood health problems of the last century. It is accepted that environmental factors as well as genetic factors play an important role in the increase in the prevalence of obesity in childhood. The prevalence of obesity is based on an environment that promotes excessive food intake and inhibits physical activity. Today, with industrial development, increased urban life, increase in the number of working parents; has led to a change in our lifestyle and the inclusion of industrial substances and ready-to-eat products in our meals. The impact of advertising on this issue, easier accessibility and cheaper in the industrial environment also contributed greatly. At the same time, there are specific risk factors for childhood obesity, such as the mother's smoking during pregnancy, feeding the baby with formula, low frequency of food, less physical activity, and much television watching. There were anthropometric measurements (body weight, height), body weight by age, height by age, body weight by height, body mass index by age and Z scores for the identification of obesity in children. Preconception and prenatal, breast milk and postnatal, early childhood and school childhood / adolescence are four critical times and they affects in the development of the child's nutrition habits. Sufficient fiber and milk product consumption during childhood has been reported to be protective against obesity. It is recommended that children don't consume simple sugary soft drinks / foods, high fructose corn syrup, processed foods / snacks containing excess fat, and excessive sodium to prevent obesity. It is also recommended that they consume vegetables and fruits instead. Regular physical activity is one of the ways to prevent obesity. Physical activity not only reduces fat mass but also improves heart and respiratory function, mental disorders and bone health. Childhood obesity continues to be adult obesity in the future, and serious increases in morbidity and mortality due to complications are a health problem that needs attention. To gain healthy eating habits in children is important in terms of reducing the risk of obesity in the future.

89

Keywords: Obesity, Nutrition Habits, Risk Factors

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından obezite, “yağ dokusunun, sağlıkla ilgili olumsuz sonuçlara yol açacak ölçüde artması” olarak tanımlanmaktadır¹.Sadece ileri yaşlarda değil, çok küçük yaşlardan itibaren görülebilmektedir. Erişkinlerin büyük çoğunluğundaki obezite başlangıcının, çocukluk çağlarına uzandığı

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

bilinmektedir^{2,3}.Özellikle intrauterin gelişme geriliği olan bebeklerde yağ dokusu, karaciğer, beta adacık hücreleri, böbrek ve vasküler sistemi etkileyen, erişkin başlangıçlı metabolik bozuklukların ortaya çıkması söz konusudur. Bu bozukluklar, obezite gelişimi için önemli bir risk faktörüdür. Bu nedenle çeşitli metabolik olmayan faktörlerin etkisiyle çocuklar yetişkinlik döneminde obez olmaya yatkındırlar⁴. Kalıtım, cinsiyet, etnik köken, sedanter yaşam biçimi ve fiziksel aktivitenin azlığı gibi gerek genetik, gerekse çevresel birçok faktör obeziteden sorumludur^{5,8}.Özellikle beslenme alışkanlığının hazır yiyecek türüne kaymasının, fast food tüketiminin artması obezite gelişiminde etkisi fazladır⁹. Sonuçta obezitenin önemli bir risk faktörü olduğu hipertansiyon, koroner kalp hastalıkları, diyabet gibi birçok kronik hastalık açısından yetişkinler kadar, çocuklar da risk altındadır^{10,12}.

Dünyada Çocukluk Çağı Obezitesinin Görülme Sıklığı

Dünyada görülme sıklığı giderek daha fazla artan bulaşıcı olmayan hastalıkların oluşmasında, yaşanan ortamın özellikleri ve kişilerin yaşam tarzları etkili olmaktadır. Sigara, alkol ve madde kullanma, dengesiz ve yetersiz beslenme, sedanter yaşam tarzına sahip olma, olumsuz çevre koşullarında yaşama ve çalışma, sorunlu sosyal ortam bulaşıcı olmayan hastalıkların oluşmasında rol oynamaktadırlar¹³.Obezitenin neden olduğu sağlık sorunlarının başında kalp damar hastalıkları, diyabet, hipertansiyon, bazı kanser türleri, kas-iskelet sistemi hastalıkları gelmektedir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre her yıl dünya çapında üç milyona yakın insan, fazla kilolu ya da şişman olması nedeniyle yaşamını yitirmektedir. Son yüzyılın en önemli çocukluk dönemi halk sağlığı sorunlarının başında obezite yer almaktadır. Çocukluk dönemi obezite, az ve orta gelirli ülkeler de dahil olmak üzere tüm dünyada artmaktadır¹⁴. Boy uzunluğu ve vücut ağırlığı ölçümü ile güvenilir verilerin elde edildiği iki büyük uluslararası çalışma bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Avrupa’da 2010 yılında 9 ülkede yürütülen ve 11 yaşındaki çocukları kapsayan “The Pro Children” araştırmasıdır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre fazla kiloluluk prevalansı, erkeklerde (%17) kızlardan (%14) daha fazladır. Diğer büyük çalışma ise “Health Behaviour in School-Aged Children Survey (HBSC)” dir. 27 ülkede 11, 13 ve 15 yaş grubunda yürütülen çalışmada 2002-2014 yıllarında obezite oranı erkeklerde %24, kızlarda %14 olarak saptanıp ortalama %19 olarak bulunmuştur. Küresel olarak, 5-17 yaşları arasındaki her 10 gençten biri aşırı kilolu veya obezdir. Bununla birlikte, 6-9 yaşları arasındaki her üç erkek çocuktan birinin ve her beş kız çocuktan birinin obez olduğu bulunmuştur.Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölgesinde üye ülkeler tarafından okul çağı çocukların şişmanlık durumlarını izlemek amacıyla Çocukluk Dönemi Şişmanlığın İzlenmesi (Childhood Obesity Surveillance) araştırması da iki yılda bir tekrarlamaktadır. DSÖ Avrupa Bölgesinde 2010 yılında okul çağı çocukların %40’ına yakınının vücut ağırlığı normalin üzerinde olup, çocukların %15’i de obezdir¹⁵.

Türkiye’de Çocukluk Çağı Obezitesinin Görülme Sıklığı

Çocukluk çağında obezite prevalansı ülkeden ülkeye ve yıla göre önemli ölçüde değişmekle birlikte obezite oranları hala yüksek seviyede izlenmektedir ve alarm verici seviyededir. 2-19 yaş grubu ele alındığında 2003-2004 yıllarından beri değişiklik yoktur. 2011-2012 yıllarında bu yaş grubunda prevalans %17 civarında

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

iken 6-11 yaş grubunda bu oran %17,7'dir¹⁶. Ülkemizde Öztora ve arkadaşlarının okul çağındaki çocuklarda obezite prevalansını araştıran bölgesel yapılan çalışmalarda obezite prevalansı %9 ile %27 arasında bildirilmiştir¹⁷.

Ülkemizde 2009 yılında Türkiye Okul Çağı Çocuklarında Büyümenin İzlenmesi (TOÇBİ) Projesi Araştırması beslenme ile ilgili göstergelerin izlenmesini sağlamıştır. TOÇBİ Araştırmasında hedef grup olan 6-9 yaş grubu çocuklar arasında fazla kilolu olma %14,3 ve obezite %6,5 olarak bulunmuştur. TOÇBİ (2009) araştırmasının sonuçları göstermektedir ki, ülkemizde her beş çocuktan biri fazla kilolu olma ile ilişkili hastalıklar açısından risk altındadır¹⁸.

Obezitenin Nedenleri

Tüm dünyada özellikle çocukluk çağında obezite görülme sıklığındaki artışta, genetik etmenlerin yanı sıra çevresel etmenlerin de önemli rolü olduğu kabul edilmektedir. Obezite prevelansının aşırı gıda alımını teşvik eden ve fiziksel aktiviteyi inhibe eden bir çevre nedeniyle olduğu görüşü benimsenmektedir¹⁹.Günümüzde endüstriyel gelişime paralel olarak şehir yaşamının artmış olması, çalışan ebeveyn sayısındaki artış; yaşam tarzımızın değişmesine ve obeziteye zemin hazırlayan endüstriyel maddelerin öğünlerimizde daha fazla yer almasına yol açmıştır. Bu konudaki reklamların etkisi, hazır yiyecek ürünlerinin daha kolay ulaşılabilirliği ve daha ucuz olmasının da katkısı büyüktür²⁰. Aynı zamanda hamilelik sırasında annenin sigara içmesi, hazır mamayla beslenme, yemek sıklığının az olması, az fiziksel aktivite ve çok televizyon izleme çocukluk obezitesi için risk faktörleri olduğu bulunmuştur²¹.

Landhuis ve arkadaşları yaptığı çalışmada 10 yaş altındaki çocukların uykuda geçirdikleri süre azaldıkça obezite riskinin arttığını göstermişlerdir. Erken yatma ve kaliteli bir uyku da küçük çocuklarda obeziteyi engellemek için uygulanabilir bir strateji olabileceğini savunmuşlardır²². Birçok neden hafif şişmanlık ve obezitenin görülmesini arttırmaktadır. Bu nedenle tek bir nedeni değiştirmeye yönelik girişimlerin de ancak sınırlı başarıya ulaşılabilceğini göstermektedir.

Obezite Kriterleri

Çocuklarda obezitenin tanımlanması için Antropometrik ölçümler (Vücut ağırlığı, boy uzunluğu), yaşa göre vücut ağırlığı, yaşa göre boy uzunluğu, boya göre vücut ağırlığı ve yaşa göre beden kütle indeksi, Z skorlarının hesaplanmasında WHO ANTRO Plus (WHO2007) programı kullanılmaktadır. Bu beslenme ölçütleriyle çocuklar çok zayıf, zayıf, normal, hafif şişman ve obez olarak sınıflandırılmaktadır. Boy uzunluğunda da ciddi bodur, bodur, kısa, normal, uzun ve çok uzun olarak gruplandırılmıştır. Çocukların büyümelerinin değerlendirilmesinde yaşa göre ağırlık, boy uzunluğu ve beden kitle indeksi Z skorunun sınıflanması aşağıdaki gibidir.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Tablo 1. Antropometrik Ölçümlerin Z Skoru Sınıflandırılması

Ölçümler	Değerlendirme	Z-skor (SD)	Persentiller
Yaşa göre vücut ağırlığı	Çok zayıf (Düşük kilolu)	$<-2SD$	$< 3.$ persentil
	Zayıf	$>-2SD- <-1SD$	$\geq 3.- <15.$ persentil
	Normal	$>-1SD- <1SD$	$\geq 15.- <85.$ persentil
	Kilolu, hafif şişman (Fazla kilolu)	$>1SD- <2SD$	$\geq 85.- <97.$ persentil
	Şişman (Obez)	$>2SD$	$\geq 97.$ persentil
Yaşa göre boy uzunluğu	Çok kısa (Bodur)	$<-2SD$	$< 3.$ persentil
	Kısa	$>-2SD- <-1SD$	$\geq 3.- <15.$ persentil
	Normal	$>-1SD- <1SD$	$\geq 15.- <85.$ persentil
	Uzun	$>1SD- <2SD$	$\geq 85.- <97.$ persentil
	Çok uzun	$>2SD$	$\geq 97.$ persentil
Yaşa göre BKM	Çok zayıf	$<-2SD$	$< 3.$ persentil
	Zayıf	$>-2SD- <-1SD$	$\geq 3.- <15.$ persentil
	Normal	$>-1SD- <1SD$	$\geq 15.- <85.$ persentil
	Kilolu, hafif şişman	$>1SD- <2SD$	$\geq 85.- <97.$ persentil
	Şişman (obez)	$>2SD$	$\geq 97.$ persentil

38

Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölgesi tarafından üye ülkelerde çocukluk döneminde obezite sıklığını belirlemek ve izlemek amacıyla geliştirilen DSÖ Avrupa Çocukluk Çağı Obezite Sürveyans Girişimi (WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative –COSI) 3. Aşamasında 2012-2013 öğretim yılında 21 ülke (yeni üyeler Arnavutluk, Moldova, Romanya ve Türkiye) ile uygulanmıştır. Bu çalışma T.C. Sağlık Bakanlığı, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi işbirliği ile yürütülmüş olup okullarda toplam 4.958 çocuğun antropometrik ölçümü yapılmıştır. Vücut ağırlığı Z skor değerlendirmeleri sonucunda her 10 çocuktan dokuzu normal sınırlar içinde olduğu, toplamda zayıf (underweight) %0,2 ve çok zayıf (severe underweight) %2,1 bulunurken erkek çocuklar arasında hafif şişmanlık ve obezite yüzdesi %23,3 ve kız çocuklarda %21,6 olduğu tespit edilmiştir. Erkek çocuklarda zayıflık %2,2 iken kız çocuklarda %1,9 olduğu saptanmıştır. Toplamda obezite yüzdesi %8,3 hafif şişmanlık %14,2 bulunmuştur. Erkek ve kız çocukların yaşlarına göre zayıflık, obezite ve uzun boyluluk açısından farklılıkları olmadığını, bölgelere göre zayıflık ve obezite yüzdeleri değişmekte olduğunu bu çalışma göstermektedir²³.

92

Obezitenin Tedavisindeki Yaklaşımlar

Obeziteden korunma yaklaşımları a) prekonsepsiyon ve doğum öncesi, b) anne sütü ve postnatal, c)erken çocukluk ve d) okul çocukluğu ve adolesan dönemlerde oluşan dört kritik zaman çocuğun beslenme alışkanlıklarının oluşmasında etkilidir²⁴.

Beslenme Tedavisi

a) Prenatal beslenme

Maternal beslenme fetal metabolik programlanmayı etkilemektedir. Hem maternal aşırı beslenme hem de maternal yetersiz beslenme doğacak çocuğun yaşamı boyunca obez olması açısından bir risk faktörü olarak kabul edilmektedir. Anne adayının yetersiz beslenmesi fetal genlerde proteinleri

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

korumaya yönelik prenatal genetik programlanmada önemli bir rol oynar. Bu durum tutumluluk gen hipotezi olarak bilinmektedir. Gebeliklerinde obez olan veya gestasyonel diyabeti olan kadınların çocuklarında obezite riski artmaktadır²⁵. Çocukluk çağı obezitesinden korunma yaklaşımları çocuğun doğumundan önce anne adaylarının gebelikten önce ve gebelik süresince sağlıklı beslenme ve uygun fiziksel aktivite konusunda danışmanlık alması, prediyabet/diyabet açısından taranması ve gebelikte kilo alımlarının takip edilmesini kapsamalıdır²⁴.

b) Anne sütü ve postnatal beslenme

Anne sütünün yetersiz beslenmeden korunma konusunda olumlu etkileri dışında daha uzun süre anne sütü almanın vücutta yağ dokusu artışından ve metabolik sendromdan koruduğu da bildirilmiştir²⁵. Dokuz çalışmada 69.000 bebeği içeren bir meta-analizde anne sütü ile beslenmenin obezite riskini anlamlı bir şekilde azalttığı gösterilmiştir. Anne sütündeki protein miktarı inek sütünden azdır ki bu durum vücutta yağ dokusu artışından koruyucu rol oynamaktadır. Bu nedenle hem yetersiz beslenmeden hem de obeziteden korunma için en uygun bebek besini anne sütüdür²⁶.

c) Erken çocukluk döneminde beslenme

Ek gıdalara başlama zamanı da obezite riskini etkilemektedir. İleriye dönük bir çalışmada mama alan bebeklere 4 aydan önce ek gıdalara başlanması bu çocukların 3 yaşında obezite risklerini 6 kat artırdığı gözlenmiştir. Buna karşın benzer risk anne sütü ile beslenen bebeklerde saptanmamıştır²⁷. Zamanlama kadar ek gıdaların kalitesi de önemlidir. Yüksek enerji içeren, besin değeri düşük ve şekerli içecekler yerine bu dönemde sağlıklı yiyeceklerin ek gıda olarak tüketilmesine odaklanılmalıdır. Sağlıklı yiyeceklerin tekrarlanan tüketimi erken çocukluk döneminde iyi bir beslenme alışkanlığı geliştirilmesinde rol oynar²⁴.

d) Okul çocuklarında ve adolesanlarda beslenme

Çocuklar bu yaşlarda sağlıklı yiyecek ve şekerli meşrubat satışlarından daha fazla etkilenmekte ve yaşlılarının olumsuz davranışlarını örnek alabilmektedir. Özellikle adolesanlar ev dışında yiyecek ve içecek seçimi konusunda daha fazla özgürlüğe sahip olabilmektedir. Besin değeri düşük, yüksek enerjili, fazla yağlı yiyecekler ile şekerli meşrubatların fazla tüketimi obezite riskini artırmaktadır²⁸. Buna karşın daha fazla meyve sebze tüketimi ve daha az yağ ve rafine karbonhidrat tüketimi obezite riskini azaltmaktadır²⁹. Yeterli lif ve süt ürünü tüketiminin obeziteye karşı koruyucu olduğu bildirilmiştir^{28,30}. Çocukların obeziteden korunmaları için günde en az beş porsiyon sebze ve meyve tüketmeleri, basit şekerli meşrubatlar / yiyecekler, yüksek früktoz içeren mısır şurubu, fazla yağ ve fazla sodyum içeren işlenmiş besinler ve atıştırmalıklardan kaçınmaları tavsiye edilmektedir. Okul yemekleri çocukların günlük gıda alımlarının yaklaşık %40'nı oluşturur. Bundan dolayı çocukların okullarda sağlıklı gıdalara ve içeceklerle ulaşması konusunda çaba gösterilmelidir³¹. Sık sık dışarıda yemek yemek ve ayaküstü yenilen yiyecekler tercih edilmemelidir. Aile ile beraber yemek yemenin sağlıklı

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

beslenme davranışı kazanılmasında önemli bir rolü bulunmaktadır. Ebeveynler sağlıklı yiyecekleri ödül olarak kullanmaktan kaçınmalıdır.

Fiziksel Aktivite

Obezite prevelansına katkıda bulunan azalmış fiziksel aktivite çocuklar için önemli bir etkidir. Obezitenin kendisi de fiziksel aktiviteyi kısıtlayarak bir kısır döngüye neden olmaktadır. Düzenli fiziksel aktivite sadece yağ kütlesini azaltmaz aynı zamanda kalp ve solunum fonksiyonlarını ve kemik sağlığını iyileştirir. Bir meta-analiz en az dört haftalık yapılan aerobik ve/veya ağırlık çalışmasının kız ve erkek çocuklarda vücut yağ kütlesi yüzdesinin azalmasına olumlu etkisi olduğunu göstermektedir³². Dünya sağlık örgütü 5-17 yaş arası çocuk ve adolesanların günlük en az 60 dakika orta ağır fiziksel aktivite yapmalarını önermektedir. Bu fiziksel aktivite planlı egzersizler dışında gün içinde koşturmaca, oyun, bir yerden bir yere gitme ve ev işleri gibi kısa kısa aktiviteler şeklinde yapılabilir. Ayrıca okul programlarına günlük 30 dakikalık egzersizin eklenmesi önerilmektedir. Hem planlanmış hem de planlanmamış aktivitelerin çocuğun hoşlanabileceği, sürekliliği olan ve günlük rutin davranışların bir parçası olabilecek özellikte olmalıdır. Ebeveynler çocuklara örnek olmalı ve çocukları motive edebilmek için onlara eşlik etmelidir³³. Sonuçta; diyet değişiklikleri ve artan fiziksel aktivite dahil olmak üzere aile temelli yaşam tarzı müdahaleleri, çocuklarda kilo yönetiminin temel taşıdır.

94

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gerek dünyada gerekse ülkemizde çocukluk çağı obezitesine yönelik yapılan çalışmalar, hastalığın ileriye dönük ciddiyeti açısından önemlidir. Çocukluk çağı obezitesi ileride erişkin obezitesi olarak devam etmesi, komplikasyonlara bağlı morbidite ve mortalitede ciddi artışlar yaşanması ve en önemlisi önlenemez olması nedeniyle dikkat edilmesi gereken bir sağlık problemidir^{34,35}. Ebeveynlerin bu konuda bilinçlendirilmesi birinci basamakta koruyucu hekimlik açısından önem arz etmektedir.

Müdahale eylemleri politika, program ve iletişime odaklanmalıdır. Müdahalenin temel ilkeleri davranış değişikliğini içerirken, politika desteğini, eşitliği, katılımı, sektörler arası katkıyı, açıklığı ve çevresel değişimi de içermelidir. Toplum, sağlık çalışanları, okullar, işverenler, çiftçiler, gıda sanayii, satıcılar, toplu beslenme çalışanları, medya, yerel ve ulusal hükümetler ve tüketicilerin kendisinin, diyet ve fiziksel aktivite örüntülerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik birlikte yürüteceği çalışmalarda herkesin, önemli görevleri bulunmaktadır.

Okul çağı çocuklarda;

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

- Sağlıklı yaşam biçimi alışkanlığı ve bilincinin temelleri çocukluk döneminde atılmaktadır. Bu doğrultuda çocukluktan başlayarak bireylere beslenme okuryazarlığı kazandırılması,
 - Sağlıklı beslenme ve fiziksel aktivitenin önemi konularında eğitim ve bilinçlendirme çabalarının yürütülmesi,
 - Okul müfredatında beslenme ve fiziksel aktivite konularına yer verilmesi ve pratik uygulamalarının yapılması,
 - Öğretmenlerin sağlıklı beslenme ve fiziksel aktivitenin önemi konularında bilgi düzeyinin artırılması,
 - Okul-aile-çocuk işbirliğinin sağlanması,
 - Diyetisyen/beslenme uzmanlarının okul sağlığı hizmetlerinde istihdamının sağlanması,
 - Çocuklarda büyümenin doğumdan itibaren izlenmesi ve okul çağında da sürdürülmesi ve değerlendirilmesi,
- geleceğe yönelik en önemli ülke planlamaları içerisinde olmalıdır ¹⁸.

KAYNAKÇA

1. Who Expert Consultation (2004). Appropriate Body-Mass Index for Asian Populations and its Implications for Policy and Intervention Strategies. The Lancet, 157-163. www.who.int/bmi/index.jsp?intropage=intro_3.Html. Erişim: 02.05.2009.
2. Gurel S, İnan G. Çocukluk çağı obezitesi tanı yöntemleri, pre-valansı ve etyolojisi. DU Tıp Fakültesi Dergisi 2001;2(3):39-46.
3. Zitsman JL, Inge TH, Reichard KW, et al. Pediatric and adolescent obesity: Management, options for surgery, and outcomes. J Pediatr Surg. 2014;49(3): 491-4
4. Günöz H. Obezite. Pediatri I'de. Ed. Neyzi O, Ertuğrul T. Nobel Tıp Kitapevi, 2002;221-9.
5. Taveras EM, Gillman MW, Kleinman KP, et al. Reducing racial/ethnic disparities in childhood obesity: the role of early life risk factors. JAMA Pediatr. 2013; 167(8): 731-8.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

6. Liu JH, Jones SJ, Sun H, et al. Diet, physical activity, and sedentary behaviors as risk factors for childhood obesity: an urban and rural comparison. *Child Obes.* 2012;8(5):440-8.
7. Güven A, Odaci H, Ozgen IT, Bek Y. Effects of individual factors on adolescent obesity: study in Turkey. *Pediatr Int.* 2008;50:356-62.
8. Kelishadi R, Poursafa P. A Review on the Genetic, Environmental, and Lifestyle Aspects of the Early-Life Origins of Cardiovascular Disease. *Curr Probl Pediatr Adolesc Health Care.* 2014;44(3):54-72.
9. Larson N, Neumark-Sztainer D, Laska MN, Story M. Young adults and eating away from home: associations with dietary intake patterns and weight status differ by choice of restaurant. *J Am Diet Assoc.* 2011;111(11):1696-703.
10. Praveen PA, Roy A, Prabhakaran D. Cardiovascular disease risk factors: a childhood perspective. *Indian J Pediatr.* 2013;80(1): 3-12.
11. Baker JL, Olsen LW, Sørensen TI. Childhood body-mass index and the risk of coronary heart disease in adulthood. *N Engl J Med.* 2007;357:2329-37.
12. Lobstein T, Baur L, Uauy R: International Obesity Task Force. Obesity in children and young people: a crisis in public health. *Obes Rev.* 2004;5(1):4–85.
13. Lawrence G and Potvin L. (2002). Education, Health Promotion, and Social and Lifestyle Determinants of Health and Disease, Oxford Textbook of Public Health içinde Deteles R, McEwen J, Beaglehole R, and Tanaka H.USA: Oxford University Press
14. WHO. (2012) Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health. <http://www.who.int/dietphysicalactivity/childhood/en/index.html>, Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2013.
15. WHO.EUROhttp://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0020/123176/FactSheet_5.pdf.Erişim Tarihi Nisan 2013
16. Şimşek F, Ulukol B, Berberoğlu M, Gulnar S.B, Adıyaman P, Ocal G. Ankara’da bir ilköğretim okulu ve lisede obezite sıklığı. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası.* 2005;58:163-6.
17. Öztora S, Hatipoğlu S, Barutçugil MB, Salihoğlu B, Yıldırım R, Şevketoğlu E. İlköğretim çağındaki çocuklarda obezite prevalansının belirlenmesi ve risk faktörlerinin araştırılması. *Bakırköy Tıp Dergisi* 2006;2:11-4.
18. Sağlık Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). Türkiye’de Okul Çağı Çocuklarında (6-10 Yaş Grubu) Büyümenin İzlenmesi Projesi Araştırma Raporu (TOÇBİ). Kuban Matbaacılık, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 834, ISBN: 978-975-590-370-5. Ankara
19. French SA, Story M, and Robert WJ. (2009). Environmental influences on eating and physical activity. *Annual Review of Public Health.* 22: 309-335.
20. WHO Multicentre Growth Reference Study Group. WHO Child Growth Standards based on length/height, weight and age. *Acta Paediatr* 2006;450:76-85.
21. Onay Beşikci A, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Farmakoloji Anabilim Dalı, Erken Yaşta Görülen Obezite: Nedenleri ve Tedbirler, sayı 23–24 mayıs 2010.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

22. Landhuis CE, Poulton R, Welch D, Hancox RJ. Childhood sleep time and long-term risk for obesity: a 32-year prospective birth cohort study. *Pediatrics*. 2008; 122 (5):955-60.
23. Özcebe H ve Sağlık Bakanlığı Çalışma Ekibi, Çocukluk Çağı Obezite Araştırması (Cosı-Tr) 2013 Ön Rapor Aralık 2013 İi Cosı-Tr-2013.
24. Dabas A, Seth A. Prevention and management of childhood obesity. *Indian J Pediatr* 2018;85: 546-53.
25. Robinson SM, Godfrey KM. Feeding practices in pregnancy and infancy: relationship with the development of overweight and obesity in childhood. *Int J Obes* 2008; 32: 4-10.
26. Arenz S, Ruckerl R, Koletzko B, et al. Breastfeeding and childhood obesity- a systematic review. *Int J Obes Relat Metab Disord* 2004; 28: 1247-56.
27. Huh SY, Rifas-Shiman SL, Taveras EM, et al. Timing of solid food introduction and risk of obesity in preschool-aged children. *Pediatrics* 2011; 127: 544-51.
28. Barlow SE, Expert C. Expert committee recommendations regarding the prevention, assessment, and treatment of child and adolescent overweight and obesity: summary report. *Pediatrics* 2007; 120: 164-92.
29. James J, Thomas P, Cavan D, et al. Preventing childhood obesity by reducing consumption of carbonated drinks: cluster randomised controlled trial. *BMJ* 2004; 328: 1237.
30. Pereira MA, Ludwig DS. Dietary fiber and body-weight regulation. Observations and mechanisms. *Pediatr Clin North Am* 2001; 48: 969-80.
31. Styne DM, Arslanian SA, Connor EL, et al. Pediatric obesity-assessment, treatment, and prevention: an endocrine society clinical practice guideline. *J Clin Endocrinol Metab* 2017; 102: 709-57.
32. Kelley GA, Kelley KS. Effects of exercise in the treatment of overweight and obese children and adolescents: a systematic review of metaanalyses. *J Obes* 2013; 2013: 783-93.
33. 13. McMurray RG, Berry DC, Schwartz TA, et al. Relationships of physical activity and sedentary time in obese parent-child dyads: a crosssectional study. *BMC Public Health* 2016; 16: 124.
34. Neyzi O, Günöz H, Furman A ve ark. Türk çocuklarında vücut ağırlığı, boy uzunluğu, baş çevresi ve vücut kitle indeksi referans değerleri. *Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Dergisi* 2008;51:1-14.
35. BMIStandardCalculator.<https://www.nhlbi.nih.gov/guidelines/obesity/BMI/bmicalc.htm> erişim tarihi:13/04/2014

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

OPEN CHOLECYSTECTOMY UNDER EPIDURAL ANESTHESIA IN A PATIENT WHO DEVELOPED SEPTIC SHOCK WITH HEART FAILURE AND RESPIRATORY DISTRESS-A CASE REPORT

Betül AFŞAR

Yasin TİR

Rabia ERKOÇ

Emine Çepni KÜTAHYA

Betül KOZANHAN

University of Health Sciences, Konya Training and Research Hospital

Abstract

Introduction

For decades, the management of symptomatic cholelithiasis in high surgical risk patients has remained contentious. Cholecystectomy has become firmly established as a procedure of choice in the management of symptomatic cholelithiasis. The procedure usually necessitates general anesthesia and endotracheal intubation to prevent aspiration and respiratory embarrassment secondary to the induction of pneumoperitoneum

Open cholecystectomy (OC) usually necessitates general anesthesia and endotracheal intubation to prevent aspiration and respiratory embarrassment. We report our preliminary experience with open cholecystectomy using epidural anesthesia in patients with cardiac failure and septic shock.

Case

An 82-year-old woman (weight 55 kg, height 152 cm) with abdominal pain applied to the emergency department. After general surgery and infectious disease consultations, he was admitted to the intensive care unit because of high infection parameters and general condition disorder (WBC =17,32). He had a history of frequent pain at the right hypochondriac region with ultrasonography-documented calculi in the gallbladder for two years and heart failure.

With the patient at the right lateral decubitus position, EA was performed with a 20-G epidural catheter inserted 4cm towards the cephalad-direction from L4/L5 successfully.

After completion of the surgical procedure, the epidural catheter was removed, and the patient was shifted to the post-anesthesia care unit (PACU) for further observation. The patient remained hemodynamically stable and comfortable during the 1 hour at PACU.

Conclusion

In this case report, we wanted to demonstrate the management of an emergency case with epidemic anesthesia, with a general condition of poor heart failure and septic shock.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Keywords: Epidural anesthesia, Open cholecystectomy, Sepsis

Introduction

For decades, the management of symptomatic cholelithiasis in high surgical risk patients has remained contentious. Cholecystectomy has become firmly established as a procedure of choice in the management of symptomatic cholelithiasis. The procedure usually necessitates general anaesthesia and endotracheal intubation to prevent aspiration and respiratory embarrassment secondary to the induction of pneumoperitoneum(1). There have been several case reports of successful laparoscopic cholecystectomy performed under spinal anaesthesia(2). However, little has been reported about the possibility of performing the procedure under regional anaesthesia in patients with significant pulmonary disease(3).

It is generally agreed that the condition is best managed conservatively and that surgical intervention should be reserved for patients who fail to respond or develop complications. Open cholecystectomy (OC) usually necessitates general anaesthesia and endotracheal intubation to prevent aspiration and respiratory embarrassment(4).

The goal of anaesthesia management in these patients should include avoidance of anaesthetics that depress mucociliary transport, provision of postoperative pain relief adequate to prevent deterioration of respiratory mechanics, and ambulation as early as possible. Epidural anaesthesia fulfills all of the above criteria and aids in the quick and uneventful postoperative recovery of these patients(5).

With the advent of OC and anaesthetic techniques such as epidural blockage, we have another option that may be safe for many of these patients. We report our preliminary experience with open cholecystectomy using epidural anaesthesia in patients with cardiac failure and septic shock.

Case

An 82-year-old woman (weight 55 kg, height 152 cm) with abdominal pain applied to the emergency department. After general surgery and infectious disease consultations, he was admitted to the intensive care unit because of high infection parameters and general condition disorder (WBC =17,32). He had a history of frequent pain at the right hypochondriac region with ultrasonography-documented calculi in the gallbladder for two years and heart failure. Medical treatment for the diseases accompanying the patient was planned. When the patient entered the sepsis during follow-up, he was taken to emergency surgery for resource control. His routine investigations were within a normal range. Both his chest X-ray and electrocardiogram were normal.

Three days after admission, the patient began to observe an increase in infection parameters. A new chest X-ray revealed cardiomegaly, and an ECG of Q-T interval was observed. After the consultations, it was determined that the source of infection

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

was gall bladder in case of newly formed sepsis. It was decided to perform an emergency gall bladder operation to regress the existing infection.

The patient was not cooperated orientated when he came to the operation room. She was a stupor. On patients' arrival at the operation room, an intravenous (IV) cannula and central catheter were already present. We inserted radial artery cannulation and arterial monitoring for the sepsis-induced hypotensive condition. And then, electrocardiogram, noninvasive blood pressure, and pulse oximetry (SpO₂) were monitored and recorded. The initial blood pressure (BP) was mmHg 114/77 (with noradrenaline (1mcg/kg/min.)), and the heart rate (HR) was 103 beats/ min, oxygen at 6L/min through a facemask was commenced. Preoxygenation was performed to bring the patient to the optimum preoperative conditions (Figure 1). SpO₂ was 88, although the patient was given oxygen from 6 lt/ min. We planned to perform epidural anesthesia for the patient due to heart failure and respiratory distress. Saline (15- 20 ml/kg) was infused before giving epidural anesthesia. With the patient at the right lateral decubitus position, EA was performed with a 20-G epidural catheter inserted 4cm towards the cephalad-direction from L4/L5 successfully.

Figure 1: Hemodynamic data of the patient, after preoxygenation

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Then the patient was placed in the supine position. A test dose of 3 ml of 2% lidocaine was injected through the epidural catheter. There was no evidence of intravascular or intrathecal injection for up to 5 minutes. And then, an additional 20 cc (10 ml isobaric bupivacaine, 9 ml prilocaine, 1 ml fentanyl) was injected. Fifteen minutes later, sensory (pinprick) blockade was established from T4 to L1, and motor block (modified Bromage scale 1-inability to raise extended legs/can bend the knee) was achieved, which was accepted to allow surgery. At this point, the BP was 64/45mmHg, and the HR was 88 beats /min. The dose of noradrenaline caused by decreased blood pressure was increased. During this period, the patient received a saline solution. The patient was mildly sedated and breathed spontaneously without difficulty. Then open cholecystectomy was started. An 8 cm Kocher incision was made right subcostal. When the patient feels pain after insertion of the liver, another 5ml 0.5% prilocaine was injected through the epidural catheter. Intravenous midazolam 2 mg and Ketalar 50 mg were given. When the patient felt pain at the 30th minute of the surgical procedure, 50 mg Ketalar was administered again. The patients' BP and HR decreased abruptly to 75/51mmHg and 56 beats /min, respectively. The BP and HR increased to 108/60 mmHg after 6mg ephedrine IV. The gallbladder was removed uneventfully, and the total surgical time was 57 minutes (Figure 2).

101

Figure 2: The gallbladder removed after operation, approximately 10 cm in size

After completion of the surgical procedure, the epidural catheter was removed, and the patient was shifted to the post-anesthesia care unit (PACU) for further observation. The patient remained hemodynamically stable and comfortable during the 1 hour at PACU. The patient was followed up for three days in a general surgery

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

intensive care unit. Paracetamol and tramadol were used as postop analgesics. During the follow-up of the patient, infection parameters regressed, and respiratory distress developed. Therefore, the patient was intubated on the 2nd day of postoperative follow-up.

Discussion

GA is usually employed for open cholecystectomy as it provides adequate surgical relaxation for the surgery and usually more acceptable to the surgical colleagues by convention. However, it can lead to a number of complications especially if the patient is suffering from complications especially co-morbid condition. In our study, we tried to perform the management of epidural anesthesia in open cholecystectomy surgery patient.

Regional anaesthesia in abdominal surgeries, especially upper abdominal surgeries, is usually not preferred by most of the surgical colleagues because first they are not accustomed to operate under this type of anaesthesia and second because of the delay associated with institution of this technique, hence an aspiring anaesthetist fails to establish these techniques into his/her practice as routine(6). Many retrospective, prospective, and meta-analysis studies have demonstrated an improvement in surgical outcome of EA through beneficial effects on peri- operative pulmonary function, blunting the surgical stress response and improved analgesia. In particular, significant reduction in perioperative cardiac morbidity (~30%), pulmonary infections (~40%), pulmonary embolism (~50%), ileus (~2 days), acute renal failure (~30%), and blood loss (~30%) as well as beneficial effects on immune system, cognition and prevention of peri and postoperative stress have been widely highlighted in the review of the literature carried out by us(7). Despite all these above mentioned advantages.

102

Sepsis is a systemic inflammatory response following bacterial infection. Cardiac dysfunction is one of the inevitable consequences of sepsis affecting mortality. The mechanism of this cardiac dysfunction is due to increased inflammation and depletion of ATP as a result of the suppression of fatty acid and glucose oxidation. Also, cardiac adrenergic effects are compromised in septic patients and may result in unexpected over-effects of adrenaline(8).

In this context, when we look at cases with cardiac complications, postoperative acute myocardial infarction (AMI) is the most common cause of postoperative morbidity, and mortality. Due to the effect of general anesthesia, it may not be very easy to recognize. Early diagnosis and treatment may reduce the morbidity and mortality of this fatal complication. In this study, a 56-year-old woman with a planned nephrectomy is presented. Acute inferoposterior myocardial infarction occurred after induction of general anesthesia, and coronary angiography showed that the proximal portion of the circumflex coronary artery (Cx) was occluded by thrombus, and the left anterior descending coronary artery and right coronary artery

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

were plaques. Percutaneous transluminal coronary angioplasty and stent resulted in successful dilation of Cx and was discharged on the fifth day of the intervention without any complications. General anesthesia is a disadvantage in deepening the already existing coronary syndrome and increasing the workload and oxygen demand of the heart(9).

We did not want to aggravate cardiac depression with sepsis under general anesthesia in our case who received positive inotropic infusion.

Severe sepsis or septic shock is a condition caused by an excessive inflammatory response to infectious pathogens. Acute respiratory distress syndrome (ARDS) is a high mortality complication of severe sepsis where patients have high mortality. Advances in treatment methods such as lung-protective ventilation, prone positioning, use of neuromuscular blockage and extracorporeal membrane oxygenation have helped to achieve better results in ARDS treatment in recent years. Timely treatment of underlying sepsis and early diagnosis of patients at risk of ARDS can help reduce mortality. In this sense, it is important to show the future promising treatments of ARDS caused by sepsis(10).

103

General anesthesia reduces the respiratory muscle tone, causing a 0.4-0.5 liter reduction in FRC. Decreased lung volume is accompanied by decreased compliance of the lung and increased resistance. Anesthesia also causes decreased compliance of lung tissue and possibly airway closure in dependent areas. In parallel with these changes in lung mechanics, anesthesia causes increased shunt and ventilation-perfusion mismatch. While increased shunt causes the formation of atelectasis, increased incompatibility may result in airway closure, increased regional airway resistance. Shunt and ventilation-perfusion mismatch may explain 75% of impaired oxygenation of the blood during anesthesia. A major cause of atelectasis and shunt is the pre-oxygenation procedure with the use of very high oxygen fractions during anesthesia induction or anesthesia. Therefore, excessive use of oxygen during anesthesia can increase the safety margin during induction, but may then contribute to impaired oxygenation during anesthesia and in the postoperative period, causing atelectasis formation(11).

In our patient with respiratory distress caused by both sepsis and heart failure, we found it appropriate to perform anesthesia with epidural anesthesia because of the risk that general anesthesia may further increase this condition.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

In this case, if we evaluate our limitations in anesthesia management. During the operation, CPAP could be performed to improve respiratory parameters and oxygen delivery to the heart. However, the patient's inadequate consciousness would not provide us with the communication we need in non-invasive ventilation. In addition, the follow-up of our epidural anesthesia catheter could continue in intensive care, so we thought that the patient's heart failure and inotropic need would not give us a chance to make an epidural drug, so we pulled the epidural catheter after the operation.

Conclusions

In this case report, we wanted to demonstrate the management of an emergency case with epidemic anesthesia, with a general condition of poor heart failure and septic shock. However, even though the infection parameters of our patient decreased, there was a need for mechanical ventilation in the postoperative period, and the patient died due to comorbid conditions 2 days later. For this reason, we did not have the chance to observe the long-term benefits of the anesthesia.

104

References

1. Cunningham AJ, Brull SJ. Laparoscopic cholecystectomy: anesthetic implications. *Anesthesia and analgesia*. 1993;76(5):1120-33.
2. Sinha R, Gurwara A, Gupta S. Laparoscopic cholecystectomy under spinal anesthesia: a study of 3492 patients. *Journal of Laparoendoscopic & Advanced Surgical Techniques*. 2009;19(3):323-7.
3. Gramatica L, Brasesco O, Luna AM, Martinessi V, Panebianco G, Labaque F, et al. Laparoscopic cholecystectomy performed under regional anesthesia in patients with chronic obstructive pulmonary disease. *Surgical Endoscopy and Other Interventional Techniques*. 2002;16(3):472-5.
4. Frazee RC, Roberts JW, Okeson GC, Symmonds RE, Snyder SK, Hendricks JC, et al. Open versus laparoscopic cholecystectomy. A comparison of postoperative pulmonary function. *Annals of surgery*. 1991;213(6):651.
5. Groeben H. Epidural anesthesia and pulmonary function. *Journal of anesthesia*. 2006;20(4):290-9.
6. Savas JF, Litwack R, Davis K, Miller TA. Regional anesthesia as an alternative to general anesthesia for abdominal surgery in patients with severe pulmonary impairment. *The American journal of surgery*. 2004;188(5):603-5.
7. HANSEN G, DRABLOS P, STEINERT R. PULMONARY COMPLICATIONS, VENTILATION AND BLOOD GASES AFTER UPPER ABDOMINAL SURGERY. *Survey of Anesthesiology*. 1978;22(2):177.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

8. Drosatos K, Lympelopoulos A, Kennel PJ, Pollak N, Schulze PC, Goldberg IJ. Pathophysiology of sepsis-related cardiac dysfunction: driven by inflammation, energy mismanagement, or both? Current heart failure reports. 2015;12(2):130-40.
9. Küçük M, Korucuk N, Tosun V, Ertuğrul F, Yıldırım AB. Acute myocardial infarction associated with the induction of general anesthesia. The European Research Journal. 2018;4(4):425-8.
10. Kim W-Y, Hong S-B. Sepsis and acute respiratory distress syndrome: recent update. Tuberculosis and respiratory diseases. 2016;79(2):53-7.
11. Hedenstierna G. 1 Effects of anaesthesia on respiratory function. Baillière's Clinical Anaesthesiology. 1996;10(1):1-16.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ÜNİVERSİTELİ GENÇLERDE BAĞIMLILIĞIN ÖNLENMESİNDE AKRAN EĞİTİCİLERİN EĞİTİMİNİN VE ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Serap BAYRAM
Aysel KARACA
Dilek AKKUŞ
Düzce Üniversitesi

Özet

Ergenlik dönemi, bireyin yaşamında bilişsel, toplumsal, fiziksel ve duygusal değişimlerin çok hızlı olduğu önemli bir dönemdir. Ancak bu dönemde, ergenlikte öz-kontrol ve değerlendirme yeteneği tam olarak gelişmediği için riskli davranışlara yönelim görülebilmektedir. Ergenlik dönemindeki riskli davranışlar arasında yer alan madde kullanımı dünyadaki bütün toplumlar arasında karşılaşılan yaygın bir sorundur. Son yıllarda Türkiye’de üniversite öğrencileri arasında yapılan araştırmalar, madde kullanım yaygınlığının genel olarak artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Yapılan çalışmalarda madde kullanan ergenlerin akademik başarılarının düştüğü, uyumsuzluk, zorbalık, şiddet ve riskli cinsel davranışların arttığı, yasalarla aykırı davranışlarda bulundukları, ölümle sonuçlanan intihar ve kazaların görüldüğü belirlenmiştir.

Genç insanların davranışları üzerinde akran grubunun büyük etkisi bulunduğu için bu çalışmada gençlerin bilgilendirilmesi için Akran Eğitimi (AE) seçilmiştir. Çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin bağımlılıklarının önlenmesi konusunda bilgi ve beceri açısından desteklenerek, olumlu davranış geliştirmelerinin sağlanmasıdır. Bunun için bir devlet üniversitesinin Hemşirelik, Sosyal hizmet, Psikolojik Danışmanlık Rehberlik ve Arkeoloji öğrencileri arasından gönüllülerden oluşan 40 kişilik öğrenci grubuna (İlk gruba 17, ikinci gruba 23 öğrenci) 2018 yılı Şubat ayı içinde beş tam gün süreyle eğitim becerileri kazandırmak amacıyla Akran Eğiticilerin Eğitimi (AEE) yapılmıştır. Öğrencilere bir sorumluluk belgesi imzalatılarak öğrencilere gönüllü olmanın getirdiği sorumluluğu bilinçli olarak üstlendikleri anımsatılmıştır. Eğitim almış olan Akran eğiticiler (Ae) hem kendi okullarında, hem de okulları dışında başka gençlerle çeşitli eğitim etkinlikleri yürütmüşlerdir.

Araştırmada verileri hem nicel hem nitel veri toplama araçları ile toplanmıştır. Sosyo-demografik özellikler ile ilgili verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel analizler kullanılmış, bilgi ve öz-yeterlilik düzeyinin karşılaştırılmasında bağımsız gruplarda zamansal değişim analizi (Wilcoxon testi) yapılmıştır.

Araştırmanın bulguları AE gençler arasında bağımlılıklarının önlenmesinde sağlık bilincini gerçekleştirmek için yararlı bir yöntem olmakla birlikte, tek başına yeterli olmadığını göstermiştir. Çünkü öğrencilerimizin neredeyse yarısı akranlarında bağımlılıklara eşlik eden psikososyal sorunlar olduğunu belirtmiş olup, etkili bir sosyal ve psikolojik desteğe gereksinimleri bulunduğunu ifade etmiştir. Akran Eğitimi çalışmalarının, gençlerin gereksinimlerini dikkate alarak oluşturulmuş, kurumsal gençlik sağlık ve danışmanlık hizmetleri ile harmanlanarak yürütülmesi önerilmektedir.

106

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Anahtar Kelimeler: Akran Eğitimi, Bağımlılık, Eğiticinin Eğitimi, Üniversiteli gençler

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

PROPAGATION OF *CONVOLVULUS COMPACTUS* BOISS. WITH CUTTING AND POSSIBILITIES FOR USE IN LANDSCAPE

Fatma Betül ERBİL
Coşkun SAĞLAM
Selçuk University

Abstract

Turkey has very rich natural plant diversity due to its geographical location and the soil structure. On the other hand, exotic plants are mostly used in landscape design. The use of natural plants in landscaping provides many economic and ecological advantages.

In this study, especially endemic *Convolvulus compactus* BOISS. from *Convolvulaceae* family taxa were propagated by cutting in semi-controlled greenhouse in the spring and autumn periods of 2016-2017. Their morphological characteristics and usage areas in landscape studies were also determined. While plant cuttings were rooted, 3 applications were made, including the control group, IBA concentrations of 5,000 ppm and 10,000 ppm. According to the data obtained after rooting, a statistically significant difference ($p < 0.05$) was found between the applications. The best rooting of *C. compactus* cuttings was observed in 22% of IBA hormone application of 5,000 ppm in the spring.

108

It is determined that *C. compactus* taxa, which attract attention with their aesthetic and functional features, can be used in landscaping works, especially in the use of ground coverings, in rock gardens, roof and terrace gardens, and landscape repair works.

Keywords: *Convolvulus compactus*, Cutting, IBA, Landscape, Natural plant

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

12 YILLIK PERYODDA AKCİĞER KARSİNOMU ÖN TANISI İLE BAŞVURAN OLGULARIN GÜNCEL LİTERATÜR EŞLİĞİNDE RETROSPEKTİF DEĞERLENDİRİLMESİ

Ferdane Melike DURAN

Konya Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Özet

Amaç: Akciğer kanseri tüm dünyada en sık kansere bağlı ölüm nedenidir. Bu çalışmada kliniğimizde 12 yıl içerisinde akciğer karsinomu ön tanısı ile yatırılmış hastaların demografik, epidemiyolojik ve klinik özellikleri retrospektif olarak olarak belirlenmeye çalışılmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Araştırmamız 1990-2001 yılları arasında Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Cerrahisi Ana Bilim dalında akciğer karsinomu ön tanısı ile yatırılan olguları kapsamaktadır. 140 dosya bilgisi olan, 68'i ameliyat notlarından elde edilmiş toplam 208 vaka değerlendirildi. **Bulgular:** 208 hastanın 175'inde cerrahi tedavi, 31'inde tıbbi tedavi uygulanmış, 2 hasta tedaviyi kabul etmedi. Olguların % 85,09'u erkek, %14,91'i kadındı. Erkek kadın oranı 5,7/1'di. Erkek olgularda ortalama yaş 55,7, kadın olgularda 52,6 olarak tespit edildi. Erkek olguların % 86'sı kadın olguların %15'inde sigara anamnezi mevcuttu. En sık görülen semptomlar %27,6 öksürük, %19,2 göğüs ağrısı, %15,2 balgam ekspektorasyonu, %15,2 dispne, %10 hemoptizi, %4,2 kilo kaybıydı. Çalışmamızda skuamöz hücreli karsinom % 39,9, adenokanser % 9,61, küçük hücreli karsinom %6,25, büyük hücreli karsinom %0.96, diğer (nonspesifik enfeksiyon, granülomatöz iltihap, mezotelyoma, karsinoid tümör) %19,2 ve patoloji sonucuna ulaşamayan %24 olarak bulundu. Lezyonların %52,8'i sağda, % 41,8'i solda ve % 5,2'si bilateral idi. Operasyon sonrası takipte %12,5 hastada exitus gözlenirken, komplikasyon gelişimi açısından en fazla yara yeri enfeksiyonu ve uzamış hava kaçağı tespit edildi. Operasyonda 175 vakanın 24'ünün inop olduğu tespit edildi. Bu hastalarda büyük damar tutulumları, yaygın metastatik hastalık, tümör hücresi (+) plevral mayi tespit edildi. Komplikasyonlar en sık 61 yaş üzerinde, erkek olgularda ve skuamöz hücre tipinde fazla görüldü. Takip sürecinde 2 hastada vertebra metastazı, bir hastada beyin metastazı tespit edildi. **Sonuç:** Çalışmamız kliniğimizde akciğer karsinomu ön tanısıyla yatırılan hastalar hakkında retrospektif, tanımlayıcı nitelikte olup, güncel literatür verileriyle uyum göstermektedir. Erken tanı yöntemlerine başvurmak, preoperatif evrelemeye yönelik invaziv girişimlerin uygulanması, tedavide multidisipliner yaklaşım akciğer kanserine bağlı ölümleri azaltacaktır.

109

Anahtar kelimeler: Akciğer karsinomu, retrospektif

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

RETROSPECTIVE EVALUATION OF CASES ADMITTED WITH THE PRE-DIAGNOSIS OF LUNG CARCINOMA IN THE LAST 12 YEARS ACROSS THE CURRENT LITERATURE

Abstract

Objective: Lung cancer is the most frequent reason of the deaths belonging to cancer. In this study, the patients diagnosed with lung carcinoma within 12 years in our clinic are aimed to determine their demographic, epidemiologic and clinic features in a retrospective way. **Material and Method:** Our study consist a total of 208 cases, 68 of which were obtained from surgical notes, 140 of which files information with the pre-diagnosis of lung carcinoma in Selcuk University Faculty of Medicine, Department of Thoracic Surgery between 1990-2001. The patients were evaluated in terms of age, gender, radiological examinations, bronchoscopy results, treatment, pathology results, complications and prognoses. **Results:** Surgical treatment was applied in 175 of 208 patients and medical treatment in 31 patients, 2 patients did not accept treatment. The male to female ratio was 5.7 / 1. While the mean age was 54.5, 86% of male cases and 15% of female cases had cigarette history. The most common symptoms were 27.6% cough and 19.2% chest pain. In our study, squamous cell carcinoma was the most common cell type with 39.9%. The most common complications observed after the operation were wound infection and prolonged air leak. Complications were most frequently seen in male cases and squamous cell type above 61 years of age. During the follow-up period, vertebral metastasis was detected in 2 patients and brain metastasis in one patient. A total of 36 patients died. **Conclusion:** Our study is retrospective and descriptive about patients hospitalized in our clinic with a preliminary diagnosis of lung carcinoma and is compatible with current literature data. Applying to early diagnosis methods, performing invasive interventions for preoperative staging, multidisciplinary approach in treatment will reduce deaths related to lung cancer.

110

Keywords: Lung carcinoma, retrospective

Giriş

Akciğer kanseri tüm dünyada en sık görülen kanser olup, kansere bağlı ölüm nedenleri arasında ilk sırada yer almaktadır (1,2). Sigara tüketiminin artması, sigara başlama yaşının düşüşü, endüstriyel ve çevresel risk faktörlerine maruziyetin artması, yaşlı nüfusun toplumdaki yüzdesinin artması neticesinde ülkemizde de sıklığı giderek artmaktadır (3). Ancak bu artışın önemli bir bölümünü kanser kayıtçılığının son yıllarda toplanan sağlıklı verilerle ilerleme kaydetmiş olmasına bağlıdır. Akciğer kanserinin prognostik özelliklerinde klinik ve biyolojik faktörler rol oynamaktadır. En önemli prognostik faktörler; TNM evresi, tümörün histolojisi, hastanın yaşı, cinsiyet ve performansı, çeşitli laboratuvar değerleri ve moleküler belirteçlerden oluşmaktadır (4). Çalışmamızda akciğer karsinomu ön tanısı ile yatırılmış hastaların demografik, epidemiyolojik ve klinik özellikleri ve prognoza etkileri güncel literatür eşliğinde değerlendirilmiştir.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Materyal ve Metod

Kliniğimize akciğer karsinomu ön tanıları ile yatırılan toplam 208 vakanın yaş, cinsiyet, öz ve soygeçmiş bilgileri, preoperatif rutin olarak akciğer grafisi, solunum fonksiyon testi, bronkoskopi, batin ultrasonu, toraks bilgisayarlı tomografisi, kemik sintigrafi sonuçları sağlandı. Cerrahi uygulanan hastalar patoloji sonuçları ve postoperatif evrelerine göre onkoloji kliniklerine yönlendirildi. Prognoz takibi yapılabilen hastalar kaydedildi ve tüm sonuçlar analiz edildi.

Bulgular

208 hastanın 175'ine cerrahi, 31'ine tıbbi tedavi uygulandı, 2 hasta tedaviyi kabul etmedi. Olguların % 85,09'u erkek, % 14,91'i kadındı. Erkek kadın oranı 5,7/1 bulundu. Erkek olguların ortalama yaşı 55,7, kadın olguların 52,6'ydı. Erkeklerin %86'sı, kadınların %15'i sigara içmekteydi. En sık görülen semptomlar; %27,6 öksürük, %19,2 göğüs ağrısı, %15,2 balgam, %15,2 dispne, %10 hemoptizi, %4,2 kilo kaybı olarak sıralanmaktaydı. Akciğer grafisinde; %42,1 periferik kitle, %22,8 hiler kitle, %10,7 ateletazi, %9,2 pnömonik infiltrasyon, %5,7 plevral sıvı tespit edildi. Hastalara cerrahi olarak; %31,4 pnömonektomi, % 20,5 lobektomi, %16,1 diyagnostik torakotomi, %12,2 wedge rezeksiyon, %7,4 anterior mediastinostomi, %3 segmentektomi uygulanmıştır. Diğer cerrahi uygulamaları (%16,1) göğüs duvarı rezeksiyonları, videotorakoskopik cerrahi ve mediastinoskopi oluşturmaktadır. Histopatolojik olarak; %39,9 skuamöz hücreli karsinom, %9,61 adenokanser, %6,25 küçük hücreli karsinom, %0,96 büyük hücreli karsinom, %19,2 diğer (karsinoid, mezotelyoma, malign mezenşimal tümör, lenfoma, nonspesifik enfeksiyon, granülatöz iltihap), %24 patoloji sonucuna ulaşamayan olarak sınıflandırıldı. Lezyonlar %52,8 sağ, %41,8 sol, % 5,2 bilateral yerleşimliydi. Operasyon sonrası; yara yeri enfeksiyonu ve uzamış hava kaçağı en sık gözlenen komplikasyonlardı. 61 yaş üzeri, erkek ve skuamöz hücre tipine sahip hastalarda daha fazlaydı. Tespit edilebildiği kadarıyla yakın ve uzak takipte 36 hasta exitus oldu. Exitus nedenleri içerisinde; solunum yetmezliği, böbrek yetmezliği, pnömoni, organ metastazları olarak tespit edildi.

111

Tartışma

Ülkemizde her yıl yaklaşık 160 bin yeni kanser teşhisi konulmaktadır ve hem erkeklerde hem de kadınlarda kanserden ölümler kardiyovasküler sistem hastalıklarından sonra ikinci sırada görülmektedir (5). Sağlık Bakanlığı Kanser Daire Başkanlığı'nın 2012 yılı verilerine göre akciğer kanseri ülkemizde erkeklerde en sık, kadınlarda ise beşinci sıklıkta görülen kanser tipidir (6). KHDAK'li olgularda çeşitli prognostik faktörler tanımlanmıştır. Yaş, cinsiyet, pulmoner fonksiyonlar, eşlik eden hastalık varlığı, hastanın performans durumu, tümör evresi, tümör tipi, moleküler biyolojik faktörler ve tedavi ile ilişkili durumlar prognozu etkileyen başlıca faktörlerdir (4). Stanley tarafından yapılan bir çalışmada akciğer kanseri prognozu etkileme potansiyeli olan 77 faktör incelenmiş ve bunlardan 50 tanesinin prognozu etkilediği görülmüştür. 50 prognostik faktörden en önemli 3 tanesi hastanın fiziki performans durumu, hastalığın yaygınlığı ve son 6 aydaki kilo kaybı olarak

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

belirlenmiştir (7). Benzer sonuçlar Sculier ve arkadaşları tarafından da 2010 yılında bildirilmiştir. Bunlara ilaveten iştah azalması ve kilo kaybı gibi belirtilerin olması kötü prognostik faktörler olarak tanımlanmıştır(8). Çalışmamızda yaş, cinsiyet ve tümör histolojisi prognozla ilişkili bulunmuştur. Yeni tanı alan akciğer kanseri olgularının %50'den fazlası 65 yaş üstündedir (9). Akciğer kanseri görülme sıklığı yaşla birlikte artmaktadır. Genç erişkinlerde daha az sıklıkla görülürken 6. ve 7. dekadlarda pik yapmaktadır (10). Olgularımız 51-60 ve 61-70 yaşları arasında yoğunlaşırken, toplam olguların %60,1'ini oluşturmaktadır. Akciğer kanseri prevalansı erkeklerde yüksektir. Kadınlarda sigara içme oranının artmasıyla birlikte akciğer kanseri görülme insidansında artış gözlenmektedir (11). Hastalarımızın erkek kadın oranı 5,7/1'di. Çalışmamızda kadın hasta sayımızın az oluşu, ülkemizde kadınlar arasında sigara kullanımının yaygın olmaması ile açıklanabilir. Literatürde kadınlarda erkeklere göre prognoz daha iyi olduğunu gösteren birçok çalışma vardır. Albain ve arkadaşları yaptıkları 2531 hastanın meta analizinde erkeklerde sağ kalımın daha kısa olduğunu bildirmişlerdir (12). Yapılan bazı invitro çalışmalarda östrojen metaboliti 2 metoksiöstrodiol'ün anjiogenezi ve tümör büyümesini inhibe ettiği gösterilmiştir (4). Literatürde akciğer kanserlerinde ilk semptom ve bulguların sıklığı öksürük (% 8-75), kilo kaybı (% 0-68), dispne (% 3-60), göğüs ağrısı (% 20-49), hemoptizi (% 6-35) olarak verilmektedir (13). Çalışmamızda en sık görülen semptomlar; %27,6 öksürük, %19,2 göğüs ağrısı, %15,2 balgam, %15,2 dispne, %10 hemoptizi, %4,2 kilo kaybıydı. Göğüs ağrısı, bir grup çalışmada, sağ kalımı etkilediği bildirilen önemli bir klinik bulgudur (14). Burada en önemli neden olarak tümörün göğüs duvarı tutulumunun habercisi olması T3 ve/veya tümör hücrelerinin agresifliği gösterilmektedir. Histopatolojik hücre tipi ve diferansiasyonu tümör davranışı ve prognoz üzerine etkilidir. Özellikle skuamöz histoloji non skuamöz histolojiye göre daha iyi prognoza sahiptir (15). Çalışmamızda %39,9 oranında skuamöz hücre tipi tespit edildi. Literatürle uyumlu olarak kadın olgularda adenokarsinom daha fazlaydı. Toraks BT tümörün mediasteni, kalbi, büyük damarları, trakeayı, özofagusu veya karinayı tutup/tutmamasına bağlı olarak T3 ve T4'ü birbirinden ayırarak tümörün rezektabilitesinin değerlendirilmesini sağlar. Yine BT'de göğüs duvarı tutulumu değerlendirilmesi yapılabilir (16). Radyolojik görüntüleme yöntemleri kullanılarak evreleme, tümörün rezektabilitesi değerlendirilirken dönem itibarıyla PET-BT kullanılmamıştır. Uzak metastazı bulunmayan akciğer kanserinde lenf nodu metastazı en önemli prognostik faktördür. Lenf nodlarının postoperatif mikroskopik incelemesi sonucunda metastaz tespit edilirse kemoterapi ve/veya radyoterapi gibi ek tedavi yöntemleri uygulanır (17). Lenf nodu değerlendirmesi için gerekli olgularda mediastinoskopi yapılırken, cerrahi esnasında da lenf nodu diseksiyonu yapılmıştır. Çalışmamızda olgularımızın büyük çoğunluğunu Evre IIB ve Evre IIIA olarak tespit ettik. Rezeksiyonun genişliğine bağlı olarak postoperatif mortalite ve morbidite artmaktadır. Operasyon tekniklerindeki tüm ilerlemelere rağmen pnömonektomi hala yüksek komplikasyon ve mortaliteye sahiptir. Rezeksiyonlardaki mortalite oranları lobektomi ve daha küçük rezeksiyonlarda %1-7 oranında verilirken, pnömonektomilerde bu değer %12'lere çıkabilmektedir (4). Cerrahi uyguladığımız hastalarda %31,4 ile pnömonektomi 1. sırayı alırken, %20,5 ile lobektomi onu takip etmektedir. Yıllara göre yapılacak değerlendirmede pnömonektomiye kıyasla daha küçük anatomik rezeksiyonlara doğru bir eğilimin arttığı görülmüştür. Bununla birlikte mortalite ve morbiditede de düşme gözlenmiştir. Postoperatif yara yeri

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

enfeksiyonu 7 hastada, uzamış hava kaçağı 3 hastada izlendi.1 hasta kanama nedeniyle retorakotomiye alındı. Komplikasyon gelişimi ileri yaş, erkek cinsiyetle bağlantılı bulunurken bu durumu etkileyen faktörler içerisinde yandaş olarak koroner arter hastalığı ve kronik obstrüktif akciğer hastalığı predispozan faktörlerdi. Küçük hücreli dışı akciğer kanserli hastalara tanı konulduğunda %40'ında uzak organ metastazı saptanmaktadır. En sık toraks dışı metastaz bölgeleri beyin (%43), sürrenaller (%40), karaciğer (%40), kemik (%33), böbrekler (%23) ve abdominal lenf nodları (%30) olarak bulunmuştur (18). Kanser kayıt sisteminin dönem itibarıyla iyi olmaması neticesinde sadece 3 hastaya ait uzak organ metastazı bilgisine ulaşılabilmektedir. Takip sürecinde 2 hastada vertebra metastazı, bir hastada beyin metastazı tespit edildi. Operatif mortalite %6.2 olarak tespit edilirken, tespit edilebildiği kadarı ile 36 hasta hayatını kaybetti.

Sonuç

Çalışmamız kliniğimizde akciğer karsinomu ön tanısıyla yatırılan hastalar hakkında retrospektif, tanımlayıcı nitelikte olup, güncel literatür verileriyle uyum göstermektedir. Erken tanı yöntemlerine başvurmak, preoperatif evrelemeye yönelik invaziv girişimlerin uygulanması, tedavide multidisipliner yaklaşım akciğer kanserine bağlı ölümleri azaltacaktır. Diğer çalışmalara yol gösterici olması açısından kanser kayıtlarının ve beraberinde hasta takiplerinin daha özenli tutulması kanser cerrahisiyle uğraşan tüm kurumlar için gereklidir ve bu hastalığın tedavisine yönelik ümitlerimizi arttıracaktır .

113

KAYNAKLAR

1. Ferlay J, Soerjomataram I, Dikshit R, Eser S, Mathers C, Rebelo M, et al. Cancer incidence and mortality worldwide: sources, methods and major patterns in GLOBOCAN 2012. Int J Cancer 2015;136(5):359-86.
2. Hacıkamiloğlu E, Gültekin M, Boztaş G, Dünder S, Şimşek UE, Kavak EA, ve ark. Türkiye Kanser İstatistikleri Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu; 2017.
3. Türkiye'de temel akciğer sağlığı sorunları ve çözüm önerileri, Muzaffer Metintaş ed. Türk Toraks Derneği Beyaz Kitap; Sentez Matbaacılık ve Yayıncılık, Ankara; 2010.
4. Birim O, Kappetein AP, van Klaveren RJ, BogersAJ. Prognostic factors in non-small lung cancer surgery. Eur J Surg Oncol 2006;32(1):12-23.
5. T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, Türkiye Kanser Kontrol Programı 2013-2018, 1. Baskı, Ankara;2015.
6. Şencan İ, Keskinlik B eds. Türkiye Kanser İstatistikleri. T.C. Sağlık Bakanlığı, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, Ankara;2015.
7. Stanley KE. Prognostic factors for survival in patients with inoperable lung cancer. J Natl Cancer Inst. 1980;65(1):25.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

8. Sculier JP, Chansky K, Crowley JJ, et al. The impact of additional prognostic factors on survival and their relationship with the anatomical extent of disease expressed by the 6th Edition of the TNM Classification of Malignant Tumors and the proposals for the 7th Edition. *J Thorac Oncol.* 2008;3(5):457-66.
9. Pallis AG, Gridelli C, van Meerbeeck JP, et al. EORTC Elderly Task Force and Lung Cancer Group and International Society for Geriatric Oncology (SIOG) experts opinion for the treatment of non-small cell lung cancer in an elderly population. *Ann Oncol.* 2010;21(4):692-706.
10. Subramanian J, Morgensztem D, Goodgame B, Baggstrom MQ, Gao F, Piccirillo J, et al. Distintive characteristics of non-small cell lung cancer (NSCLC) in the young: a surveillance, epidemiology, and end results analysis. *J Thorac Oncol* 2010;5:23-8.
11. Pauk N, Kubik A, Zatloukol P, Krepela E. Lung Cancer in Women. *Lung Cancer* 2005;48:1-9.
12. Albain KS, Swann RS, Rusch VW, et al. Radiotherapy plus chemotherapy with or without surgical resection for stage III non-small-cell lung cancer: a phase III randomised controlled trial. *Lancet.* 2009 12;48(1):211-6.
13. Beckles MA, Spiro SG, Colice GL, et al. Initial evaluation of the patient with lung cancer: symptoms, signs, laboratory tests, and paraneoplastic syndromes. *Chest.* 2003;123(1):97-104.
14. Nitadori J, Inoue M, Iwasaki M, et al. Association between lung cancer incidence and family history of lung cancer: data from a large-scale population-based cohort study, the JPHC study. *Chest.* 2006;130(4):968-75.
15. Choi PJ, Jeong SS, Yoon SS. Prediction and prognostic factors of post-recurrence survival in recurred patients with early-stage NSCLC who underwent complete resection. *J Thorac Dis* 2016;8(1):152-60.
16. Venuta F, Rendina EA, Ciriaco P, et al. Computed tomography for preoperative assessment of T3 and T4 bronchogenic carcinoma. *Eur J Cardiothorac Surg.* 1992;6(5):238-41.
17. Köksel O. Akciğer Kanseri Epidemiyolojisi ve Karsinogenez. *Göğüs Cerrahisi. Türk Göğüs Cerrahisi Derneği. Ed. İlker Ökten, Hasan Şevket Kavukçu, İstanbul Tıp Kitapevi Yayınları: 2013;73:1029- 44.*
18. Quint LE, Tummala S, Brisson LJ, et al. Distribution of distant metastases from newly diagnosed non-small cell lung cancer. *Ann Thorac Surg.* 1996;62(1):246-50.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

KONYA SELÇUKLU İLÇESİNDE ÜÇ ENDEMİK KELEBEK TÜRÜNÜN BESLENMESİNDE TERCİH ETTİĞİ BİTKİLER

Fatma TUNALI

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Osman TUGAY

Selçuk Üniversitesi

Özet

2015-2018 yılları arasında Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü, Kelebekler Vadisi ve Tatköy Mahallesi (Selçuklu / Konya) arasında yayılış gösteren yetişkin kelebek türlerinin beslenme davranışları üzerine yaptığımız çalışmada endemik kelebek türlerimizden olan *Glaucopsyche astraea* (Anadolu Karagözlü Mavisi), *Polyommatus cornelia* (Çokgözlü Küçük Turan Mavisi) ve *Polyommatus menalcas* (Çokgözlü Anadolu Beyazı)'nın beslenme davranışlarında tercih ettikleri bitkiler belirlenmiştir. Arazi çalışmaları sonucunda kelebeklerin beslendiği bazı bitki türleri şöyledir: Anadolu Karagözlü Mavisi (*Glaucopsyche astraea*)'nin Boraginaceae familyasından *Cynoglossum montanum* (Dağ köpek dili) ve Plantaginaceae familyasından *Globularia orientalis* (Küre çiçeği) bitkilerinin nektarları ile beslendiği gözlenmiştir. Diğer bir endemik kelebek türü olan Çokgözlü Küçük Turan Mavisi (*Polyommatus cornelia*)'nin besin bitkisi olarak Asteraceae familyasından *Centaurea virgata* (Acı süpürge), Brassicaceae familyasından *Alyssum murale* (Seki kuduzotu), Lamiaceae familyasından *Marrubium vulgare* (Karaderme) ve *Mentha pulegium* (Yarpuz), Plantaginaceae familyasından *Globularia orientalis* (Küre çiçeği) ve Verbenaceae familyasından *Verbena officinalis* (Mine çiçeği) bitkileri tercih ettiği bitkilerden bazılarıdır. Üçüncü kelebek türü olan Çokgözlü Anadolu Beyazı (*Polyommatus menalcas*)'nin besin bitkisi olarak dört familyaya ait dokuz bitki türünün nektarı ile beslendiği gözlenmiştir. Çokgözlü Anadolu Beyazı'nın Asteraceae familyasından *Achillea santolinoides* subsp. *wilhelmsii* (Kardaş kınası), *Centaurea solstitialis* (Çakır diken), *Cirsium arvense* (Köy göçüren), *Crupina crupinastrum* (Gelin döndüren) ve *Xeranthemum annuum* (Kağıt çiçeği), Caprifoliaceae familyasından *Scabiosa argentea* (Yaz süpürgesi), Fabaceae familyasından *Onobrychis oxyodonta* (Kır korungası) ve Lamiaceae familyasından *Mentha longifolia* (Pünk) ile *Teucrium chamaedrys* (Kısamahmut) bitkilerinin nektarları ile beslendiği belirlenmiştir.

115

Anahtar kelimeler: Besin bitkisi, Lepidoptera, *Glaucopsyche astraea*, *Polyommatus cornelia*, *Polyommatus menalcas*

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

PLANT SPECIES FED BY CHAZARA BRISEIS, MELANARGIA LARISSA AND VANESSA CARDUI BUTTERFLIES

Fatma TUNALI

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Osman TUGAY

Selçuk Üniversitesi

Özet

In this study, plants used as a source of food by the butterflies belonging to the Nymphalidae family were identified. The study was conducted between 2016-2019 on the region between Selçuk University Alaaddin Keykubat Campus and the Butterfly Valley, in Konya, Turkey. The plants preferred by *Chazara briseis*, *Melanargia larissa* and *Vanessa cardui*, which are the three butterfly species belonging to the Nymphalidae family that feed from the most varieties of plants, were identified. It has been observed that *Chazara briseis* fed from 10 plant species belonging to 4 families, these are: *Eryngium campestre* from the Apiaceae family; *Centaurea iberica*, *Centaurea solstitialis*, *Cirsium arvense*, *Onopordum acanthium*, *Onopordum bracteatum*, *Tagetes patula* and *Xeranthemum annuum* from the Asteraceae family; *Dianthus lydus* which is an endemic plant in the Caryophyllaceae family, and *Mentha pulegium* from the Lamiaceae family. *Melanargia larissa* was found to feed from 15 plant species belonging to 6 families, some of them are: *Carduus nutans*, *Cirsium arvense*, *Crupina crupinastrum*, *Echinops pungens*, from the Asteraceae family; *Anchusa leptophylla* and *Echium italicum* from the Boraginaceae family; *Scabiosa argentea* and *Scabiosa rotata* from the Caprifoliaceae family; *Phlomis armeniaca* and *Thymus sipyleus* from the Lamiaceae family; *Morus alba* from the Moraceae family; *Verbascum thapsus* from the Scrophulariaceae family. *Vanessa cardui* was found to feed from 19 plant species from 14 different families, some of them are: *Tagetes patula* and *Taraxacum butleri* from the Asteraceae family; *Berberis aquifolium* and *Berberis crataegina* from the Berberidaceae family; *Moltkia coerulea* from the Boraginaceae family; *Cistus creticus* from the Cistaceae family; *Convolvulus arvensis* from the Convolvulaceae family; *Medicago sativa* and *Trifolium pratense* from the Fabaceae family; *Lavandula angustifolia* from the Lamiaceae family; *Amygdalus orientalis*, *Cerasus avium*, *Cerasus vulgaris* and *Prunus domestica* from the Rosaceae family; *Buddleja davidii* from the Scrophulariaceae family; *Lantana camara* from the Verbenaceae family.

116

Keywords: Lepidoptera, Feeding plant, *Chazara briseis*, *Melanargia larissa*, *Vanessa cardui*

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

PETROL FİYATLARI FAİZ ORANLARI ÜZERİNDE ETKİLİ MİDİR? TÜRKİYE İÇİN BİR UYGULAMA

Cumhur ŞAHİN

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Özet

Emtia ürünleri arasında ticari hacmi en yüksek olanı petroldür. Bir fosil yakıt olan petrol, dünyanın toplam enerji ihtiyacının yaklaşık yarısına tekabül etmektedir. Ham petrolün önemi bazı temel ihtiyaç maddelerinin ham petrolün türevleri olması nedeniyledir. Benzin, jet yakıtı, fuel oil, dizel yakıt, motor yağı, plastikler ve daha birçok gereksinim maddesi bu duruma örnek verilebilir. Petrol, global ekonomi açısından yaşamsal bir önem taşımaktadır. Bir an için petrol üretiminin durduğu varsayılacak olsa, çağdaş dünya adeta kilitlenecektir. Petrol olmadan sürücüler taşıtlarını hareket ettiremez, uçaklar havalanamaz, gemiler dünyanın dört bir yanına mallarını götüremezler. Birçok endüstri dalında temel bir girdi niteliği taşımasından ötürü petrol fiyatlarında meydana gelecek olan değişikliklerin hem mikro seviyede hem de makro seviyede çarpıcı etkileri görülebilecektir. Dünya ekonomisinde petrolün birincil enerji kaynağı olması ve teknoloji ve sanayinin yapı taşı oluşturmaları göz önüne alındığında, petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar ve bu endüstride yaşanacak gelişmelerin dünya ekonomisine yön verdiğini rahatlıkla ifade edilebilir. Dolayısıyla ham petrol fiyatlarındaki dalgalanmaların ülkelerin enflasyon, işsizlik, ekonomik büyüme, cari açık, faiz oranları, bütçe açıkları, döviz fiyatları ve diğer makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri açık bir şekilde görülebilmektedir. Çok sayıda faktörün birbirini etkilemesine bağlı olmasından ötürü petrol piyasasında veya petrol fiyatlarında ortaya çıkan artışlar ve azalışlar hem ülkelerin hem de genel olarak dünya ekonomisi üzerinde etkileşim zinciri oluşturmaktadır. Bu çalışmada, ham petrol fiyatında meydana gelen değişimlerin gösterge faiz oranları üzerindeki etkisi, Vektör Otoregresif (VAR) yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmada Vektör Otoregresif (VAR) yönteminin kullanılma sebebi, ham petrol fiyatlarında meydana gelecek değişimlerin gösterge faiz oranları üzerindeki etkisini ölçebilme olanağı tanıyan etki-tepki (impulse-response) ve varyans ayrıştırma (variance decomposition) analizlerine sahip olmasıdır. Ayrıca VAR modeli sayesinde ekonometrik yöntemlerin uygulanma aşamasında ortaya çıkan hatalar minimize edilebilmektedir. Gösterge faiz oranı olarak Türkiye’de en fazla işlem gören iki yıl vadeli devlet tahvil faiz oranı seçilmiştir. Türkiye’nin 2000 Ocak-2019 Kasım periyodu itibarıyla aylık verilerinden yararlanılarak, değişkenler arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Ham petrol verileri Bloomberg veri tabanından, Türkiye gösterge faiz oranları ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS)’nden elde edilmiştir. Zaman serileri analizi yapılan bu çalışmada, ham petrol fiyatları ile gösterge faiz oranları arasında uzun dönemde bir ilişki olmadığı, ancak kısa dönem itibarıyla ham petrol fiyatındaki artışların gösterge faiz oranında bir artışa neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

117

Anahtar Kelimeler: Ham Petrol Fiyatı, Gösterge Faiz Oranı, VAR Yöntemi

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

HOLİSTİK PAZARLAMA BOYUTLARI İLE İLGİLİ TÜKETİCİ ALGILARINI ÖLÇMEYE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

Murat ÇAKIRKAYA¹

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Özet

Yaşadığımız yüzyılın başlarında dünyadaki ticaret şirketlerde önemli değişiklikler yaşanmıştır. İş uygulamalarına yönelik yeni yaklaşımlar, şirketlerin paydaş çevresine dair değişiklikler, öngörülemezlik noktasında yaşanan artışlar vb. 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan ve gelişen pazarlama konsepti, iş dünyasında yaşanan artan değişime yönelik bazı öneriler getirse de yeni bir konseptte duyulan ihtiyaç kendini hissettirmiştir. Pazarlama kavramının geleneksel kullanımını aşan bu yeni yaklaşım, farklı şekillerde adlandırılmaktadır. Bununla birlikte pazarlama dünyasının önde gelen profesörlerince kullanılan holistik pazarlama kavramı kısa sürede dikkatleri üzerinde çekmiş ve bu alandaki çalışmalar hız kazanmıştır. Holistik pazarlama, her şeyin pazarlama ile ilgili olduğunu ve en iyi çözümü elde etmek için geniş, bütüncül bir perspektifin gerekli olduğunu kabul eder. Holistik pazarlama yaklaşımında kuruluş içindeki tüm departmanlar, şirket ürünlerinin pazarlanması ve satışı için birlikte çalışır. Çünkü müşterilerin zihninde birleşik ve olumlu bir marka imajı oluşması için tüm bu departmanların ve fonksiyonların bir araya gelmeleri gerekir. Bunun nedeni tüm bu departmanların, müşterin şirketten satın almalarını sağlama sorumluluğuna sahip olmalarıdır. Araştırmanın amacı Konya merkezinde ikamet eden ve mobil iletişim sektöründe faaliyet gösteren bir şirketten hizmet satın alan müşterilerin holistik pazarlama uygulamalarına yönelik algılarının holistik pazarlamanın boyutları bağlamında değerlendirilmesidir. Bu bağlamda Konya merkezinde bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir (n=430). Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Müşterilerin holistik pazarlama uygulamalarına yönelik algıları, sorulara verdikleri cevaplar üzerinden puan ortalamaları baz alınarak değerlendirilmiştir. Araştırma neticesinde teknolojik iletişim sektöründe faaliyet gösteren bir şirketten hizmet satın alan müşterilerin holistik pazarlama uygulamalarına yönelik algılarının değişken bazında farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak holistik pazarlama yaklaşımı pazarlama iletişimlerinin birleştirilmesini teşvik eder. Müşterilerin bir şirket hakkında bilgi edinmek için birden fazla kanala sahip olduğu günümüz ortamında (sosyal medya, şirket web sitesi, internette ücretli reklamlar, geleneksel kitle iletişim kanalları, broşürler vb.) bir işletmenin değişik kanallardan farklı mesajlar vermesi ve müşterinin gözünde güvenilirliğini yitirmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur.

118

Anahtar Kelimeler: Holistik Pazarlama, Bütünleşik Pazarlama İletişimi, İlişkisel Pazarlama, İçsel Pazarlama, Sosyal Sorumluluk Pazarlaması

ORCID No: 0000-0001-8191-6958

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

AN EVALUATION TO MEASURE CONSUMER PERCEPTIONS RELATED TO HOLISTIC MARKETING DIMENSIONS

Abstract

At the beginning of the century we have experienced significant changes in the trading companies in the world. New approaches to business practices, changes in the stakeholder environment of companies, increases in unpredictability, etc. Although the marketing concept that emerged and developed in the second half of the 20th century brought some suggestions for the increasing change in the business world, the need for a new concept was felt. This new approach, which exceeds the traditional use of marketing, is tried to be explained with different concepts. However, the concept of holistic marketing, used by the leading professors of the marketing world, attracted attention in a short time and the studies in this field gained momentum. Holistic marketing recognizes that everything is about marketing and that a broad, holistic perspective is necessary to achieve the best solution. In holistic marketing approach, all departments within the organization work together for marketing and sales of company products. Because in order to create a unified and positive brand image in the minds of customers, all departments and functions must come together. This is because all departments have the responsibility to ensure that the customer purchases from the company. The aim of the research is to evaluate the perceptions of customers who purchase services from a company operating in the mobile communication sector about the holistic marketing practices of the company. In this context, a survey was conducted in Konya center (n = 430). Purposeful sampling method was used in the study. Customers' perceptions of holistic marketing practices were evaluated on the basis of their average score based on their answers to the questions. As a result of the research, it is seen that the perception of the customers who purchase service from a company operating in the technological communication sector on holistic marketing practices varies on a variable basis. As a result, the holistic marketing approach emphasizes the necessity of combining marketing communications. Because in today's business world where customers have more than one channel (social media, company website, paid advertisements on the internet, traditional mass communication channels, brochures etc.) to learn about a company, it is frequently encountered that the business gives different messages from different channels and loses its reliability in the eyes of the customer.

119

Key Words: Holistic Marketing, Integrated Marketing Communication, Relational Marketing, Internal Marketing, Social Responsibility Marketing

1. GİRİŞ

Müşterilerin küreselleşmesi ve satın alma güçlerindeki ortalama yükseliş şirketlere bazı yükümlülükler getirmiştir. Bu bağlamda şirketler bütüncül bir yaklaşım uygulayarak rakiplerine oranla bir rekabet avantajı elde etmenin yollarını aramalıdır (Nicolae vd. 2009:812).

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Kotler’e göre holistik pazarlama kavramı, kapsamı ve karşılıklı bağımlılıkları tanımlanan pazarlama programlarının, süreçlerinin ve faaliyetlerinin; geliştirilmesi, tasarımı ve uygulanmasına dayanmaktadır. Holistik pazarlama, “her şeyin önemli olduğuna” inanan bir pazarlama felsefesidir. Bu, pazarlamanın izole edilmiş bir yönetim işlevi olarak değil geniş ve bütünsel bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğini öneren bir yaklaşımdır. Holistik pazarlama, sadece müşterilerin değişen gereksinimlere sahip olduğu gerçeğini göz önünde bulundurmaz, aynı zamanda bireysel müşteri gereksinimlerini de karşılar. Bu tabi ki müşterilerin taleplerini ayrıntılı bir şekilde tanımlamayı gerektirir. Bu kapsamda müşterilerin ne istediklerinin, ne zaman ve nerede istediklerinin, ne fiyattan istediklerinin ve şirketin nasıl bir teklifte bulunmasını beklediklerinin bilinmesiyle mümkün olabilecektir. Benzer bir yaklaşıma sahip Agarwal’a (2012) göre de holistik pazarlama; müşteriler, çalışanlar, tedarikçiler, hissedarlar, toplum ve çevre gibi iş organizasyonu ile ilgili tüm tarafları da dikkate alan bir pazarlama yaklaşımıdır.

Holistik pazarlamada, şirketin kullandığı kanallardan faydalanılarak şirket hakkında bilgi edinmek isteyen müşteriler tek bir merkezden bilgilendirilmekte ve bir tutarsızlığın oluşumuna fırsat verilmemektedir. Bu da daha güçlü bir marka imajına katkıda bulunur. Ek olarak holistik yaklaşım, bir işletmenin başarısını sağlamada yer alan tüm paydaşları dikkate alır. Bunlar arasında çalışanlar, müşteriler, hissedarlar, tedarikçiler ve işletmenin faaliyet gösterdiği topluluk bulunmaktadır. Tüm pazarlama kararları, bu kararların tüm paydaşlar üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak verilir. Pazarlamacılar, tüm pazarlama kararlarının diğer paydaşların kararları ile uyumlu olduğundan emin olmalıdır. Bir şirket ancak bunu yaparak günümüzün aşırı rekabetçi iş ortamında hayatta kalabilir ve gelişebilir (Martin, 2019).

120

Bu çalışmada Konya merkezinde ikamet eden ve mobil iletişim sektöründe faaliyet gösteren bir şirketten hizmet satın alan müşterilerin holistik pazarlama uygulamalarına yönelik algıları, holistik pazarlamanın boyutları bağlamında değerlendirilmiştir.

2. ALAN YAZIN

Pazarlamada güncel trend olarak kabul edilebilecek olan pazarlama 4.0’da temel amaç, pazarlama anlayışının dijital ekonomi bağlamında müşteri ile etkileşimde yaşanan değişime adaptasyonun sağlanmasıdır. Pazarlamacıların rolü, müşteriler üzerinde ürün/hizmet/markaya ait farkındalık oluşturmaktan bu ürün/hizmet/markanın savunuculuğunu yapmalarına kadarki süreçte onlara rehberlik etmektir. Temel olarak, Pazarlama 4.0, müşteri yolculuğunun her yönünü kapsayacak şekilde insan merkezli pazarlamanın derinleşmesine ve genişlemesine odaklanır (Kotler vd., 2016). Bu anlayış doğrultusunda gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde ön plana çıkan pazarlama konseptlerinden biri de holistik pazarlama kavramıdır. Bununla birlikte holistik pazarlamaya yönelik farklı yaklaşımlara rastlamak mümkündür. Holistik pazarlamacılar, üstün bir değer zinciri yöneterek (yüksek seviyede ürün kalitesi, servis ve hız) başarılı olur. Müşteri payını genişleterek, müşteri sadakati oluşturarak ve müşteri yaşam boyu değerini yakalayarak kârlı bir büyüme sağlarlar (Kotler & Keller, 2012:36).

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Holistik pazarlamanın iki ana tanımı vardır. İşletme sözlüğüne göre holistik pazarlama; genel ekonominin, toplumun ve müşterilerin hayatlarının da dikkate alındığı bütünsel bir pazarlama stratejisidir. Holistik pazarlama yaklaşımında şirketin ticari faaliyetleri hakkında birçok perspektif geliştirilmeye ve sürdürülmeye çalışılır. Philip Kotler ise holistik pazarlamayı “düşünce özgürlüğü ve karşılıklı dayanışmayı kabul ederek pazarlama programlarının, süreçlerinin ve faaliyetlerinin geliştirilmesi, tasarımı ve uygulanmasına dayanan” bir kavram olarak tanımlamaktadır (Martin, 2019).

Holistik pazarlamanın 4 boyutu bulunmakta olup bunlar; Bütünleşik Pazarlama İletişimi”, “İçsel Pazarlama”, “Sosyal Sorumluluk Pazarlaması” ve “İlişkisel Pazarlama”dır.

Bütünleşik Pazarlama İletişimi

Bütünleşik pazarlama, tüketicilerin marka/şirket ile etkileşime girmesi için birleşik ve kesintisiz bir deneyim yaratma yaklaşımıdır; reklam, satış promosyonu, halkla ilişkiler, doğrudan pazarlama ve sosyal medya gibi pazarlama iletişiminin tüm yönlerini kendi taktikleri, yöntemleri, kanalları, medyası ve aktiviteleriyle birleştirmeye çalışır, böylece hepsi birlikte çalışarak büyük bir güç oluşturur. Bütünleşik pazarlama iletişimi, kurumun hizmetini son kullanıcılar arasında etkili bir şekilde tanıtmak için hizmet karmasının tüm yönlerinin birlikte çalışmasını sağlar (Mahajan & Suresh, 2017:8). Bütünleşik pazarlama iletişimi uygulayarak, kamusal ve toplumsal hareketlerin ihtiyaç ve isteklerini araştırmak daha kolay hale gelir (Ćorović & Janićić, 2018:107). Sonuç olarak bir şirketin dış iletişimi çoğunlukla farklı pazarlama araçlarının bir karışımından oluşur. Bu araçların amacı, müşterilere verilen değeri ortaya koymak ve müşteriler ile güçlü ve değerli ilişkiler kurmaktır. Bu kapsamda bütünleşik pazarlama iletişimi beş ayrı kanal vasıtasıyla kurulabilmektedir:

Reklam: Reklamcılık, belirli bir sponsor tarafından bir kuruluş, ürün, hizmet veya fikir hakkında kişisel olmayan iletişim biçimi olarak tanımlanır. Reklam faaliyetleri ücretlidir. Bu kapsamda ürün ya da hizmet için verilecek reklam bedeli mecrası ve süre gözetilerek belirlenir. Bunun nadir bir istisnası, reklam mecrası veya zamanı medya tarafından bağışlanan kamu hizmeti duyurularıdır (Belch, G. E., & Belch, M. A., 2003:16).

Satış Aktiviteleri: Satış aktiviteleri medya reklamları haricinde kalan ve pazarlama faaliyetleri için gerçekleştirilen harcamalardan oluşur. Pazarlama iletişiminde önemli bir rol oynayan ve sıklıkla başvurulmuş bu uygulamalar diğer pazarlama iletişimini de tamamlamaktadır (Broderick & Pickton, 2005:655). Diğer yandan satış aktiviteleri, müşteriye bir ürün satın alması için kısa vadeli teşvikler sunan bir pazarlama çabasıdır da. Bu tür uygulamalar müşterinin dikkatini çeker ve genellikle hızlı sonuç verir. Bununla birlikte, sonuçlar kısa süreli olduğundan güçlü bir müşteri ilişkisi oluşturması ya da marka tercihi oluşumunda güçlü bir etkiye sahip olması beklenmemelidir (Friberg, 2015:22).

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Halkla İlişkiler: Halka ilişkiler hem halkla ilişkilerin yönetimini hem de halkla etkileşimi sağlayan, bu amaçla yöntemler oluşturan, olanaklar sağlayan planlı bir çabadır (Kazancı, 1980:32). Halkla ilişkiler, pazarlama iletişimi ile ilgili geniş bir faaliyet yelpazesini temsil eder; bu noktada dikkatlerden kaçırılmaması gereken nokta bu halkla ilişkiler faaliyetinin müşteriler bağlamında gerçekleştiriliyor olduğudur. Diğer bir ifadeyle pazarlama bağlamında bir halkla ilişkiler söz konusudur. Bu noktada müşterilerle kurulacak bu ilişki şirket üzerinden ve ürün üzerinden olmak üzere iki ayrı kategoride ele alınmalı ve uygulama bu bakış açısıyla gerçekleştirilmelidir (Broderick & Pickton, 2005:569).

Kişisel Satış: Kişisel satış bir şirketin satış gücü tarafından gerçekleştirilen satışlar ve bu çalışanlarca kurulan güçlü müşteri ilişkileridir (Mahajan & Suresh, 2017:9). Kişisel satış işlevi artık müzakere gibi temel becerileri gerektirmektedir. Bu nedenle şirketler bu niteliklere sahip olan daha nitelikli çalışanlar aramaktadır. Buna ek olarak müşteri ile iletişim seviyelerine ve satışın karmaşıklığına bağlı olarak günümüzde satış fonksiyonuna daha büyük bir önem verilmektedir. Ayrıca, birçok kuruluş, müşterilerinin ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak ve onları elde tutmak için satış gücü noktasında önemli değişikliklere gitmekte ve bütünleşik bir yaklaşım sergilemektedir (Broderick & Pickton, 2005:712).

Doğrudan Pazarlama: Doğrudan pazarlama, doğrudan iletişim kurmak ve doğrudan yanıt almak için hedeflenen tüketicilerle posta, telefon, faks, e-posta, SMS vb. araçların kullanımı yoluyla gerçekleştirilen pazarlama faaliyetleridir (Mahajan & Suresh, 2017:9). Doğrudan pazarlama iletişiminin bütünleşik pazarlama iletişim karmaşıklığı içerisindeki rolü her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda veri tabanları da şirketler için stratejik bir öneme sahiptir ve iletişim faaliyetlerinin tamamlayıcısı olarak önemli bir rol üstlenmektedir (Broderick & Pickton, 2005:632).

İçsel Pazarlama

İçsel pazarlama, kurum içerisinde değişim süreçlerinin oluşturulması ve iyileştirilmesine yönelik pazarlama faaliyetlerinin planlanması ve yürütülmesi sürecini ifade eder. İçsel pazarlamanın amacı, hem kurumun hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak hem de iletişim süreçlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde yönetilmesini sağlamaktır. İçsel pazarlamanın etkili ve düzgün bir şekilde işlemesi için çeşitli süreçlere ihtiyaç vardır. Bu kapsamda; Kurumlar ile çalışanları arasındaki etkileşim, üst yönetim ile departmanlar arasındaki etkileşim ve farklı departmanlar arasındaki etkileşimin sağlıklı bir zemine oturtulması önemlidir (Mahajan & Suresh, 2017:8). İçsel pazarlama, üst yönetim ile dikey bir birliktelik ve diğer departmanlarla yatay bir birliktelik gerektirir, bu nedenle herkes pazarlama çabalarını anlar, takdir eder ve destekler (Kotler & Keller, 2012:22).

Etkin pazar stratejisi ve konumlandırma için, bir firmanın içsel pazarlaması bütüncül olmalı ve piyasa yönelimi ile başlamalıdır. Piyasa yönelimi, çalışanların bir ekip olarak çalıştığı ve sürekli olarak müşteri değerinin esas alındığı bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, bir şirketin daha iyi performans göstermesine yol açan bir dizi pazarlama etkinliği yaratmayı taahhüt ettiği bir organizasyon kültürü biçimidir. İç piyasa yönelimi kavramı, verimli ve etkili kararlar için koordine edilmiş iş zekası üretimi,

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

yayılması ve pazar bilgilerine yanıt verme üzerine odaklanmaktadır (Tushi, 2014:14).

Sosyal Sorumluluk Pazarlaması

İnsanlar giderek artan bir şekilde, şirketlerin sosyal ve çevresel sorumluluğa ilişkin yaklaşımları ve belgeleri hakkında bilgi istemektedir. Kurumsal sosyal sorumluluğun mesajını paydaşlara iletmek bazen zor olabilir. Bir firma çevresel bir girişimde bulunduğunda, eleştirinin hedefi haline gelebilir. İyi niyetli birçok ürün veya pazarlama girişiminin öngörülemez veya kaçınılmaz olumsuz sonuçları olabilir (Anon, 2017:631).

Sonuç olarak mallar metalaştıkça ve tüketiciler sosyal olarak daha bilinçli hale geldikçe şirketler, sosyal sorumluluğu, kendilerini rakiplerinden farklılaştırmanın, tüketici tercihi oluşturmada ve önemli satış ve kazanç elde etmenin bir yolu olarak kullanmaktadır (Kotler & Keller, 2012:23).

İlişkisel Pazarlama

Amerikan Pazarlama Derneği'ne göre ilişkisel pazarlama, müşteriler için değer yaratmak, onlarla iletişim kurmak ve müşteri ilişkilerini kuruluşa ve paydaşlarına fayda sağlayacak şekilde yönetmek için kurumsal bir işlev ve bir dizi süreçtir (Mahajan & Suresh, 2017:10).

İlişki pazarlamasının önem kazanmasında çeşitli faktörler etkili olmuştur. İlk olarak, şirketler, tüketicilerin çok daha talepkar hale geldiğini düşünmektedirler. Tüketiciler, rekabetçi fiyatlara sahip, zamanında ve mükemmel kalitede ürün/hizmet sunan markaları tercih etmektedir. Diğer yandan şirketlerin mükemmel müşteri hizmetleri sunması ve üstün müşteri değeri anlayışına sahip olması da tüketicilerin markayı tercihinde diğer önemli unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Tüketicilerin bir diğer beklentisi de özel ihtiyaçlarına ve isteklerine göre uyarlanmış kişiselleştirilmiş ürün ve hizmet sunumlarıdır. Bilgi teknolojisindeki gelişmeler, esnek üretim sistemleri ve yeni pazarlama süreçleri, bir şirketin belirli bir müşterinin ihtiyaçlarına uygun şekilde ürün üretebileceği veya hizmet sunabileceği kitlesel özelleştirmelere imkan tanımıştır (Belch, G. E., & Belch, M. A., 2003:7).

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Ölçek Dizaynı, Veri Toplama ve Örneklem Hesaplaması

Çalışmanın temel amacı Turkcell abonelerinin, Turkcell tarafından gerçekleştirilen holistik pazarlama uygulamalarına yönelik algılarının değerlendirilmesidir. Dolayısıyla müşterilerin bu uygulamalarının hangi boyutlarından daha fazla etkilendikleri, çalışmanın temelini oluşturan ve cevabı aranan sorudur. Bu bağlamda şirketin gerçekleştirdiği holistik pazarlama uygulamalarının müşterilerce nasıl algılandığının belirlenmesine yönelik dört ana boyuttan ve 63 sorudan oluşan bir veri toplama aracı geliştirilmiştir. Bu veri toplama aracının birinci bölümünde demografik değişkenlere ilişkin soruların yanında katılımcıların Turkcell abonesi olup olmadıklarını belirlemeye yönelik bir adet evet/hayır sorusu yer almaktadır. İkinci bölümde Likert ölçekli (1:Kesinlikle Katılmıyorum; 5:Kesinlikle Katılıyorum) 63 madde ve dört boyuttan (bütünleşik pazarlama iletişimi, ilişkisel pazarlama, içsel

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

pazarlama ve sosyal sorumluluk pazarlaması) oluşan “algılanan holistik pazarlama” soruları yer almaktadır. Araştırmada; Angus Jenkinson & Brian Mathews (2007) tarafından hazırlanan 22 soruluk “Bütünleşik Pazarlama İletişimi Ölçeği”; Lin vd. (2003) tarafından hazırlanan 16 soruluk “İlişkisel Pazarlama Ölçeği”; Foreman & Money (1995) tarafından hazırlanan 15 soruluk “İçsel Pazarlama Ölçeği”; Podnar, K. & Golob (2007) ve Polonsky vd. (2005) tarafından hazırlanan 10 soruluk “Sosyal Sorumluluk Pazarlaması Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada yüz yüze anket yöntemi kullanılarak veri toplanmıştır. İlgili anket ile 01.11.2019-05.12.2019 tarihlerinde veri toplanmıştır. Araştırmada hedef kitle; Turkcell abonesi olan ve Konya’da ikamet eden kişilerdir. Hata marjı 0,05 olarak belirlenmiştir. Örneklem sayısı hesaplama formülleri neticesinde, toplamda en az 384 kişiye ulaşılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda veri toplama aşamasında 430 ankete ulaşılmıştır. (Katılımcılara çoktan seçmeli soru olarak yöneltilen; Turkcell abonesi misiniz? sorusuna olumsuz cevap veren tüketicilere ait anketler ile veri güvenilirliğini sağlayamayan anketler araştırma dışı bırakılmıştır.)

3.2. Analiz ve Bulgular

3.2.1. Genel İstatistikler (Frekans Analizi)

Verilerin analizinde SPSS bilgisayar programından yararlanılmış olup araştırmaya katılan 430 kişiye ait demografik özellikler aşağıda Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri (n=430)

124

Demografik Değişkenler				Demografik Değişkenler			
	Değer	Frekans	Yüzde		Değer	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	234	54,4	Medeni Durum	Bekâr	298	69,3
	Kadın	196	45,6		Evli	132	30,7
	Toplam	430	100		Toplam	430	100
Yaş	20 Yaş Altı	78	18,2	Eğitim Durumu	İlköğretim	21	4,9
	21-39	283	65,8		Lise	61	14,2
	40-55	69	16,0		Ön Lisans	142	33,0
	Toplam	430	100		Lisans	123	28,6
					Lisans Üstü	83	19,3
					Toplam	430	100
Meslek	Öğretim Elemanı	13	3,0	Aylık Gelir Durumu	2000 TL Altı	221	51,4
	Uzman Meslek	62	14,4		2001-3500 TL	86	20,0
	Esnaf	50	11,6		3501-5000 TL	68	15,8
	İşçi	44	10,2		5001-7500 TL	38	8,8
	Memur	64	14,9		7501 TL Üzeri	17	4,0
	Öğrenci	168	39,1		Toplam	430	100
	Ev Hanımı	20	4,7				
	İşsiz	9	2,1				
	Toplam	430	100				

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Tablo 1'e bakıldığında, anket katılımcılarının %45,6'sının kadın, %54,4'ünün erkek, %69,3'ünün bekâr, %30,7'sinin ise evli olduğu görülmektedir. Katılımcıların %65,8'i 21-39 yaş aralığında, %18,2'si 20 yaş ve altında %16'sı ise 40-55 yaş aralığındadır. Öte yandan katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde, %4,9'unun ilköğretim, %14,2'sinin lise, %33'ünün ön lisans, %28,6'sının üniversite ve %19,3'ünün ise lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Anket katılımcılarının %39,1'i öğrenci %14,9'u memur, %14,4'ü uzman meslek sahibidir. Diğer meslek grubunun toplam içerisindeki ağırlığı ise düşük seviyelerdedir. Son olarak katılımcıların aylık gelir durumları incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Katılımcıların %51,4'ü 2000 TL ve daha az, %20'si 2001-3500 TL arası, %8,8'i 5001-7500 TL arası gelire sahiptir. %4'lük bir kısım ise aylık 7500 TL ve üzerinde gelir elde etmektedir. Dolayısıyla araştırmada sosyo-demografik değişkenler açısından toplumsal dağılıma uygun bir katılımın sağlandığı söylenebilir.

3.2.2.Boyut ve Maddelere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Araştırmada kullanılan ölçeklerle ilgili boyutlar ve maddelere ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 2, 3, 4 ve 5'de özetlenmiştir.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Tablo 2. Algılanan Bütünleşik Pazarlama İletişimi Boyutu ile İlgili Maddelere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Bütünleşik Pazarlama İletişimi	Ortalama	Std. Sapma
Turkcell’de yaşanan tüm deneyimler aynı marka kimliğine ait standart uygulamalardır.	3,32	0,84
Turkcell’in vaatlerine güvenirim.	3,46	1,05
Turkcell farklı türde müşteriler için farklı müşteri hizmetleri sunabilir.	3,62	0,99
Turkcell çalışanları bireysel olarak müşterilerini tanır.	3,28	1,06
Turkcell’den hizmet alan müşteriler yaşadıkları deneyimden mutlu olur.	3,51	0,91
Turkcell çalışanları uyumludur.	3,58	0,93
Turkcell çalışanları müşterilere uygun davranır.	3,55	0,88
Turkcell’in gelecek vizyonu ile uygulamaları uyumludur.	3,65	0,89
Turkcell’deki uygulamalar, marka için belirlenen değerler ile uyumludur.	3,68	0,92
Turkcell mükemmel bir marka yapısına sahiptir.	3,50	0,99
Müşteriler, Turkcell ile ilgili yüksek kalite algısına sahiptir.	3,81	0,88
Turkcell’de belirlenen hedefler ile sunulan hizmetler uyumludur.	3,56	0,88
Deneyimlerim Turkcell’de tüm birimlerin eğitim aldığı algısı uyandırıyor.	3,52	0,83
Turkcell’de tüm paydaşlar ile kurulan etkin bir ilişki söz konusudur.	3,53	0,79
Turkcell’de çalışanların yeteneklerinin keşfedilebilmesi için uygun bir ortam vardır.	3,46	1,70
Turkcell marka kimliği ile uyumlu hizmetler sunar.	3,65	0,86
Turkcell kaliteli müşteri bilgilerine sahiptir.	3,72	0,87
Turkcell’de pazarlama faaliyetleri müşteri gruplarına göre gerçekleştirilir.	3,72	0,89
Turkcell’de üst düzey pazarlama çalışanları çoklu iletişim disiplinlerinde uzmandır.	3,55	0,86
Turkcell müşteri yönetiminde, yaşam boyu müşteri değeri esas alınır.	3,54	0,85
Turkcell’de hedeflenen müşterilerin istek ve ihtiyaçları doğru bir şekilde belirlenir.	3,60	0,88
Turkcell, iletişim yönü kuvvetli olan çalışanlara sahiptir.	3,69	0,89
Notlar: (i) 430; (ii) 1: Kesinlikle Katılmıyorum-5: Kesinlikle Katılıyorum; (iii) Friedman Çift Yönlü Anova Testi Ki-Kare: 259,619, sd: 21, p:0,000		

126

Tablo 2’de de görüleceği üzere katılımcılar “Bütünleşik Pazarlama İletişimi” ile ilgili ifadelerle çok yüksek yüzdelerde olmasa da katıldıklarını ifade etmişlerdir. Nitekim katılımcılara yöneltilen ifadelerle ilişkin katılım düzeyleri 3,28 ile 3,81 aralığındadır. Diğer bir ifadeyle tüm ifadeler Likert ölçeğinde “Ne katılıyorum ne katılmıyorum” anlamına gelen 3 düzeyinin üzerindedir. Katılımcıların en yüksek katılımı “Müşteriler, Turkcell ile ilgili yüksek kalite algısına sahiptir.” ifadesidir (3,81). Bu da müşterilerin Turkcell’in kalitesine yönelik algılarının diğer ifadelerle göre yüksek ve tatmin edici bir konumda olduğunu göstermektedir. Katılımcıların en düşük katılım gösterdikleri ifade ise “Turkcell çalışanları bireysel olarak müşterilerini tanır.” ifadesidir (3,28). Her ne kadar ortalamanın üzerinde bir katılım söz konusu ise de daha güçlü müşteri ilişkileri geliştirebilmek için bir miktar daha gayret gösterilmelidir. Friedman çift yönlü anova testi sonucunda “p” değerinin ,000 olarak bulunması da katılımcıların ifadelerle verdikleri cevaplar noktasında anlamlı farklılıkların bulunduğunu göstermektedir.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Tablo 3. Algılanan İlişkisel Pazarlama Boyutu ile İlgili Maddelere İlişkin Betimleyici İstatistikler

İlişkisel Pazarlama	Ortalama	Std. Sapma
Turkcell, uzun süreden beri abonesi olmam nedeniyle ekstra imkanlar (bedava internet, bedava konuşma, bedava SMS vb.) sunar.	3,35	1,21
Turkcell, düzenli işlemler karşılığında bana hediyeler (bedava internet, bedava konuşma, bedava SMS vb.) verir.	3,52	1,11
Turkcell, belli miktarın üstündeki işlemler için ekstra fırsatlar sunar.	3,44	1,14
Turkcell belli bir miktarın üzerinde işlem yaparsam bana bazı indirimler sunar.	3,42	1,13
Turkcell özel müşterileri için özel hizmetler sunar. (yurt dışı konuşma, fizy, TV+, BiP vb.)	3,66	1,00
Turkcell, benimle temas halindedir.	3,77	2,68
Turkcell, ihtiyaçlarım ile ilgilenir.	3,42	1,08
Turkcell çalışanları, kişisel sorunlarımı çözmeme yardımcı olur.	3,22	1,12
Turkcell, sunmuş olduğu hizmetler için görüşlerime başvurur.	3,41	1,01
Turkcell, özel günlerimde beni hatırlar (doğum günü mesajı, kart ya da hediyeler yollaması gibi).	3,67	1,10
Turkcell, üyelerine fikir alışverişinde bulunma fırsatları sunar.	3,18	1,02
Turkcell, ihtiyaçlarıma göre bana özel hizmetler sunar (kullanım alışkanlıklarına, üye olunan kulüplere, aylık kullanımlara göre vb.)	3,38	0,93
Turkcell, yeni hizmetleri hakkında bilgiler sunar.	3,78	0,93
Turkcell, genellikle yenilikçi hizmetler sunar.	3,66	0,95
Turkcell'den bir şikayetimin olması durumunda hemen cevap alabilirim.	3,44	0,91
Turkcell, problemimi çözmek için farklı ürün ya da hizmetler kullanır.	3,30	0,97
Notlar: (i) 430; (ii) 1: Kesinlikle Katılmıyorum-5: Kesinlikle Katılıyorum; (iii) Friedman Çift Yönlü Anova Testi Ki-Kare: 284,087, sd: 15, p:0,000		

127

Tablo 3'te de görüleceği üzere katılımcılar, Turkcell'in "İlişkisel Pazarlama" faaliyetleri ile ilgili ifadelerle genel olarak katıldıklarını beyan etmişlerdir. Bununla birlikte çok yüksek bir düzeyde katılımından söz etmek mümkün değildir. Bunun nedeni katılımcılara ait ortalama değerlerin, kararsızlık ifadesini gösteren 3 değerinin üzerinde olmasına karşın hiçbir ifade için net bir katılımı ifade eden 4 değerine ulaşamamış olmasıdır. İlişkisel pazarlama uygulamalarına ait en yüksek katılım "Turkcell, yeni hizmetleri hakkında bilgiler sunar." ifadesidir (3,78). "Turkcell, benimle temas halindedir." ifadesine katılım düzeyi de 3,77 düzeyindedir ki bu da ilk ifade ile yaklaşık olarak aynı katılım düzeyini işaret etmektedir. Gerek şirketin yeni hizmetleri hakkında bilgi paylaşımı ve gerekse müşterilerle temas düzeyinin yüksekliği müşterilerle geliştirilen kısmi de olsa güçlü ilişkilere işaret etmektedir. Katılımcıların en düşük katılım gösterdikleri ifade ise "Turkcell, üyelerine fikir alışverişinde bulunma fırsatları sunar." ifadesidir (3,18). Her ne kadar ortalamanın üzerinde bir katılım söz konusu ise de daha güçlü müşteri ilişkileri geliştirebilmek için bir miktar daha gayret gösterilmelidir. (Bu bağlamda fikir alışverişinin

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

sağlanabilmesi noktasında yeni mecraların ve programların oluşturulması vb. çalışmalar yapılabilir.) Friedman çift yönlü anova testi sonucunda “p” değerinin ,000 olarak bulunması da katılımcıların ifadelerine verdikleri cevaplar noktasında anlamlı farklılıkların bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 4. Algılanan İçsel Pazarlama Boyutu ile İlgili Maddelere İlişkin Betimleyici İstatistikler

İçsel Pazarlama	Ortalama	Std. Sapma
Turkcell, çalışanlarına inanabilecekleri bir vizyon sunar.	3,30	0,84
Turkcell, vizyonunu çalışanlarına uygun bir şekilde iletir.	3,34	0,80
Turkcell, çalışanlarını işlerinde iyi performans göstermesi için hazırlar.	3,38	0,81
Turkcell, çalışanlarının bilgi ve becerilerini geliştirmeyi bir maliyetten ziyade bir yatırım olarak görür.	3,49	1,64
Turkcell’deki çalışanların bilgi ve becerileri örgütün işleyen sürecinde gelişir.	3,36	0,75
Turkcell, çalışanlarına işlerin nasıl yapılması gerektiğini değil, niçin yapılması gerektiğini öğretir.	3,30	0,79
Turkcell, çalışanlarını yetiştirmenin ötesinde aynı zamanda eğitir.	3,35	0,79
Turkcell, çalışanları teşvik edici ölçme ve ödül sistemlerine sahiptir.	3,26	0,78
Turkcell, çoğunlukla örgütün vizyonuna katkıda bulunan çalışanların performanslarını ölçer ve ödüllendirir.	3,27	0,76
Turkcell, çalışanlarından topladığı bilgileri performans artırmada kullanır.	3,36	0,77
Turkcell, çalışanlarına kendi rollerini aktarır.	3,37	0,81
Turkcell’de mükemmel hizmet sağlayan çalışanlar çabalarından dolayı ödüllendirilirler.	3,37	0,77
Turkcell’de çalışanlar hizmet rollerini yapmaları için uygun bir şekilde yetiştirilirler.	3,37	0,79
Turkcell, çalışanların farklı ihtiyaçlarını tedarik etmek için gerekli esnekliğe sahiptir.	3,31	0,81
Turkcell, çalışanlarla iletişime büyük önem verilir ve iletişimin önemi örgüte yerleştirilir.	3,40	0,80
Notlar: (i) 430; (ii) 1: Kesinlikle Katılmıyorum-5: Kesinlikle Katılıyorum; (iii) Friedman Çift Yönlü Anova Testi Ki-Kare: 626,678, sd: 14, p:0,000		

128

“İçsel Pazarlama” boyutu ile ilgili dikkat çeken sonuç, ifadelerine katılım düzeylerinin birbirine çok yakın oluşu ve 3,26 ila 3,49 aralığında gerçekleşmiş olmasıdır. Dolayısıyla ifadelerine genel anlamda bir katılım söz konusu ise de bu katılımın kısmi olduğu söylenebilir. Daha çok şirketin iç uygulamalarına yönelik ifadelerden oluşan içsel pazarlama boyutu için şu söylenebilir. Şirketçe gerçekleştirilen içsel pazarlama faaliyetleri noktasında kamuoyunun daha fazla bilgilendirilmesi hem şirket açısından bir reklam vasıtası olacak hem de müşterilerin bu yöndeki algısı güçlendirilebilecektir. Friedman çift yönlü anova testi sonucunda “p” değerinin ,000 olarak bulunması da katılımcıların ifadelerine verdikleri cevaplar noktasında anlamlı farklılıkların bulunduğunu göstermektedir.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Tablo 5. Algılanan Sosyal Sorumluluk Pazarlaması Boyutu ile İlgili Maddelere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Sosyal Sorumluluk Pazarlaması	Ortalama	Std. Sapma
Turkcell, tüm faaliyetlerinde çevre dostu bir yaklaşım izler.	3,52	0,91
Turkcell, sürdürülebilir bir çevre için çalışır.	3,58	0,87
Turkcell, çalışanlarını çevreye duyarlı olmaları konusunda eğitir.	3,48	0,85
Turkcell, müşterilerini çevre duyarlılığı konusunda bilinçlendirir.	3,44	0,96
Turkcell, çevreye karşı duyarlılığını ve değerlerini tanıtımlarında kullanır.	3,60	0,93
Turkcell, toplumun refahıyla ilgili gönüllü faaliyetleri destekler.	3,72	0,96
Turkcell, sosyal problemlere karşı duyarlı bir politikaya sahiptir.	3,66	1,05
Turkcell, kâr elde ederken ahlaki kuralları da göz önünde bulundurur.	3,50	1,07
Turkcell, tüm işletme kararlarında etik ilkeleri gözetir.	3,56	0,93
Turkcell, işleri yasal ilkelere uygun olarak yürütür.	3,74	0,98
Notlar: (i) 430; (ii) 1: Kesinlikle Katılmıyorum-5: Kesinlikle Katılıyorum; (iii) Friedman Çift Yönlü Anova Testi Ki-Kare: 112,217, sd: 9, p:0,000		

“İşsel Pazarlama” boyutunda olduğu gibi “Sosyal Sorumluluk Pazarlaması” boyutuna katılım düzeyleri de birbirlerine yakın düzeylerde. Nitekim ifadelere katılım düzeyi 3,44 ila 3,74 aralığında gerçekleşmiştir. Bununla birlikte katılımcıların sosyal sorumluluk pazarlaması uygulamalarına katılım düzeyleri işsel pazarlamaya katılım düzeyinin bir miktar üzerindedir ve iki ifade haricindeki tüm değerler 3,50 seviyesinin üzerindedir. Yine de çok yüksek bir katılımdan söz etmek mümkün değildir. Çünkü hiçbir ifade için net bir katılımı ifade eden 4 değerine ulaşamamıştır. Katılımcıların “Sosyal Sorumluluk Pazarlaması” na katılım düzeyleri üzerinden yapılan Friedman çift yönlü anova testi sonucunda “p” değerinin ,000 olarak bulunması, katılımcıların ifadelere verdikleri cevaplar noktasında anlamlı farklılıkların bulunduğunu göstermektedir.

4. SONUÇ

Holistik pazarlama, işletmeyi bir bütün olarak düşünerek geliştirilen bir pazarlama stratejisini temsil eder. Bütünsel bir pazarlama stratejisi kullanırken, işletmenin her yönü dikkatlice düşünülmelidir. Şirket, tüketicinin; ürünle, web sitesiyle, reklam malzemeleriyle ve diğer her şeyle nasıl etkileşime gireceğini düşünmelidir (Purcarea & Ratiu, 2011:42).

Uzmanlar, holistik pazarlamanın, pazarlamacı ve müşterilerinin bedenlerini, akıllarını ve ruhlarını daha büyük bir pazarlama başarısı için kalıcı bir pazarlama ilişkisine sokmak maksadıyla kullanıldığını düşünmektedir. Bu pazarlama yaklaşımı, bedenini, zihnini ve ruh potansiyelini genişleterek müşteriyi destekler. Pazarlamacı, Beden/Zihin/Ruh enerji bölgelerinin tümüne eriştiğinde daha fazla güç elde eder. Bu iletişim pazarlama başarısını da beraberinde getirir (Purcarea & Ratiu, 2011:43).

Yapılan araştırma sonucunda Turkcell abonelerinin Turkcell’in holistik pazarlama uygulamalarına yönelik algılarının değişken bazında farklılıklar gösterdiği

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

görülmüştür. Bazı ifadelerle yüksek düzeyde katılım söz konusu olmasına karşın bazı ifadelerde katılım düzeyi oldukça düşük seviyelerdedir.

Holistik pazarlamanın farklı değişkenler ile etkileşimine yönelik çalışmalarda elde edilen sonuçlar aşağıda örneklendirilmiştir;
Soliman (2016:42) tarafından elektrikli ev aletleri şirketlerinde gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda holistik pazarlama ile genel örgütsel performans arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Holistik pazarlamanın genel örgütsel performans üzerindeki etkisi, boyutlar bağlamında değerlendirildiğinde de tüm boyutların genel örgütsel performans üzerindeki etkisinin bulunduğu görülmüştür. Tushi (2014:7) tarafından bankacılık, enerji hizmeti endüstrisi, sigorta şirketleri, petrol ve gaz hizmetleri dağıtım şirketleri üzerinde gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda; holistik hizmet pazarlama stratejisi ile müşteri memnuniyeti arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu, ayrıca yalnızca holistik hizmet pazarlama stratejilerinin sürdürülebilir müşterilerin memnuniyetini garanti edebileceği ve sonuç olarak kurumsal hedefleri gerçekleştirebileceği sonuçlarına ulaşılmıştır. Efi & Limakrisna (2017:117) tarafından Batı Java Bölgesindeki bankacılık sektörü üzerinde gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda da holistik pazarlama uygulamalarının; güveni ve bankacılık imajını etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Mevcut çalışma mobil iletişim sektöründe ve Konya özelinde gerçekleştirilmiş olup bundan sonraki çalışmalar farklı sektörlerde, farklı illerde, bölgelerde ve ülkelerde gerçekleştirilebilir. Diğer yandan çalışmada mobil iletişim sektöründe faaliyet gösteren bir şirketten hizmet satın alan müşterilerin holistik pazarlama uygulamalarına yönelik algıları, holistik pazarlamanın boyutları bağlamında değerlendirilmiştir. Sonraki çalışmalarda ise holistik pazarlama algısının; müşteri memnuniyeti, müşteri sadakati, marka değeri, itibar yönetimi vb. pek çok değişkene etkisi araştırılabilir.

130

KAYNAKÇA

- Agarwal,A.(2012). Concept of Holistic Marketing. Erişim Adresi: <https://www.projectguru.in/publications/concept-of-holistic-marketing/>. Erişim Tarihi: 17.12.2019.
- Anon (2017). Managing a Holistic Marketing Organization for the Long Run. Erişim Adresi: [Managing_a_Holistic_Marketing_Organization_for_the_Long_Run](#). Erişim tarihi: 21.12.2019.
- Belch, G. E., & Belch, M. A. (2003). Advertising and Promotion: An Integrated Marketing Communications Perspective. The McGraw– Hill.
- Broderick, A., & Pickton, D. (2005). *Integrated Marketing Communications*. Pearson Education UK.
- Ćorović, B., & Janićić, R. (2018). A Challenge of Holistic Marketing in Artistic Projects. *Marketing*, 49(2), 105-112.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

- Efi, N. A. S., & Limakrisna, N. (2017). Holistic Marketing Implementation to Increase Company Trust and Image on State Banking Industries. *A Customer Survey on Customers of State Banks in West Java Province*, 15(6), 117-130.
- Foreman, S. K., & Money, A. H. (1995). Internal Marketing: Concepts, Measurement and Application. *Journal of Marketing Management*, 11(8), 755-768.
- Friberg, E. (2015). A Holistic View of Marketing Communication of Accessories—A Case Study of Axis Communications.
- Jenkinson, A., & Mathews, B. (2007). Integrated Marketing and its Implications for Personalised Customer Marketing Strategies. *Journal of Direct, Data and Digital Marketing Practice*, 8(3), 193-209.
- Kazancı, M. (1980). *Halkla ilişkiler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Kotler, P. & Keller, K.L. (2012), *Marketing Management*, 14th ed, Prentice-Hall, New Jersey.
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2016). *Marketing 4.0: Moving from Traditional to Digital*. John Wiley & Sons.
- Lin, N. P., Weng, J. C., & Hsieh, Y. C. (2003). Relational Bonds and Customer's Trust and Commitment-A Study on the Moderating Effects of Web Site Usage. *Service Industries Journal*, 23(3), 103-124.
- Mahajan, P., & Suresh, G. (2017). Downcast Enrollments: A Desperate Need of Holistic Marketing for Technical Education. Mahajan, P., and S. Golahit. Downcast Enrollments: A Desperate Need of Holistic Marketing for Technical Education. *International Journal of Management and Humanities (IJMH)*, 2, 7-14.
- Martin (2019). Holistic Marketing – Meaning, Concepts, and Importance. Erşim Adresi: <https://www.cleverism.com/holistic-marketing-meaning-concepts-and-importance/> Erişim Tarihi: 26.12.2019.
- Nicolae, P. A., Ioan, F. Ş., Florin, M., & Liviu, P. N. (2009). A Holistic Approach of Relationship Marketing in Launching Luxury New Products Case Study: Research of The Demand For Housing in Residential Complexes in Oradea. *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, 18(4), 808-13.
- Podnar, K., & Golob, U. (2007). CSR Expectations: The Focus of Corporate Marketing. *Corporate Communications: An International Journal*, 12(4), 326-340.
- Polonsky, M. J., Murphy, B., Maguiness, P., Pescott, C., Wislang, S., Ma, J., & Wang, R. (2005). Stakeholder Perceptions Presage Holistic Stakeholder Relationship Marketing Performance. *European Journal of Marketing*.
- Purcărea, T. V., & Raţiu, L. M. P. (2011). How To Keep Loyal Relationships With Service Customers Using Holistic Marketing. *Holistic Marketing Management*, 1(1), 39-45.
- Soliman, H. S. (2016). An Analytical Study of the Relationship between the Holistic Marketing and Overall Organizational Performance. *International Journal of Business and Social Science*, 7(7), 42-56.
- Tushi, T.E. (2014). Holistic Service Marketing Strategies and Corporate Objectives of Firms. *Global Journal of Management and Business Research*.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

CHANGE OF ELECTRICAL PROPERTIES OF SCHOTTKY BARRIER DIODES DEPENDING ON THE PRESENCE OF CdS-PVP INTERFACE LAYER

Çiğdem BİLKAN

Çankırı Karatekin University

Abstract

The metal-semiconductor (MS) Al/p-Si and metal-polymer-semiconductor (MPS) Al/CdS-PVP/p-Si type Schottky barrier diodes (SBDs) were fabricated on the same wafer at identical conditions. The measurements of current-voltage (I-V) and the admittance (C-V and G/ω -V) were done at room temperature for two type diodes to compare electrical properties. In addition, the main electrical parameters such as: series resistances (R_s), energy dependent profile of interface states (N_{ss}), zero-bias barrier height ($\Phi_{B(C-V)}$), the Fermi energy level (E_F), the doping concentration of acceptor atoms (N_A) and depletion layer width (W_D) were calculated and they were crosschecked each other and literature. It is seen from the I-V measurements that the value of rectifier rate (RR) for MPS type SBD is about 10 times higher than for MS type one. Moreover, experimental results proved that the all plots were found as strongly function of applied bias voltage in accumulation and depletion bias region. Electrical properties of the diodes depend on reasons like the surface states (N_{ss}), series resistance (R_s), interfacial polarization and interfacial layer. It was found that the values of R_s and N_{ss} decreases with doping CdS-PVA. All experimental results have confirmed that the performance in MPS type SBDs is better than MS type SBDs and the CdS-PVP organic interface layer can be used as an alternative to other organic interface layers.

132

Keywords: Electrical characterization; I-V, C-V measurements; MS and MPS type SDs

INTRODUCTION

Schottky diodes (SDs) one of the most important electronic devices, are fundamental elements of electronic circuits is of great importance. Polymer-based electronic devices (metal-polymer-semiconductor (MPS) type SDs or capacitors) and their experimental and industrial applications have been subjects of great interest in recent years [Bilkan et al. 2019; Yeriskin et al. 2011; Nicollan et al. 1982]. Polymers have properties such as flexibility, high mechanical resistance, low cost, low molecular weight, low energy consumption, large dielectric constant, high capacity charge, high cutting voltage. Furthermore, they can be easily expanded by methods such as thermal oxidation, spraying and wedge oxidation. Because of all these advantages, they are preferred more than conventional oxide interface layers. The doped polymer changes the conductivity of the material. The homogeneity of the interface layer used and the low rate of contamination lead to an increase in the quality and performance of the device, thereby reducing loads in traps, impurities and dislocations [Bilkan et al. 2015; Yerişkin et al. 2011].

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

In this study, it is aimed to improve the performance of Al/p-Si (MS) SDs by growing a (nanocarbon-doped PVP) interlayer between Al and p-Si. In order to determine the effect of this interlayer on the electric characteristics, MS and MPS type SDs were fabricated on the same p-Si wafer in same conditions, then the main electric parameters of them were extracted from the I-V, C-V and G/ω -V measurements in wide bias voltage region and compared with each other. D2 type SD has low R_s , low N_{ss} and high rectifier rate (RR) compared with D1 type SD.

MATERIALS AND METHODS

The p-Si substrates used for the Schottky barrier diode have $\sim 300 \mu\text{m}$ thickness, (100) orientation and $1\text{-}10 \Omega \text{ cm}$ resistivity. Firstly, wafers were subjected to chemical cleaning processes and dried with N_2 gas. Then they were transferred to thermal evaporation device and 99.999% purity, $2000 \text{ \AA}$ thick Au coating was applied on them and at 500°C for 5 min annealing process was applied to perform good an Ohmic contact. One of the wafers was used as a reference and the other was coated with a $500 \text{ \AA}$ thick CdS-PVP solution by using electrospinning method. Finally, on both wafers, with the aid of a metal mask circular dots of Al with 99.999% purity with a thickness of about $1500 \text{ \AA}$ were also grown in the thermal evaporation system. The obtained diodes were both taken into the measurement system and I-V, C-V and G/ω -V data were obtained. The schematic representation of D1 (MS) and D2 (MPS) SDs were given in Fig. 1.

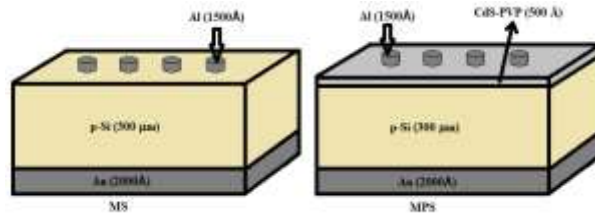

Figure 1 The schematic representation of D1 and D2

RESULTS AND DISCUSSION

The semi-logarithmic forward and reverse bias I-V graph for diodes D1 and D2 is shown in Fig. 2. Accordingly, from the ratio of the current value at the maximum forward bias value ($+3\text{V}$) to the current value at the same reverse bias value (-3V), the rectifier ratio (RR) of D1 is 3.82×10^3 , while the rectifier ratio of D2 is 3.98×10^4 . From these values, the rectification behavior of the D2 diode is approximately 10 times higher than D1. The forward voltage I-V plot for the two diodes appears to deviate significantly from linearity due to the series resistance (R_s) and interfacial polymer layer. However, this deviation appears to be reduced for the D2 diode due to the interfacial polymer layer, i.e. the effect of R_s decreases. It is also observed that the leakage current decreases due to the interfacial polymer layer.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

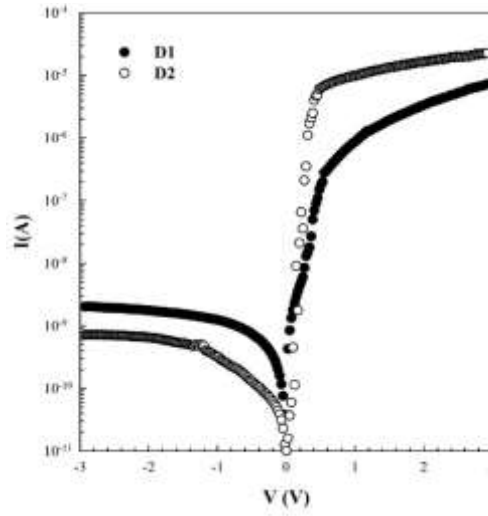

Figure 2. The typical semi-logarithmic forward and reverse bias I-V plots of the D1 and D2

The relation between the applied forward voltage ($V > 3kT/q$) and the current can be expressed as [Altındal et al 2019; Tataroğlu et al. 2020];

$$(1) \quad I = \underbrace{AA^*T^2 \exp\left(-\frac{q\Phi_{B0}}{kT}\right)}_{I_0} \left[\exp\left(\frac{q(V - IR_s)}{nkT}\right) - 1 \right]$$

134

where, A is the diode area, A^* is the effective Richardson constant ($32 \text{ Å}^2/\text{cm}^2\text{K}^2$ for p-type Si), Φ_{B0} is the zero-bias barrier height (BH), k is the Boltzmann constant, n is the ideality factor, I_0 is the reverse saturation current and T is the absolute temperature in Kelvin.

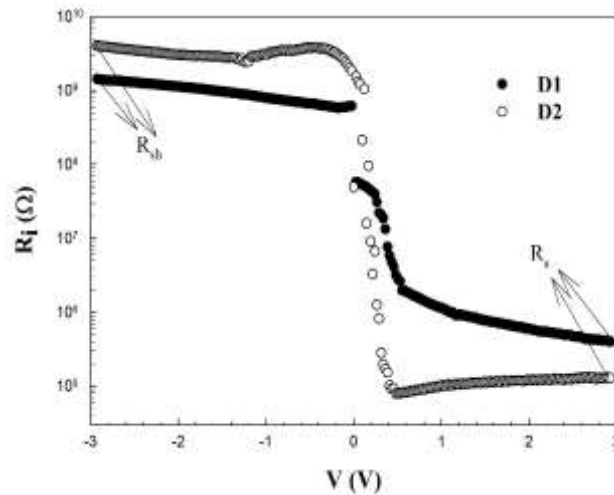

Figure 3. The R_i -V plots at room temperature for D1 and D2

Basic diode parameters such as series resistance (R_s) and Shunt resistance (R_{sh}) can significantly affect the performance of the diode. In ideal conditions, the value of R_s should be zero and the value of R_{sh} should be greater than 10^9 Ω . However, this is not possible in

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

practice. In order to see how far we can approach these ideal values, voltage dependent R_i -V curves were drawn using Ohm's law ($R_i = dV_i/dI_i$) for both diodes. They were given in Fig.3. At sufficiently high forward bias voltages ($V=3V$), it is known that the value of R_i approaches a constant value close to the actual R_s values, and at sufficiently low reverse voltages ($V=(-3V)$), the value of R_i approaches a constant value close to the actual value of R_{sh} . The values of R_s and R_{sh} calculated in this way were 317 k Ω for D1, 1460 M Ω for D2 and 131 k Ω for D2, 4170 M Ω , respectively. Considering the values, it is seen that CdS-PVP interface layered diode has low R_s and high R_{sh} values.

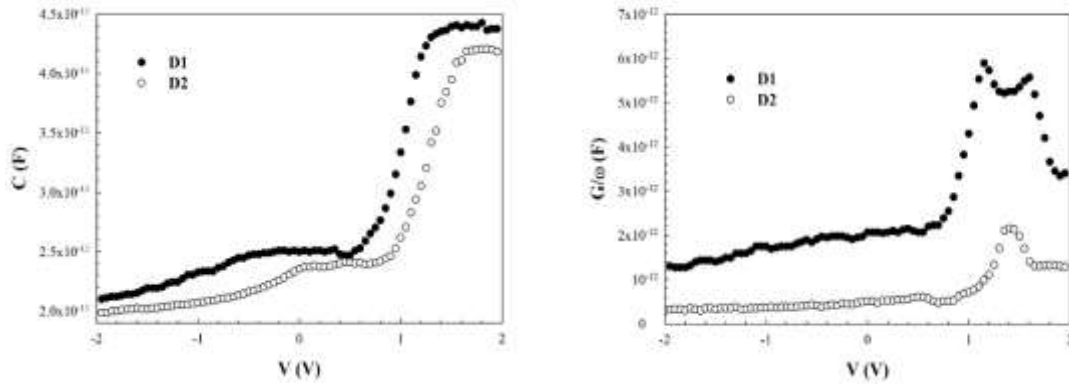

Figure 4. The C-V and G/ω-V plots of D1 and D2

In order to investigation electric properties of SBDs with CdS-PVP interfacial layer the forward and reverse bias C and G/ω measurements of the D1 and D2 SDs were obtained and compared at room temperature, respectively and they were shown in Fig. 4. As can be seen in Fig. 4, C-V plot for two type diodes show the depletion, inversion and accumulation regions. Both the values of C and G/ω show distribution with voltage especially in the depletion region due to series resistance (R_s) and interfacial layer. On the contrary C-V plots the G/ω plot of the D1 gives two peaks which are corresponding to accumulation region. The peaks can be attributed to a particular density distribution of N_{ss} at M/S interface near the energy band gap of Si and the existence of R_s . On the other hand, the G/ω plot of the D2 gives one peak which are corresponding to accumulation region because of existence CdS-PVP interfacial layer between metal and semiconductor. It is seen that the conductivity of D1 is higher than D2 according to the numerical values in the G/ω plots.

Another method to see the effects of R_s is to use C-V and G /ω-V values. This method is called Nicollian and Brews method [Nicollian et al. 1982]. According to this method, the actual value of R_s can be obtained from the measured C_m and G_m values (they are the measured values of C and G at strong accumulation region for sufficiently high frequencies ($f \geq 500\text{kHz}$) using the following equation;

$$(2) R_s = \frac{G_m}{G_m^2 + (\omega C_m)^2}$$

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

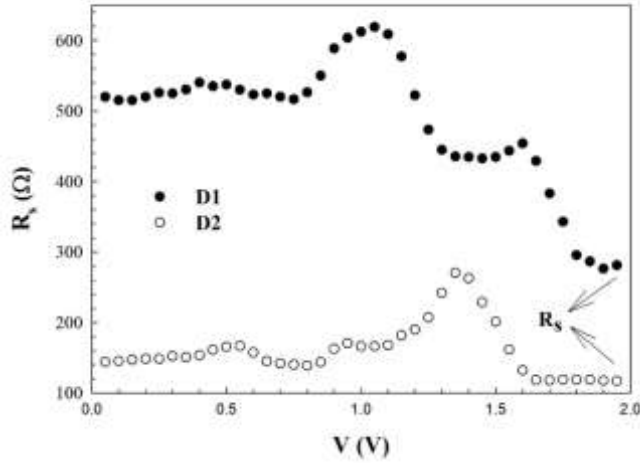

Figure 5. The R_s -V plots of D1 and D2

The R_s -V plot for diodes given in Fig. 5. The values of R_s were calculated as 281.3 Ω for D1 and 117.2 Ω for D2 diodes, respectively. It was found that the value of R_s considerably decreases with doping CdS-PVA contrary to conductivity especially in the forward bias region.

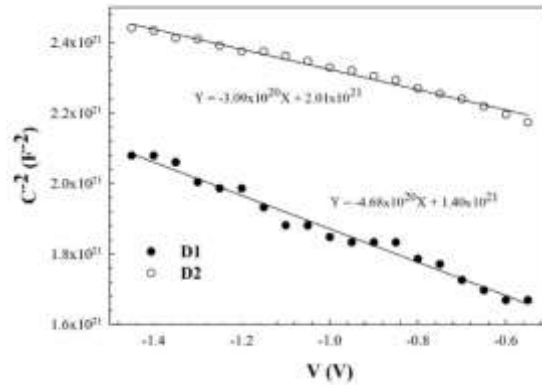

Figure 6. The C^{-2} -V plots of D1 and D2

In Fig. 6, The C^{-2} -V plots are presented for D1 and D2 type diodes from the linear section of C^{-2} -V plots by using Eq. 3 and some main electrical parameters such as V_i , W_D , E_F and Φ_B (C -V) are tabulated in Table 1.

$$(3) C^{-2} = \frac{2(V_i - kT/q - V)}{q\epsilon_s\epsilon_0 A^2 N_A}$$

where, V is the applied bias voltage, V_i is the intercept voltage, A is the rectifier contact area, ϵ_0 is the dielectric constant of free space (8.85×10^{-14} F/cm), ϵ_s is the dielectric constant of Si ($11.8 \epsilon_0$), N_A is the doping concentration of acceptor atoms.

C^{-2} -V plots appear to have a good linear region for each diode (in Fig. 6). The interfacial layer and the interface states are highly effective on the C^{-2} -V plots, which causes an increase in the intercept voltage value for the D2 diode. In such cases, the experimental value of N_A

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

may be significantly lower than its theoretical values and these situations can be expressed using a c_2 constant as follows. In addition, this c_2 constant can give us information about the energy density distribution of the interface states [Bilkan et al. 2019]:

$$(4) \quad c_2 \approx \frac{N_A(\text{exp.})}{N_A(\text{thor.})} = \frac{\varepsilon_i}{\varepsilon_i + q\delta N_{ss}}$$

The values of the Fermi energy level E_F and barrier height Φ_B (C-V) can be calculated from Eq. 5 and 6 as following [Altındal et al. 2019]:

$$(5) \quad E_F = \frac{kT}{q} \ln \left(\frac{N_V}{N_A} \right)$$

$$(6) \quad \Phi_B(C-V) = c_2 V_0 + E_F$$

Table 1. The main parameters from the reverse bias C^{-2} vs V curves for D1 and D2

Electrical parameters	V_i (V)	N_A (cm^{-3})	E_F (eV)	c_2	$\Phi_{B(C-V)}$ (eV)	W_D (cm)	N_{ss} ($\text{eV}^{-1}\text{cm}^{-2}$)
D1	2.99	4.15×10^{14}	0.263	0.0010	0.292	3.07×10^{-4}	4.36×10^{14}
D2	6.50	6.29×10^{14}	0.252	0.0015	0.288	3.68×10^{-4}	2.88×10^{14}

137

When the values in the table 1 are compared, it is seen that both the $\Phi_{B(C-V)}$ and N_{ss} values for the D2 diode have decreased significantly due to the use of the organic intermediate layer (CdS-PVP) and thus the diode performance has been improved.

CONCLUSIONS

The metal-semiconductor (MS) Al/p-Si and metal-polymer-semiconductor (MPS) Al/CdS-PVP/p-Si type Schottky barrier diodes (SBDs) were fabricated. The measurements of current-voltage (I-V) and the admittance (C-V and G/ω -V) were done at room temperature for two type diodes to compare electrical properties. In addition, the main electrical parameters such as R_s , energy dependent profile of N_{ss} , $\Phi_{B(C-V)}$, E_F , N_A and W_D were calculated and they were crosschecked each other and literature. It is seen from the I-V measurements that the value of RR for MPS type SBD is about 10 times higher than for MS type one. It was found that the values of R_s and N_{ss} decreases with doping CdS-PVA. All experimental results have confirmed that the performance in MPS type SBDs is better than MS type SBDs and the CdS-PVP organic interface layer can be used as an alternative to other organic interface layers.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

REFERENCES

- Altındal Ş., Sevgili Ö., Azizian-Kalandaragh Y., A comparison of electrical parameters of Au/n-Si and Au/(CoSO₄-PVP)/n-Si structures (SBDs) to determine the effect of (CoSO₄-PVP) organic interlayer at room temperature, J MATER SCI-MATER EL, 30 (2019) 9273-9280. Doi:10.1007/s10854-019-01257-5
- Bilkan Ç., Azizian-Kalandaragh Y., Sevgili Ö., Altındal Ş., Investigation of the efficiencies of the (SnO₂-PVA) interlayer in Au/n-Si (MS) SDs on electrical characteristics at room temperature by comparison, J MATER SCI-MATER EL, 30 (2019) 20479-20488. Doi: 10.1007/s10854-019-02395-6
- Bilkan Ç., Zeyrek S., San S.E., Altındal Ş., A compare of electrical characteristics in Al/p-Si (MS) and Al/C₂₀H₁₂/p-Si (MPS) type diodes using current-voltage (I-V) and capacitance-voltage (C-V) measurements, MAT SCI SEMICON PROC, 32 (2015) 137-144. Doi:10.1016/j.mssp.2014.12.071
- Nicollian E.H., Brews J.R, MOS Physics and Technology, John Wiley & Sons, New York, (1982) pp. 40-175, 222-226, 288, 423-439
- Tataroğlu A., Altındal Ş., Azizian-Kalandaragh Y., Comparison of electrical properties of MS and MPS type diode in respect of (In₂O₃-PVP) interlayer, PHYSICA B. 576 (2020) 411733. Doi: 10.1016/j.physb.2019.411733
- Yerişkin S. Altındal, Ünal H.I., Sari B., Electrical and dielectric characteristics of Al/polyindole Schottky barrier diodes. II. Frequency dependence, J APPL POLYM SCI, 120 (2011) 390-396. Doi:10.1002/app.33148

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

EFFECT OF CURRENT DENSITY ON THE CORROSION PROTECTION PERFORMANCE OF THE NI-CO-B ALLOY ELECTRODEPOSITION

Ali TOZAR

Mustafa Kemal Üniversitesi

Özet

Due to their favorable properties such as high mechanical endurance, good corrosion resistance and, cost-effectiveness, engineering design nickel and nickel alloy coatings have been used in industry for nearly a century. Electrodeposition is the most preferred techniques in the industry because of its ease and variety of application. Nickel alloy coatings continue to be developed in line with the specific needs and demands of each industrial sector. For instance, Ni-Co-B coatings have been developed for the high corrosion, mechanical and tribological resistance demands of automotive, aerospace and chemical engineering sectors. There are many parameters affecting the electrodeposition such as current density [24], pH [25], temperature, additive type, and concentration etc. Especially alteration of the current density has an enormous effect on alloy electrodeposition.

The electrodeposition of composite coatings was carried out galvanostatically for 60 min. with the varriying current densities between 10 to 40 mA.cm⁻². A commercial 304L grade steel with dimensions of 25 x25 mm was used as the substrate material. The thickness of the composite coatings was at about 300 µm and determined by an optical microscope. A modified Watt type electrodeposition suspension consisting of 250 g.L⁻¹ Nickel(II) sulfate hexahydrate (NiSO₄.6H₂O), 55 g.L⁻¹ Nickel (II) chloride hexahydrate (NiCl₂.6H₂O), 75 g.L⁻¹ Cobalt sulfate heptahydrate (CoSO₄. 7H₂O) 35 g.L⁻¹ boric acid (H₃BO₃), 6 g.L-1 Borane trimethylamine complex (TMAB) was used for electrodeposition of Ni-Co-B alloy electrodeposition. The pH was adjusted to 4 by H₂SO₄ and NaOH. Ultrasonic agitation with the power of 300 W was applied to the suspensions prior to the deposition for 30 min. and, 250 rpm of magnetic stirring was kept during whole the deposition processes.

Corrosion protection properties of Ni-Co-B alloy coatings were investigated by Open circuit potential (OCP), AC impedance and potentiodynamic polarization techniques. Coatings electrodeposited with 35 mA.cm⁻² showed the best corrosion protection performance among all coatings.

Keywords: Electrodeposition, Ni-Co-B alloy coatings, corrosion protection

139

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

"التوافق النفسي و الاجتماعي لدى المراهقين المتمدرسين (دراسة ميدانية بمتوسطات بلدية عنابة – الجزائر)"

كريمة بن صغير

جامعة 08 ماي 1945 قالمة –الجزائر-

إبتسام غانم

المدرسة العليا لأساتذة التعليم التكنولوجي سكيكدة –الجزائر-

أميرة هامل

جامعة 08 ماي 1945 قالمة –الجزائر-

الملخص

يعتبر التوافق في علم النفس عملية ديناميكية مستمرة يهدف بها الشخص إلى أن يغير سلوكه ليحدث علاقات أكثر توافقا بينه وبين البيئة المحيطة به وقد كان للأخصائيين والباحثين في علم النفس الدور في الاهتمام بالتوافق النفسي والاجتماعي للمراهقين خاصة وأنهم في مرحلة نمو تغيير شامل، حيث تعتبر مرحلة المراهقة من أخطر المراحل التي يمر بها الإنسان والتي كثيرا ما يكون لها آثار عميقة وبعيدة المدى في حياته وتكوين شخصيته وقدرته على التلاؤم مع المجتمع الذي يعيش فيه والتواءم مع ثقافة المجتمع وعاداته وتقاليده وقيمه، وتقبل الأوضاع السائدة أو التمرد عليها.

وتسعى الدراسة الراهنة إلى محاولة معرفة مستوى التوافق النفسي والاجتماعي لدى عينة من المراهقين والمراهقات المتمدرسين بالمرحلة المتوسطة، كما تهدف إلى معرفة الفروق في مستوى التوافق النفسي والاجتماعي ومختلف أبعاده حسب متغير الجنس والمستوى الاقتصادي. ولتحقيق الأهداف السابقة اعتمدت الدراسة على المنهج الوصفي التحليلي، كما تم استخدام مقياس "التوافق النفسي والاجتماعي".

شملت عينة الدراسة مجموعة من المراهقين والمراهقات المتمدرسين بمتوسطات بلدية عنابة (الجزائر) والذين بلغ عددهم (204) تلميذ وتلميذة (111 إناث، 93 ذكور) تتراوح أعمارهم ما بين (13 و16 سنة) حيث تم اختيارهم بطريقة العينة العنقودية.

وبعد جمع البيانات اللازمة ثم تحليلها بالاعتماد على المتوسطات الحسابية والانحراف المعياري، كما تم استخدام الاختبار التائي لعينتين مستقلتين، إضافة إلى اختبار تحليل التباين الأحادي وذلك باستخدام البرنامج الإحصائي للعلوم الاجتماعية SPSS.

كانت أهم النتائج كما يلي :

- إن عينة الدراسة اتسمت بمستوى توافق نفسي واجتماعي متوسط.
- عدم وجود فروق دالة إحصائية في التوافق النفسي والاجتماعي لدى المراهقين تعزى لمتغيري الجنس والمستوى الاقتصادي.
- عدم وجود فروق دالة إحصائية في بعد التوافق مع الآخرين، وبعد التوافق الأسري تعزى لمتغير الجنس.
- وجود فروق دالة إحصائية في بعد التوافق الانفعالي والتوافق الدراسي تعزى لمتغير الجنس.
- عدم وجود فروق دالة إحصائية في أبعاد التوافق النفسي والاجتماعي (التوافق الانفعالي، التوافق مع الآخرين، التوافق الأسري، التوافق الدراسي تعزى لمتغير المستوى الاقتصادي).

الكلمات المفتاحية: التوافق النفسي، التوافق الاجتماعي، المراهقين المتمدرسين

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ÖZBEKİSTAN VE TÜRKİYE MÜNASEBETLERİ DÜN VE BUGÜN (KONYA ŞEHİRİ MİSALINDA)

A.X.DONIYOROV

Taşkent Devlet Doğu Bilimleri Enstitüsü

Annotation. This article addresses the issue of interstate relations between Uzbekistan and Turkey in modern times. As we know, this relationship has a very long history. These states and peoples have a common root origin, which makes them even closer. In these relations, cities of both Uzbekistan and Turkey played an important role. In the Middle Ages, when religious and spiritual knowledge flourished in Samarkand, Bukhara, Khiva, a lot of people of science came here in search of knowledge. This exchange was two-way. Similarly, immigrants from Central Asia went in search of science to Turkey, mainly to cities such as Izmir, Istanbul, and Konya. Horse is considered one of the important centers of education, where the mausoleum of Jalaliddin Rumi is located. There is a lot of evidence about the history of bilateral relations. The outstanding poet and writer A. Navoi also maintained constant correspondence with representatives of the science of these cities. This relationship continues today. Turkey is the first state to recognize the independence of Uzbekistan in 1992. Today, these relations have received an additional impetus thanks to the efforts of President Sh. Mirziyoyev and President Rezhap Tayyip Erdogan. Joint cooperation in the economy, science, politics, culture, tourism is increasing every day. The city of Konya plays an important role in this regard as "a city that combines culture, religion and history." In the article, the author will reveal in detail all the features of these relations and their significance for Uzbekistan.

141

Keywords: interstate relations, Uzbekistan, Turkey, Konya, Jalaliddin Rumi, tourism, scientific and cultural relations.

Аннотация. В этой статье рассматривается вопрос межгосударственных отношений между Узбекистаном и Турцией в современное время. Как мы знаем, эти отношения имеют очень давнюю историю. Эти государства и народы имеют общий корень происхождения, что делает их еще ближе. В этих отношениях немаловажную роль играли города, как Узбекистана, так и Турции. В средние века, когда процветало религиозное и духовное знание в Самарканде, Бухаре, Хиве сюда приезжали очень много людей науки в поисках знаний. Этот обмен был двухсторонним. Равным образом выходцы из Средней Азии шли в поисках науки в Турцию, главным образом в такие города, как Измир, Стамбул, Коня. Коня считается одним из важных центров просвещения, где и располагается мавзолей Джалалиддина Руми. Свидетельств об истории двухсторонних отношений очень много. Выдающийся поэт и писатель А. Навои также поддерживал постоянные переписки с представителями науки этих городов. Эти отношения

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

продолжаются и сегодня. Турция является самым первым государством, которая признает независимость Узбекистана в 1992 году. На сегодняшний день эти отношения получили дополнительный импульс благодаря усилиям Президента Ш. Мирзиёева и Президента Режепа Таййиба Эрдогана. Совместное сотрудничество в экономике, науке, политике, культуре, туризме с каждым днем увеличивается. Город Коня в этом отношении играет важную роль, как «город соединяющий культуру, религию и историю». В статье автор подробно раскроет все особенности этих отношений и их значимость для Узбекистана.

Ключевые слова: межгосударственные отношения, Узбекистан, Турция, Коня, Джалалиддин Руми, туризм, научные и культурные отношения.

ÖZBEKISTAN VE TÜRKİYE MÜNASEBETLERİ DÜN VE BUGÜN (KONYA ŞEHİRİ MİSALINDA)

Türkiye Cumhuriyeti, Özbekistan'ın dış politikasında mahsus ve önemli bir yeri var olan, güçlü bir dış politikaya potansiyeli var olan, çeşitlendirilmiş bir ekonomiye, bir de modern bir silahlı kuvvetlere sahip olan bir ülke gibi sayılır. Bu birkaç faktörle açıklanabilir.

Birincisi, Turgut Özal döneminde Türkiye Cumhuriyeti Özbekistan'ın bağımsızlığını tanıyan 200'den fazla ülkeler içinde ilk ülkedir. 28 Nisan 1992'de Özbekistan'da Türkiye Büyükelçiliği açıldı ve Türkiye'de Özbekistan Büyükelçiliği açıldı.

İkincisi, Özbek ve Türk halkları ezeli dostluk, biraderlik ve kardeşlik bağları birbirine bağlıdır. Her iki millet de Türk dilinde konuşandır, her ikisini kültürleri, dinleri ve gelenekleri birbirine çok yakındır.

Son yıllarda, Özbekistan ile Türkiye arasındaki münasebet ve ilişkilerde yeni bir sayfa açıldı. Bu ilişkilerin yinede güçlenmesi nedeni Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev ve Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi iradesi ve kararlılığı sebep olarak gösterilebilir. Yani iki ülkenin liderleri arasındaki dostane münasebetler, devamlı ve düzenli toplantılar, dostane görüşmeler, iki ülkenin arasındaki işbirliğinin gelişmesine büyük bir motivasyon veriyor.

Özellikle, Kasım 2016'da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Samarkand'a ziyareti, Mayıs 2017'de Pekin'de "Kuşak ve Yol Forumu"nda, Eylül'de Astana ev sahipliği yapan İslam İşbirliği Teşkilatının "Bilim ve Teknoloji Zirvesi" hem de BM Genel Kurulunun 72. oturumunda Özbekistan ve Türkiye liderleri ikili ilişkilerin istikbalini ve görüşlerini paylaştılar.

Bizim Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev'in Ekim 2017'de Türkiye'ye yapılan resmi devlet ziyareti aynan bu görüşmelerin mantıklı bir devamı oldu diyebiliriz. Resmi ziyaret sırasında iki taraf, Özbekistan ile Türkiye arasında siyasi,

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ticari-ekonomik, yatırım, ulaştırma ve iletişim, tarım, ulaştırma, turizm, bilim ve diğer alanlarda işbirliğinin geliştirilmesi konular hakkında görüşüldü.

Aynı zamanda 2018 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan resmi devlet ziyareti göre Özbekistan'a geldi. Bu olay büyük ilgi ve coşkuyla medya tarafından geniş olarak yayınlandı. Örnek için, Türkiye merkezi gazetelerinde Hürriyet, Sabah'da ve Rus Bilimler Akademisi Doğu Araştırmaları Enstitüsü'nden araştırmacı Alexander Vorobyev Eurasia Daily analitik portalı için yazdığı makalesinde, Amerikalı uzman Samuel Ramani Diplomat analitik dergide, Güney Kore'nin 'The Korea Times' gazetesinde ve başka medyalarda geniş yayınlandı.

Çok yakında 14 Ekim 2019'da Azerbaycan'ın Bakü şehrinde düzenlenen Türk Keneşi Zirvesi gerçekleşti. Bu tedbirlerde Özbekistan Cumhurbaşkanı Shavkat Mirziyoyev ile Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan arasında dostane bir sohbet gerçekleştirildi.

13 Ekim 2019'da Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi) Dışişleri Bakanları Konseyi'nin 7. toplantısına katılmak için gelen Özbekistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Abdulaziz Kamilov ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ile bir araya geldi. Görüşmede taraflar Özbek-Türk stratejik ortaklığının güncel sorunlarını, onun belirli alanlarda geliştirmesi için istikbalları hakkında görüşüldü. Görüşme esnasında her iki tarafın da ikili ve Türk konseyleri şeklinde farklı alanlarda işbirliğinin daha da genişletilmesi ile ilgilendiği vurgulandı.

Bugün ülkemizde faaliyet gösteren yaklaşık 500 Türk şirketi ve firmaları faaliyet yürütmektedir. Bu yıl ülkemizde, aynan Türk ülkesinden yatırım 20'den fazla şirket kuruldu ve 53 şirketin temsilcilikleri akredite edildi.

143

Tarihimizn bölünmezliği

Bu ülkeyi tarihsel olarak ülkemizle bağlayan şehirlerden biri de Konya. Nedeni bu tarihi bölgede dünya edebiyatının önde gelen isimlerinden özgün olan Hafız Sherozi, Abdurahman Jomi, Alisher Navoi, Mirzo Abdulqadir gibi büyük sanatçılar kendileri için hoca diye bilen büyük insan Mevlana Celâleddîn-i Rûmî ölümsüzleştirilmiştir.

Türkiyenin güneybatısında yerleşen Konya şehri turizm ziyaretine göre meşhur turistik yerlerden biri sayılır. Selçukluların devleti olarak sayılan Romen sultanlığının başkenti olan bu şehirde Mevlana Celâleddîn-i Rûmî buralarda yaşadığı ve çalıştığı hem de türbesi nedeniyle her yıl yüz binlerce turistleri kabul ediyor.

Bina bahcesindeki tahta üzerinde belirtildiği gibi: Yüksek maneviyatı, geniş bilgili ve zekası ile tanınan, o zamanın büyük şeyhler tarafından eğitilen Tabrizi Mevalan Celâleddîn-i Rûmî'nin mükemmel insan olması için büyük etkisi var. Tabrizi Rumi'yi duyduktan sonra onu aramak için Konya'ya geldi. Bu iki büyük insanın buluşması tarihsel olarak 'İki Deniz' olarak diye tanımlanıyor.

Birlikte üç buçuk yıl geçirip, Celâleddîn-i Rûmî hocasından çok şey öğrendi ve hayatında yeni ufuklar açıldı.

Mevlana Müzesi'nde çalışan tarihçi Osman San'nin sözlerine göre, bu tarihi yapı ilk olarak "Mevlana Müzesi", 1927'den "Konya Sanat Müzesi" ve 1954'ten

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

"Mevlana Müzesi" olarak adlandırılmıştır. Her kapının farklı bir adı ve anlamı vardır. İşte buralarda Celâleddîn-i Rûmî mezarları, odaları, cami, sergileri, kütüphane ve diğer odalar vardır.

Celâleddîn-i Rûmî'nin 1207 yılında Balkh'ta zamanın en iyi yazarı ve vaizi olan Bahouddin Valad ailesinde doğduğu bilinmektedir.

Bahauddin Walad bazı siyasi olaylar nedeniyle Balkh'tan gitmek zorunda kaldı. Birkaç yıl farklı şehirlerde yaşadı ve sonunda Konya'da yerleşti. Celâleddîn-i Rûmî zamanın en büyük bilim merkezlerinde eğitim gördü ve bilge aldı. Büyük âlim kendisinden sonra gelecek nesline değerli eserler bıraktı. Bunlar gazel ve rubailardan oluşan "Dîvân-ı Kebîr"i, yani "Büyük Dîvân" olarak bilinen ünlü Dîvân, tasavvuf – romantik eseri - 'Mesnevi', Mevlana sohbetlerinden oluşan bir felsefi bir kitap - 'Fihi Ma Fih', akraba, arkadaş, bazı âlim ve devlet görevlileri ve memurleri tarafından yıllar boyu yazılmış mektuplardan oluşmuş kitabı "Mektûbât", Mecalis-i Seb'a, Mevlânâ'nın 7 öğüdünün bulunduğu eserdir. Bunların her biri değerli bir şaheserdir. Örnek için 'Mesnevi' kitabını sadece Doğu'da değil aynı zamanda Batı'da insan ruhsal yaşamının bir düzenlemesi olarak coşkuyla öğrenilmiştir.

Mevlana Müzesinde âliminin eserleri, kişisel eşyaları, elbiseleri, çeşit kitapları, avizeleri ve müzik aletleri saklanıyor. Kütüphane, aynı zamanda CD tabanlı, 4.000'den fazla elle yazılmış tarih kitabı içermektedir. Kütüphanede 4.000'den fazla elde yazılmış tarihi kitaplar bulunmaktadır, bu eserlerin tümü elektronik nüshaları olarak da yapılması çok dikkat çekicidir.

Konya ile Buhara arasında pek alanlarda çok benzerlik vardır. Her ikisi de kendi zamanlarında başkent olmuştu, İslam kültürü tarihinde yeterli yer alıyorlardı.

Konya'daki Selçuk üniversitesi'nde çalışan professor Najmi Uyanık sözlerine göre Konya ile Orta Asya bölgesi, özellikle de günümüzdeki Özbekiston bölgesi arasında bir manevi bağlantı olduğunu belirtmiştir. Orta Asya'daki islam tarikat ve cemaatler, manevi miras, mimarlık ve yaşam tarzı da Konya'daki yaşamını da etkiledi.

Professor yine dediki - 'Konya Türk – İslam dünyasının başkenti olduğu için, Semerkent, Buhara, Hiva şehirlerinde ortaya çıkan İmam Buhari, İmam Moturidi, Nakşbandi, Abdul Halik Gijduvani gibi mütfekkır âlimler da manevi miras eserleri buraya kadar gelmiştir. Kuşkusuz, Konya tarihinde Mevlana Celâleddîn-i Rûmî'nin rolü eşsizdir ve hoşgörü, kardeşlik ve birliği teşvik eden'.

Gerçekten, Konya'yı Rumi olmadan hayal etmek çok zor. Dünyanın dört bir yanından mezarını ziyaret etmek için çeşitli dinlerin ve kültürlerin temsilcileri geliyorlar. Genel olarak, Konya, Türkiye'nin en önemli turistik merkezlerinden biridir: her yıl ortalama 3-4 milyon turist geliyor.

Buhara da aynan böyle turistik merkezi olabilir mi? Özbekistan hükümeti, Buhara'ya 2021 yılına kadar gelen yabancı turist sayısını iki katına çıkarmayı ve turist hizmetlerinden 350 milyon dolar gelir çıkarmayı planlıyor. Bu konuda Türkiye'nin tarihi kenti Konya'dan örnek alabiliriz.

Turizm ve kültürlerarası alanda iki taraf arasında işbirliği yapılırsa, bu iki dini merkezlerin gelişmesi ve dünyadaki Müslümanlar kendi yerlerini saklanması için büyük fırsat kapıları açılır.

XIV-XV yüzyıllarda Türkiye dünyanın en büyük bilimsel ve kültürel merkezlerinden biriydi. Bu süre içinde Türkiye'de birçok ünlü bilim adamı, bilim

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

insanı ve kültürel faaliyet insanı toplandı. Özellikle Sultan II. Bayazid döneminde, Orta Asya'dan birçok bilim adamı Türkiye'de sığındı.

Ali Şir Nevai aynan bu sultan Beyazid II'ne kendi gazellerini göndermiştir.

O zamanın ünlü Türk şairi Ahmed Paşa Ali Şir Nevai gazellerine çok aşk oldu.

Ali Şir Nevai gazellerine tettebbu bağlanması ardından Türk şiirini seviyesini yükseltti ve Farsça klasik şiirlerinin etkisinden kurtuluş için yardımcı oldu.

Ünlü edebiyat âlimi Naim Karimov 'Alisher Navoi ve Ahmad Pasha' adlı makalesinde şöyle yorum yaptı (Özbek Edebiyatı ve Sanat Gazetesi 31 Haziran 2002):

Ahmad Pasha'nın çalışması iki aşamadan oluşuyor. Yedi kule kalesinin hapsedilmesinden önce, özellikle Fars şairleri Hafız'ı taklit eden şiirler yazdı, Fars şiirenin renkli çekiciliğini Türk şiireni dahil etmişse, "Bursa Çağı"nın ikinci aşamasında Şair Nevai'nin büyüleyici lirikesiyle tanışıyor hemde bu faktör yeni sanat uçuşu için yaşam alanı olarak hizmet etti. Ahmed Paşa'nın eserlerinin daha büyük gelişmesi aynan bu dönemde gerçekleşti.'

1480-1481 yıllarında Ali Şer Nevai kendisinin en iyi gazellerinin 33 tanesini Sultan II. Bayezid'e hediye olarak gönderdi. Sultan Bayezid sarayın şairlerinden en yetenekli olan Ahmed Paşa'ya Nevai'nin gazellerine cevap yazmasını emretti. Tabii ki, bu çok büyük ve mesul bir işti. Onun yazdığı gazelleri Nevai seviyesinde olmasa da, en azında şiir yazma yeteneğini geliştirmesi için çok büyük bir okul ve eğitim oldu.

Böylece, Ahmet Paşa Türk şiirini yeni seviyeye çıkaran yazar olarak tarihte meşhurdur. Onun şiirlerinin çoğu Türk halkları edebiyatının güzel bir örnek olarak kalır. Ahmed Paşa 1496'da öldü. Onun Edebi mirasının çoğu eserleri dünyadaki birçok dile çevrilmiştir.

Yukarıda belirtilen ilişkiler 19. ve 20. yüzyıllarda da devam etti. Ülkemizde çok sayıda eğitimcilerinin Türkiye'de eğitilmiş olması, ülkemizin tarihinde ve bilimin gelişmesinde bu Türk devletinin oynadığı yüksek rolün bir kanıtıdır. Örnek için Buhara'nın usulü cadid tarikatçıları Abdurauf Fitrat, Abdulwahid Munzim, Hamidkhoja Mehri, U. Polathojaev 1908-1910 yıllarında Türkiye'ye eğitim almak için gitmişlerdi.

Aynı zamanda, Mustafa Kemal Paşa ile Usmanhoja Polatkhojaev arasındaki dostane ilişkilerden bahsetmek imkansız. 16 Mart 1921'de, Türk hükümeti RSFSR ile diplomatik ve işbirliği anlaşması imzaladı. Mustafa Kemal Paşa'nın Moskova'daki temsilcisi Bekir Samibey, Sovyet yetkilileri V. Lenin, Chicherin, Karakhan'dan maddi destek istedi. Eylül 1920'den Mayıs 1922'ye kadar Sovyet devri tarihi edebiyatlarında, Sovyet hükümetinin sıkıntılı ve zor bir yılı vardı, Mustafa Kemal hükümetine Buhara halk sovyet cumhuriyeti hükümetinde ilk olarak finans müfettişi olarak çalışan, daha sonra Merkez İcra Kurulu Başkanı olarak görev yapan Usmanhoja Polatkhojaev (1878-1986), kendi vakıfından 100 milyon altın parayla finansal destek verdi. Paranın büyük bir kısmı Moskova'da kaldı ve sadece 10 / 1'i Onatouli'ye (Türkiye) gönderildi. Türk tarihçisi Mehmet Saroy, 1990'da İstanbul'da yayımlayan "Atatürk'ün Sovyet politikası" adlı kitabında şöyle yazdı: "Sovyetlerin Türkiye'ye desteği eksik olmasına rağmen, ama o zamanlar ulusal kurtuluş hareketinin zaferinde önemli rol oynadı.". 1922-1923'te Usmanhoja Polatkhojaev'in

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

göçünden sonra Mustafa Kemal Paşa ile temas halindeydi. Türkiye'nin gelecekteki cumhurbaşkanı ona kendi hükümetinde çalışmasını teklif etti.

Usmanhoja Polatkhojaev Mustafa Kemal Paşa'ya Türkistan'ın tarihi ve kültürü el yazma eserlerini araştırmasını söyledi. Bundan sonra Mustafa Kemal'in emriyle Türk hükümeti vatandaşımıza ömrünün sonuna kadar büyük bir miktar emaklı (ödenek) maaşı tayin ediyor. Polatkhojaev ölümünden sonra, bu emaklı (ödenek) maaşı eşine verildi.

Ülkemizdeki usulü cadid tarikatçıları gazetelerinin Türkiye ve onun hayatını hep yayınlanması büyük bir rolü olduğunu söylemek abartı olmaz. Özellikle "Buhara Axbori" gazetesi bu konuda özel bir yer tutuyor. Gazetede Mustafa Kemal Paşa hakkında birçok makale yayınladı. Hatta 'Özgür Buhara' gazetesinin 11. Maddesinin (224) bile Mustafa Kemal'in imgesini göstermektedir. Gazeteye incelediğimiz zaman "Devrimci Türk askerlerinin kahramanı - kahraman Kamal Paşa", "Mustafa Kemal Paşa-Cumhuriyet reisi", "Mustafa Kemal Paşa ve Sovyet liderleri" gibi büyük makalelerde bu kişinin hayatı, siyasal faaliyet, askerlik ve Türkistan'a münasebetleri ayrıntılı olarak açıklanması yer alıyor. Bu, Türkiye'deki sosyal ve siyasal süreçlerin Buhara Cumhuriyeti medyası yoluyla detaylı bir şekilde kapsanmasından kaynaklanmaktadır.

"Şimdi," – gazetede söyleniyor, - Mustafa Kemal Paşa Türk halkı tarafından itiraf edilen bir liderdir ve Türk halkının değerli bir lideridir. Bunu da itiraf etmeliyim, asırlardır bir birine düşman olarak yaşayan Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkilerin şu anda Mustafa Kemal Paşa'nın sayesinde olumludur.

Türkiye'nin layık lideri ve devlet başkanı Mustafa Kemal Paşa Atatürk şahıs olarak 'Buhara Axbori' gazetesinde faaliyet yürüten genç muhabirlerin dikkatini çekmiş. 19 Ekim 1922'de, gazetesinde Mustafa Kemal Paşa'nın desteklemek için "Binlerce yaşa!" diye bir gazel yayınladı. Bu gazelin yazarı H. Olmosh'dır:

*"Ey fedakar Kemal Paşa
Mazlumlerin lideri sensin
Maşrıkların kurtarıcısı
Askerlerin binlerce yaşa-binlerce yaşa!"*

"Buhara Axbori" gazetesi, 20. yüzyılda 1920 yıllarında Türkiye ile Buhara arasındaki işbirliğinin ve kardeşlik ilişkilerinin geliştirilmesi, yeni bir seviyeye ulaşması hakkında bilgi verici değerli bilgi kaynaklarından biridir. O gerçekten kesinlikle "Doğu Dünyası ve Buhara Cumhuriyeti" tarihi araştırma sorununun gelecekte çözümü bulmak için kaynaklardan biri olabilir. Kemal Paşa'nın kişiliğine gelince, Geçmişte Türk halkları arasında ona olan saygı nasıl olsa bugün daha yüksektir.

Özbekistan ile Konya arasındaki şimdiki ilişkileri

Daha önce de belirtildiğimiz gibi, Özbekistan ile kardeş olan Türkiye arasındaki ilişkiler yeni bir seviyeye ulaşmıştır. Konya bu dostluğun güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Özelikle, Türkiye'nin Konya şehrinde 15-16 Mart tarihlerinde 'İki kardeş ülke: Türkiye – Özbekistan ve onların gelecekteki münasebetlerinde benim yerim' tedbiri düzenlendi. Tedbir Mevlana Celâleddîn-i Rûmî'nin kendi okulunu kurduğu bu şehirde yerleşen Selçuk Üniversitesi'nde gerçekleşti. Bu tedbirde Türkiye'nin

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

üniversitelerinde çeşitli alanlarda bilim araştırması yapan 50'den fazla doktora öğrencileri katıldı. Konferansta Özbekistanlı öğrencilerden 14 tanesi kendi bilimsel çalışmaları hakkında rapor verdi.

Bu tedbiri Büyükelçilik, Konya Büyükşehir belediyesi, Selçuk Üniversitesi, Türkiye'deki Özbek öğrenci Birliği ve Özbekistan Gençlik Birliği Türkiye'deki temsilcisi Ergash Jumayev tarafından düzenlendi. Açılış töreninin ardından katılımcılar 3 yönde sunum yaptılar (Türk Dili ve Edebiyatı; Tarih, Felsefe, Politika; Disiplinlerarası Çalışmalar). Konferansların ardından katılımcılar 'Geleceğe ait projeler' konusundaki bir toplantıya katıldılar. Gençler, Özbek-Türkiye ilişkilerini geliştirme konusundaki fikirlerini, planlarını ve fikirlerini paylaştılar.

Şu anda, Türk Üniversitelerinde 1.000'den fazla Özbek öğrencisinin farklı yönlerde okuduklarını ve bu sayının her geçen yıl arttığına dikkat edilmesini söylemeye değer. Doktora yapanlar sayısı 50'den fazla öğrencisi var. Ayrıca, Türkiye'de doktora derecesini kazanan ve eğitim kurumlarında ders veren yurttaşlarımız da var.

Bu yapılan konferans, gençlerle ilişkilerin arasındaki güçlendirilmesine, yurtseverlik duygusunun artırılmasına, Özbekistan'daki derin ve geniş çaplı reformlar hakkında bilgilendirilmesine ve vatandaşlara yönelik yeni devlet politikasının özünün açıklanmasına hizmet etti.

Konya'ya giden vatandaşımızın tarihinden.

Konya şehri, yalnızca Mevlana Celâleddîn-i Rûmî'na değil, belki aynı zamanda diğer birçok İslam âlimlerine de büyük katkı sağlamıştır. Aynan bu şehirde yapılan münakaşa, araştırma ve eğitim Özbekistan'lık ünlü bir İslam âliminin faaliyetlerinde de önemli bir yer almıştır.

Alauddin Kasani islam hukukçusu, yorumcu, mevlana (hadis alimi) ve usuli alim olarak dünyada çok ünlü insan idi.

Kaynaklara göre, Alauddin Ebu Bekir Kasani Buhara medresesinde hoca Alauddin Semerkant'ın ellerinde okudu. Öğrenci iken fıkıh konusundaki derin bilgisinden dolayı Malik ul-ulama rütbesini aldı (bilginlerin kralı). Hocası Alauddin Semerkant'ın 'Tuhfatu-l-Faha'sına yorumlar bırakmış.

Alauddin Ebu Bekir Kasani bilim yolunda çeşitli kentlerde yaşadı, ailesiyle birlikte bir süre Osmanlı Devleti'nin Yunan ili Konya'da yaşadı. Bu yaşayan ülkesinde de İslam hukukunun alimi olarak nam kazandı. Alauddin Kasani çeşitli mezheplerin münakaşalarında katılarak, mantıklı derin düşünceleriyle saygı kazandı. Konya şehrinde ikamet ettiği ve dini münakaşalarda katılması Kasani'nin yüksek bir âlim olarak yetişmesi için ayrı bir yeri vardır.

Kasani Halep'teki Movarounnahr'a 541 (1146-1148) büyükelçisi olarak gönderildi. Bir süre sonra onun bilimi ve zekasına inanç koyan Halep sultanı Nuriddin Az-Zangi Kasani'ya yeni inşa edilen Halawiyya medresesinin baş öğretim görevlisi olarak atadığını - Profesör Tursunboy Fayzullaev söylüyor. Kasani 587 AH Rajab ayının ilk günü (3 Ağustos 1191) Halep'te öldü. Büyük dede babamız daha önce ölen karısının yanına şehir dışındaki İbrahim Halil mezarına gömüldü. Gömüldükleri mezarlık "Çifte Türbe" olarak bilinen dini turistik yerdir.

Alauddin Kasani'nin bilimsel mirası, kitapları hakkında konuşursak, «Badoious-sanoi'y fi tartib ash-sharoi'» (şeriat kararlarını düzenlemeye becerilerin esası) adlı kitabından bahsediliyor. Diğer eserleri hakkında hiçbir bilimiz yok. Ancak uzmanlara göre bu eşsiz eser bile yazarın olağanüstü yeteneğinin bir

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

göstergesi diye sayılır. Bu eser İslam hukuk alanında uzmanlar ve uygulayıcılar tarafından şimdiye kadar kullanılmaktadır. Ünlü Mevlana Şeyh Muhammed Sodiğ Muhammed Yusuf bu eserin değeri hakkında şöyle yorumladı: “Bu harika bir kitap. Herkes tarafından kullanılmış ve kullanılmıştır. İnşallah kitabın yazarı Alauddin Ebu Bekir İbn Masoud ibn Ahmad Kasani’dır. (587 AH öldü)”. Onun takma adı "Malik-ul-ulama" idi. Muhammed ibn Ahmad ibn Abu Ahmad Semerkant’ın ellerinde okudu.

Namangan Devlet üniversitesi doçent arabiyatçı Muhammadjon Yusupov ve kıdemli öğretmeni Yunuskhon Rahmatullaev verdiği bilgilere göre Alauddin Ebu Bekir Kasani’nin Özbekistan Müslümanlar Kurulu ait Temel Kütüphanesinde «Badoious-sanoi’y fi tartib ash-sharoi’» kitabı yedi bölümden oluşmaktadır, eser, Mısır’daki ‘Matba’a al-ilmiya’ yayınevinde 5 kitap halinde yayınladı. Alauddin Ebu Bekir Kasani’nin ailesi, anne babası, gençliği, yeteneğin oluşumu, Buhara medresesinde eğitim alması, Türkiye hem de Şam ülkesindeki faaliyetleri hakkında neredeyse hiçbir bilgi yok.

Kültür ve eğitim alanındaki ilişkiler.

Kültürel alanda bağlar genişliyor. 24 Haziran 2011 yıl tarihinde Ulusal Endüstri Merkezi’nde, ‘IJOD’, ressamlar, Sanat tarihçileri, Halk Sanatçıları Derneği üyeleri bu yılın Mayıs-Haziran aylarında gerçekleşen büyük uluslararası kültürel tedbirlerde katılanlarla bir sanat buluşması düzenlendi. Böylece genç ressamcı Sarvar Süleymanov, Konya’daki İkinci Uluslararası Sempozyuma katıldı.

İkinci Uluslararası Sempozyum 13-28 Mayıs tarihlerinde Konya’da yapıldı. Sempozyum 2009 yılında bu tarihi Türk şehrinde Karatai Üniversitesi tarafından düzenlendi. Konya, dinin, tasavvufun ve tasavvufun merkezidir. Omar Khayyam ve Rumi gibi ünlü Doğu şairleri burada yaşamıştı. 1957 yılında Konya’daki tarihi kültürü canlandırmak için gezen derviş topluluğu yeniden kuruldu.

2018 yılında 20-30 Nisan günleri Türkiye’nin Konya şehrinde uluslararası Tiyatro Festivali’nde ‘Bin nefes Bir Ses’ düzenlendi. Festivale Samarkand il müzikal dram tiyatrosu ekibi de katıldı. Konya topluluğu ve tiyatro gruplarının temsilcileri Samarkand Drama Tiyatrosu’nu sıcak bir şekilde karşıladı. Türkiye’de on bir yıldır düzenlenen bu festivale ilk defa Özbekistan heyetinin temsilcileri katıldı. Tabii ki, bu son yıllarda iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişimini göstermektedir.

2018 yılın Ekim ayında Özbekistan’lık Munajat Yulchiyeva, Hazret Mevlevihanesi’nin 811. yıldönümü vesilesiyle 15. Konya Uluslararası Mistik Müzik Festivali’nde sahne aldı. Anadolu Ajansı’na haberlarına göre Konya valisi ve il kültür ve turizm departmanı festivalin 10 gününde Mevlana Kültür Merkezi Sultan Veled Hall Yulchiyeva müzik severlere birlikte toplananlara geleneksel şarkıları sundu. Konsere, yerli ve yabancı turistlerin yanı sıra Konya’da okuyan uluslararası öğrenciler de ilgi gösterdi. Festivale bugüne kadar 47 ülkeden yüzlerce sanatçı ressamlar ve 133 grup katıldı.

2018 yılında Özbek-Türk temsilcileri, Semerkant’taki İpek yolu uluslararası turizm üniversitesi’nde Turizm eğitiminin gelişmesini görüşteler. Rektörlerin kontrolü altında öğretmen ve öğrenci değişimi için tüm imkanlar mutabakat ettiler. Ayrıca, birçok alanda Özbekistan’daki üniversitelerinin öğretmenlerine destekleş, iki kardeş ülke arasındaki münasebetler kültür, turizm ve eğitimin geliştirmesi için çok

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

önemlidir. Özbekistan Turizm Bakanlığı ile yapılan görüşmelerin yanı sıra, Konya şehri acenteleri de Semerkant'ın seyahat acenteleri ile verimli toplantı ve görüşmeler yaptılar. Eğitim ve turizm alanda Konya tecrübesinden verimli kullanmak için anlaştılar.

Turizm alanındaki anlaşmalar

Çok yakında Konya Turizm Seyahat acenteleri bir kaç defa ziyarette bulundular. Özbekistan ve Türkiye turizm acenteleri, ziyaretçi sayısını arttırmak için turizmi geliştirmeyi planladılar. Özbekistan Turizm Bakanlığı ve Türk Hava Yolları'nın sponsorluğunu yaptığı ziyaretlere bölgenin 15 turizm acentesi katıldı. Ayrıca Selçuk Üniversitesi Turizm Fakültesi Dekanı Dr.Necmi Uyanık ve Selçuk Üniversitesi Proje Yönetimi Merkezi Müdürü Dr. Recai Kush dastura katıldılar ve Özbek üniversiteleri ile yeni ortaklık anlaşmaları ve protokolleri imzaladılar. Türkiye'ye Taşkent'in Büyükelçisi Sayın Mehmet Surayo'nin hükümet de ziyaretimiz sırasında acentler de ziyaret etmeyi kabul ettiler. Ziyaret sırasında Özbekistan'daki dört büyük şehir, Taşkent, Semerkant, Buhara ve Hiva'daki acentelerle anlaşmalar yapıldı.

TÜRSAB Bölge Ofisi ve Konya Seyahat Acenteleri Yönetim Kurulu Başkanı ve üyesi olan Özdal Karahan, Özbek Turizm Bakanlığı tarafından büyük bir delegasyon olarak karşılandı. Taşkent Turizm Tanıtım Kurulundaki toplantıda heyetten gelen misafirlere, bu tür konukseverliğin ilk olarak Konya Seyahat Acenteleri için yapıldığı söylendi. Taşkent, Semerkant, Buhara ve Hiva'da ayrı B2B toplantıları yapıldı. Bu toplantılar sırasında Özbekistan'daki acenteler ve otellerle birbirlerini değerlendirdiler ve yeni turizm programlarını kabul ettiler.

Konya BTK Başkanı Özdal Karahan ziyaretler hakkında yorum yaptı; "Vizenin kaldırılmasıyla, Özbekistan'ı ziyaret eden Türk vatandaşlarının sayısı arttı. Konya acenteleri olarak bu fırsatı yeni programlar oluşturmak için kullanmanın önemli olduğunu düşündük ve Özbekistan'ı ziyaret ederek bölgeyi ziyaret ettik ve değerlendirdik. Özbekistan ile ortak noktamız çok fazla ve bu ülkeler arasında seyahat ederken bile paylaşacak çok şeyimiz var. Bu ülkede bizde ortak dil, din, kültürül değerlere ve tarihe sahibiz. Bu bölgedeki birçok âlimler ve âlimler türbesi gibi Şah Nakşbandi, İmam Buhari, İmam Maturidi, Maliki ve Termezi din âlimlerimiz yaşadılar. Özbek tarafına teşekkür ederiz, teşekkürlerimizi sunarız" dedi.

Konya Uluslararası Sempozyumu'nda yer olan toplantıda 10 ülkeden 81 bilim insanı katıldı. Necmettin Erbakan Üniversitesi Rektörü Dr. Muzaffer Schecker "Bizim ülkemiz Buhara'nın tüm başka memlekettir."- dedi. Doktor Arif Kadırov'a göre, atalarımızın Sufi ideolojisi insanlığın eğitimi ve yetiştirilmesinde önemli rol tutarak, yüzyıllardır milletimizin manevi ve kültürünün gelişmesinde ve zenginleşmesinde önemli rol oynamıştır. İnsan ruhunun arındırılması ve ilahi sevginin canlandırılması bu öğretinin asıl amacıdır. Konuşmasında Türkiye ve Özbekistan halklarının uzun bir tarihi olduğunu belirtti. Özellikle, "iki kardeş arasındaki ilişki çok tarihi. Bugünkü sempozyum iyi vurgulandı ve kanıtlandı."

Yukarıdakilerden anlaşıldığı kadarıyla Özbekistan toprakları, eski zamanlardan beri Türkiye toprakları ve Türkiye halkıyla düzenli olarak temas halindeydiler. Geçmişte başlayan bu ilişkiler bazen gelişmeye (iyileşmeye) ve bazen ise baskılara karşı karşıya gelerek devam etti. Bununla birlikte, siyasi yasaklara ve

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ihtilafa rağmen, Özbekistan ve Türkiye toprakları özellikle Konya ile kültürel, bilimsel ve dini alakalar saklanarak günümüze kadar gelmiştir. Özbek topraklarında birçok eğitimli fikir adamlar Konya'daki Mevalana Rumi'nin etkisi altında büyüdü. Buna karşılık, Buhara, Semerkant ve diğer Özbek şehirleri, Türk fikir adamları eğitiminde de önemli bir rol oynadı. Bugün biz tarihçilerin en önemli asıl görevimiz bu dev tarihi mirası korumak, onu geliştirmek ve yeni bir düzeye çıkarmak. İki cumhurbaşkanı arasındaki başlanan dostane ortaklığın daha da güçlendirilmesi, Buhara ve Konya'nın İslam medeniyetlerinin merkezi olarak rolünün arttırılması ve bu alanda işbirliği kurulması çok önemlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar va manbalar:

1. Buxoro axbori gazetasi. 1922 yil 19 oktabridagi 103-soni
2. Норкулов Н.К. “Тарихи Салими” – ценный источник по истории Бухарского эмирата (1860-1920): Автореф. дисс. ...к. и. н. – Т., 1968. – С.67.
3. Radiy Fish. Jaloliddin Rumi. Tarixiy-biografik roman. – Т., 1986.
4. Haqqulov I. Abadiyat farzandlari. Toshkent, “Yosh gvardiya”, 1990. 9 b.
5. Mehmet Saroy Otaturkning sovet siyosati. – Istambul, 1990.
6. Ismoil Porlatir, Yangi turk adabiyoti, Jahon adabiyoti jurnali, 1998, 3-son.
7. O‘zbekiston adabiyoti va san’ati gazetasi. 2002 yil, 31 iyun soni.
8. Usmonov Q. O‘zbekiston tarixi (Milliy istiqlol davri). 2018. – Т.: O‘qituvchi. – B. 292.

150

Internet saytlari:

1. <http://xs.uz/uz/post/ozbekiston-turkiya-buyuk-tarikh-bunyod-etgan-ikki-ulug-khalq>
2. <https://www.amerikaovozi.com/a/ziyosat-turizmi/5046908.html>
3. <https://www.amerikaovozi.com/a/ziyosat-turizmi/5046908.html>
4. https://uzbekembassy.com.my/uzb/yangiliklar/jamiyat/turkiyadagi_aspirant_vatandoshlarimizning_uchrashuvi.html
5. <https://uzreport.news/culture/tvorcheskie-puteshestviya-uzbekskih-hudozhnikov>
6. <http://protoday.uz/uz/archives/130114>
7. <http://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/ozbekistan-in-efsane-sesi-munacat-yulciyeva-konya-da-sahne-aldi/173895/>
8. <https://www.uzbekistan.de/uz/nachrichten/nachrichten-aktuell/o%E2%80%98zbekiston-yong%E2%80%98-xavfsizligi-xizmati-xodimlari-turkiyada>
9. <https://www.facebook.com/selcukuniversitesiturizmfakultesi/posts/2360958880837677>

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

THE PROBLEMS OF BOYMIRZA HAYIT AND FAMINE IN TURKESTAN

Raxmatov Murod GAYBULLAEVICH

Navii Devlet Pedagoji Enstitüsü

Resume

Boymirza Hayit is one of the twentieth century's Turkestan history. To put it more precisely, is a great crush. Because there is no other scientist who compares it to the Turkestan history in the first half of the 20th century. He is one of the rarest historians who extensively expands Turkistan's history.

This article deals with the activities of Boymirza Hayit and the study of the most sophisticated, most difficult and terrible period in Uzbekistan's history. One of the persecution of the colonial era was the terrible disaster that our nation faced. The article was widely covered by the fact that the First World War caused many sufferings and troubles for all the peoples of the Russian Empire, the disintegration of the national economy, especially the famine and poverty in Turkistan.

Key words: starvation, poverty, communist, Turkestan

151

Baymirza Hayit faaliyetleri ve Türkistan`da kitlik problemleri

Özet

Boymirza Hayit, yirminci yüzyılın Türkistan tarihi arasında yer alıyor. Daha açık söylemek gerekirse, büyük bir eziyet. Çünkü 20. yüzyılın ilk yarısında Türkistan tarihiyle karşılaştıran hiçbir bilim adamı yok. Türkistan tarihini geniş ölçüde genişleten en nadir tarihçilerden biridir.

Bu makale, Boymirza Hayit'in faaliyetleri ve Özbekistan'ın tarihindeki en sofistike, en zor ve korkunç dönemin incelenmesiyle ilgilidir. Sömürge döneminin zulmünden biri, ulusumuzun karşılaştığı korkunç felaketti.

Anahtar kelimeler: açlık, yoksulluk, komünist, Türkistan

Boymirza Hayit'in bilimsel araştırmasında Türkistan tarihinin incelenmesi önemlidir. "Türkistan Rusya ile Çin arasında" adlı kitabında Türkistan'daki ekonomik durum ve Bolşevik Partisi'nin politikası hakkında şunları yazıyor:

"Komünistler, Taşkent'te önce Sosyal Demokratlar (Menşevikler) ve Sosyal İhtilâlciler ile birlikte hükûmeti kurdular. 1917 yılında, 15 Sovyet Komiseri'nden beşi komünist; ikisi maksimalist (bunlar sosyal ihtilâlcilerin saflarından ayrıldılar. Fikirleri Sosyal Demokratlarınkine yakındı) ve sekizi Sosyal İhtilâlciler idi. Türkistan'ın idaresinde kendi hegemonyalarını kurabilmek için komünistler ve Sosyal Demokratlar, 1919 yılına kadar birbiriyle mücadele ettiler. Sosyal İhtilâlcilerin iktidar mücadelesinde varlığının sona ermesine sebep oldu. Mutlak iktidari ele geçirmek için, ancak 1919'da başlattıkları son başarısız isyan

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

teşebbüsleri ile Sosyal İhtilâlciler, ümitsiz bir duruma düşmüşlerdi. Onlardan büyük bir kısmı mart 1919'da komünistlerin saflarına iltihak etmeye karar aldılar. Sosyal Demokratlar, daha 1917'de komünistlerle kaynaşmışlardı. Şubat 1906'da gizli halde, RSDİP'nin Türkistan Teşkilâtı Birliği kuruldu. Bu birlikte Ruslar arasında komünist cereyanı, bu tarihten itibaren göze çarpıyordu. RSDİP teşkilâtlarının 21 – 27 haziran 1917'de Taşkent'teki ikinci konferansında bu partide bir bolşevik grubu ortaya çıktı. Bu konferansın 31 delegesinden 11'i bolşevik grubuna dahildiler. Fakat RSDİP dahilinde müstakil bir grup olarak inkişaf etmediler. Komünistler, Taşkent'te iktidarı ele aldıktan sonra da, RSDİP adına faaliyet gösterdiler. Ancak 17 haziran 1918'de, Taşkent'te komünistlerin konferansını organize ettiler. Bu konferansa, Türkistan'da yaşayan 1.500 Rus komünistini temsil eden 43 delege katılmıştı. Daha sonra bu konferans, 1. Kongre olarak adlandırıldı. Konferansta Türkistan Komünist Partisi'nin (TKP), Rusya KP'nin bir parçası olarak kurulması kararlaştırıldı. Komünistler, 17 – 29 aralık 1918'de ikinci kongrelerini yaptılar. Bu tarihlerde, Türkistan'da 900'ü yerli halktan ve 400'ü yabancı olmak üzere (Rus nüfuz sahası dışından) 13.000 komünist kaydedildi. Mart 1919'da, TKP bir konferans düzenleyerek Komünist Partisi Merkezî Komitesi'nin Müslümanlar Bürosu'nun kurulmasını görüştü. Bu büro TKP'nin bir yardımcı organı olarak çalışacaktı: “Türkistan'ın kendine özgü şartları, KP nezalinde bir Müslümanlar Bürosu'nun kurulmasını gerektiriyordu. Partinin, çalışan kitlelere ve temel halka yaklaşması maksadıyla bir yol bulmak için, parti çalışmalarını memleketin sosyal şartlarına ve dil özelliklerine uydurmak zorunluğu vardı”. Bundan da açıkça görülmektedir ki, TKP, temel halka inebilmek için şimdiye kadar bir yol bulamamıştı¹.

152

Boymirza Hayit'in “Türkistan devletlerinin millî mücadeleleri tarihi” adlı kitabında, Bolşevik Partinin Türkistan'daki sömürge politikası şöyledir:

“Türkistan'ın yeni efendileri, 20 ilâ 26 ocak 1918'de 4. kongrelerini yaparak, diğer konular haricinde Kokand millî muhtar hükûmetine rakip olarak (ayrıntılı bilgi 9.bölümde) Türkistan'ın otonomi meselesini ele aldı. 23 ocak 1918'de kongre, “İhtilâlciler Sosyal Demokratların, memlekette proleter bir otonomi kurmak için çaba harcayacaklarını belirten” bir kararı kabul etti. Her vasıtaya başvurulacak, Türkistan'ın Kokand'daki millî otonom hükûmetinin devrilmesine karar alındı. Nitekim Kızılordu birlikleri, 20 şubat 1918'de gerçekten de bunu yerine getirdi. Türkistan'ın bu Millî Hükûmeti'nin devrilmesinden sonra, Türkistan'daki Sovyet iktidarı ve Rusya, millî mücadeleye karşı hareket etmek zorunda idi. (Ayrıntılı bilgi 10.bölümde verilecektir.)

Taşkent'teki Rus Komünist hâkimiyeti, kasım 1917'den ocak 1918'in sonuna kadar “Halk Komiserleri” adına icraatını sürdürdü. Ondan sonra, nisan 1918'e kadar “Proleterya Otonomisi” adına icraatına devam etti. 20 nisandan 1 mayıs 1918'e kadar Sovyetlerin V.kongresi yapıldı. RSFSR Hükûmeti, bu kongreye bir telgraf göndererek, Türkistan için Sovyetler esasına dayanan bir otonom idare tavsiye ediyordu.

Komünistler, Kokand'daki millî muhtar hükûmeti dağıttıktan sonra Türkistan'a nasıl bir “devlet biçimi” verilebileceği problemi karşısında kaldı.

¹ Dr. Baymirza Hayit. Türkistan Rusya ile Çin arasında. –Ankara: Otağ yayınları, 1975. – S. 239 – 240.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

RSFSR Hükûmeti, Taşkent'teki yetkili memurlarına Türkistan için "Otonom Sovyet Sosyalist" statüsü kabul etmelerini tavsiye etti. Bunun üzerine Taşkent'teki 5.Sovyet Kongresi, 1 Mayıs 1918'de, Türkistan'ı RSFSR çerçevesinde "Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" olarak resmen bildirmeye karar aldı. Taşkent'te yapılan 6.Sovyetler Kongresi, 15 Ekim 1918'de, Türkistan Otonom S. S. C. için bir anayasa kabul etti. Bu anayasada ülkenin, RSFSR'nin bir parçası olduğu kesin olarak belirtildi. RSFSR Hükûmeti, kongrenin, "Türkistan Cumhuriyeti" ile ilgili kararı üzerine "Türkistan Sosyalist Cumhuriyeti'nin, RSFSR'nin otonom bir parçası olarak ilân edilmesine ve RSFSR'ye bağlı Türkistan Otonom S. S. C. adını kullanması gerektiğine" dair 27 Ağustos 1920'de talimat verdi. Bu talimattan açıkça görülmekteydi ki, Türkistan, ne gerçek bir otonomi hakkı, ne de bir bağımsızlık elde edebilirdi. Sovyet yönetimi, bu nevi otonomi oyunları ile, "burjuva milliyetçilerine" (Millî haklara sahip çıkanlar – müellif) öldürücü bir darbe indirdiği kanaatinde idi. Türkistan'ı Rus federasyonundan ayrılma planları, böylece bozulmuş oluyordu. S. S. C.'nin bu otonomisi, "Türkistan" adını taşıyordu. Fakat bu, tam bir Rus düzeni idi. Çünkü, idarî yönetim Rusların elinde bulunuyordu. Bu otonomi, Rusya'nın sadece modernize edilmiş bir idarî organı idi"².

Türkistan Milli Kurtuluş Hareketi'nin önde gelen isimlerinden Mustafa Çoğay, 1918'de Türkistan'dan ayrılmaya ve 1921 yazında yurtdışına çıkmaya zorlandı. O, Paris ve Berlin'de Rus dilli gazetelerin yanı sıra Özbek dilinde Arapça ve Latince üyesidir ve dergisinde yayınladığı "Yaş Türkistan" dergisinde yayınladığı birçok makale ve rapor, doğrudan Türkistan'ın siyasi ve ekonomik geçmişini, Orta Asya cumhuriyetlerini ve Türkistan'daki açlığı kapsıyordu. Mustafa Çoğay'ın "Yaş Türkistanında" yayınlanan birçok makalesi, Türkiye'de yayımlanan iki kitapta³ ve Kazakistan'da yayınlanan Mustafa Çoğay'ın iki cildinde⁴ ve on iki ciltlik⁵ eserinde yeniden yazılmıştır.

Örneğin, "Türkistan İçin Açlık"⁶ başlıklı yazıda Mustafa Çoğay, ülkenin ekonomisi ile ilgili çeşitli veriler, rakamlar ve olgulara örnek olarak kıtlığın nedenlerini ve tüm dehşetlerini anlatıyor. Özellikle, Ferghana bölgesindeki makalede sunulan bilgilerin yanı sıra güvenilirliği ve güvenilirliği, günümüz okuyucuları tarafından da şaşkınlık taşımaktadır. Makalesinde Mustafa Çoğay, Özbekçe gazete "Kızıl Bayrak", 6 Temmuz 1922 ve "Türkiston" gazetesinin 16 Aralık 1922 tarihli gazeteleri ve diğer yerel materyalleri kullanarak Namangan, Kokand ve Andican'daki açlık grevini içtenlikle değerlendiriyor.

² Dr. Baymirza Hayit. Türkistan devletlerinin millî mücadeleleri tarihi. – Ankara: Türk tarihi kurumu basımevi, 2004. – S. 235 – 236.

³ Yaş Türkistan. Türkistan Milli İstiklal Fikrine Hezmet Eden Aylık Dergi (1929 – 1939). Cilt 1. 1929 – 1930. Tirkî basımı nafırlayın Timir Kocaoglu. – İstanbul: Ayaz Tahir Türkistan İdil-Ural vakfı, 1997/ – 428 s.; "Yaş Türkistan" dan seçilmiş makaleler. Ayaz Tahir Türkistan İdil-Ural vakfı. Proje sorumlusu ve yayın editörü Tülay Duran. – İstanbul: Acar Basım, 2006. – 487 s.

⁴ *Мустафа Шоқай*. Тандамалы. В двух томах. Т. 1. – Алматы, "Қайнар", 1998. – 512 бет; Т. 2. – Алматы, "Қайнар", 1999. – 520 бет.

⁵ *Мустафа Шоқай*. Шығармаларының толық жинағы. Он екі томдық [Том I-XII].

Құрастырған, алғы оз бен тусіндірмелерди жазған Кошім Есмағамбетов. – Алматы: «Дайк-Пресс», 2012 – 2014.

⁶ Бу мақола 1923 йил 31 мартда Парижда рус тилида чиқаётган "Последние новости" газетасида биринчи марта чоп этилган.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Mustafa Coğay'a göre, Namangan'da 1914'de 303.790 kişi, 1920'de 230.880 kişi ve 1922'de 190.675 kişi vardı. Gördüğünüz gibi, U 1921'de 40.205 kişi öldü ve 1920'de 73.100 kişi öldü (1914'e kıyasla). Açlık, 1917-1919'da Türkistan'da Sovyet yönetimine maruz kalmış Müslüman nüfusa yardım etmek istemedi⁷.

Makaleye göre, Kokand'da Aç'a 2500, Namangan'da 500, Osh'da 2500 tane de dahil olmak üzere çeşitli mutfaklar açıldı. “Kizil Bayraq” gazetesi, Fergana'daki aç nüfusa bu yardım hakkında yorum yaparken şunları söyledi: “Fakat çok aç insanlar var.”⁸

Mustafa Coğay,⁹ Akmo'nun (Akmolinsk) korkunç haberlerinin geldiğini ve tüm yaranın açlıkla kaplandığını “ateşli” yazısında yazıyor. Çoğunlukla Kırgızistan'da yaşayan insan sayısı 30 ila 40 bin arasında. Binlerce kişi memleketini terk etti ve yiyecek arayan farklı yerlere gitti. Ebeveynlerin çocukları olmadan bırakıldığı ve çocuklarının ebeveynleri olmadan bırakıldığı...¹⁰

Mustafa Coğay, yazısını şu şekilde bitiriyor: “Açlar çölde, ölümcül, kedi ve köpek yiyor ... Sovyet yetkilileri aç insanlara yeterli rahatlama sağlayamıyor ve Rusya'dan buğday ihraç ediyor”¹¹.

Türkistan'da kurulan Sovyet yetkilileri, açlıkla mücadele için bazı önlemler belirledi. 11 Ocak 1918'de yapılan Türkistan Gıda Otoritesi'nin bir kongresinde şu karar alındı: “a) Kongrenin katılımcılarından oluşan özel bir komisyon kurmak, ulusal komiserler pahasına ayrı bir yemek fonu kurmalarını istemek; b) tüm nüfusa hitap eder. Şu andaki korkunç duruma bakalım ve ayrı bir gıda yatırımı çağrısı yapalım ve yoksul insanlar için yiyecek almak için ucuz veya ücretsiz mutfak yapalım”¹².

5-6 Ocak 1918'de Fergana Bölgesindeki Gıda Komitesi toplantısında, Fergana vadisindeki ekonomik durum ve gıda durumu tartışılacaktır. Toplantıda Andijan ve Kokand'ın ciddi bir gıda sıkıntısı ve açlık olduğunu belirtti ve Kokand kentindeki Kokand Müslümanlar gıda komitesinin bileşimi ve faaliyetlerinden memnuniyetsizlik duyduğunu belirtti. Samarkand Bölgesi Yiyecek Komitesi, Fergana bölgesine gönderilen tüm gıda maddeleri Skobelev'e (şimdi Fergana) gönderildi¹³.

Samarkand'ın Ahmedhon ibn İsmailhan (1873 - 1952) yerel tarihçilerden ve âlimlerden biri, Türkistan'daki kıtlığı ve onun “Тазкиратул инқилоб” adlı kitabındaki korkunç sonuçlarını şöyle anlattı: “Açlık döneminde, diğer şehirlerden çocuklarını ve kızlarını Türkistan'a götüren kadın ve erkeklerin, sokaklarda ve pazarlarda yaşamak için yeterli ekmekleri yoktu. Dilencilerin çoğunluğu “Ekmek, ekmek, fakir ve fakir” diye bağırmaya başladı ve ellerini kaldırmak bile

⁷ *Мустафа Шоқай. Голод в Туркестане // Шығармаларының толық жинағы. 12 томдық. Том II. 1913 – 1924. – Б. 404.*

⁸ *Мустафа Шоқай. Голод в Туркестане // Шығармаларының толық жинағы. 12 томдық. Том II. 1913 – 1924. – Б. 405.*

⁹ Bu makale ilk kez 5 Temmuz 1924'te Paris'teki Rus dili gazetesinde yayınlandı.

¹⁰ *Мустафа Шоқай. Голод // Шығармаларының толық жинағы. 12 томдық. Том II. 1913 – 1924. – Б. 532.*

¹¹ *Мустафа Шоқай. Голод // Шығармаларының толық жинағы. 12 томдық. Том II. 1913 – 1924. – Б. 533.*

¹² Özbekistan MDA, R-31-stok, 1-liste, 8- iş, 42- tabaka.

¹³ Özbekistan MDA, R-31-stok, 4-liste, 2- iş, 14-17- tabakalar.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

istemiyorlardı. Şifalı bitkiler, barbekü ve kemikleri bile yemediler. Çoğu şişmiş, yüzleri ve bacakları şişmiş durumda ve çoğu açlıktan ölüyor.

Özellikle, aç yerlileri Fergana bölgesinin ve Jizak'lı şehirlerin, köylerin ve mahaların beslemek için hakimler, komutan ve diğer yetkililere, her köy ve çevresinde yaşayan halkla müzakere ederek para toplama görevlendirildi. Yoksulları açlıktan kurtarmak için iki veya üç köy yiyecek ve ekmek günde iki kez bağışladı. Tanrıya şükür, 1918'de Tanrı yağmurunu cennetin hazinelerinden daha az su döktü. Buğday, çim ve tarlada yetiştirilen diğer ürünler kuru olmamıştır. Sakinliğe açlık o kadar büyüktü ki herkesi rahatlattı. Bu yağmur halkın hayatından daha kutsandı ve hasta için şifa verdi. Yağmurlu misafirler geldikten sonra insanlar ekmek yemeyi umuyorlardı ve neşe neşesi yoktu. Yavaş yavaş tahıl ve buğday, farklı pazarlarda büyümeye başladı. Yağışlı hava nedeniyle, piyasalardaki fiyatlar da ortaya çıkmaya başladı. O zaman, bir ekmeği fiyatı bir somdan iki soma ve bir kara çanakdan 20 libre çıktı. Daha az yiyen birisi için karnını çorba çorbasıyla beslemek için yeterli olurdu. Aynı zamanda beş paket kalça 25 som (26-27 soma ham vardı), beş paket saf keten 24 som oldu¹⁴.

O zaman yerel tarihçilerin pek çok örneği oluşturuldu. Açlık, 1918'den beri Türkistan için büyük bir tehdit oluşturuyor. Bu, birçok arşiv belgesi tarafından doğrulanmaktadır. 1918'in ikinci yarısından itibaren, Bolşeviklerin gelişimi Rusya'daki iç savaş açısından daha katı ve geniş olmuştur.

O tarihlerde gıda sorunu Türkistan ASSR'sinin en ciddi problemlerinden biri haline geldi. Bolşevikler, yerel halkın elinde bulunan tahıl ve diğer gıda maddelerini ele geçirmek için güçlü önlemlerde bulundu Ocak 1918'de Türkistan Bölgesi'nde gıda departmanı açıldı¹⁵. Bildiğiniz gibi, 9 Mayıs 1918'de gıda diktatörlüğü Sovyetler Birliği'nde tanıtıldı. Bu mesele, Merkez'in kendisinde de katıydı. Türkistan'da 15 Haziran 1918'de üç kişilik bir gıda müdürlüğü kuruldu¹⁶.

Müdürlük faaliyetlerinde büyük hata yaptı. Açlığın dibinde tutulduğu sırada sadece Ruslara yiyecek verildi. “Müslüman vatandaşların iktidardan mahrum bırakmaları da ekmekten mahrum bırakıldı. Sonuç olarak, açlıktan kurtulamayan Müslüman nüfus çökmeye başladı. Yeni Rus şehri ve Sovyetler Birliği ve yerel nüfusun geçilmez bir duvarı var”¹⁷. “4 Haziran 1919'da, “Hububat Tekeli Üzerinde”, “Tütün Materyalleri Üzerine”¹⁸ ve “Gıda Komiserliğine Türkistan Cumhuriyetinde Gıda Politikasının Uygulanmasında Olağanüstü Heyetler Sunmak” kararnameleleri ile Türkistan'da bir gıda diktatörlüğü getirildi.

Tahıl tekeli hiçbir hazırlık yapılmadan hayata geçirildi ve vahşiydi. Türkistan'daki kaosundan muzdarip Müslüman çoğunluk, o dönemde Sovyet yetkililerinden birinin yazmış olduğu gibi, taneli tarafından gönderilen bir ceza olarak tahıl tekeli kabul etti¹⁹.

¹⁴ Bakın: Asrorova L. Buhara medrese tarihinden. Ahmedhan İbn İsmailhan'ın mirası. -Taşkent: “Hilal-Nashr”, 2017 - T. 120 - 121.

¹⁵ Победа Советской власти в Средней Азии и Казахстане. – Ташкент: “Фан”, 1967. – С. 568.

¹⁶ Özbekistan MDA, 25-stok, 1-liste, 6-ış, 273- tabaka.

¹⁷ Сафаров Г. Колониальная революция (Опыт Туркестана). – С. 81.

¹⁸ Özbekistan MDA, 17-stok, 1-liste, 10-ış, 75- tabaka.

¹⁹ Bakın: “Народное хозяйство Туркестана”. № 27. 12 октября 1919 г. – С. 3.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Çiftçilerin son paketi, yiyecek çeteleri tarafından uzaklaştırıldı ve bu birliklerde görev yapan bazı yerel komünistler, yaptıkları işin iğrenç olduğunu ve bunu reddettiğini fark etti.

Gıda dağıtımındaki ulusal eşitsizlik politikası, VIII. Türkistan ASSR Kongresi (Eylül-Ekim 1919) yerel delegeler tarafından şiddetle eleştirildi. Andijan'dan bir delege, "Tüm gıda maddeleri Avrupa nüfusuna dağıtıldı. Yerel halk hiçbir şey kullanmıyor"²⁰.

Çalışmalarında Boymirza Hayit, Türkistan'daki ekonomik durumu da kapsıyordu. Bolşevikler ve Sovyet yetkilileri, Türkistan'ın sömürge politikasını, kıtlık ve trajedisini çeşitli kaynaklardaki belgeler ve tarihi araştırmalar temelinde analiz ediyor ve korkunç bir manzara yaşıyor. Günümüz araştırmacılarının en önemli görevi, tarihimizin trajik sayfalarını incelemektir.

Kullanılmış edebiyat

1. Dr. Baymirza Hayit. Türkistan Rusya ile Çin arasında. – Ankara: Otağ yayınları, 1975. – S. 239 – 240.
2. Dr. Baymirza Hayit. Türkistan devletlerinin millî mücadeleleri tarihi. – Ankara: Türk tarihi kurumu basımevi, 2004. – S. 235 – 236.
3. Мустафа Шоқай. Шығармаларының толық жинағы. Он екі томдық [Том I-XII]. Құрастырған, алғы оз бен тусіндірмелерди жазған Кошім Есмағамбетов. – Алматы: «Дайк-Пресс», 2012 – 2014.
4. Özbekistan MDA, R-31-stok, 4-liste, 2- iş, 14-17- tabakalar.
5. Bakın: Asrorova L. Buhara medrese tarihinden. Ahmedhan İbn İsmailhan'ın mirası. -Taşkent: "Hilal-Nashr", 2017 - T. 120 - 121.
6. Победа Советской власти в Средней Азии и Казахстане. – Ташкент: "Фан", 1967. – С. 568.
7. Özbekistan MDA, 25-stok, 1-liste, 6- iş, 273- tabaka.
8. Сафаров Г. Колониальная революция (Опыт Туркестана). – С. 81.
9. Özbekistan MDA, 17-stok, 1-liste, 10- iş, 75- tabaka.

²⁰ Özbekistan MDA, 17-stok, 1-liste, 31- iş, 9 "a"- tabaka.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

SOCIO-CULTURAL DIMENSIONS OF EDUCATIONAL LANGUAGE OVERVIEW ON THE CORRELATIONS BETWEEN TEXTBOOKS AND CLASSROOMS DISCOURSES

**Seyyed Muhammad-Reza HUSSEINI
Akbar VALADBIGI**

Elmi-Karbordi University, Sanandaj, Iran

Abstract

The purpose of the present study was to investigate the relationship between textbooks and the topic, type and organization of discourse used in Iranian private language institutes in the two parts of reading comprehension and conversation of common EFL textbooks used in Iranian language institutes. Besides, this survey sought to probe the differences between the viewpoints of Iranian EFL teachers and EFL students in private language institutes about the relationship between topic, type and organization of discourse in reading comprehension and conversation parts of common textbooks used in Iranian private language institutes.

Using Chronbach's Alpha and factor analyses the questionnaires were found to have acceptable reliability and validity rates. The results of three qualitative analyses of different reading comprehension and conversation extracts indicated that there were significant relationships between: a) topics of discourse and reading comprehension and conversation sections of EFL textbooks, b) types of discourse and reading comprehension and conversation parts of EFL textbooks, and c) organization of discourse and reading comprehension and conversation of EFL textbooks.

Since the results of this study indicated that there was a significant relationship between the three dimensions of classroom discourse and reading comprehension and conversation sections of EFL textbooks in Iranian language institutes, it seems reasonable to suggest that EFL/ESL teachers try to select and adapt textbooks so as to help learners develop their language skills, especially speaking and reading.

It seems necessary for syllabus designers, materials developers and even EFL teachers to have needs analysis based on students' needs and wants for language learning and prepare or select *EFL textbooks* that fulfill student's needs and their own goals.

Key Words: Topic of Discourse, Type of Discourse, Organization of Discourse, Classroom Discourse, Textbooks, Reading Comprehension, Conversation

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

İŞLETMELERDE DUYGUSAL ZEKANIN DÖNÜŞÜMSSEL LİDERLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Gökhan OFLUOĞLU

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Özet

İşletmelerde duygusal zekanın dönüşümsel liderlik üzerindeki etkisi incelenirken, işletmenin amaçlarına ulaşabilmesi için çalışanların kapasitesini nasıl yükseltmesi gerektiği sorusunun cevabı önem kazanmaktadır. Çalışanların yeteneklerini açığa çıkartarak bu durum sağlanabilir. Bunu gerçekleştirebilmek için, işletme yönetimine büyük görev düşmektedir. Bilgi toplumu çağında işletmeler, geleceğe götüren vizyona sahip lider arayışındadır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için liderin izleyenlerini etkilemesi ve onu geliştirmesi gerekmektedir. Ayrıca gelecek vizyonu olan bir liderin, takipçilerinin duygularını da doğru okuyabilmesi gerekmektedir. Günümüz işletmelerinde, bütün bunların gerçekleştirilebilmesi için liderin dönüşümsel olması ve duygusal zeka yeteneklerine de sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle çalışmamızda duygusal zeka ile dönüşümsel liderlik arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Çalışmamızda duygusal zeka ile dönüşümsel liderliğe etkisi incelenerek, geleceğin liderlerinin temel özellikleri saptanmıştır.

Duygusal zeka sahibi olmak dönüşümcü lideri öne çıkarmaktadır. Böylece lider, dönüşümsel liderlik özelliklerini daha etkin ve sağlıklı bir şekilde gösterebilmektedir. Ayrıca bu durumda dönüşümcü liderlerin izleyenlerini, dolayısıyla örgütlerini ve etkileme alanını genişleterek toplumları da dönüştürebileceği saptanmıştır. Bu nedenle çalışanların örgütsel performanslarının hangi koşullarda daha da yükseğe çıkartılabileceği önem kazanmaktadır. Böylece işletme içersinde ve etki alanında istenen değişimler ya da gelişmeler gerçekleştirilebilecektir. Bütün bunlardan dolayı işletmelerin dönüşümsel liderlik gibi davranışlar ile duygusal zeka yeteneklerini beraber barındıran örgüt kültürünü geliştirerek amaçlara daha aktif ve daha yapıcı bir şekilde ulaşabileceği düşünülmektedir. Dönüşümsel liderlik, izleyenlerin değer ve inançları ile ihtiyaçlarına önem veren liderdir. Böylece dönüşümsel lider, esnek düşünebilen, inisiyatif kullanabilen, bağımsız ve yenilikçi fikirler üretebilen, motivasyonu yüksek, takipçileri için olumlu bir ilham kaynağı olabilen liderdir. Küreselleşme çağında rekabetin yoğunlaştığı bilgi toplumunun örgütlerinin en önemli ihtiyacı, cesur, değişimin gereklerini yerine getiren, öğrenmeye açık, geniş vizyona sahip, etrafına güven duygusu veren, yetenekli liderlerdir. Bu saydığımız özellikler, dönüşümsel liderin sahip olması gereken özelliklerdir. Özellikle, değişimin yoğun olduğu pazarlarda rekabet etmek durumunda olan, ürünlerinin yaşam evresi kısa süren, hızla değişen teknolojik çevreden yoğun olarak etkilenen işletmelerde dönüşümsel liderlik, işletmelerin her düzeyinde geliştirilmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan çalışanların duygularını anlayan, işletmelerde çalışanlara yönelik duygu düzenleme stratejilerini uygulayan lider arayışları, dönüşümcü liderlerin önemini her geçen gün daha da arttırmaktadır.

158

Anahtar Kelimeler: Dönüşümcü Lider, Duygu Düzenleme, Duygusal Zeka, Bilgi Toplumu

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

THE EFFECTS OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP IN BUSINESSES

Abstract

When examining the impact of emotional intelligence on transformational leadership in businesses, the answer to the question of how to increase the capacity of employees to achieve the objectives of the enterprise becomes important. This can be achieved by exposing the skills of the employees. In order to achieve this, business management has a great responsibility. In the age of the information society, businesses are looking for leaders with a vision that leads to the future. In order to achieve this, the leader must influence and develop his followers. In addition, a leader with a vision of the future should be able to read the feelings of his followers correctly. In today's businesses, the leader must be transformational and have emotional intelligence skills to achieve all of this. Having emotional intelligence highlights the transformational leader. Thus, the leader can demonstrate the transformational leadership characteristics more effectively and healthily. In addition, it has been determined that transformational leaders can transform societies by expanding their followers, hence their organization and the sphere of influence. In the age of globalization, the most important need of the information society organizations, where competition is intense, is the courageous, capable of fulfilling the requirements of change, open to learning, having a wide vision, giving a sense of trust around it. These are the characteristics that the transformational leader should have. On the other hand, the search for a leader who understands the emotions of employees and applies emotion regulation strategies towards employees in enterprises increases the importance of transformational leaders.

159

Key Words: Transformational Leader, Emotion Regulation, Emotional Intelligence, Information Society

1.Giriş

Küreselleşen dünya'da insanların eski alışkanlıkları ve inanışları da farklılaşmıştır. Bu durum, toplumların yeni konum oluşturmalarını da beraberinde getirmiştir. Toplumsal gelişmeler örgüt yapılarının güçlü olmasıyla yakından ilgilidir. Toplumsal gelişmeler beraberinde yeni örgütsel yapıları da gündeme getirmiştir. Eski çağlardan bu yana çeşitli faaliyetler insanın gereksinimlerine dayandırılmıştır. İnsanoğlunun gerçekleştirmiş olduğu her buluş, kendisinin daha iyi bir yaşam sürmesi ve birlikte yaşamanın gerçekleştirilmesi içindir. İşletmeler günümüzde çalışanlarını motive ederek, çalışma kapasitelerini ve verimlilik düzeylerini yükseltmeye çalışmaktadır. Çalışanların performanslarının yükseltilmesi ve böylece işletmenin amaçlarının sağlanması, ortaya konulmak istenenle uyumlu bir gerçektir. Böylece günümüz işletmeleri açısından dönüşümsel liderlik ve duygusal zeka kavramlarının giderek daha önem kazanacağı düşünülmektedir. Dönüşümsel Liderlik, takipçilerinin değer ve inançları ile gereksinimlerini göz önüne alan bir anlayıştır. Böylece dönüşümsel liderler esnek düşünebilen, inisiyatif

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

alabilen, bağımsız ve yenilikçi fikirler üretebilen, motivasyonu yüksek, takipçileri için olumlu bir ilham kaynağı olabilen liderdir.

Rekabetin giderek arttığı günümüz işletmelerinin en önemli ihtiyacı; cesur, değişimin gereklerini yerine getiren, öğrenmeye açık, vizyon ve değerleri olan ve bunları diğerleriyle paylaşan, güçlü motivasyon duygusuna sahip, etrafına güven duygusu aşılayan yetenekli liderlerdir. İnsanlarla birlikte, insanlar için yapılmak istenilen çalışmaların etkinlikleri açısından duyguların önemi giderek artmaktadır. Bu nedenle dönüşümsel lider, duygu yönetimi açısından da yeni stratejiler geliştirebilen bir lider olmak zorundadır.

2.Dönüşümsel ve Etkileşimsel Liderlik

Modern liderlik yaklaşımları içinde bulunan ve yaygın olarak incelenen liderlik modelleri, dönüşümsel ve etkileşimsel liderliktir. Küreselleşme çağında takipçilerini geliştiren, örgüte yeni stratejileri ile hedeflere ulaştırmada destek sağlayan, değişimi en mükemmele çeviren ve insanlara yüksek moral ve enerji sağlayan lider, günümüzün ihtiyacı olan dönüşümsel liderdir(Luthans,2008:425; İşcan,2002 ; Çakar ve Arbak,2003:85).

Burns(1978) ve daha sonra Bass(1985) tarafından ortaya konulan dönüşümsel ve etkileşimsel liderlik kavramları, yönetim literatüründe birbirinden farklı iki kavram olarak ele alınarak incelenmektedir. Etkileşimsel liderlik kavramı, Dönüşümsel liderliğe nazaran daha geleneksel bir özellik sergilemektedir. Etkileşimsel liderlik yaklaşımında lider ile takipçileri arasında karşılıklı değişime dayanan bir ilişki bulunmakta iken, dönüşümsel liderlik yaklaşımında liderin değerleri, inançları ve gereksinimlerine daha fazla ağırlık verilmektedir(Berber,2000:34).

Burns, etkileşimsel liderlik kavramını, genel olarak lider ile takipçisi arasında bir alışveriş olması durumu ile açıklamaktadır. Böylece, takipçiler, liderlerinin isteklerini yerine getirdikleri takdirde belli değerlerde sonuçlara ulaşacaklarını düşünmektedirler. Etkileşimsel liderlik geleneklere ve geçmişe daha bağlı bir liderlik yaklaşımıdır. Bu liderler, para ve statü gibi ödüller aracılığı ile çalışanları daha çok çaba göstermeye güdülemeye ve çalışma koşullarında ve iş yapma biçimlerinde bazı küçük iyileştirmeler gerçekleştirerek, örgütsel etkinlik ve verimliliği arttırmaya çalışmaktadırlar(Demirci ve Aydemir,2006:255).

Etkileşimsel liderler, rol ve görev gereksinimlerini açıklayarak, astlarını saptanan amaçlara ulaşma konusunda harekete geçiren ve onlara yol gösteren liderlerdir. Etkileşimsel liderler yapıyı harekete geçirir, astlarına ödül verir ve onların sosyal ihtiyaçlarını anlayıp, bu ihtiyaçları karşılamaya çalışır. Bunun yanı sıra astlara, verimliliği artırma konusunda yardımcı olur. Etkileşimsel lider, görev başarımının, bir başka deyişle performansın planlanması, programlanması ve bütçelenmesi şeklindeki kişisel olmayan yönüne özel bir önem verir. Örgüte bağlılık duyarak, örgütsel değer ve normlara uyum sağlanmasına çalışmaktadır. Etkileşimsel liderlik, organizasyonda bürokratik otorite ve biçimsel örgüt yapısına dayanmaktadır(Güney,2007:371).

Dönüşümsel Liderler de ödül verme yolu ile astların ihtiyaçlarını tatmin etme çabasının üstünde bir davranış sergiler, grup ve organizasyonun kendini anlaması ve güven duygusunu arttırmasına önem verme yolu ile astları, sadece var olma amacı

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

gütmekten uzaklaştırarak, başarı ve büyümeye doğru yönlendirmektedir(Güney,2007:372).

Etkileşimsel lider ile dönüşümsel lider karşılaştırıldığında, ortaya şu sonuç çıkmaktadır; etkileşimsel lider, örgütü geçmişten günümüze taşımaktadır, Dönüşümsel lider de örgütü günümüzden geleceğe taşımaktadır(Berber,2000:36).

3.Dönüşümsel Liderliğin Özellikleri

Dönüşümsel liderlik ile ilgili olarak yapılan tüm araştırmalar sonucunda bu liderlerin ortak özellikleri aşağıdaki gibi bulunmuştur(Alston,2009:28-29; Berber,2000:36):

- Bu liderler cesurdur, değişimin risklerini ve fırsatlarını göğüsleyecek yetenektedir.
- Dönüşümsel liderler, öğrenen bireylerdir, değişimi gelişim yönüyle irdeler ve çabalarını buraya kanallama etmektedir.
- Bu liderler değişimcidir, değişim doğalarına uygundur.
- Bu liderler kavramsal yeteneklerini iyi kullanırlar.
- Dönüşümsel liderler, insanlara inanır ve onlara güvenirlir. Bu özellik, bireysel düzeyde ilginin etkin olarak sergilenmesi açısından önemlidir.
- Dönüşümsel liderler, izleyicileri üzerinde özdeşleşme ve içselleştirme güçlerini daha yüksek düzeyde uygularlar. Böylece izleyici ve lider arasında daha sağlam temelli ilişki kurulmuş olur.
- Bu liderler, vizyon belirleyebilir, çünkü geleceğin inşası için en önemli unsurlardan biri de etkin bir vizyonun varlığıdır.
- Dönüşümsel liderin vizyon oluştururken beslendiği değerleri de bulunmaktadır.
- Bu liderler, kolay vazgeçmez ve belirsizliklerle sürekli mücadele eder.

Dönüşümsel liderler, kendilerine bağlı astlar oluşturmak değil, bağımsız, eleştirisel düşünebilen ve böylece işletmeye önemli katkıları olabilecek, yenilikçi astlar oluşturmayı amaçladıklarından, riskleri göze alabilir, hata yapmaktan çekinmez ve hataların yeni bir fırsat olduğunu düşünür(Erdal,2007:33).

4.Örgütlerde Dönüşümün Sağlanabilmesi İçin Liderin Yapması Gerekenler

Dönüşümsel liderin etkili ve vizyon sahibi olarak işletmeyi yönetebilmesi için yapılması gerekenler şöyle özetlenebilir(Ayhan,2004:324 ; Bass ve Avalio, 1994:2-5):

- Kişilerin bilinç seviyesinin yükseltilmesi ve bu amaçla lider ve takipçileri arasında çift yönlü ve geri besleme kanallarının açık olduğu iletişimin kurulması gerekir.
- Kişilerin kendi bireysel çıkarlarının çok daha ilerisine bakabilmesi sağlanmalıdır. Çalışanlar ekip halinde çalışmaya yönlendirilmeli ve sağlam bir kurum kültürü oluşturulmalıdır.
- Kişilere özgüven ve öz gerçekleştirim duyguları aşılanarak, kendi başlarına işleri başarabilmeleri sağlanmalıdır.
- Kişilerin işletme yönetiminde dönüşümün gerekliliğine inandırılması gerekir.
- İşletmede dönüşüme uygun yeni bir örgüt kültürünün oluşturulması gerekir.
- Örgütü dönüştürecek liderin kendini de oluşturması gerekmektedir. Lider model olmalı, ilham vermeli, entelektüel istek sağlamalı ve bireysel ilgi göstermelidir.

5.Duygusal Zeka Kavramı

Duygusal zekanın temelinde, çocukken evde ve okulda öğrendiğimiz duygu öğretilerinin duygu devrelerini şekillendirerek bizi daha yeterli ya da yetersiz kılması

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

yatmaktadır(Goleman,2007:24) Böylece oluşan tutkularımız, düşüncelerimizi, değerlerimizi, yaşam mücadelemizi yönlendirmekte ve iyi kullandıklarında da arzulanan sonuçları oluşturmaktadır. Duygusal zeka içinde iki önemli kavram yer almaktadır. Bunlardan biri duygu, diğeri de zekadır. Uzun dönem boyunca duygular, değerler, inançlar ve heyecanlar mantıklı düşünme sürecini olumsuz etkileyen ve engelleyen öğeler olarak görülmüştür(Yılmaz,2007:6).

Bu durumda uzun yıllar etkisini gösteren akılcılığın ön planda olması etkili olmuştur. Diğer taraftan her türünün örgütsel davranış için yıpratıcı ve yıkıcı olduğu inancı da insanı tanımaya dönük çalışmaların gecikmesinin nedenidir. Duygular; gelişim düzeyleri, değişkenlikleri, derinlik dereceleri, sürekli ve farklı oluşları dolayısıyla oldukça karmaşık ve çeşitlidir. Bu durum net bir tanımın oluşmasına engel teşkil etmektedir(Yılmaz,2007:3).

Psikoloji alanında yapılan çalışmalar sonucunda araştırmacılar tarafından alt temel evrensel duygu olduğu belirlenmiştir. Bunlar korku, kızgınlık, üzüntü, mutluluk, nefret ve şaşkınlıktır. Diğer tüm duygular ise bunların alt sınıfı niteliğindedir(Can,vd, 2006:91).

6.Örgütlerde Duygusal Zekanın Dönüşümcü Liderlik Üzerindeki Etkisi

Dönüşümsel liderin izleyenleri için önemli bir yol gösterici olması ve izleyenlerini ortak vizyona doğru dönüştürebilme güç ve yeteneğine sahip olması, bu liderin önemini arttırmaktadır. Liderlerin hislerini, duygularını, ruhsal durumlarını gözönüne alarak, duyguların liderlik sürecindeki rolünü inceleyen araştırmaların sayısı azdır. Duyguların ve genel ruh halinin liderlik sürecindeki rolü ihmal edilmiş bir alan olarak kalmaktadır. Oysa duygular liderlik sürecinde önemli bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun farkında olan başarılı liderlerin büyük bölümü duygu dünyalarını denetleyebilmektedir. Liderin verdiği her kararında ve atılan her adımın ardında aklın gerekçeleri olduğu kadar duygu dünyasının da izleri vardır. Duygular, amaca hizmet ettiklerinde son derece yararlıdır, yol gösterir, harekete geçirir ve etkinliği arttırmaktadır. Bunu gerçekleştirebilen liderler öncelikle duygularının farkındadır ve kararlarında duygularının yol göstericiliğinden yararlanmaktadır. Duygusal yaşamını ona teslim olmadan, bunalım ya da kaygılarının hayatını karartmasına izin vermeden ya da yoğun duygusal durumlarının tutsağı olmadan yönetmektedir. Engeller karşısında direnebilir ve hedeflerine ulaşma uğruna duygu ve davranışlarını yönlendirebilmektedir. Böylece, başkalarının neler hissettiğini onlar söylemeden ya da onlara sormadan tahmin edebilmektedir(Goleman,2005:44). Örgütlerin gereksinim duydukları becerilerin yarısının teknik, diğer yarısının da daha soyut bir alanı ifade eden duygusal zeka ile ilgili olmakta ve bu durum üstün performans göstergelerini diğerlerinden ayırt etmeye yarayan bir özellik olmaktadır. Böylece düşüncelerin aktarılmasında sayısal veri ve benzeri araçların yanında duygusal zekayı gerekli kılan yetilerin de önemli olduğu görülmektedir(Goleman,2005:45).

Karşılaşılan sorunlara sadece bilişsel zekayı içeren unsurlarla müdahale etmenin istenilen sonucu sağlamaması akılcılığın şeklinin değiştiğini göstermektedir. Dolayısıyla, yıllarca insanların birbirinden üstün olmaları IQ olarak bilinen bilişsel zekaları sayesinde olduğu varsayılırken artık geleneksel süreçte duyguların varlığı daha fazla göz önüne alınmaktadır. IQ'nun başarıya etkisinin yüzde 20 civarında olması, başka unsurlarında başarı üzerinde etki yaptığını göstermektedir. Geliştirilen yeni

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

yaklaşımlar insanın düşünceleri ve duygularının birbirinden ayrılmayan aynı süreci ifade ettiğini ve bu süreçte duygularla akıl arasında temel bir zıtlasma olmadığını savunmaktadır(Çakar ve Arbak, 2003:86). Duygusal ve bilişsel zekanın birlikte kullanımıyla örgütsel başarı da daha sağlam temellerde gerçekleşebilir. Bu da liderin tutum ve davranışlarıyla yakından ilintilidir. Çünkü izleyenleri liderin duygusal tepkilerinden etkilenerek hareket ettiklerinden, liderin de grup için duygusal bir rehber olması gerekmektedir. İzleyenleri, örgütte tutan en önemli neden, onları anlayabilen, geliştirebilen ve dolayısıyla duygularına seslenebilen liderlerin varlığıdır(Goleman, vd, 2004:93; Doğan ve Şahin, 2007:246).).

5.Sonuç

Dönüşümsel liderlikle ilgili olarak yapılan araştırmalar incelendiğinde, duygusal zeka seviyesi yüksek olan liderlerin, daha mutlu ve organizasyona daha bağlı oldukları görülmektedir. Bu liderlerin daha büyük başarılarla imza attıkları ve işte yüksek performans gösterdikleri ifade edilmektedir. Bu liderler, organizasyonel gelişimler için pozitif duyguları kullanmakta ve yönetmektedirler. Liderin bu ilişkileri sadece kendisinin değil de, bütün tarafların yararına olacak biçimde başarıyla yürütebilmesinin temelinde duygusal zeka yeteneğine sahip olması bulunmaktadır.

Günümüzde büyük değişimler yaşandığından artık örgütlerin öne geçmesini sağlayıcı, örgütsel dönüşüme yol gösterecek liderlere ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle kriz zamanlarında, yeni bir örgütsel durumla karşılaşıldığında ve yoğun stres altında karar vermek gerektiğinde, örgüt ya da grup için anlamlı olan hedeflerin etkin bir şekilde yürütülmesi ve sürdürülmesi gerektiğinde de yine dönüşümü sağlayıcı bir lidere, dönüşümsel lidere ihtiyaç vardır. Bu lider tüm bunları gerçekleştirirken, takipçileri ile beraber hareket etmekte ve onlarla beraber ortak hedefe ulaşmaya çabalamaktadır. Kuşkusuz burada lider izleyenlerini etkileyerek yani karizması ile onları yönlendirmekte ve her birinin bireysel düzeydeki yeteneğine göre onları teşvik etmekte ve onlara yol göstererek, örgüt için gerekli dönüşümselliği yakalamaya çalışmaktadır. Bu süreçte liderin izleyicilerini etkileyebilmesi ve onları yönlendirebilmesi için, izleyicilerinin duygusal özelliklerini de tahmin edebilmesi gereklidir. Bu, liderin yerine göre empatik, yerine göre de öz bilinç ve benzer özellikler sahibi bir birey olmasını gerekli kılmaktadır.

163

Kaynaklar

Alston, A.B.(2009), An Examination of Relationship Between Emotional Intelligence and Leadership Practices, Nova Southeastern University Press.

Ayhan, R.(2004), Duygusal Zeka ve Liderlik, 318-342, <http://www.kho.edu.tr/enstitü/liderlik2004/bildiriler/12.%20Riza%20AYHAN.pdf> (Erişim Tarihi:24/12/2019)

Bass, M.B, Avalio, B.J.(1994), Improving Organizational Effectiveness Though Transformational Leadership, Sage Publications, 2-5

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Berber, A.(2000), ‘‘Dönüşümsel ve Etkileşimsel Liderlik Kavramı, Gelişimi ve Dönüşümsel Liderliğin Yönetim ve Organizasyon İçerisindeki Rolü’’, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Yönetim Dergisi, 36(1): 33-50

Can, H., Aşan, Ö, Aydın, E.M.(2006), Örgütsel Davranış, İstanbul: Arıkan Yayınları.

Çakar, U., Arbak, Y.(2003), ‘‘ Dönüşümcü Liderlik Duygusal Zeka Gerekir mi? Yöneticiler Üzerinde Örnek Bir Çalışma’’, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(2): 83-98

Doğan, S., Şahin, F.(2007), ‘‘Duygusal Zeka: Tarihsel Gelişimi ve Örgütler için Öneme Kavramsal Bir Bakış’’, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (16)1: 231-252

Demirci, K., Aydemir, M.(2006), ‘‘Transformasyonel Önderlik Boyutlarının Algılanmasına İlişkin Bir Araştırma,’’ Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1): 253-266

Erdal, M.(2007), İşletmelerde Dönüştürücü Liderlik Davranışlarının Analizi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Kahramanmaraş: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

164

Goleman, D., Boyatzis, R., McKee, A.(2004), Yeni Liderler, Çeviren: Nayer, F, Deniz tekin, O., İstanbul: Varlık Yayınları.

Goleman, D.(2005), İşbaşında Duygusal Zeka, Çeviren: Balkara, H, İstanbul: Varlık Yayınları.

Goleman, D.(2007), Duygusal Zeka EQ Neden IQ’dan Daha Önemlidir?, Çeviren: Yüksel, B.S, İstanbul: Varlık Yayınları, Yayın No:31

Güney, S.(2007), Yönetim ve Organizasyon, Ankara: Nobel Yayınları.

İşcan, Ö.F.(2002), ‘‘Küresel İşletmecilikte Dönüştürücü Liderlik Anlayışı-Büyük Ölçekli İşletmelerde Bir Uygulama’’ Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Luthans, F.(2008), Organizational Behavior, New York: McGrawHill International Edition, 13

Yılmaz, S.(2007), Duygusal Zeka ve Akademik Başarı Arasındaki İlişki, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

KUR'AN'DA NEFİSLERİN ÇİFTLEŞMESİ (TEKVİR SÛRESİ 7. ÂYET BAĞLAMINDA)

Mustafa ŞEN

Aksaray Üniversitesi

Özet

Tekvîr sûresinin ilk altı âyeti kıyamet sahnesinden, ikinci altı ayeti ise diriliş-mahşer ve akabinde hesap gününden bahsetmektedir. Konumuz olan âyet bu ikinci gurubun ilk âyetidir. Âyette geçen nüfûs/نفوس kelimesi nefis kelimesinin çoğulu olup Kur'an'da hem insan hem de ruh anlamında kullanılmaktadır. Züvvicet/زوجت kelimesi ise çiftleştirmek, eşleştirmek, yakınlaştırmak ve bir araya getirmek anlamlarındadır. Bu terkipten dirilişin bizatihi kendisi mi yoksa dirilişten sonraki durumların mı anlatıldığı ihtilaflıdır.

Öncelikle dirilişten sonraki durumu ele alalım. Burada da yorumlar mahşer/hesap anı ve sonrasındaki cennet ve cehennemdeki durumlar olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Dirilişten sonra her insan kendi dengiyle eşleşir; cennet ehli cennet ehliyle, cehennem ehli cehennem ehliyle, salih amel işleyen kişi salih amel işleyenlerle, kötü amel işleyen kişi kötü amel işleyenlerle, İtaatkar itaatkar olanlarla, orta durumda olan orta durumda olanlarla ve günahkar günahkarlar ile eşleşir. Her insan kendi gurubuyla, kendi liderleriyle birlikte olur; Yahudi Yahudi ile Hristiyan Hristiyan ile Müslüman Müslüman iledir. Bu yorumu yapanlar Vâkıa sûresi 7-10. âyetlerini delil olarak göstermektedirler. Bu konuda bir başka yorum da kişinin dünyada yapıp ettiklerine uygun şekil almasıdır. Bu yorumun dayanağı hayatta iken bazı günahları işleyenlerin dirilişten sonra bedenlerinin alacağı şekli tasvir eden hadis ve âyetlerdir.

Söz konusu âyetten cennetlik ve cehennemliklerin durumuyla ilgili anlamlar çıkartanların başında Mukâtil (ö. 150/767) gelmektedir. Ona göre bu âyet müminlerin cennette hurilerle, kafirlerin de cehennemde şeytanlarla eşleşmelerini/çiftleşmelerini bildirmektedir. Benzer bir yorum da cennete gidenin cennetlik, cehenneme gidenin ise cehennemlik bir kadınla evlenmesidir. Bir başka yorum da kişinin cennette ya da cehennemde amelleriyle eşleşeceği, amellerinin karşılığını göreceğidir. Tasavvufi tefsirlere göre de dünyada zikri ve şükrü beraber yapanlar cennette de beraber/ birbirlerine yakın olacaklardır. Bu yorumlar için de Sâffât sûresi 22 ile Zuhuf sûresi 36. âyetler delil getirilmektedir.

Söz konusu terkipten murad diriliş ise bu ruhun bedenle birleşmesi anlamındadır. Bu beden de ya dünyada iken sahip olunan beden ya da Allah'ın yeniden yaratacağı bir bedendir. Haşrin cismani olup olmaması ile ilgili felsefî ve kelâmî tartışmalar konumuzun dışındadır. Ancak şu kadarını söyleyelim ki haşrin/dirilişin cismani olduğu hakkında Ehl-i Sünnet âlimleri arasında ittifak vardır. Kur'an'da dirilişin mutlak surette gerçekleşeceğini anlatan pasajlar bunun bedenle olacağına işaret etmektedir. İlk müfessirlerden gelen yorumlar arasında söz konusu âyetten eşleşmenin ruhla beden arasında olacağı ifadeleri mevcut olmakla birlikte ilk anlam olarak sunulmamıştır. Bunu ilk anlam olarak sunan İbn Âşûr'dur (ö. 1973). Ona göre âyetin siyakına da uygun olan budur. Kanaatimizce de ilk anlamın bu olması isabetli görünmektedir. İkrime'nin (ö. 105/723) “ O zaman üç sınıf olacaksınız...” (Vâkıa

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

56/7-10) âyetine dayanarak söylediği insanların kıyamet günü müminler, kafirler, salihler ve facirler diye guruplara ayrılacağı sözü ile bu ilk mananın arasını telif etmek mümkündür. Şöyle ki Önce ruhlarla bedenler birleşip diriliş olacak sonra da insanlar kendilerine uygun guruplara ayrılacaklardır.

Bir sonraki âyette Arap örfü olan kız çocuklarının diri diri gömülmesinin hesabı sorulmakta, akabinde de amel defterlerinin ortaya dökülmesinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla amel defterlerinin bedenlerin eşleşmesinden sonra olacağı yani cennet ve cehenneme girişlerin ve oradaki eşleşmelerin bu âyetin yorumundan çıkmayacağı anlaşılmaktadır. Bu durumda âyetin ilk anlamının bir bedenle birleşerek dirilmek olmakla birlikte ‘ayet ve hadislerde belirtilen, insanların iman, amel ve itaat durumlarına göre guruplandıklarını ifade etmesi de mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Kur’ân, Tefsir, Tekvîr Sûresi, Nefs, Çiftleşme

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

KUR'AN'DA İNKÂRCILARIN HAYVANLARA TEŞBİHİ

Mustafa ŞEN

Aksaray Üniversitesi

Özet

Allah, kullarının dünya ve ahiret mutluluğu için gereken hidayet ve terbiyenin kaynağı olan son vahyini ilk muhataplarının dili Arapça ile göndermiştir. Kur'an'ın kendisini kısa sürede Arapların çoğuna kabul ettirmesinin nedenlerinden birisi onların bildiği ve kullandığı anlatım üsluplarını en etkin şekilde kullanmasının yanı sıra özellikle Mekkî surelerdeki ne şiir ne de nesir olan Kur'an'ın üslubudur. Kur'an'ın Allah'ın maksadına uygun bir şekilde anlaşılabilmesi için bu inceliklerin bilinmesi gerekmektedir. Fıkhi ve itikadi farklılıkların bir kısmının Kur'an'ın bu üslubundaki inceliklerin/belâgatın iyi bilinmemesinden kaynaklandığı müsllemidir. Araplar önem atfettikleri şeyleri düz anlatım yerine teşbih, temsil, mecaz ve istiare gibi belâgatın üsluplarıyla ifade etmişlerdir. Kur'an anlaşılmayı, üzerinde düşünmeyi ve ibret almayı telkin ettiği pek çok yerde bu üslupları kullanmaktadır. Allah son vahye inanmamakta ısrar eden inkârcıların durumlarını hayvanlara teşbih ederek anlatmaktadır. Arap Dili Belagatının “Beyân” kısmı içerisinde mütâlaa olunan bu teşbihler soyut ifadelerin tecessüm ederek insanın zihninde canlı tablolar haline gelmesini dolayısıyla da daha iyi anlaşılmasını ve daha kalıcı olmasını sağlamaktadırlar.

167

Kur'an Allah'a inanmamakta ısrarcı olan Mekkeli müşrikler, Yahudiler ve münafıkların tavırlarını hayvanlara teşbih ederek anlatmaktadır. Bu teşbih hayvan ismi zikretmeksizin özelliklerini söyleyerek benzetme, belirli bir hayvan gurubunu söyleyerek benzetme ve hayvan ismi zikrederek yapılan benzetme olarak üç şekilde yapılmıştır. Bu teşbihlerde zikredilen hayvanların muhatapların tavırlarına uygun olarak seçildiği açıktır. Şöyle ki; vahyi anlamamakta direnen Mekkeli müşrikler genel olarak akli olmadığı için sahibinin sesini duyduğu halde ne dediğini anlamayan hayvanlara benzetilmiştir. Yine bu müşrikler kendilerinin kurtuluşu için gelen vahyi tehlike olarak görüp aslandan kaçan eşeklere benzetilmiştir. Malının, kabilesinin ve evladının kendisini koruyacağını sanan Mekke müşriklerinin kibirlilerinin/ileri gelenlerinin durumları yuvaların en zayıfını inşa eden örümceğe benzetilerek Allah'ın gücü karşısında ne kadar güçsüz oldukları vurgulanmıştır. İnkârcıların dünyaya olan tutkuları da her daim yiyecek peşinde koşup soluyan köpeğe benzetilmiştir.

Tevrat'ın içeriğini bilip de uygulamayan Yahudiler de ne taşıdığını bilmeyen ve taşıdığından istifade edemeyen merkebe benzetilmiştir. Yine Allah'ın emirlerini hileli yollarla ihlal eden Yahudilerin maymuna ve domuza benzetilmesi/neshi de ilginçtir. Böylece bu teşbihlerden Kur'an'ın indiği dönemdeki inkârcıların psikolojik durumlarına ve küfürde ısrar etmelerinin arka planına da işaretler çıkarmak mümkündür.

İnkârcılar için uyarı, cezalandırma ve tahkir için yapılan bu teşbihlerin inananlar için de duruma göre terbiye uyarı, sakındırma, teselli ve teşvik niteliği taşıdığını söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Tefsir, Belâgat, Teşbih, Temsil

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

AZƏRBAYCAN MAARİFÇİ REALİST NƏSRİNDƏ BƏDİİ MƏTN HƏQİQƏTLƏRİ (XIX ƏSRİN SONU XX ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİ)

Dövlətzadə Məhrux ƏFSƏRƏĞA QIZI

Bakı Slavyan Universiteti

Abstract

Realities of fictional text in the Azerbaijani enlightenment realist prose, the role of national and religious values that form the basis of these realities are studied in this article. The function of national and moral values and Islamic values, which preserve the history of the people in the development tendency of plot and at the same time in the artistic solution of the subject, in the thinking system and movement of heroes that is idea carrier of the writer during study is investigated. The author's scientific position is based on the analysis of the works of the educationalist intellectuals of the time. These works are presented by the author as a work that embodies the aesthetic principles of enlightenment realism, as well as artistic illustrations of the role of national and religious values in the upbringing of human. At the same time, the nature of the scientific relation to these works is also being investigated in various period of studies. The author of article substantiates her thoughts on the background of the vivid manifestation of the aesthetic qualities of enlightenment realism in the reflection of author's idea, structure of the plot, typology of the images.

The determination to educate the working people, a noble desire to serve people, deep understanding of events, talent and ability of a notable prose representative like N.Narimanov, S.M.Ganizadə, A.Divanbayoghlu, I.Musabayov, Z.Maraghayi, put them in the forefront of representatives of democratic and socio-political views in Azerbaijan. These authors tried to expose public concerns to the general public. The main goal for writers of this period was to open the eyes of the ignorant mass, to explain them good and bad, and to instill a sense of national dignity and to end religious discrimination.

The article shows the richness of every page of our literary history with artistic examples that are rich in universal values, which understand and think of the whole universe as a common. The author of the article considered the involvement of the religious worldview in Azerbaijani enlightenment realism in the end of nineteenth and beginning of twentieth centuries as one of the main factors that contributed to the aesthetics of this realism, and therefore, position of Soviet literature studies on criticizing religious basis of enlightenment realists may not be agreed.

Importance of approaching fiction as the most important publicity media, the importance of using its main educational function in the promotion of tolerance and

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

social justice is suggested. The study of Islamic values in the creation of enlightenment realists provides a basis for both a true definition of aesthetics of enlightenment realism and an objective evaluation of the creativity of artists. From this point of view, the rich literary heritage of the educationalist intellectuals, who have fought for the happiness and fortune of the Azerbaijani people throughout their lives, still preserves its actuality today.

Key words: enlightenment realism, national value, Islamic values, prose

Özet

Məqalədə Azərbaycan maarifçi realist nəsrində bədii mətn həqiqətləri, bu həqiqətlərin əsasını təşkil edən milli və dini dəyərlərin rolu araşdırılır. Tədqiqat zamanı yazıçının ideya daşıyıcısı olan qəhrəmanlarının hərəkətində, düşüncə sistemində, eyni zamanda mövzunun bədii həllində, süjetin inkişaf tendensiyasında həm xalqın tarixini qoruyub saxladığı milli-mənəvi dəyərlərin, həm də islami dəyərlərin funksiyası araşdırılır. Müəllif elmi mövqeyini dövrün maarifçi ziyalıların əsərlərinin təhlili əsasında ortaya qoyur. Bu əsərlər müəllif tərəfindən həm maarifçi realizmin estetik prinsiplərini daşıyan əsər kimi, həm də milli və dini dəyərlərin insan tərbiyəsindəki rolunu üzə çıxaran bədii nümunələr kimi təqdim olunur. Eyni zamanda, müxtəlif dövrlərin tədqiqatlarında bu əsərlərə olan elmi münasibətin xarakteri də araşdırılır. Məqalə müəllifi fikirlərini obrazların tipologiyası, süjetin strukturu, müəllif ideyasının inkişasında maarifçi realizmə məxsus estetik keyfiyyətlərin qabarıq təzahürü fonunda əsaslandırır.

N.Nərimanov, S.M.Qənizadə, A.Divanbəyoglu, İ.Musabəyov, Z. Marağayi kimi görkəmli nəsr nümayəndələrinin əməkçi kütlələri maarifləndirmək əzmi, insanlara xidmət etmək kimi nəcib bir arzusu, hadisələri dərinlən başa düşməsi, istedad və bacarığı onları Azərbaycan demokratik və ictimai-siyasi fikir nümayəndələrinin ön cərgəsinə çıxartdı. Bu müəlliflər ictimai dərsləri geniş xalq kütləsinə açıb göstərməyə çalışırdılar. Avam kütlələrin gözünü açmaq, onlara yaxşı ilə yamanı anlatmaq, beləliklə, milli ləyaqət hissi oyatmaq, dini ayrıseçkiliyə son qoymaq bu dövr yazıçıların əsas amalı idi.

Məqalədə ədəbiyyat tariximizin hər səhifəsinin ümumbəşəri dəyərlərlə zəngin olan, bütün kainatı bütöv bir vahid kimi dərk edən və onu düşündürən bədii örnəklərlə zənginliyi göstərilir. Məqalə müəllifi tədqiqatında XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan maarifçi realizmində dini dünyagörüşünün iştirakını bu realizmin estetikasını şərtləndirən əsas amillərdən hesab etmişdir, buna görə də maarifçi realistlərin dinin əsaslarını tənqid etməsinə dair sovet ədəbiyyatşünaslığı mövqeyi ilə razılaşmaq olmaz.

Tolerantlıq və sosial ədalət təbliği məsələsində bədii ədəbiyyata mühüm ictimai təbliğat vasitələrindən biri kimi yanaşılmasının, onun əsas tərbiyəedici funksiyasından istifadə edilməsinin vacibliyi təklif edilir. Maarifçi realistlərin yaradıcılığında islami dəyərlərin araşdırılması həm maarifçi realizmin estetikasının düzgün müəyyənləşdirilməsi, həm də sənətkarların yaradıcılığının

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

obyektiv dəyərləndirilməsi üçün əsas yaradır. Bu baxımdan Azərbaycan xalqının xoşbəxtliyi və səadəti uğrunda ömrü boyu inamla mübarizə aparan maarifçi ziyalıların zəngin ədəbi irsi bu gün də öz aktuallığını qoruyur.

Açar sözlər: maarifçi realizm, milli dəyər, islami dəyərlər, nəsr, bədii mətn

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında maarifçiliyin bir məfkurə hərəkatı, maarifçi realizmin bir ədəbi cərəyan olaraq həmişə Qərb ədəbi-mədəni, ictimai-fəlsəfi düşüncəsinin təsiri ilə formalaşması məsələsi önə çəkilməmişdir. Bununla bərabər, Qərb maarifçiliyinin Axundzadənin simasında milli ədəbi təcrübədə meydana çıxan estetik xüsusiyyətlərini Azərbaycan maarifçi realizminin bütün tarixi mərhələləri üçün eyni dərəcədə səciyyəvi keyfiyyət kimi götürmək mümkün deyil. Çünki Azərbaycanda Axundzadədən sonra maarifçilik ictimai-mədəni bir hərəkat şəklində geniş inkişaf yolu keçmiş, ədəbi-estetik düşüncədə onun təzahür xüsusiyyətləri mürəkkəbləşmişdir. Bu təkamül prosesinin ən ümdə xüsusiyyətini ümumiləşdirməyə çalışsaq, deyə bilərik ki, o həm ictimai-mədəni, həm də estetik hərəkat kimi ciddi milliləşmə prosesi keçirmişdir. Nəticə olaraq maarifçiliyin Avropadan M.F.Axundzadənin təmsalında milli-estetik düşüncəyə transferi nəticə etibarı ilə milli ictimai-mədəni və ədəbi-estetik hərəkat şəklinə düşmüş və bir sıra ciddi özünəməxsusluqlar qazanmışdır.

170

Tədqiqatçı Məmməd T. belə bir ümumiləşdirməsində də tam haqlıdır ki, “maarifçilər, xüsusən XIX əsrin son onilliklərinin maarifçiləri vətən və millət şüurunun inkişafında mühüm rol oynadılar. Bu da öz növbəsində XX əsr maarifçiliyində yeni bir keyfiyyəti inkişaf etdirdi, xoşbəxtlik və azadlıq probleminin həllində millət və vətən məsələsi başlıca amillərdən birinə çevrildi” (2,44).

“Xoşbəxtlik və azadlıq probleminin həllində millət və vətən məsələsi başlıca amillərdən birinə çevrildi” qənaəti müstəqillik dövrünün ədəbiyyatşünaslıq düşüncəsi kimi ərsəyə gəlir. Maarifçi realizmdə və eyni zamanda, maarifçi dünyagörüşünün qabarıq təzahür etdiyi romantizmdə və tənqidi realizmdə də həmişə “millət və vətən məsələsi” birinci dərəcədə həlli vacib problem kimi qoyulmuşdur. Lakin sovet ədəbiyyatşünaslığı XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan maarifçi realist ədəbiyyatını mümkün qədər milli özünəməxsusluğun, milli varlığın təsdiqi kimi səslənən bəzi əsas cəhətlərdən kənarda saxlamağa, ümumbəşəri düşüncə kontekstini önə çıxarmağa çalışmışdır. Avropa maarifçiliyinin təsiri altında və sovet rejiminin ateist siyasətinin təzyiqi ilə ədəbiyyatşünaslıq maarifçilikdəki “təbii insan” təlimini, əslində milli müəyyənliyə, milli özünəməxsusluğa qarşı qoyurdu“...

Azərbaycan maarifçi realistlərinin dünyagörüşündə, nə də bu dünyagörüşün ifadəsi kimi meydana çıxan bədii əsərlərində din insanın şəxsiyyət azadlığını əlindən alan vasitə kimi düşünülməmiş və bu yöndən bədii təsvirin predmeti olmamışdır. Maarifçi realistlərinin din, məzhəblər, din xadimləri haqqında görüşləri sovet ədəbiyyatşünaslığında bilərəkdən təhrif olunmuş, ateist mövqedən şərh olunmuşdur.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Həmin şərhlər maarifçi realist düşüncənin ümumiyyətlə milli ədəbi düşüncənin dinə inkarçı yanaşması haqqında fikirlər formalaşdırmışdır. Prof. X.Məmmədovun “XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəlində Azərbaycan maarifçi realist ədəbiyyatı” adlı tədqiqatında özünə yer alan aşağıdakı ümumiləşdirməni Azərbaycan sovet ədəbiyyatşünaslığı üçün səciyyəvi elmi qənaət hesab etmək olar: “Fransız və rus maarifçiliyində “təbii hüquq”, “təbii insan” təlimi ictimai quruluşa, təhkimçiliyə qarşı mübarizə silahı olmuşdur. Onlar dini əqli qanunların insana bəxş etdiyi buxov adlandırır, şəxsiyyət azadlığını təmin etmək üçün ilk növbədə ona qarşı mübarizəni zəruri sayırdılar. Bu tipli mülahizələr tədqiqatçıların maarifçi realistlərin, o cümlədən N.Nərimanovun “Bahadır və Sona”, “Pir”, S.M.Qənizadənin “Məktubati-Şeyda bəy Şirvani” və digər əsərlərə verdikləri təhlillər əsasında meydana çıxırdı. Halbuki həmin əsərlərdə heç bir antidini düşüncə özünə yer almamışdır. Tədqiqatçılar çox vaxt müəlliflərin dinlə bağlı təsəvvürlərini məzhəb ayrı-seçkiliyinə, dinin mahiyyətini təhrif edən din xadimlərinə münasibəti ilə eyniləşdirir və yanlış hökmlər verirdilər. Nəticə olaraq, maarifçi realistlərin əsərlərində özünə yer tapan dini dünyagörüşü antidini, çox vaxt isə ateist dünyagörüşü kimi qələmə verilirdi. Lakin yaxşı haldır ki, sovet ədəbiyyatşünaslığının son mərhələ tədqiqatlarında maarifçi realistlərin dini dünyagörüşü mövqeyindən çıxış etməsinə dair bəzi obyektiv mülahizələr də səslənmişdir. Y.Qarayev yazır: “Dinə münasibət də bu mərhələdə mürəkkəbləşir. M.F. Axundovun maarifçiliyi yalnız Ağılı tanıyırdı, onun mövqeyini və rolunu heç kimlə və heç nə ilə bölüşmürdü... XIX əsrin son rübünün maarifçiləri isə ağılla yanaşı, həm də Allahı qəbul edir, köməyə çağırır, dini fanatizmə qarşı mübarizədə dinin özünün ən müqəddəs silahı ilə - Quranla da silahlanırdılar” (1, 129). Əslində, bu mülahizələr XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərindəki maarifçi realist ədəbiyyatın mahiyyətinə obyektiv nüfuzu ifadə edir: tədqiqatçının bədii mətnlərin ifadə etdiyi estetik həqiqətləri düzgün ümumiləşdirməsindən xəbər verir. Lakin bu obyektiv həqiqətlər sovet dövrünün ədəbiyyatşünaslığını ideoloji cəhətdən təmin etmədiyi üçün elmi şərhin bu istiqamətdə davam etdirilməsi mümkün olmur. Əlbəttə, maarifçilərin dinə baxışlarının sovet ədəbiyyatşünaslığının Y. Qarayevə qədərki şərh obyektiv elmi əsaslardan tamamilə məhrum idi. Məsələn burasındadır ki, bu cür yanaşmalar XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərindəki milli ictimai-mədəni mühitdəki reallıqları əks etdirmirdi. Məsələn təkcə o deyildi ki, maarifçi realistlərin öz əsərlərində bilavasitə dini dünyagörüşü mövqeyindən çıxış etmələri mahiyyətə təhrif və inkar olunurdu. Məsələn həm də onda idi ki, bu cür yanaşmalar nə ictimai-mədəni mühitin, nə də estetik düşüncənin mürəkkəbliklərini ifadə edə bilmirdi. Müəllif dünyagörüşünün, bədii mətn həqiqətlərinin birbaşa ateist- materialist düşüncə ilə izahı Şərq-müsəlman və milli kontekstləri, eyni zamanda idealist dünyagörüşünü arxa plana atır, ədəbi-mədəni mühitin birtərəfli izahına gətirib çıxarırdı.

Şərq-İslam maarifçiliyinin mövcudluğu sovet ədəbiyyatşünaslığında kəskin tənqid mövqeyindən qarşılır, “dini-mürtəce antiədəbiyyat” (1, 120) kimi

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

damğalanır və rədd olunurdu. Sovet ədəbiyyatşünaslığı İslam maarifçiliyini XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərinin ictimai-mədəni və estetik hərəkatının bir qolu kimi yox, mürtəcə və yaşamaq iqtidarı olmayan, məna və mahiyyətdən uzaq, guya öz-özünə ölüb gedən, Avropa tipli maarifçiliyə rəqabət göstərə bilməyən hadisə kimi şərh edir və onun milli ictimai və ədəbi yaddaşda özünə yer tutmasına hər vəchlə mane olurdu.

Bununla bərabər, indi artıq diqqətimizi cəlb edir ki, müstəqillik dövrünün ədəbiyyatşünaslığında sözü gedən dövrün maarifçilik hərəkatını və maarifçi ədəbiyyatını tipoloji cəhətdən fərqləndirmək meyli özünü göstərməkdədir. Azərbaycan ədəbiyyatında XIX əsrdən üzü bəri yaranıb inkişaf edən ədəbi cərəyanlardan bəhs edərkən nəzəriyyəçi alim R.Əliyev XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərindəki maarifçi ədəbiyyatı və hərəkatı tipoloji cəhətdən iki qismə ayırır. Tədqiqatçı yazır: “Müsəlman şərqində maarifçilik dünyagörüşünün ayrılmaz tərəfi Qərb xalqlarının siyasi, mədəni və iqtisadi tərəqqi yoluna nümunə kimi baxmaq, Avropa sənaye inqilabları istiqamətində inkişafın qaçılmazlığına inam idi. Sovet hakimiyyəti qurulana qədər Azərbaycanda bu qərbçi maarifçilik üstünlük təşkil edirdi. Lakin islami maarifçilik də var idi” (4,45). R.Əliyev Avropa tipli maarifçiliklə müqayisədə İslam maarifçiliyinin zamanın tələblərindən geridə qalmasını, müasirlik tələblərinə cavab verməməsini qabartsa da, bu maarifçi qanadın İslam dünyagörüşünə söykənməsini, cəmiyyətin inkişafında İslam dünyagörüşünün mütərəqqi əhəmiyyətini irəli çəkmələrini, ictimai-siyasi, əxlaqi-mədəni və hətta iqtisadi məsələlərdə Quranı-Kərim hökmlərinə istinadlı onun əsas fəaliyyət istiqaməti kimi şərh edirdi. Tədqiqatçı yazır: “Bizim islam maarifçiliyinin əsas ideyaları islam təəssübkeşliyi və İslam dinini müdafiədən ibarət idi... İslam müdafiəçiləri üçün konkret müsəlmanın və icmanın deyil, İslam dininin özünün təəssübünün çəkilməsi xas idi... Sovet dövründə bolşeviklər dini qadağan etməklə islam maarifçiliyini zorla aradan götürdülər” (4,46).

Əhmədbəy Ağayev İslamı bütün Yaxın Şərqdə buvaxta qədərki ictimai-mədəni tərəqqinin rəhni hesab edir və müasir elmin də əsas vəzifəsini islama xidmətdə görürdü. Əlibəy Hüseynzadə isə milli mədəniyyətin yalnız keçmişini yox, gələcəyini də İslama bağlayaraq deyirdi ki, “Bizə hər növ mədəniyyət lazım deyil, yalnız İslamiyyət daxilində olan mədəniyyət lazımdır” (5,130).

XIX əsrin ortaları ilə müqayisədə yeni mərhələdə milli ictimai düşüncənin, milli varlıq və şüur uğrunda mübarizənin köklü bir hərəkat şəklinə düşdüyünü nəzərə alsaq, ictimai və mədəni-estetik düşüncədə getdikcə daha dərinlən özünə yer etməyə başlayan İslam dünyagörüşünün milli özünü təsdiq, milli tərəqqi, tarixi kökə bağlılığın ifadəsi kimi meydana çıxdığını düşünmək olar. Bu dövrdə milli mühitin bir çox hallarda islam mühiti kimi dərk olunduğunu da nəzərə alsaq və düşünsək ki, milli varlıqla dini mənsubiyyətin sərhədləri də tam ayrılmamışdı, onda ictimai-mədəni düşüncədə İslamın oynadığı rolun köklərini, psixoloji əsaslarını tam təsvir etmək olar.

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

XIX əsrin son rübündən başlayaraq maarifçilik hərəkatının – “mətbuat, məktəb və teatr hərəkatının” (1,120) yüksəliş prosesinə qədəm qoyması ədəbiyyatşünaslıqda “M.F.Axundovun ideyaları və nəzəri vəsiyyətlərinin “indi bir-bir həyata keçməyə başlaması” (1,120) dövrü kimi xarakterizə olunur. Bu dövr maarifçiliyinin əsas ideya xətti aşağıdakı kimi müəyyənləşir: “Bunlardan ən böyüyü xalqı maarifləndirmək, “bəsirət və elm sahibi etmək” ideyası idi” (1, 120).. İslamı təbliğ həmin illərdə daha da qüvvətlənir. Burjua ideoloqları sübut etməyə çalışırlar ki, bəşəriyyətin gələcək inkişafı ancaq islam dini ilə mümkündür. Onu qoruyub yeni tarixi şəraitə uyğunlaşdırmaq lazımdır. Məlum məsələdir ki, sovet dövrünün ədəbiyyatşünaslığı ictimai tərəqqidə və mədəni inkişafda İslama verilən bu rolla razılaşmır, məsələnin bu cür qoyuluşuna tənqidi yanaşır və onu vaxtını çoxdan keçirmiş dini təəssübkeşlik kimi dəyərləndirirdi. Lakin məsələ burasındadır ki, bu inkarçı yanaşmalar dövrün ictimai və mədəni düşüncəsindəki mürəkkəbliyi qeyri-obyektiv və birtərəfli təqdim edirdi. Əsl həqiqətdə isə XIX əsrin son rübü və XX əsrin əvvəllərində islama münasibətdə, onun ictimai fikrin inkişafında oynaya biləcəyi rola baxışda dövrün ziyalıları arasında əsaslı fikir ayrılığı yox idi. İstər Avropa tipli maarifçiliyin tərəfdarları, istərsə də İslam maarifçiliyinin təbliğatçıları öz dünyagörüşlərində dinin roluna ayrılan yerə görə bir-birinin mövqeyini bu və ya digər dərəcədə tamamlayırdılar. Məhz bu mənada H.Zərdabının, N.Nərimanovun, S.M.Qənizadənin, F.Köçərlinin dinə baxışları ilə Ə.Hüseynzadənin, Ə.Ağayevin dinin ictimai həyatda oynaya biləcəyi və oynamalı olduğu rola dair fikirlərində nəinki bir-birini inkar edən mövqelər görmək mümkün deyil, əksinə məsələyə baxışda ümumi bir yaxınlıq nəzərə çarpır. Bu yaxınlığın elmi əsasları onunla müəyyənləşir ki, Ə.Hüseynzadənin, Ə.Ağayevin İslam dininin ictimai inkişafda oynaya biləcəyi roluna dair mülahizə və fikirlərinin estetik ifadəsinə və təsdiqinə N.Nərimanovun, S.M.Qənizadənin bədii əsərlərində rast gəlirik. Digər tərəfdən H.Zərdabının, F.Köçərlinin, N.Nərimanovun və başqalarının öz publisistik və ədəbi-tənqidi yazılarında İslam dininin milli-mədəni inkişafda oynaya biləcəyi rola dair fikirləri ilə Ə.Ağaoğlunun, Ə.Hüseynzadənin bu istiqamətdəki fikirləri bir-birini tamamlayır..

N.Nərimanov ümumdünya mədəni proseslərində hər bir millətin gedəcəyi yolun perspektivlərini aydın və dəqiq müəyyənləşdirilməsinin vacibliyini önə çıxarır. Milli inkişafın bəşəri tərəqqi ilə əlaqəsi məsələsini qoyur. N.Nərimanova görə, İslam dini millətimizin ümumbəşəri miqyasda inkişafını şərtləndirən, onu insanlığın şərəfli yoluna, mütərəqqi proseslərə qoşulmasına təkan verən birinci amildir. N. Nərimanov müsəlman xalqları üçün islam həqiqətlərini düzgün şəkildə dərk edib, ona əməl etməyi “müqəddəs bir məslək” yolu hesab edir. Onun fikrincə, dünya xalqları içərisində tutduğumuz yolun bəşəri mənə və məzmunu öz dinimizin həqiqətlərini nə qədər düzgün dərk etməyimizlə bağlıdır.

Maraqlı burasıdır ki, milli inkişafı ilə bağlı fikirlərində Azərbaycan ziyalılarının düşüncəsini orta qəməyə gətirən cəhətlər, hətta onların mövqelərindəki konseptual yaxınlığı da müşahidə etmək mümkündür. Ə.Hüseynzadə də eynən H.Zərdabi və

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Nərimanov kimi milli inkişafda İslam həqiqətlərinin dərk olunmasının həlledici rolundan danışır.

Ə. Hüseynzadəni narahat edən bu həqiqət İslamın yaranma tarixindən üzü bəri həqiqi mənasında dərk edilməməsi, cəmiyyət həyatının prinsipinə çevrilə bilməməsidir.

S. M. Qənizadə islam dininin həqiqi fəlsəfəsini insanlığa xidmətdə görür. İslamda, Qurani-Kərimdə çox ciddi yer alan “uxuvvət”in bəşəri məzmununu açır. İslamda bu bəşəri məzmunun – uxuvvətin “həqqaniyyət”dəki təcəssümünü önə çəkir. S. M. Qənizadə “həqqaniyyət” anlayışı altında İslamda bir olan Allahın bütün insanları birləşdirmək məqsədinin gerçəkləşdiyini göstərir. Bu Ə. Hüseynzadənin önə çəkdiyi “hübbüllah” fəlsəfəsinin, Nərimanovun qabartdığı “həqiqəti-islam”ın sənətkarın düşüncəsindəki özünəməxsus ifadəsi idi. Bu məqamda İslam maarifçiliyinin əsas ideoloqlarından olan Ə. Hüseynzadə, Ə. Ağaoğlunun mövqeyi ilə S. M. Qənizadə, N. Nərimanov kimi maarifçi realistlərin düşüncələri üst-üstə düşürdü. Nərimanov “Bahadır və Sona” əsərində İslamın həqiqi mahiyyəti, Qurani-Kərimin əsl məzmunu ilə ruhanilərin xalqa təqdim etdiyi islam düşüncəsi arasında böyük fərq olduğunu, buna görə də din xadimlərinin dövlətin və cəmiyyətin idarə olunmasından uzaqlaşdırılması məsələsini qoyur və tarixdən üzü bəri İslam və Xristian dünyasında məsələyə münasibətdə fərqli mövqelərin və yolların meydana çıxmasına diqqət çəkirdi.

174

Bahadırın Sonaya dediyi aşağıdakı sözlər İslamın həqiqi mahiyyəti ilə ruhanilərin xalqa çatdırdığı İslam arasında köklü fərq olduğunu göstərmək məqsədi daşıyır. Əsərdə milli ictimai mübarizədə ruhaniliyin cəmiyyətin idarə olunmasında nüfuzunun qarşısının alınmasının vacibliyi vurğulanır. Bahadır deyir:

- Bəli, doğru buyurursunuz, xalq ancaq mollalara inanır, yəni molla nə desə xalq ona əməl edir. İslamın və millətin evini yıxan bu deyilmi? Müsəlman filosoflarından biri deyir: “Məhəmməd peyğəmbər hazırda öz millətinə nəzər etsə, yəqin qoyduğu dini tanımaz” (6,163). Burada zaman-zaman din xadimlərinin xalqı islamın mahiyyətindən uzaqlaşdırdığı və nəticə etibarilə bunun cəmiyyət həyatında tərəqqiyə mane olması məsələsi qoyulur. Nərimanov öz romanında bu məsələyə münasibətdə İslam və Xristian dünyası arasındakı böyük fərqi diqqət çəkir.. Bahadır deyir: “Həmi millətlərdə ruhanilər bir neçə səbəbə görə dünya elmlərinə həmişə düşmən olublar, yəni tərəqqi yolunu mümkün qədər millətin üzünə bağlı qoyublar. Lakin bu məsələdə xristian aləmi ilə müsəlman aləmində bir təfəvüt görünür. Xristian aləmində ruhanilər elmlərə düşmən olublarsa da, fəqət padşahlar və dövlət ruhanilərlə müdam muharibədə bulunublar... Xristian aləmi müdam belə bir müharibədə olarkən özünü ruhanilərin zəncirindən yavaş-yavaş xilas ediblər. Müsəlman aləminə diqqət edərsiniz isə bu müharibəni görməzsiz. Padşah həm xəlifə olub da, həm də dövlətin yol göstərən. Padşah-xəlifə, ya zamanın ən böyük ruhanisi tərəqqi yolunu camaatın üzünə qəsdən, ya səhvən bağlayıbıdır” (6,164)Buraya qədər deyilənlər onu sübut edir ki, İslam maarifçiliyində dini

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ehkamların və ruhanilərin cəmiyyət həyatında oynadığı rola qismən mühafizəkar münasibət nəzərə çarpsa da, bütövlükdə XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərinin maarifçi düşüncəsi İslam dininə inam və etiqadı qəbul edir, bir qrup insanın dünya işlərinin tənzimlənməsində Qurani-Kərim həqiqətlərini öz mənafeələrinə təfsir etmələri ilə razılaşa bilmirlər.

Maarifçi düşüncə, birinci halda hər bir şüurlu vətəndaşın Qurani-Kərim ehkamları ilə dərinlən tanış olmasını, öz düşüncə, əməl və fəaliyyətində birbaşa Allahın buyurduqlarına əməl etməyi, ruhani təbəqəsinin təlqinlərinə tənqidi yanaşmaq fikrini irəli sürür.

İkinci halda, maarifçi düşüncə müəyyən qədər təkamül prosesi keçirərək dini “inanclar və ibadətlər” sistemi kimi qəbul edərək onu insanla Allahı arasındakı mənəvi-ruhi əlaqə kimi dərk edir. Buna görə də din ruhi-mənəvi sahə hesab edilərək, onun cəmiyyət işlərinə müdaxiləsinə son qoymağın zərurəti məsələsi qaldırılır.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

- 1.Qarayev Y. Realizm: sənət və həqiqət. Bakı. Elm, 1980,258 s.
- 2.Məmməd T. Ədəbiyyat müasir elmi yanaşmalar kontekstində. Bakı. Xan nəşriyyatı, 2016, 412 s.
- 3.Məmmədov X. XIX əsrin sonu, XXəsrin əvvəlində Azərbaycan maarifçi realist ədəbiyyatı. Bakı, API- nin nəşri, 1978.
- 4.Əliyev R. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı. Mütərcim, 2008, 360 s.
- 5.Talıbzadə K. Azərbaycan ədəbi tənqidinin tarixi. Bakı. Maarif, 1984, 328 s.
6. Nərimanov N. Seçilmiş əsərləri. Bakı. Lider Nəşriyyat, 2004, 496 s.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

EKO-REHBER, GASTRO-REHBER VE EKO-GASTRONOMİ

Ebru Arslaner DÜŞMEZKALENDER

Gizem Sultan SARIKAYA

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Özet

Bu çalışmada; ekorehber, gastrophber ve ekogastronomi kavramları arasındaki ilişkilerin kavramsal düzeyde irdelenmesi amaçlanmaktadır. Teknoloji ve uygulamaya yönelik gelişmeler tüketicilerde çevre, sağlık, sürdürülebilirlik kavramlarını ön plana çıkararak bilinçli tüketime yönlendirmiştir. İnsan hayatının farklı alanlarında etkisini gösteren bilinçli tüketim turizmin her alanında olduğu gibi gastronomi faaliyetleri içerisinde de gücünü göstermektedir. Yiyecek içeceklerin ekolojik koşullara bağlı hazırlanması ve sunulması destinasyonların çekicilik unsuru halini gelmiş böylelikle hem ekolojiyi hem de gıdaları temel alan ekorehber, gastro-rehber ve ekogastronomi kavramları yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak kavramların nispeten yeni olması kavramlarla ilgili daha fazla bilgiye ihtiyaç duyulmasını gerektirmektedir. Çalışmanın kavramlara ilişkin alanyazın bilgisi sunması anlamında önemli olduğu düşünülmektedir.

Eko-gastronomi, gastronomiye yönelik yapılan bütün faaliyetlerde sürdürülebilirliğin temel alınmasını gerektirmektedir. Sürdürülebilir gastronomi olarak da ifade edilen eko-gastronomi, çevreye duyarlı gıda üretmek, gıdaları hem bedeni hem zihni besleyecek şekilde hazırlamak ve yemektir (Scarpato, 2002: 139).

Eko turizm; doğa temelli, yerel halkın ekonomik ve sosyal yönden gelişimine katkı sağlayan, sürdürülebilirlik esasına dayanan bir turizm türüdür. Çevrenin korunması eko turizmin temelini oluşturmakta olup, turizm faaliyetleri gerçekleştirilirken çevresel hassasiyetin yüksek düzeyde olması gerekmektedir. Uygulanması ve yapılması uzmanlık gerektiren turistik faaliyetlere katılan bireylere yol gösteren, kaynakların korunması, çevre tahribatının önlenmesi gibi konularda bilgilendirecek, yapılacak etkinliklerle ilgili katılımcılara bilgi sunacak donanımlı turist rehberlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Arslantürk ve Gül, 2019: 295-296). Bu anlamda çevreyi tanıyan, ekolojik sisteme zarar gelmemesi konusunda duyarlı, yerel halkın turizm faaliyet içinde yer almasına özen gösteren eko rehberler önem kazanmaktadır.

Diğer taraftan turistik amaçlı gezilerde, gidilen bölgenin yerel yiyecek içeceklerinin tanıtılması ve öne çıkarılması az gelişmiş kırsal bölgelerdeki yerel halkın kalkınması açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte bu bölgenin kültürel mirasının korunması ve devamlılığının sağlanması açısından da elzemdir. Son yıllarda sıklıkla düzenlenen gastronomi turları bu konuda uzmanlaşmış kişilerin turlara rehberlik etmesiyle daha fazla anlam kazanmaktadır. Bu doğrultuda gidilen destinasyonda gastro kültürün sosyolojisi, tarımsal üretimi ve kullanılan mutfak reçeteleri hakkında bilgi sahibi olup ziyaretçilere bu konular hakkında bilgi aktaran, tattıran ve yapımını gösteren, ziyaretçilerin ilgili yiyecek içecek lezzetlerine ulaşmalarını sağlayan gastronomi rehberliği (Arslantürk ve Gül, 2019: 309-310) önem kazanmaktadır.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Anahtar Kelimeler: Eko-rehber, gastro-rehber, eko-gastronomi

Kaynakça

Arslantürk, Y. ve Gül, T. (2019). Turist Rehberliğinde Yeni Eğilimler ve Turist Rehberliğinin Geleceği. (Ed.) Burhanettin Zengin, Gül Erkol Bayram, Orhan Batman. Turist Rehberliği Mesleği (Dünü-Bugünü-Yarını) içinde (287-325). Ankara: Detay Yayıncılık.

Scarpato, R. (2002). Sustainable Gastronomy as a Tourist Product. (Ed.) Anne-Mette Hjalager, Greg Richards. Tourism and Gastronomy içinde (132-152). London-New York: Routledge.

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

SACRED PLACES OF NAKKSHBANDIA AND YASSAVIA IN NAVOI REGION

СВЯЩЕННЫЕ МЕСТА НАКШБАНДИЯ И ЯССАВИЯ В НАВОЙСКОЙ ОБЛАСТИ

Kandakharov Anvarjon KHASANOVICH

Navoi state pedagogical institute

Annotation: This article reflects the life and work of the scholars of the Naqshbandiya doctrine of Mavlono Orif Deggarani (1313–1375), Khoja Khusrava (XIV c.), Sheikh Nuriddin (XIV c.) and the sheikhs of Yassaviya Sayyid Ota (1318–1390), Badr Ota (XIV c.), Hazret Kasim Sheikh Azizon (1500–1578), who lived in the territory of the current Navoi region and had a significant influence on the socio-political and spiritual life of Central Asia in the Middle Ages, and also presents some fragments from their activities cultural life of the country.

It also provides information based on historical sources and archival documents on the development of the tarikat, which forms the basis of the activities of these scholars, their religious views and relations with the rulers. Information on the history of construction, location and the current state of shrines, mosques and chapels of Sufism scholars located on the territory of Navoi region is analyzed.

178

Key words: sufism, khanakah, mausoleum, tarikat, deggaron, sheikh, azizan, ota, tazkira

Аннотация: В данной статье отражается жизнь и деятельность ученых-святых учения Накшбандия Мавляна Ориф Деггарани (1313–1375), Хожа Хусрава (XIV в), Шейха Нуриддина (XIV в) и шейхов учения Яссавия Саййида Ота (1318–1390), Бадр Ота (XIV в), Хазрет Касим Шейха Азизон (1500–1578), проживавших на территории нынешней Навоийской области и оказавших значительное влияние на общественно-политическую и духовную жизнь Центральной Азии в средние века, а также представлены некоторые фрагменты из осуществленных ими деятельности в общественно-культурной жизни страны. А также даются основанные на исторических источниках и архивных документах сведения о развитии тариката, составляющего основу деятельности этих ученых, об их религиозных взглядах и взаимоотношениях с правителями. Анализируются сведения об истории строительства, месторасположении и нынешнем состоянии расположенных на территории Навоийской области святынь, мечетей и молельных учений суфизма.

Ключевые слова: *суфизм, ханака, мавзолей, тарикаты, деггарон, шейх, азизан, ота, тазкира*

O'zbekiston viloyatlari ichida yosh jihatidan kichik bo'lsa-da, hududi va maydoni jihatidan eng yirigi bo'lgan Navoiy viloyati ham o'ziga xos qadimiy tarixiga

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ega bo'lib, bu yerda insoniyatning ilk ajdodlari madaniyatiga oid ko'plab topilmalar mavjud. Viloyat hududining asosiy qismi bepoyon Qizilqum sahrosi kengliklaridan iborat. Bu hududlar o'zining sanoati va boy ma'danlari bilan qadimgi davrlardan buyon xalqimiz uchun xizmat qilib kelmoqda. "Azim Zarafshon vohasida, behisob tabiiy boyliklar makoni bo'lgan Qizilqum mintaqasida joylashgan Navoiy viloyati, ta'bir joiz bo'lsa, mamlakatimizning duru javohirlar xazinasidir. Viloyat boy madaniy va tarixiy yodgorliklari bilan ham alohida ajralib turadi. Ayniqsa, Karmana shahri, Qosim Shayx maqbarasi, Raboti Malik yodgorligi, Qizilqum bag'ridagi tosh o'rmon, Sarmishsoydagi toshga o'yilgan qadimiy rasmlar – bularning barchasi viloyatning ko'hna tarixi va madaniyatidan dalolat beradi" [4; 119 b], - deb aytilgan fikrlar ayni haqiqatdir.

Bugungi kunda Navoiy viloyati hududida jami 230 dan ortiq madaniy meros ob'ektlari ro'yxatga olingan bo'lib, shundan me'morchilik inshootlari 63 ta, arxeologiya inshootlari 121 ta, monumental inshootlar 48 tani tashkil etadi. Karmana tumanining o'zida esa respublika miqyosidagi to'rtta, mahalliy hokimiyatlarga tegishli bo'lgan 15 ta tarixiy yodgorlik bor. Bundan tashqari 15 ta monumental san'at asari mavjud [11; 69 b].

Arxeolog qazishmalar natijasida Navoiy viloyati hududidan insoniyatning eng qadimgi sivilizatsiyasiga oid ko'plab tarixiy ashyolar topib o'rganilgan. Bularni ushbu hududda yashagan ulug' allomalar, tariqat pirlari va ularning qadamjolari tarixi bilan bog'lash mumkin. Ularning ma'naviy meroslarini o'rganish bugungi kunda hukumatimiz tomonidan milliy qadriyatlarimiz va tarixiy meroslarimizni asrab-avaylash va tadqiq etish borasida olib borilayotgan jarayonlar bilan ham uzviy bog'liq desak yanglishmaymiz.

Xalqimizning o'tmishi, milliy-ma'naviy merosi, urf-odat va an'analariga yuksak hurmat ko'rsatilib, bizga noma'lum bo'lgan noyob qo'lyozma asarlar, tarixiy yodgorliklar tadqiqotchi olimlarimiz tomonidan keng o'rganilmoqda. Bu kabi ishlar xalqimizning va asosan, o'sib kelayotgan yosh avlodning dunyoqarashida, shakllanishida o'zining ijobiy ta'sirini o'tkazadi. Prezident Sh. M. Mirziyoevning 2017 yil 14 iyulda qabul qilingan "Abduxolik G'ijduvoni tavalludining 915 yilligini va Baxouddin Naqshband tavalludining 700 yilligini nishonlashga tayyorgarlik ko'rish hamda uni o'tkazish to'g'risida [10.]" gi Farmoyishida ham allomaning buyuk hayoti va faoliyatini, qoldirgan boy ilmiy-diniy merosining gumanistik mohiyatini chuqur o'rganish, shu asosda xalqimizni, ayniqsa, o'sib kelayotgan yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash lozimligiga alohida e'tibor qaratildi.

Barchamizga ma'lumki, Markaziy Osiyoda XIV asrda paydo bo'lgan Naqshbandiya tariqati Xoja Muhammad Bahouddin Naqshband nomi bilan bog'liq. Sayyid Muhammad Bahouddin Naqshband hijriy 718, milodiy 1318 yil Buxorodan 12 chaqirim naridagi Qasri Hinduvon qishlog'ida kosib oilasida dunyoga keladi. Bahouddin u kishining faxriy nomlari bo'lib, ma'nosi dinning nuri, dinga ravshanlik beruvchi demakdir.

Tasavvuf ilmiga oid asarlar va tarixiy kitoblarda qayd etilishicha, bugungi Navoiy viloyati hududiga tegishli manzillarda tasavvuf tariqatlarining ko'plab mashhur allomalari yashab faoliyat yuritishgan. Xususan, bugungi Navoiy viloyati Karmana tumaniga qarashli Hazora qishlog'ida XIV asrda yashagan yirik tasavvuf allomasi Mavlono **Orif Deggaroniydir**. Mavlono Orif Deggaroniy naqshbandiya tariqatida pirlik maqomiga yetgan sohibi karomatlardan hisoblanib, Amir Kulolning

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

asxoblaridan bo'lib Xoja Bahouddin Naqshbandning ma'naviy ustozlari sanalgan. Manbalarda qayd etilishicha, Sayyid Amir Kuloldan Hazrat Bahouddin Naqshband bilan birga mashhur mutasavvuf alloma Mavlono Orif Deggaroniy ham tahsil olgan. Deggaroniy Hazrati Bahouddin Naqshband bilan hamnafas, tengdosh va do'st bo'lib, u kishi taxminan 1313-1375 yillar oralig'ida yashab o'tganlar [5; 78 b].

Amir Kulol tarbiyasini olgan Mavlono Orif Deggaroniy keyinchalik Hazrat Xo'ja Bahouddin Naqshbandga ustozlik qilib, yetti yil mobaynida uning tarbiyasi bilan shug'ullangan. Hazrat Bahouddin Naqshband ham o'z navbatida Mavlono Orif Deggaroniyga juda hurmat qilgan, unga behad izzat-ikrom va iltifotlar ko'rsatgan. U kishining karomatlari va maqomoti xususida bir qancha tarixiy manbalarda qimmatli ma'lumotlar uchraydi. Jumladan, Sayyid Muhammad Nosiruddin "Tuhfat az-zoirin" ("Ziyoratchilarga sovg'a"), Fariddin Attorning "Tazkirat-ul-Avliyo", Faxriddin Ali Safiyning "Rashahotu aynil-hayot" (obihayot tomchilari), Muhammad Bokirning "Maqomoti shohi Naqshband", Abdurahmon Jomiyning "Nafosat ul ins", Xoja Shohobiddinning "Maqomoti Mir Kulol", Badriddin Kashmiriyning "Ravzat ar-rizvon" (XVI asr), Husayn As-Saraxsiyning "Manoqibi Sa'diya" (XVI asr) kabi asarlarida Mavlono Orif Deggaroniyning naqadar mo'tabar va ulug' zot ekanligi zikr qilinadi. Ushbu tarixiy qo'lyozma manbalar asosida Mavlono Orif Deggaroniyning hayoti va faoliyati keyingi paytlarda mahalliy va horijiy tadqiqotchi olimlar tomonidan keng o'rganilib, qator monografiya, risolalar nashr etildi.

Mavlono Orif Deggaroniyning faoliyati, tug'ilgan joy va shu nomdagi Deggaron masjidi xususida B. N. Zapiskin, G. A. Pugachenkova, V. A. Nilsen, V. A. Shishkin kabi olimlarning kitob va risolalarida ham ba'zi ma'lumotlar qayd etib o'tilgan. Bu manbalarda Mavlono Orif Deggaroniy tug'ilgan va rixlat topgan – Hazora mavzesi, shayxning qabri va u yerdagi qadimiy masjid to'g'risida hamda bu joylarda olib borilgan arxeologik ishlar haqida ma'lumotlar mavjud [12.].

Shuningdek, qator xorijiy mamlakatlarning tarixchi olimlari Turkiston ulug' allomalari hayoti va faoliyatini o'rganar ekanlar, Mavlono Orif Deggaroniyga ham alohida e'tibor berganlar. Jumladan, nemis olimi Jurgen Paul ning "Doctrine and Organization: The Khwajagan Naqshbandiya in the first generation after Bahauddin" (Berlin, 1998) nomli kitobida ko'plab Markaziy Osiyolik naqshbandiya tariqati vakillarining nomi tilga olinib, ular orasida Mavlono Orif Deggaroniyga ham eslatib o'tadi. Xususan, asarda Xoja Baxouddin Naqshbandiyning tariqatdagi silsilalari to'g'risidagi ma'lumotlar keltirilganda Amir Kuloldan so'ng Mavlono Orif Deggaroniyga silsila davomchisi sifatida ko'rsatadi [13; 55 b].

Mavlono Orif Deggaroniy Bahouddin Naqshbandga ustozlik qilgan. "Maqomati shohi Naqshband" kitobida yozilishicha, - Hazrat Bahouddin Naqshband Hazrat Sayid Mir Kuloldan ijozat olgandan so'ng, yetti yil Hazrat Mavlono Orif Deggaroniy xizmatlarida bo'ladilar" [7;174 b].

Sayyid Muhammad Nosirning "Tuhfat uz-zoirin" asarida: "Mavlono Orif Amir Sayyid Kulolning avval o'tgan xalifalaridan bo'lib, u Buxorodan 9 farsang narida, Ko'hak (Zarafshon) daryosining bo'yida, Hazora qasabasida, Deggaron dahasida Hoja Ahmad Misgar oilasida tug'ilgan" deb aytiladi. Shuningdek, Sayyid Amir Kulol aytgan edilar: "Mening yoronlarim orasida mana shu ikki kishi, ya'ni Hoja Bahouddin va Mavlono Orif Deggaroniyga o'xshagan hech kim yo'q" [1; 49 b].

Amir Kulol tarbiyasini olgan Mavlono Orif Deggaroniy keyinchalik Xazrat Xoja Bahouddin Naqshbandga ustozlik qilib, yetti yil mobaynida uning tarbiyasi bilan

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

shug'ullangan. Hazrat Bahouddin Naqshband ham o'z navbatida Mavlono Orif Deggaroniyini juda hurmat qilgan, unga behad izzat-ikrom va iltifotlar ko'rsatgan. Xususan, Bahouddin Naqshbandiyning Xazorada, Mavlono Orif Deggaroniy xizmatida bo'lgan kezlari manbalarda quyidagicha keltiriladi: "Xoja Bahouddin Naqshband o'sha nafas tufayli yetti yil Mavlono Orif Deggaroniyning xizmati va mulozamatida bo'ldilar. Bu mulozamatda xilma-xil riyozat va jiddu jahdni o'z bo'ynilariga oldilar. Deggaron va uning atroflarida yurdilar. Ko'p vaqtlar Mavlono Orif bilan birga Raboti Malik qurilishida mardikorlik qildilar" [1; 50 b].

Ayrim rivoyatlarda keltirilishicha, buyuk pir Sayyid Amir Kulolning to'rt nafar o'g'illari bo'la turib, 1372 yili bandalikni bajo qilayotganda qabrga o'ng tomondan Mavlono Orif, chap tomondan esa Bahouddin Naqshband qo'yishini vasiyat qiladi. Taxminan 1375 yilda vafot etgan Mavlono Orif Deggaroniy ham qabrga o'z o'g'li emas, Bahouddin Naqshband qo'yishini va qabri boshidan uch kun jilmasligini vasiyat qiladi. Bu vasiyat Bahouddin Naqshband tomonlaridan to'lagicha ado etiladi.

Bugungi kunda Xazora qishlog'ida Mavlono Orif Deggaroniy majmuasi joylashgan bo'lib, qabr xuddi Hazrat Bahouddin Naqshbandiyning qabri kabi marmar toshlar bilan sayqallangan va obod ziyoratgohlardan biriga aylantirilgan.

Naqshbandiya tariqatining yana bir mashhur ulamolaridan, Hazrat Bahouddin Naqshband bilan bir zamonda yashab, uning e'tiborli shogirdlari qatorida bo'lgan **Xoja Xusravdir**. U kishining tug'ilgan va vafot etgan sanasi aniq bo'lmasada, manbalarda Xoja Bahouddin bilan hamsuhbat bo'lib, uning majlislarida ishtirok etganligi aytib o'tiladi. Sadriddin Salim Buxoriyning "Durdona tariqatlar", Muhammad Muhsin Boqir ibn Muhammad Alining "Bahouddin Balogardon" hamda "Mir Kulol va Shohi Naqshband maqomotlari" kabi kitoblarda ayrim rivoyatlar, tarixiy voqealar keltirib o'tiladi. Masalan: "Maqomoti Shohi Naqshband" kitobida hazrat Baxouddin Naqshband hamda Xoja Xusrav Karminiyning o'zaro muloqotlari to'g'risida qo'ydagi naql keltiriladi: "Hazrat Xojamiz (Bahouddin Naqshband) Karmanada edilar. Shayx Xusrov ularning hizmatlarida turgan va qattiq xushhol holatda edi. Hazrati Xoja (Bahouddin Naqshband) u tomonga karab: "Qilolmaysan" dedilar. U kishi (Xoja Xusrav) dedi: "Zavqdan olamga sig'may turgan vaqtimda o'zimcha uyladimki, Xazrati Risolatpanox sahobalarning uylariga kelgan vaqtlarida sahobalar har xil fidoliklar va qurbonliklar qilar edilar, mening hech narsam yuq, faqat bitta farzandim bor xolos, farzandimni ularga fido qilsam". Shunda Xoja (Bahouddin Naqshband) "qilmaysan!" dedilar. "Naql qilishlaricha bir kuni Shayx Xoja Xusrav Hazrat Bahouddin huzurlarida iltijo qilib arz qildilar: Haromkom (Zarafshon) suvi goho Karmana anhorini boshlanishini yuvib ketib, yana qaytadan anhorni kovlashga to'g'ri kelayabdi, bundan xalqqa qattiq tashvish yetmoqda. SHu kuni yana uni vayron qilay deb turibdi. Yana yo'lto'sarlardan Karmana ahliga ko'p tashvish yetmoqda",-deydi. Shunda Hazrat Hoja (Bahouddin Naqshband) dedilar: "Endi Xaromkom suvi toshib, Karmana anhorini vayron qilmaydi. Yo'lto'sarlar endi Karmana ahliga tashvish keltirmaydi". Bu so'zlar u kishining muborak og'izlaridan chiqqan kunlari podshohdan "Yo'lto'sarlar Karmana ahliga ziyon keltirmasin" degan xukm e'lon qilindi [1; 141 b]. Ushbu asarda shu kundan boshlab Karmana ahli tinch va osoyishta hayot kechirganligiga ishora qilinadi. Yuqorida keltirilgan ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, hazrati Xoja Xusravning Bahouddin Naqshbandga juda ham ixlosi baland, e'tiqoti yuksak bo'lganligini ko'rishimiz

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

mumkin. Bugungi kunda Xoja Xusrav maqbarasi ham Navoiy viloyatidagi muhim turistik ziyoratgohlardan biri hisoblanadi.

Hazrat Bahouddin Naqshbanning yana bir karmanalik shogirlaridan **Shayx Nuriddin** degan kishi bo'lib, u ham XIV asrda yashab o'tgan naqshbandiya tariqati peshvolaridan sanalgan. Manbalarda Hazrat Shayx Nuriddinning yashab vafot etgan sanasi to'g'risida aniq ma'lumotlar uchramasada, u kishi haqida keltirilgan rivoyatlar yuqoridagi fikrni tasdiqlaydi. Faxriddin Ali Safiyning "Rashohatu aynil hayot" kitobida quyidagi fikrlar keltiriladi: "Maxfiy qolmasunkim, xizmati Amir Hamzaga bu azizlardankim, zikrlari o'tdi, boshqa ashoblar ham bor ekan, misli Shayx Umar So'zangar Buxoriy va Shayx Ahmad Xorazmiy, Mavlono Ataulloh Samarqandiy va Xoja Mahmud Hammo'yi va Mavlono Hamiduddin va Mavlono Nuriddin va Mavlono Sayyid Ahmad – bu uchlari Karminada tururlar... va bulardan o'zga ashoblarkim hammalari fozili komil erdilar. Ammo vaqtekim, olarning hollaridan bir nimarsa eshitilgan naql masmu' va ma'lum bo'lgani yo'q erdi, har birlarining zikri alohida irod topmadi" [9; 73 b]. Tarixdan ma'lumki Amir Hamza, Hazrati Amir Kulolning ikkinchi farzandi bo'lib Mavlono Orif Deggaroniyning shogirdlaridan hisoblanadi. Ushbu ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki Mavlono Shayx Nuriddin Amir Hamzaning shogirdlaridan biri bo'lgan. Bu esa Mavlono Shayx Nuriddinning XIV asrda yashab o'tgan tasavvuf allomasi ekanligidan dalolat beradi. Hazrat Shayx Nuriddin qabri Qosim Shayx Azizon maqbarasidan 200 metr shimoli-g'arbda joylashgan. Qabr ustiga maqbara o'rnatilgan.

Tarixiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, Navoiy viloyati hududida naqshbandiya tariqati vakillari bilan bir davrda ko'plab yassaviya tariqati vakillari ham yashab faoliyat yuritgan. Buni fikrni Qosim Shayx Azizon (1500–1578) va Shayx Xudoydod Valiy (1461–1532) va ularning ko'plab muridlari bo'lganligi ham tasdiqlaydi. Shuningdek, Karmana Miyonqoli va uning chegara hududlarida Xoja Axmad Yassaviy va yassaviya tariqatiga taalluqli joylar, nomlar va tushunchalar ko'plab uchraydi. Jumladan, bugungi Navbahor tumani Qahramon qishlog'ida Ahmad Yassaviy ziyoratgohi mavjud bo'lib, bu yerda uning ramziy qabri ham bor [11;81 b]. Shu atroflarni xalq tilida Turkiston deb atalishi ham fikrimizni yana bir bor tasdiqlaydi.

Karmana (bugungi Navoiy viloyati hududi) va uning atroflarida Naqshbandiya tariqati vakillari bilan birga ko'plab Yassaviya tariqati vakillari ham yashab faoliyat yuritdi. Yassaviya tariqati vakillari asosan bu hududlarga Xorazm va Buxoro tomonlardan kelib o'rnatilganligini alohida ta'kidlab o'tish lozim. Chunki, bunda bir tarafdin o'sha davrlarda Xorazm va Buxoro vohasida yuz bergan siyosiy notinchliklar va ayrim zamona hukmdorlarining yassaviylarga nisbatan e'tirozlari sabab bo'lgan bo'lsa, ikkinchi tomondan shayboniy Abdullaxon II ning Yassaviya tariqati bilan yaqin munosabatda bo'lishi va uning Karmanani Buxoroning ikkinchi poytaxti sifatida e'tibor qaratishi ham bu yerda faoliyat yuritishiga imkoniyat yaratdi.

Tasavvuf tarixi va mohiyatiga bag'ishlab yozilgan ko'plab manbalarda "Ota" va "Azizon" atamallari bevosita Yassaviya tariqatiga mansub shayxlarga nisbatan qo'llanilgan. Bugungi Navoiy viloyati hududida ham "ota" nomi bilan bog'liq joylar ko'plab uchraydi. Masalan: Sabr ota (Xoja Savr), Qalqon ota, Oq ota, Qilich ota, Kavkabi ota, Polvon ota, Zangi ota, Avliyo ota, G'oyib ota, Imom Bahra ota, Sayyid ota Badr ota, Qarnab ota va xokazo. **Sayyid ota** ziyoratgohi hozirgi Xatirchi tumani Bog'chakalon qishlog'ida joylashgan bo'lib, bu kishining sifatllari va yassaviya

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

tariqatidagi silsilasi “Lamahot” asarida aytib o’tiladi. Asarda keltirilishicha, Sayyid otaning asli ismi Sayyid Ahmad bo’lib, 1318-1319 yillarda Xorazmda tug’ilgan va o’n to’rt yoshlarida Buxoroga kelib, madrasada ta’lim olgan. Uzun Hasan ota, Sayyid ota va Badr otalar Buxoroga kelib bir xonadonda turib dars o’qishgan. Keyinchalik taqdir taqozosi bilan sharqqa tomon siljib, Karmana Miyonqoliga kelib yashaydi va 1380-1390 yillarda bu yerda bir masjid barpo etadi. Bu masjid bugungi kunda “Oq-masjid” nomi bilan atalib, mustaqillik yillarida obod ziyoratgohga aylantirildi [11; 82 b]. Shuningdek, “Lamahot” asarida yashab o’tgan yillari noma’lum va hayot faoliyati Karmana bilan bog’liq bo’lgan yana bir Shayx Sayyid Ahmad ismli tasavvuf allomasi to’g’risida ham ma’lumot berilgan. Unda Shayx Xudoydod Valiy va Shayx Sayyid ota muloqotlari to’g’risida: “Shayx Sayyid Ahmad Buxorodan Samarqandga kelishlarida yo’lda yomg’ir yog’ib, so’filar ko’p azob chekishgan. O’sha payt Hazrat Shayx Xudoydod Karmanada turgan edilar. Yomg’irga ho’l bo’lgan holda Hazrat Xudoydod uylariga tashrif buyuribdilar. O’sha zamonda Abdullaxonning bobosi Jonibek sulton Hazratga ixlosmandligi jihatidan bir nafis gilam hadya qilgan ekan. Xonaqohga shu gilam to’shab qo’yilgan edi” [14; 68-69 b]. Ushbu ma’lumotlarning tahlili jarayonida va Shayx Xudoydodning Karmanada bo’lgan yillari (1480–1485) va Jonibek sultonning yashagan yillari nuqtai nazaridan kelib chiqib XV–XVI asrlarda ham Shayx Sayyid Ahmad ismli Yassaviya tariqatining ko’zga ko’ringan vakili yashab o’tganligi ma’lum bo’ladi. Hazrat Badr ota to’g’risida Salohiddin Toshkandiyning “Temurnoma” asarida ham kengroq ma’lumotlar berilgan [15; 86 b].

Badr ota (vafoti taxm. 1336-1337 yillar). “Lamahot”da keltirilishicha, Zangi otaning to’rtinchi halifasi bo’lib, yassaviya tariqatining yetuk pirlaridan hisoblangan. Hazrat Badr otaning hayoti va faoliyati to’g’risida ko’plab tarixiy asarlar va tazkiralarda ma’lumotlar keltiriladi. Jumladan, “Temurnoma” asarida Hazrat Badr ota qabrini Toshkentdan to’rt tosh yo’llik Kuyik nomli mavzeda deb ko’rsatadi. Haqiqatdan ham Toshkent viloyatining hozirgi Zangiota tumanida Badr ota nomli qabr ham mavjud. Lekin ayrim tarixiy asarlarda va tadqiqotlarda Badr otaning qabrini qadimgi Miyonqolda deb ko’rsatadi. Tadqiqotlarda keltirilishicha, Badr ota haqida ma’lumot beruvchi eng ishonchli manba Tohir Eshonning “Tazkirai Tohir Eshon” asaridir [9; 69 b]. Ushbu asarda 31 nafar Shayxlarning tarjimai xoli haqida ma’lumotlar beriladi. Ushbu asarda ta’kidlanishicha: “Badr otaning qabrlari Miyonko’l otlig’ mavzedadir va faqir Muhammad Tohir Badr otaning qabrlarini ziyorat etdim. Qoracha ahli xo’jalari hazratning avlodlaridir” [12; 91 b], -deb ma’lumot beradi.

Bugungi kunda Navoiy viloyatining Xatirchi tumani Qoracha qishlog’ida Badr Ota qabri mavjud bo’lib, qabr ustiga maqbara hamda uning yonida taxminan 15 metr balandlikdagi minora ham o’rnatilgan. Ushbu qabristonning yoshi ham qadimiy bo’lib, bu yerdagi ko’plab qabrtoshlarda ham o’z aksini topgan. Hazrat Badr ota faoliyati va ziyoratgohi tarixini tadqiq etish va o’rganish alohida masalalardan biridir. Yuqorida qayd etib o’tilgan ma’lumotlardan kelib chiqib, Hazrat Badr otaning qabri qadimiy Miyonqolning Xatirchi muzofotidagi Qoracha qishlog’ida deb xulosa qilish mumkin [11; 83 b].

O’rta asrlarda bugungi Navoiy viloyati hududida yashagan yassaviy shayxlardan yana biri Xoja mullo Mavlono Azizon Nuriydir. “Lamahot”da Hazrat Xoja Mullo Azizon deb ko’rsatilgan. Mullo Xoja ham XVI asrdagi Yassaviya tariqati vakillaridan bo’lib, Shayx Xudoydodning muridi hisoblangan. Shayx Xudoydod

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Mullo Xojani ko'p hurmatlab, o'zining yaqinlaridan deb bilgan. Bu birinchi navbatda, ilmi ziyodaligi ifodasi va tariqatda peshvolardan ekanligi bilan izohlash mumkin. Hazrat Qosim Shayx ham bir yil Mavlono Xoja Azizon xizmatida bo'lib, u kishidan tariqat sabog'ini olganligi manbalarda qayd etilgan. Xoja Mullo Karmanada vafot etadi, avval shu yerda dafn etilgan, keyinchalik jasadi bu yerdan olinib, "Nur" qishlog'iga (Nuratoga) qayta dafn qilingan [14; 147 b].

Abu Tohirxojaning "Samariya" asarida esa: "Mullo Xoja mozori Samarqand shahrining tagida (tashqarisida), Xoja Abu Darun mozorining janub tomonida, mahalla qishlog'iga boriladigan katta yo'lning yaqinidadir. Tarjimai holi belgilik emas" [2;162 b],-deb aytib o'tadi. Haqiqatdan, Hazrat Mullo Xojaning to'liq yoki aniqroq tarjimai holini aks ettiruvchi manbalar aniq emas. Mahalliy va og'zaki ma'lumotlardan ham ikkala qabrning qaysi biri asosiysi ekanligi to'g'risida aniq bir xulosaga kelish qiyin.

Hazrat **Qosim Shayx Azizon** Yassaviya tariqatining XVI asrdagi mashhur pirlaridan bo'lib, o'z davrida Movarounnahrda yetakchi diniy ulamlardan biri sifatida faoliyat olib borgan. Manbalarning guvohlik berishicha, Qosim Shayx Azizon taxminan XVI asr boshlarida Karmananing Marjonxotin qishlog'ida (hozirgi Navbahor tumani) tug'ilgan. Ayrim tadqiqotlarda Marjonxotin qishlog'ida hazrat Qosim Shayxning 20 tanobdan ortiq ekin ekiladigan yerlari bo'lganligi haqida ma'lumotlar berilgan [16;7 b]. O'rta asr tarixchisi Sharafuddin Roqimiyning ma'lumotlarida Qosim Shayx Azizon Buxoro va Samarqand madrasalarida tahsil olib, Yassaviya tariqati shayxlari hazrat Mavlono Vali Azizon Ko'hizoriy va Shayx Xudoydodlardan tariqat sirlarini o'rganganligi qayd etilgan [17;115 b]. Mavlono Vali Azizon Ko'hizoriy ham XV–XVI asrlarda Samarqandda yashagan Yassaviya tariqati vakillaridan biri bo'lib, bu haqda "Lamahot" asari muallifi quyidagicha ma'lumot beradi: "Hazrat Azizon Qosim Shayx talabalikdan to umrlari oxirigacha Mavlono Vali suhbatlarida bo'lib, Samarqanddan Karmana viloyatiga tez-tez borib turar edilar"[14; 80 b].

Qosim Shayx hayoti davomida boshqa yassaviya tariqati vakillaridan farqli o'laroq, davlat va jamiyat siyosiy hayotida faol ishtirok etib, Abdullaxon II ni mamlakatni birlashtirish va markazlashtirish siyosatini qo'llab-quvvatlagan. U tarqoq beklarni yarashtirish, markaziy xokimiyatga bo'ysundirish ishlarida faol ishtirok etdi. Abdullaxon II taklifi bilan Qosim Shayx bir necha vaqt Buxoro shahrida ham istiqomat qilgan.

Qosim Shayx nomi Buxoroda ham mashhur bo'lib, keyingi asrlarda ham Buxoro shahrida uning nomida go'zar va masjid bo'lganligi ayrim arxiv xujjatlarida keltirilgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Markaziy Davlat arxivida saqlanayotgan XIX asrga tegishli vaqf xujjatlarida Buxoroda Qosim Shayx masjidi va unga tegishli bo'lgan bir qancha yer-mulklarni Hazratning Buxoroda istiqomat qilayotgan avlodlariga merosiy vaqf qilib berilishi hamda ulardan keladigan daromadlarni Buxoro podshosi amir Muzaffar buyrug'i bilan berilgan vaqf xujjatlari ham tasdiqlaydi [18; 7 b]. 1871 yilda tuzilgan mazkur hujjatda Qosim Shayxning shu davrlarda Buxorodagi avlodlari sanalgan Mir Solih valad Mir Mo'min, Abdulg'afur valad Abdurahmon Xo'ja, mullo Xo'ja Nazar valad Abdullolarga tegishli Shirbudun mavzesidagi vaqfi avlodiy (tanob) yerlarining chegaralari ko'rsatilgan.

Hazrat Qosim Shayx Azizonning muhim xizmatlaridan biri shundaki, u Abdullaxon II ning xokimiyatni egallashida hamda Markaziy Osiyoda temuriylardan

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

so'ng markazlashgan ulkan davlatning vujudga kelishida muhim rol o'ynadi. Xususan, Abdullaxonning xokimiyatni egallashida Qosim Shayx uni qo'llab-quvvatladi va bu ishlarda ham ma'naviy, ham siyosiy jihatdan ko'mak berib turdi. Bu haqda "Lamahot" asari muallifi quyidagicha keltiradi: "Hazrat Azizon Qosim Shayx dedilar, - Toshkent o'zbekiyasi (Dashti Qipchoq o'zbeklari nazarda tutilgan) Miyonkolni harob qildi. Bizga g'ayrat bo'ldi va podshohlik uchun Abdullaxonidan yaxshirog'ini topmadik. SHu sababdan bizda tavajjuhlar yuzaga keldi va uni xon qilib ko'tardik"[14;169 b],- deb deb qayd etilgan.

Qosim Shayx Azizonning 1578 yilda vabo kasalidan 80 yoshida vafot etganligi to'g'risida tarixiy manbalarda ma'lumotlar mavjud. Xususan, "Abdullanoma"da Qosim Shayx vabo kasalidan butun yurti asrab qolish uchun bu baloni faqat o'zi va muridlarigina shu kasalga yo'liqishini Ollohdan tilagan va uning tilagi ijobat bo'lganligi voqeasini hamda Qosim Shayxning vafoti tarixini quyidagicha tasvirlaydi: "Olam ahlida bunday vabodan jirkanch paydo bo'lgach, tevarak-atrofdan kishilar kelib janoza o'qidilar va uning jasadini o'zi qurgan gumbazga dafn etdilar. Muqaddas hazrat dunyodan ko'chish vaqtida ismi zotni zikr qilish bilan mashg'ul bo'ldilar. Shu sababli bahtiyor qalam uning ko'chish tarixini "zikru Olloh" (ذِكْرُ اللَّهِ) - abjad hisobida hijriy 986, milodiy 1578 yil) deb yozadi[19; 321 b].

XVI asr ma'naviy hayotida o'chmas iz qoldirgan Qosim Shayx Azizonning butun faoliyati ezgu va xayrli ishlarga qaratilgan. Buxoro hukmdori Abdullaxon II ning hazrat Qosim Shayxga bo'lgan ixlosi yuzasidan 1558 yilda Karmanada xonaqoh barpo etgan. Qosim Shayx bu xonaqohda karmanaliklarga tasavvuf ilmidan saboq bergan. Buni xonaqohdagi talabalarning dars qilishi va yotib-turishi uchun ko'plab xujralarning mavjudligi tasdiqlab turibdi. Xonaqoh gumbazli masjid hamda o'nta bir-biriga tutash bo'lgan hujralar va ayvondan iborat. Qosim Shayx masjidi va u kishining qabri atrofida hujralarda Karmana madrasalari talabalari o'z ustozlaridan saboq olganligidan dalolat beradi. Xonaqoh taxminan 10 yil ichida qurilgan. Uning uch (shimol, janub va g'arb) tomoni kungurador qilib bezatilgan qurilmadan iborat. Xonaqohning eni va bo'yi 25 m o'lchamda bo'lib, ichida jami 6 ta xona, o'rtada katta namozxona, qibla tarafda mehrob o'rnatilgan. Xonaqohning to'rt burchagida taxminan 6x6 m o'lchamdagi o'nburchak hujralar bor. Sharq tomoniga qarab yurilsa, 6x4 m o'lchamdagi chillaxonaga kiriladi. Bino ichida jami 5 ta gumbaz bo'lib, o'rtada yerdan balandligi 12 m bo'lgan katta gumbaz va to'rt tomonida yerdan balandligi 8 m bo'lgan oddiy gumbazlar qad ko'tfrib turibdi.

Qosim Shayxning nasab shajarasi, ya'ni farzandlari haqidagi ma'lumotlar kam bo'lib, ayrim o'lkashunoslarning maqolalarida uning bir o'g'il, ikki qizi bo'lganligini va o'g'lining ismi Hazrat Xoja Xurd bo'lib, Qosim Shayxning tariqatdagi faoliyatini davom ettirganligi to'g'risidagi ma'lumotlar uchraydi [20; 8 b]. Lekin "Lamahot" asarida keltirilgan ma'lumotlarga asoslanadigan bo'lsak, Xoja Xurd aslida Hazrat Shayx Xudoydodning Bibi Hadiya ismli qizidan tug'ilgan Xoja Abdulbosit degan o'g'lining farzindi bo'lib, u Hazrat Qosim Shayxning muridi hisoblangan. Karmana va uning atrofida Qosim Shayx avlodi va unga mansublik haqida og'zaki bayonlar ham uchramaydi. Yuqorida aytib o'tilgan Qosim Shayxning Jo'ybor xojalaridan Xoja Sa'dning o'g'liga nikohlangan qizidan tug'ilgan Xoja Yusuf (1593–1651)dan qolgan avlodlar bugungi kunda Buxoro atroflarida yashamoqda. Shuningdek, ayrim og'zaki ma'lumotlarga qaraganda, Hazrat Qosim Shayx avlodlari bugungi kunda Tojikiston hududida ham mavjud degan qarashlar bor. Bu ma'lumotlarning qanchalik

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

ilmiy asosga ega ekanligi keyingi tadqiqotlar davomida aniqlanishi mumkin. Shuningdek, aniq manbalarda uchramasa-da, Buxoro xonligi davrida Karmanada yashagan tabib Shayxlardan biri Temir Shayx to'g'risidagi o'lkashunoslarning ma'lumotlarida og'zaki rivoyatlarda uni Hazrat Qosim Shayxning ukasi bo'lganligi taxmin qilinadi. Temir Shayx el o'rtasida avliyoligi va shayxligidan tashqari, zukko tabibliigi bilan ham nom chiqargan. Karmana atrofidagi aholini turli kasalliklardan davolaganligi tadqiqotchilar tomonidan qayd etilgan [21;109 b].

Hazrat Qosim Shayx Azizonning o'zbek davlatchiligi tarixida tutgan o'rni shundaki, u Abdullaxon II ning xokimiyatni egallashida hamda Markaziy Osiyoda temuriylardan so'ng markazlashgan ulkan davlatning vujudga kelishida muhim rol o'ynadi. Shayx Xudoydod Valiy hamda Qosim Shayx Azizonlarning hayoti va faoliyati, ilmiy-ma'naviy merosini o'rganish yassaviya tariqatining ham nazariy, ham amaliy masalalarini yoritishda muhim o'rin tutadi.

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar asosida xulosa qilib aytish mumkinki, o'rta asarlar davri tarixi va ijtimoiy-ma'naviy hayotida o'z o'rniga ega bo'lgan ko'plab tasavvuf allomalari bugungi Navoiy viloyati hududida ham yashab faoliyat yuritishgan. Xususan, yassaviya tariqati sir-asrirlari va tasavvuf tarixiga bag'ishlangan asarlarda bir qancha Karmanagiylarning nomlari tilga olinib, ularning bu yerdagi faoliyatlariga oid muhim ma'lumotlar keltiriladi. Bu esa bugungi kunlarimizda ham xalqimiz orasida saqlanib qolgan qadimiy Karmana va uning atroflari bilan bog'liq aziz avliyolar va muqaddas qadamjolar to'g'risidagi afsona va rivoyatlarning tagida ayni haqiqat borligidan dalolat beradi. Shu nuqtai nazardan kelib chiqib aytish mumkinki, qadimiy Karmana va Miyonqol atroflarida Yassaviya va Naqshbandiya tariqatlariga taalluqli joylar, tushuncha va nomlar saqlanib qolganki, buni yuqorida nomlari keltirilgan allomalar faoliyati bilan bog'liq misollarda aytib o'tildi. Bu joy nomlari, tariqat pirlari va shogirdlari nafaqat Karmanada atroflarida o'ziga xos yassaviylik va naqshbandiylik maktabini tashkil qilishganligidan dalolat beradi. Bugungi kunda esa ushbu allomalar hayot-faoliyatlari va ularning ma'naviy meroslarini o'rganish, tahlil qilish O'zbekiston tarixi fanidagi muhim masalalardan biridir.

186

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abul Muxsin Muhammad Boqir ibn Muhammad Ali. Maqomati Xoja Bahouddin Naqshband. –T.: Yozuvchi, 1993.
2. Abu Tohirxoja. Samariya. Fors tilidan Sh.Vohidov, B.Aminov tarjimasini. T.: Yangi asr avlodi, 2009.
3. Boboxonov Sh. Z., Mansur A. Naqshbandiya tariqatiga oid qo'lyozmalar fixristi. –T.: Fan, 1993.
4. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: O'zbekiston, 2017.
5. Muhammad Nasriddin Al-Xanafi Al-Hasani, Al-Buxori. Tuhfat az-zoirin. Perevod, predisloviye, kommentarii-X.To'rayeva. Tashkent-2003.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

6. Muhammad Tohir Eshon. Tazkirai Tohir Eshon. O'zRFA Sharq qo'lyozmalar Markazi. Inv. № 69.
7. Sadriddin Salim Buxoriy. Ikki yuz yetmish yetti pir. Buxoro, 2006.
8. Sattorova G. Badr ota – tariqat ilmining namoyandasi. / Hojagon tariqati va Abduholiq G'ijduvoniyning ma'naviyat tarixidagi o'rni. Ilmiy-nazariy konferensiya materiallari. Navoiy, 2003.
9. Fahriddin Ali Safiy. Rashahotu aynil-hayot. (راشاخات عاين الحيات). /Fors tilidan Xudoybergan ibn Bekmuhammad tarjiması. –T.: Abu Ali ibn Sino nashriyoti, 2004.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoevning “Abduxolik G'ijduvoni tavalludining 915 yilligini va Baxouddin Naqshband tavalludining 700 yilligini nishonlashga tayyorgarlik ko'rish hamda uni o'tkazish to'g'risida” gi PF-4988-son Farmoyishi. www.lex.uz
11. Qandaharov A. Buxoro xonligi va unda karmanalik shayxlar faoliyati.T.: Tafakkur qanoti, 2018.
12. Zapiskin B.N. Arxitektura Sredney Azii. T. 1948.; Pugachenkova G.A. Sotsialistik mamlakatlar yodgorliklari. T. 1956.; Nilsen V.A. Monumentalnaya arxitektura buxarskogo oazisa XI-XII v.v.t. 1956.; Shishkin V.A. Arxitektturnie pamyatniki Buxari. T. 1936.
13. Jurgen Paul. Doctrine and Organization: The Khwajagan Naqshbandiya in the first generation after Bahauddin. Berlin.1998.
14. Muhammad Olim Shayx Azizon. Lamahot. Yassaviya tariqati pirlari maqomoti / Forschadan K. Kattayev., A.Narzullayevlar tarjiması. – Samarqand, 2007
15. Salohiddin Toshkandiy. Temurnoma. – Toshkent: Cho'lpon, 1991.
16. Rahmonov A. Avlodlar manzili. – Karmana, 1996.
17. Sharafuddin Roqimiy. Tarixi tomm. – Toshkent: Ma'naviyat, 1998.
18. O'zR MDA. Fond.I-323, inv. №1200. Ro'yxat №1.
19. Hofiz Tanish Buxoriy. Abdullanoma. Birinchi kitob. T.: Sharq, 1999.
20. Mustafoyev S. Qosim Shayx avlodlari // Do'stlik bayrog'i.–2014.– №36.
21. Hotamov A., Bekniyozov N. Karmana – qadimiy diyor. – Toshkent: O'zbekiston, 2007.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

المساجد ودورها في ترسيخ الايمان والقيم الاجتماعية الراقية

ظلال سعدة
جامعة جوموشانة

Abstract

Mosques are the most beloved lands to Allah. Within it, Hearts become pure and assure to their creator. People ask for Allah's love, satisfaction and mercy. Islam motivated building mosques and promised the people who build it for the sake of Allah a home in paradise. Mosques have done civilized roll in spreading all kinds of sciences and knowledge like Quran, Sunnah, chemistry, engineering and astronomy, and still until know doing an important role not in sciences because of the presence of the universities but in building a personality with morals, wisdom, communication skills and how to develop them, teamwork and social services.

Mosques have a great and important roll in the development of societies and a bright future for the next generation.

Key words: mosques - construction - management - arts – ethics

188

الملخص

المساجد أحبُّ بقاع الأرض إلى الله، فيها تصفو القلوب وتطمئن إلى خالقها، يلتبس العبد فيها القرب من الله واكتساب محبته ورضاه، حفز الاسلام على بناء المساجد ووعد من بنى مسجداً ابتغاء مرضاة الله بنى الله له بيتاً يشبهه في الجنة، قامت المساجد بدور حضاري وثقافي وإشعاع تعليمي لنشر أنواع العلوم المختلفة كعلوم القرآن والسنة والنبوية والكيمياء وعلوم الهندسة والفلك، ومازات إلى الآن تقوم بدور ذو أهمية كبيرة ليس في مجالات العلوم بسبب ظهور الجامعات، بل بأدوار أخرى لا تقل أهمية كالتربية الأخلاقية وتنمية الفكر والاتصال وتطويره بين أفراد المجتمع وتطوير الذات والعمل الجماعي والقيام بالخدمات الاجتماعية.

المساجد لها أدورا عظيمة في تطوير المجتمعات ودمجها بأفق هادف لخدمة المجتمعات وسعادتها.

كلمات مفتاحية: المساجد – إعمار – إدارة – فنون – أخلاق

المقدمة GİRİŞ:

الحمد لله، والصلاة والسلام على سيد المرسلين وعلى آله وصحبه الطاهرين، وبعد :

يقول الله تعالى في كتابه الكريم : «وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا».

فالمساجد بيوت الله وأحبُّ بقاع الأرض إليه، فعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «أحب البلاد إلى الله مساجدها، وأبغض البلاد إلى الله أسواقها».

وعن عمرو بن ميمون، عن عبد الله رضي الله عنه قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ بُيُوتَ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدُ، وَإِنَّ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكْرَمَ مَنْ زَارَهُ فِيهَا».

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

المنهج YÖNTEMLER:

اتبعت المنهج الاستقرائي و جمع الأدلة من القرآن والسنة لتكوين هذا البحث، بالإضافة إلى المنهج الاستنباطي، والمنهج الوصفي لوصف الأفكار التي توصلت إليها والربط بين هذه الأدلة و السلوكيات المشاهدة.

الموضوع:

فضل عمارة المساجد بالمصلين وحلقات الذكر والعلم :

الصحابي أبو هريرة رضي الله عنه ينقل لنا المبشرات عن النبي صلى الله عليه وسلم بارتياح المساجد، وحضور حلقات العلم فيها، فيقول : «مَا جَلَسَ قَوْمٌ فِي مَسْجِدٍ مِنْ مَسَاجِدِ اللَّهِ، يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ، وَيَتَذَكَّرُونَ بَيْنَهُمْ، إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ، وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ، وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ، وَمَنْ أَبْطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرَعْ بِهِ نَسْبُهُ».

وعنه : «أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَا يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ؟ إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عِنْدَ الْمَكَارِهِ، وَكَثْرَةُ الْخَطَا إِلَى الْمَسَاجِدِ ...».

وعن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: «بَشِّرِ الْمُشَائِبِينَ فِي ظُلَمِ اللَّيْلِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالنُّورِ النَّامِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

فضل بناء المساجد :

ولقد حَفَّرَ الرسولُ صلى الله عليه وسلم على بناء المساجد فنقلت لنا عائشة رضي الله عنها قوله: «مَنْ بَنَى مَسْجِدًا وَلَوْ مَفْحَصَ قَطَاةٍ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ».

وفي رواية أن عثمان بن عفان رضي الله عنه قال: سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: «من بنى مسجدًا لله بنى الله له في الجنة مثله».

الاعتناء بنظافة المساجد وتطهيرها : ويقوم ذلك على ركيزتين :

أولاهما : الاعتناء بنظافة المساجد وتطهيرها وتطيبها، فعن عائشة رضي الله عنها قالت: «أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُتَخَذَ الْمَسَاجِدُ فِي الدُّورِ، وَأَنْ تُطَهَّرَ وَتُطَيَّبَ».

وثانيهما : العناية بنظافة أجسام روادها، فأمرهم بالغسل يوم الجمعة، وهو الذي يلتقي فيه عدد كبير من المصلين، فعن ابن عمر رضي الله عنه أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: «إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ».

وليس ذلك فحسب بل أمرهم بالغسل والتطيب ولبس أحسن الثياب وأجملها، فعن ابن عباس رضي الله عنه : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «أَيُّهَا النَّاسُ، إِذَا كَانَ هَذَا الْيَوْمُ فَاغْتَسِلُوا، وَلَيَمَسَنَّ أَحَدُكُمْ أَطْيَبَ مَا يَجِدُ مِنْ طِيْبِهِ أَوْ دُھْنِهِ».

وعن أبي ذرٍّ عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : «مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَأَحْسَنَ الْغُسْلِ، ثُمَّ لَبَسَ مِنْ صَالِحِ ثِيَابِهِ، ثُمَّ مَسَّ مِنْ دُھْنٍ بَيْتَهُ مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَوْ مِنْ طِيْبِهِ، ثُمَّ لَمْ يَفَرِّقْ بَيْنَ اثْنَيْنِ، كَفَّرَ اللَّهُ عَنْهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ قَبْلَهَا»، فالتكامل بهجة بجمال المكان وجمال الرواد وجمال الأرواح التي تتلأل بذكر الله سبحانه.

أهمية المسجد :

نظراً لأهمية الكبيرة التي يوليها الإسلام للمسجد ودوره في حياة المجتمع الإسلامي كان بناء المسجد أول الأفعال التي قام بها عليه الصلاة والسلام عند قدومه إلى المدينة المنورة، وقد بناه عليه الصلاة والسلام بمشاركة الصحابة من خوص النخيل، وقطع من الصخور، بعد تمهيد الأرض وهم يرتجزون والرسول صلى الله عليه وسلم معهم : «اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُ الْأَجْزَةِ فَاغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ».

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

وقد أشار النبي صلى الله عليه وسلم إلى أهمية المسجد ما نقله أبو هريرة رضي الله عنه قال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ جَاءَ مَسْجِدِي هَذَا، لَمْ يَأْتِهِ إِلَّا لِحَيْرٍ يَتَعَلَّمُهُ أَوْ يُعَلِّمُهُ، فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَمَنْ جَاءَ لِعَيْرٍ ذَلِكَ، فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الرَّجُلِ يَنْظُرُ إِلَى مَتَاعٍ غَيْرِهِ».

وقد كان المسجد في عهد النبوة وعهود الخلفاء الراشدين يُشكّل العمودَ الأساسي لإدارة الدولة المدنية، ففيها يتم اجتماع المسلمين ويتباحثون في الأحداث والنائبات الطارئة ويتلقون التوجيهات بشأنها، فعن رجلٍ من الأنصار عن أبيه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِعُمَرَ رضي الله عنه: «اجْمَعْ لِي قَوْمَكَ» يَعْنِي قُرَيْشًا، فَجَمَعَهُمْ فِي الْمَسْجِدِ.

وفي المسجد يتم استقبال الوفود، فعَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: «وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُومُ عَلَى بَابِ حُجْرَتِي، وَالْحَبِشَةُ يَلْعُبُونَ بِالْحِزَابِ فِي الْمَسْجِدِ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتُرُنِي بِرِدَائِهِ، لَأَنْظُرَ إِلَى لَعِبِهِمْ مِنْ بَيْنِ أَذْيِهِ وَعَاتِقِهِ».

وفيه تُعقد الأولوية؛ لإرسال الحملات العسكرية لحماية المدينة المنورة، فها هو الحارث بن حسان رضي الله عنه قال: «قدمت المدينة فإذا المسجد غاصّ بأهله، وإذا راية سوداء تخفق، وبلال متقلّد السيف بين يدي رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقلت: ما شأن الناس؟ قالوا: هذا رسول الله صلى الله عليه وسلم يريد أن يبعث عمرو بن العاص وجهاً».

المساجد وأثرها في نشر الثقافة والعلوم في عصر ما بعد الفتوحات :

انتشرت المساجد بعد الفتوحات في كافة أقطار الأرض، وتحوّلت إلى منارات ثقافية وعلمية، لعبت دوراً كبيراً في ازدهار المجتمعات وتقدمها :

ففي المجال العلمي : كانت تُقام فيه حلقات القرآن؛ لتحفيظه وتدريب علومه، وازدهرت علوم السنة النبوية وهي من ميزات الأمة الإسلامية عن غيرها من الأمم، ثم نشأت علوم الفلك والطب والكيمياء، وعلوم الرياضيات والهندسة، وازدهرت في إطار المساجد ورسالتها التعليمية فنون العمارة، وألوان الكتابة وفنونها، وتجلّت المساجد بروائع اللوحات الفنية والخطوط الجمالية، وتنافست الحضارات الأموية والعباسية والعثمانية فيما بينها؛ لإيجاد منحى مميز في فنون الجمال والخصوصية الحضارية، فكانت المساجد ميداناً رائعاً لهذا التنافس، وأصبحت المساجد مرايا خاصة مميزة لكل حضارة .

أما في عصرنا الحالي، فلا يخفى على أحد دور المساجد في بناء الشخصية الإسلامية، وصقلها بالمواهب وطرق الإبداع، ففي المساجد تتم تنمية الموارد البشرية علمياً، وأخلاقياً، وروحياً، وفيها يتم تعزيز البيئة النفسية المريحة التي تشجّع على العطاء والتواصل مع كافة قطاعات المجتمع على اختلاف مراتبها، وتخصّصاتها العلمية، ودرجتها الثقافية.

ولا يخفى على أحد الدور البناء الذي تلعبه المساجد في حماية أفراد المجتمع من أعراض الفقر والعوز، عن طريق اللقاءات الحاصلة بين فقراء الحي وأغنيائه في إطار المسجد.

كما تلعب المساجد دوراً هاماً في إيجاد فرص عمل للشباب، بتأصيل التعارف والتواصل الاجتماعي، وتنمية المهارات الشخصية للأفراد، وتطويرها وتشجيعها عن طريق بناء الصداقات الحميمة في إطار المسجد.

والمساجد لها دور كبير في إرساء قواعد الطهارة والنظافة العامة، من خلال الوضوء وهو شرط أساسي من شروط الصلاة، كما تعلّم الأفراد الانضباط بالمحافظة على المواعيد والأوقات عن طريق الالتزام بصلاة الجماعة في المسجد، وتعلّم الشباب أهم ركن تعليمي وهو أدب الاستماع من خلال الإنصات إلى خطبة الجمعة.

كما تقوم المساجد بتدريب روادها على قواعد الآداب العامة والمحافظة على نظافة المسجد وتنظيم زيارة المرضى، والتزاور في الأعياد والمناسبات، والتكافل الاجتماعي في إطار المسجد، كما تُخرّج المساجد شباباً قيادياً مسؤولاً في الحي والقرية، من خلال التواصل مع العلماء والأئمة، وزعامات الحي، وقيادات المجتمع.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

وفي الختام، نستأنس بقول الحسن البصري: «وللمساجد فوائدٌ عديدةٌ، أخصاً مستفاداً، أو علماً مستظرفاً، أو رحمةً مُسْتَنْزَلَةً، أو كلمةً تَذَكُّرٌ على هدى، أو تمنعُك من الوقوع في الردى».

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين

النتائج (Sonuçlar):

- 1- للمساجد أهمية كبيرة في حياة المجتمعات الانسانية
- 2- بناء المساجد والإكثار من عددها بادرة ثقافية طيبة
- 3- الارتباط بالمساجد له مردود إيجابي في حياة المجتمعات وسعادتها
- 4- للمساجد أدوراً بارزة في بناء أخلاقيات المجتمع على أسس سليمة
- 5- للمساجد دور في تطور المجتمع عن طريق زيادة التواصل وتبادل الخبرات الحياتية وبناء الصداقات الطيبة
- 6- للمساجد أهمية كبيرة في ترسيم الرعاية الاجتماعية

المراجع Kaynak:

أبو بكر محمد بن إسحاق بن خزيمة النيسابوري / صحيح ابن خزيمة

الناشر: المكتب الإسلامي – بيروت

أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب النسائي / المجتبى من السنن / مكتب المطبوعات الإسلامية – حلب / الطبعة: الثانية، 1406 - 1986

سنن ابن ماجه

ابن ماجه أبو عبد الله محمد بن يزيد القزويني/ دار إحياء الكتب العربية - فيصل عيسى البابي الحلبي

سليمان بن أحمد الطبراني / المعجم الكبير/ مكتبة ابن تيمية – القاهرة / الطبعة: الثانية

مالك بن أنس / الموطأ/ مؤسسة زايد بن سلطان آل نهيان للأعمال الخيرية والإنسانية - أبو ظبي – الإمارات / الطبعة: الأولى، 1425 هـ - 2004 م

مسلم بن الحجاج أبو الحسن القشيري / صحيح مسلم (المسند الصحيح المختصر بنقل العدل عن العدل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم)/ دار إحياء التراث العربي – بيروت

محمد بن حبان البستي / صحيح ابن حبان / مؤسسة الرسالة – بيروت / الطبعة: الثانية، 1414 - 1993

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

A BRIEF OVERVIEW TO RESOLUTION OF FAMILY LAW DISPUTES THROUGH MEDIATION IN TURKISH LAW

Sinan Sami AKKURT
Halil DURSUN
Selcuk University

Abstract

"Family counseling" is a well-established and well-known institution that aims to provide solutions to disputes arising from family law. "Expert assistance" is often perceived as this institution. On the other hand, the newly emerging family mediation institution has started to attract attention as an alternative dispute resolution method in this field. Family mediation, which has been practiced in the West for years, is located between family counseling and divorce attorneys in terms of field of activity, especially for spouses who have entered or are about to enter the divorce process. This service is to help the parties resolve the conflicts that create the process of divorce with the common will of the parties, and in case of divorce, the way to the divorce is to regulate the way to divorce by using effective communication techniques. Because even if divorce takes place, the relationship between the parties usually continues, especially in the presence of common children.

192

Key Words: Mediation, Family Law, Family Mediation, Conciliation, Divorce

I- INTRODUCTION

As the disputes arising from the family law are those that concern the family as well as the whole society, these disputes should be resolved as soon as possible and in the most friendly manner. The controversial nature of the classical litigation and the psychological situations of the parties often lead to deeper wounds rather than solving these problems. Mediation as an area emerging in Turkey, but also the solution of disputes arising from family law finds application may increase the likelihood that these disputes can result in amicable.

"Family counseling" is a well-established and well-known institution that aims to provide solutions to disputes arising from family law. "Expert assistance" is often perceived as this institution. On the other hand, the newly emerging family mediation institution has started to attract attention as an alternative dispute resolution method in this field. Family mediation, which has been practiced in the West for years, is located between family counseling and divorce attorneys in terms of field of activity, especially for spouses who have entered or are about to enter the divorce process. This service is to help the parties resolve the conflicts that create the process of

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

divorce with the common will of the parties, and in case of divorce, the way to the divorce is to regulate the way to divorce by using effective communication techniques. Because even if divorce takes place, the relationship between the parties usually continues, especially in the presence of common children.

To the extent that family counseling is supported, community as well as individuals have an interest in supporting family mediation. As a matter of fact, during family mediation, spouses will be able to listen to each other, negotiate and be in a neutral environment and will be able to resolve their problems in a dialogue and friendly manner and decide to continue their marriage.

On the other hand, if the parties decide to divorce at the end of the negotiation, the court expenses to be spent for divorce through family mediation will be limited only to the costs of opening the case and the notification expenses. The divorce process can be completed in a much shorter time and will be minimized through family mediation which may be lost on both sides during the trial. In this way, the parties will have to decide for themselves their future, so the parties will be more satisfied with their decisions than the court's decision. Due to the issues to be agreed during the mediation process, the risk that the agreed issues will be subject to retrial will be reduced and the process will be less distressed (*Coogler, O. J. / Weber, Ruth E. / McKenry, Patrick C.: Divorce Mediation: A Means of Facilitating Divorce and Adjustment, The Family Coordinator, V. 28, N. 2, 1979, p. 255-259; Delgado, Richard / Dunn, Chris / Brown, Pamela / Lee, Helena / Hubbert, David: Fairness and Formality: Minimizing the Risk Of Prejudice In Alternative Dispute Resolution, Wisconsin Law Review, 1985, p. 1359- 1404*).

193

II- OVERVIEW OF THE ALTERNATIVE RESOLUTION OF FAMILY LAW DISPUTES IN TURKISH LAW AND LEGAL FRAMEWORK REGARDING FAMILY MEDIATION

The Law on the Establishment, Duties and Procedures of Family Courts (AMK) regulates the **conciliation** process and this authority is given to the family courts established by this law. The number of family disputes, which have become increasingly complex and more complex, have their own specific sensitivity as mentioned earlier. The social and psychological effects of family disputes on the parties and especially children require a friendly settlement of these disputes (*Özbek, Mustafa: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara 2009, s.651*).

Family disputes should be settled as friendly as possible due to the above-mentioned sensitivities. In order to minimize the potential harm to family members and society, it is essential that the disputes be resolved in the shortest time and in the most constructive manner. For this reason, in the event of a dispute before the judge, the parties should first encourage peace. According to the provision in AMK.art.7, "Family courts, according to the nature of the cases and works before them, determine the problems that spouses and children face in order to protect mutual love, respect and tolerance in the family before they are entered into the merits. solution by using the experts when necessary. If the settlement cannot be achieved, the

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

proceedings will be continued and a decision will be made on the merits. ”. The judge may use the experts referred to in Article 5 of the AMK. to promote peace. Accordingly, experts consisting of psychologists, pedagogues and social workers working in the family court may give opinions and participate in the hearing.

According to the Law on the Establishment, Duties and Procedures of Family Courts, it is possible to settle disputes by **mediation** in addition to settlement. The judge may conclude the parties personally as a mediator, or may provide mediation with the assistance of certain experts (AMK.art.6).

The basis for the conciliation of the judge directly or with the assistance of experts through mediation is also laid down in Article 195 of the Turkish Civil Code (TMK.). In accordance with TMK.m.195, spouses may request the judge's intervention separately or together if the obligations arising from the unity of marriage are not fulfilled or if there is a dispute on an important issue related to the unity of marriage. In this case, the judge warns the spouses separately about their obligations and tries to reconcile the spouses.

However, the possibility of mediation in disputes arising from family law depends on the fact that these are related to the matters which can be freely saved by the parties. As a matter of fact, in accordance with the Law on Mediation in Civil Disputes (HUAk.), mediation is applied in the resolution of private legal disputes arising from transactions that can be freely saved by the parties, including those with foreign element (HUAk.art.1/ II). The term "transactions on which the parties can freely save" means that the dispute is not from the public order. In other words, disputes which can be freely disposed are generally disputes that can be settled by settlement (**Tanrıver**, Süha: *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı'nın Getirdikleri ve Değerlendirilmesi, Makalelerim II* (2006- 2010), Ankara 2011, s. 183-211; **Bilge**, M. Turgay: *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Açısından Kamu Düzeni Kavramı, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I, İstanbul 2014, s. 93-114; Koç, Evren: *Arabuluculuk Kanunun Uygulanmasına İlişkin Tespitler, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I, İstanbul 2014, s. 43-51; Bulur, Alper: *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi, Ankara Barosu Dergisi, Y. 65, S. 4, 2007, s. 30-46; Kaplan Güler*, Beyhan: *Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk, İstanbul 2014.*). In this respect, it can be said that family law disputes such as return of gifts and compensation in the engagement, financial and moral compensation in divorce, child support for poverty, liquidation of goods regime and aid support as a rule are suitable for family mediation (For more information see, **Uyumaz**, Alper / **Erdoğan**, Kemal: *Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1, 2015, s. 119-169*).**

However, it is not possible to settle family law disputes on which parties cannot save freely and domestic violence allegations through mediation (HUAk.art.1/ II. About domestic violence see, **Demir**, Şamil: *Arabuluculuk İle Aile İçi Şiddet ve Uzlaşmaya Tabi Suçların İlişkisi, Ankara Barosu Dergisi, Y. 72, S. 2, 2014, s. 213-228, s. 215, 216*). Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., **Uyumaz**, Alper / **Akdağ**, İdris: *Türk Özel Hukukunda Şiddet ve Israrlı Takip Kavramı İle Israrlı Takip Mağdurunun*

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Korunması, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, 2015, s. 45-94; Akkurt, Sinan Sami / Uyumaz, Alper: Domestic Violence and Protection of the Victim within the Scope of Turkish Civil Code and Relevant Legislation. International Institute of Social and Economic Sciences, 7th International Academic Conference Prague, Proceedings Book, p.749-766).

III- CONCLUSION

The unique nature and sensitivity of family law necessitates that these disputes be resolved more quickly and in a friendly manner than in the normal course of action. Problems that the child may experience due to family problems or divorce may adversely affect his or her life and development, which may lead to the inclusion of psychologically problematic individuals in the future which may create problems for the community.

While the mediation process is applied to the problems related to family law, it should not only be in negotiation stage but should be developed with supportive programs in parallel with the practice in the world. When the educational and cultural structure of the society is taken into consideration, individuals who accept to participate in this process with their own consent should be informed about the process and if necessary, they should be provided with such training. These training programs should be supported both within the Ministry of Justice and with the participation of non-governmental organizations and voluntary organizations. In addition, training and consultancy services for major disputes and family mediation should be required before the litigation process. Only in this way can the benefits of family mediation be maximized and the burden of the courts reduced.

195

REFERENCES

Akkurt, Sinan Sami / Uyumaz, Alper: Domestic Violence and Protection of the Victim within the Scope of Turkish Civil Code and Relevant Legislation. International Institute of Social and Economic Sciences, 7th International Academic Conference Prague, Proceedings Book, p.749-766.

Bilge, M. Turgay: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Açısından Kamu Düzeni Kavramı, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I, İstanbul 2014, s. 93-114.

Bulur, Alper: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi, Ankara Barosu Dergisi, Y. 65, S. 4, 2007, s. 30-46.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Coogler, O. J. / Weber, Ruth E. / McKenry, Patrick C.: Divorce Mediation: A Means of Facilitating Divorce and Adjustment, The Family Coordinator, V. 28, N. 2, 1979, p. 255-259.

Delgado, Richard / Dunn, Chris / Brown, Pamela / Lee, Helena / Hubbert, David: Fairness and Formality: Minimizing the Risk Of Prejudice In Alternative Dispute Resolution, Wisconsin Law Review, 1985, p. 1359- 1404.

Demir, Şamil: Arabuluculuk İle Aile İçi Şiddet ve Uzlaşmaya Tabi Suçların İlişkisi, Ankara Barosu Dergisi, Y. 72, S. 2, 2014, s. 213-228, s. 215, 216.

Kaplan Güler, Beyhan: Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk, İstanbul 2014.

Koç, Evren: Arabuluculuk Kanunun Uygulanmasına İlişkin Tespitler, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I, İstanbul 2014, s. 43-51.

Özbek, Mustafa: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara 2009.

Tanrıver, Süha: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı'nın Getirdikleri ve Değerlendirilmesi, Makalelerim II (2006- 2010), Ankara 2011, s. 183-211.

Uyumaz, Alper / Akdağ, İdris: Türk Özel Hukukunda Şiddet ve Israrlı Takip Kavramı İle Israrlı Takip Mağdurunun Korunması, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, 2015, s. 45-94.

Uyumaz, Alper / Erdoğan, Kemal: Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1, 2015, s. 119-169.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

CONCORDAT PROCEDURE IN TURKISH LAW

Sinan Sami AKKURT

Halil DURSUN

Selcuk University

Abstract

Today, concordat is one of the most current issues of Turkish private law. A concordat is a restructuring agreement that a debtor in financial difficulty, makes with the majority of its creditors in order to avoid bankruptcy of the debtor. However, the most important feature that distinguishes this agreement from the classical law of obligations agreement is that it is a contract that results in the procedure in the Execution and Bankruptcy Law numbered 2004 dated 09.02.1932 and with the ratification of the commercial court. In a concordat, creditors may waive a certain percentage of the debtor's debts, and/or give the debtor some more time to pay his debts.

Key Words: Concordat, Bankruptcy, Definite Respite, Temporary Respite, Ordinary Respite

I. INTRODUCTION

197

With the law numbered 7101 dated 28.02.2018, Postponement of Bankruptcy which is an alternative legal opportunity for debtors in financial difficulty, has been repealed. The concordat, which has been in force for years but has not been used, has been applied very often since the repeal of Postponement of Bankruptcy. The impact of the economic difficulties in Turkey is also a reason of multiple applications of concordat.

In Turkish Law, there are 3 types of concordat:

* Ordinary (simple) Concordat

* Concordat after Bankruptcy

* Concordat By Way Of Abandonment Of Properties (*Pekcanitez, Hakan / Atalay, Oğuz / Sungurtekin Özkan, Meral / Özkes, Muhammet, İcra ve İflas Hukuku, İstanbul 2018, p. 467-468; Arslan, Ramazan, Yılmaz, Ejder, Taşpınar Ayvaz, Sema, İcra ve İflas Hukuku, Ankara, 2016, s. 541; Yıldırım, Kamil, Deren Yıldırım, Nevhis, İcra İflas Hukuku, İstanbul, 2016, s. 517.*

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

In this study, information about concordat procedure in ordinary concordat is given within the framework of recent changes.

II. CONCORDAT PROCEDURE

Any debtor wishing to be eligible for the concordat (composition) provisions will submit to the commercial court a reasoned petition and a concordat project to which a detailed balance sheet, income statement and a schedule of accounting books (if he is liable to keep books) and positive report of independent auditing firm authorized by Public Oversight and Auditing Standards Authority of Turkey, will be appended. (*Altay, Sümer, Eskiocak, Ali, 7101 Sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemeler Işığında Konkordato ve Yeniden Yapılandırma Hukuku, İstanbul, 2018, s.21; Tektüfekçi, Fatma, An Examination On the Interaction Between Concordat, The Concordat Commissariat and The Independent Audit Report: An Example of the Independent Reasonable Assurance Report For A Preliminary Concordat Project, Muhasebe ve Finasman Dergisi, Ağustos 2019, s. 115.*)

After hearing the debtor and the creditor (if the creditor has demanded so), by taking into consideration the debtor's situation, properties and revenues, and the causes of his failure in fulfillment of his obligations, and the probability of success of the concordat, and by considering whether the project is free from the intention of damage to the creditors, the commercial court will accept or refuse the petition of concordat.

If the petition of concordat is found acceptable, the commercial court will grant a maximum respite of three months to the debtor and will at the same time appoint one or three commissioners who are Turkish nationals having adequate knowledge and experience on concordat. (*For general Information Tanrıver, Süha, Konkordato Komiseri, Ankara, 1993.*) If several commissioners are appointed, the commercial court will further determine and decide the functions and authorities of each of the commissioners. In compulsory situations, temporary respite of concordat given by the court can be extended for two months. (*Sarısözen, Serhat, İcra İflas ve Konkordato Hukukundaki Yenilikler, Ankara, 2019, s. 125; Besen, Murat / Tat, Orkun, Konkordato Sürecinde Mühlet, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, S. 2, p. 361 ff.*)

During the respite for concordat, no legal proceeding, including the legal proceedings by virtue of the Code 6183, can be initiated against the debtor, and the pending legal proceedings, if any, will be suspended, and orders for sequestration (provisional

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

distrain) will not be executed and enforced, and the limitation/ prescription periods and the time limits of forfeiture which may be suspended by a legal proceeding will not continue to be counted (**Akil, Cenk, Konkordato Mühletinin Alacaklılar Bakımından Sonuçları**(28.02.2018 tarih ve 7101 sayılı kanunla yapılan değişikliklere göre, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2019-141, s. 229 ff.)

Commissioner will supervise and control the debtor's business activities and perform the duties and functions vested by law. Furthermore, upon demand of the commercial court, the commissioner will issue and file interim reports and keep the creditors informed about the concordat process.

The debtor may continue his business operations under supervision and control of the commissioner, providing, however, that the commercial court may decide that in order to be valid, some acts and transactions must be performed and executed with participation of the commissioner, or may order the commissioner to replace the debtor for management of the business operations of the debtor's enterprise

If it is understood that it is possible for the Concordat to succeed, the debtor is given a one-year definite respite of concordat. A creditors committee consisting of a maximum 7 creditors may be formed by commercial court with the same decision or later. Because Concordat project can produce more efficient results if the creditors can be incessantly involved in concordat process. The creditors committee plays a key role in revising or approving the concordat project. (**Börü, Levent, Adi Konkordatoda Alacaklılar Kurulu, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.9, S.2, s. 345-346.**)

199

The results of the definite respite of concordat are the same as the temporary period.

If necessitated by the available circumstances, upon proposal of the commissioner, the definite respite for concordat may be extended by maximum six months after hearing of the creditors as well (**Eroğlu, Orhan, Uygulamada Konkordato, Ankara, 2019, s. 73.**)

By a notice in the newspaper where the decree of the respite for concordat is published, the commissioner will call the creditors to declare their claims within twenty days following the date of notice.

In another notice, the commissioner will summon a meeting of creditors at a predetermined date and time for discussion of the proposal of concordat. The concordat will be deemed to be accepted if it is signed by a majority in excess of half

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

of the registered creditors and half of the amount of debts or quarter of the registered creditors and two-thirds of the amount of debts.

The commissioner prepares a reasoned report and presents it to the court.

If the creditors have accepted the concordat project with the majority specified in the law, the commissioner's report is positive and other conditions on law has been met, commercial court approves the concordat.

The approved concordat shall be obligatory for all debts which have arisen prior to the order of the respite for concordat or which have been assumed until the date of approval of concordat without a prior consent of the commissioner. The debts owed to the pledgee creditors up to the value of pledge and the debts to the Government listed in first paragraph of article 206 of this Code are, however, exempted.

III- CONCLUSION

In recent years, due to the economic crisis in Turkey, companies that are experiencing financial difficulties often apply to concordat. However, as stated in our study, in order for the concordat process to be successful, the majority of creditors must agree to this project. But creditors generally refuse this request. In fact, debtors applying to the concordat are also aware of this situation. In other words, the debtors know that the creditors will not accept this offer, and therefore the concordat will not be approved. However, despite this situation, they apply to concordat. Because temporary respite and definite respite for the concordat provide the possibility of protection against execution proceedings lasting a maximum of 23 months.

200

REFERENCES

Akıl, Cenk, Konkordato Mühletinin Alacaklılar Bakımından Sonuçları(28.02.2018 tarih ve 7101 sayılı kanunla yapılan değişikliklere göre, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2019-141, s. 227 – 252.

Altay, Sümer, **Eskiocak**, Ali, 7101 Sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemeler Işığında Konkordato ve Yeniden Yapılandırma Hukuku, İstanbul, 2018

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

Arslan, Ramazan, **Yılmaz**, Ejder, **Taşpınar Ayvaz**, Sema, İcra ve İflas Hukuku, Ankara, 2016.

Besen, Murat / **Tat**, Orkun, Konkordato Sürecinde Mühlet, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, S. 2, s. 357 – 390.

Börü, Levent, Adi Konkordatoda Alacaklılar Kurulu, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.9, S.2, s. 341-372

Eroğlu, Orhan, Uygulamada Konkordato, Ankara, 2019.

Pekcanıtez, Hakan / **Atalay**, Oğuz / **Sungurtekin Özkan**, Meral / **Özekes**, Muhammet, İcra ve İflas Hukuku, İstanbul 2018.

Sarısözen, Serhat, İcra İflas ve Konkordato Hukukundaki Yenilikler, Ankara, 2019

Tanrıver, Süha, Konkordato Komiseri, Ankara, 1993.

Tektüfekçi, Fatma, An Examination On the Interaction Between Concordat, The Concordat Commissariat and The Independent Audit Report: An Example of the Independent Reasonable Assurance Report For A Preliminary Concordat Project, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ağustos 2019, s. 115 – 126.

Yıldırım, Kamil, **Deren Yıldırım**, Nevhis, İcra İflas Hukuku, İstanbul, 2016.

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

EARLY DETECTION OF RISK COMMITTEE IN JOINT STOCK COMPANIES ACCORDING TO TURKISH COMMERCIAL CODE

Hamide Merve GÜÇLÜ
Selçuk University

Although the concept of risk was regulated as “risk” in the insurance law section of Law No. 6762, such a concept was not included in the corporate law section of the Law at all. The early detection of risk committee was mentioned for the first time in the Turkish Law in article 4.5.1 of the Capital Markets Board Corporate Governance Principles and its Annex which can be found included in the Communiqué on the Determination and Implementation of the Corporate Governance Principles. This provision stipulates that an early detection of risk committee should be established within the board of directors of stock exchange companies. According to the Capital Markets Board Corporate Governance Principles, the early detection of risk committee;

- a) Conducts studies for the early identification of risks that may endanger the existence, development and continuity of the company, the implementation of necessary measures related to the identified risks and the management of the risk; and,
- b) Reviews risk management systems at least once a year (art. 4.5.12).

202

If a committee is not set up in this direction, the corporate governance committee should perform its duties instead. (art. 4.5.1).

The first regulation at the level of law related to the early detection of risk was enforced by Article 378 of Law No. 6102, which came into force by being printed in Official Gazette dated 14.02.2011 and numbered 27846. According to this provision, which is titled Early Detection and Management of Risk; in companies whose shares are traded on the stock exchange, the board of directors is obliged to set up an expert committee in order to identify the causes that endanger the existence, development and continuation of the company, to implement the necessary measures and to manage the risk, and additionally, they are required to operate and develop the system. In other companies, this committee is established immediately if the auditor deems it necessary and accordingly informs the board of directors in writing. If that is the instance, the new committee issues its first report at the end of a month following its establishment. Among its duties, the committee evaluates the situation in the report it issues every two months addressed to the board of directors, points out the dangers if any, and indicates remedies. The report is sent to the auditor as well.

The early detection of risk committee is also regulated in the Corporate Governance Principles of the Capital Markets Board, which is included in the Corporate Governance Communiqué of the Capital Markets Board. In accordance with the regulation herein, the board of directors should manage and represent the company with a rational and cautious risk management approach, considering the long-term interests of the company (art. 4.1.1). In addition, the duties of the board of directors

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

include taking into account the opinions of the relevant committees, and establishing internal control systems, including risk management and information systems and processes, which can minimize the effects of risks that may affect the stakeholders, especially the shareholders (art. 4.2.3). The board of directors is obliged to review the effectiveness of risk management and internal control systems at least once a year (art. 4.2.4). The establishment of an early detection of risk committee is also among the duties of the board of directors within the scope of this obligation (art. 4.5.1).

Keywords: Risk, Early Detection of Risk, Corporate Governance Principles

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

TRANSFER OF SHARES IN A LIMITED LIABILITY COMPANY

Hamide Merve GÜÇLÜ

Selçuk University

Losing the entitlement of partnership in limited liability companies means that the partner's all rights and responsibilities of the limited liability company expires and all relations of the company with the partner are severed off. Loss of the entitlement of partnership can be either in the form of withdrawals and dismissals, or by reducing capital and abating the capital share. Unless otherwise provided in the articles of association, the consent of the partner must be in order for the partnership share to be abated in this manner. The death of the shareholder and the prohibition of the transfer of the shares in the articles of association in case of establishment of the community of goods also causes the loss of the entitlement of partnership. Likewise, in the liquidation of the limited liability company, the entitlement of partnership will cease when the shareholder's share of capital is transferred.

According to the article 595, which is one of the articles dealing with the transferal of the basic capital shares, bearing the title of the transfer, the transactions leading to the transfer and transfer debt of the basic capital share are made in writing and the signatures of the parties are notarized by a notary public approval. Unless otherwise provided for in the articles of association, the approval of the general assembly is essential for the transfer of the basic capital share. The transfer will not be valid unless this is confirmed. Unless otherwise agreed in the company contract, the general assembly may refuse to approve the transfer of the shares without the requirement of giving any reason. It is also possible to prohibit the transfer of shares entirely by company contract. If there is a provision in the company contract that prohibits the transfer, the transfer of the share will not be possible unless the contract provision is duly amended. In this case, it is possible for the partner who wants to transfer his share to leave the company for good reason.

Since the requirement as to form condition in this provision is mandatory, the contracts made without complying with the requirement as to form condition are deemed void with absolute nullity. Such contracts that are considered to have been still born, are deemed not inured even between the parties and their validity cannot be made mention of. They must be taken in account ex officio by the courts. A contract that is void with absolute nullity does not, as a rule, grant the right to demand the fulfillment of acquisition. However, if mutual acts have been fulfilled even though the conditions of requirements as to form have not been followed, declaring the share transfer as invalid due to the lack of requirements as to form is, without any doubt, incompatible with the rules of good faith.

As in every contract, in the transfer contract as well, it is obligatory for the transferor to have the power of disposition. Unless the transfer agreement has been made in writing and the signatures have been certified by a notary public, it does not apply

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

even to the concerned. In the contract, it is an imperative to fully determine the share subject to the contract, to clearly understand the will of the parties to take over and to transfer, and to include the transfer fee.

The requirement of company approval that needs to be obtained before or after the transfer should be a decision of the general assembly, and that the general assembly should normally be held at the company headquarters, does not constitutes a requirement for the transfer contract to be concluded at the same location.

In addition to these conditions that should be included in the transfer agreement, if additional payment and fulfillment of acquisition obligations are aggravated by the competition ban or extended to include all partners, this issue should be specified in terms of being subject to recommendation, preemption, repurchase and purchase rights and contractual penalties (TCC 595/1).

Keywords: Limited liability companies, transfer of shares, loss of the entitlement of partnership

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

THEORETICAL INVESTIGATIONS OF STRUCTURAL, ELASTIC AND ELECTRONIC PROPERTIES OF CsPbI_3 PEROVSKITE

Khursheed Ahmad PARREY

Jamia Millia Islamia University

Ismahan DUZ

Pamukkale University

Abstract

Metal halide perovskites has been extensively studied in the last decade due to its potential to be used in a wide range of electronic devices beyond solar cells such as light emitting diodes, photodetector and solar-to-fuel energy conversion devices. Moreover, inorganic cesium lead iodide perovskites (CsPbI_3) are promising materials for application in photovoltaic solar cells. By examining the properties of semiconductors in a basic and even deeper way, a particular device application and improvements are better predicted. Therefore, studying the structural, mechanical and electronic properties as well as understanding the overall characteristics of the system is quite important. For this purpose, the structural, mechanical and electronic properties of metal halide cubic perovskite CsPbI_3 in the $Pm\bar{3}m$ structure are studied in the framework of first principle calculations. For this, total energy calculations based on DFT applied in Vienna ab-initio simulation package (VASP) [1] are done. Exchange and correlation energy as an electron-electron interaction are taken into account by the generalized gradient approximation (GGA) parameterized by Perdew, Burke and Ernzerhof (PBE96) [2]. Interaction between valans electrons and ions are identified by the appropriate pseudopotentials in the projector augmented wave (PAW) method [3]. By fitting the total energy-volume data to the third order Birch-Murnaghan Equation of State (EoS), the EoS parameters expressed as lattice constant, bulk modulus, and the pressure derivative of the bulk modulus are obtained and this values are compared with the other theoretical and experimantal studies. Elastic constants of CsPbI_3 are obtained from total energy-deformation parameter landscape in the system to which the deformation matrix is applied. This cubic perovskite are found to be mechanically stable. Moreover, our values of 36.03 GPa, 5.09 GPa and 3.69 GPa for C_{11} , C_{12} and C_{44} , are also more comparable with the DFT calculations. The isotropic mechanical properties of the CsPbI_3 perovskite such as bulk modulus, shear modulus, Young's modulus and Poisson's ratio, and the thermodynamic properties such as Debye temperature are investigated. It is determined that this structure exhibited ductile behavior based on the Pugh's [4] and Frantsevich's criteria [5]. Finally, the electronic band structure of the CsPbI_3 in the $Pm\bar{3}m$ structure is examined and is found that this material exhibited semiconductor properties.

206

Keywords: Halide Perovskites, Density Functional Theory, Mechanical Properties, Debye Temperature

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

References

- [1] Kresse, G. and Furthmüller, J., “Efficiency of ab-initio total energy calculations for metals and semiconductors using a plane-wave basis set”, *Comp. Mat. Sci.*, 6, 15-50, (1996).
- [2] Perdew, J.P., Burke, K. and Ernzerhof, M., “Generalized gradient approximation made simple”, *Phys. Rev. Lett.*, 77, 3865-3868, (1996).
- [3] Blöchl, P.E., “Projector augmented-wave method”, *Phys. Rev. B*, 50, 17953-17979, (1994).
- [4] Pugh, S.F., “XCII. Relations between the elastic moduli and the plastic properties of polycrystalline pure metals”, *Phil. Mag.*, 45, 823-843, (1954).
- [5] Frantsevich, I.N., Voronov, F.F., Bokuta, S.A., “Elastic Constants and Elastic Moduli of Metals and Insulators Handbook”, in: I.N. Frantsevich (Ed.), Naukova Dumka, Kiev, 1983, p. 60.

POSTER SUNUM

207

3. ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

A COMPREHENSIVE STUDY ON PHYSICAL PROPERTIES OF HALIDE PEROVSKITE CSPbBr₃

Khursheed Ahmad PARREY

Jamia Millia Islamia University

Ismahan DUZ

Pamukkale University

Abstract

All-inorganic lead halide perovskites, CsPbX₃ (X = Br, I), have been attracting much attention for various optoelectronic applications like solar cells and light-emitting diodes. In this study, structural and elastic properties of halide perovskites CsPbBr₃ in the structures of $Pm\bar{3}m$ have been investigated by performing total energy calculations based on Density Functional Theory (DFT) as implemented in the Vienna Ab-initio Simulation Package (VASP) [1]. The exchange and correlation energy as an electron-electron interaction has been taken in the generalized gradient approximation (GGA) [2]. The interaction between valence electrons and ions is described by adopting the pseudopotentials as generated within the projector augmented wave (PAW) method [3].

The equation of state parameters are obtained from the energy-volume relation. From the total energy-volume graph, it has obtained that cubic $Pm\bar{3}m$ structure has minimum energy at $a = 6.002 \text{ \AA}$ at ambient condition. It has been determined from the total energy calculations that the structural properties of this phase of CsPbBr₃ material are compatible with the existing experimental and other theoretical studies.

Elastic constants are obtained from total energy-deformation parameter landscape in the system to which the deformation matrix is applied. The elastic constants values of C_{11} , C_{12} and C_{44} , are calculated as 42.77 GPa, 6.59 GPa and 4.38 GPa, respectively. It is found that this results of elastic constants are quite consistent with the other studies. To detailed investigate the mechanical properties of the CsPbBr₃ perovskite material, isotropic elastic modules such as bulk modulus B, shear modulus G, Young modulus E and Poisson's ratio ν for single-phase polycrystalline material have obtained using the Voigt-Reuss-Hill (VRH) approach [4]. The B/G value of $Pm\bar{3}m$ phase of CsPbBr₃ are calculated as 2.31. According to the Pugh rule [5], the CsPbBr₃ material in the $Pm\bar{3}m$ phase can be classified as ductile material. In addition, the E Young modulus and ν Poisson ratio are important in determining the hardness and shear strength of the material. As E value increases, the hardness of the material increases. According to the results obtained, CsPbBr₃ shows less hardness from materials such as steel (200 GPa) and graphene (1000 GPa) when their Young's modulus compared. According to Frantsevich rule [6], $Pm\bar{3}m$ structure showing a value greater than 0.26 has a ductile character. Also our results with respect to ductility with the Frantsevich rule are quite consistent with those obtained with the Pugh rule. Moreover, the longitudinal v_L (m/s), transverse v_T (m/s), average sound

208

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

velocity v_M (m/s) and Debye temperature θ_D (K) for CsPbBr₃ material in the $Pm\bar{3}m$ phase have calculated as 2569 m/s, 1346 m/s, 1506 m/s and 128 K, respectively.

Keywords: Halide Perovskites, Density Functional Theory, Elastic Constants, Isotropic Elastic Modules, Debye Temperature

References

- [1] Kresse, G. and Furthmüller, J., “Efficiency of ab-initio total energy calculations for metals and semiconductors using a plane-wave basis set”, *Comp. Mat. Sci.*, 6, 15-50, (1996).
- [2] Perdew, J.P., Burke, K. and Ernzerhof, M., “Generalized gradient approximation made simple”, *Phys. Rev. Lett.*, 77, 3865-3868, (1996).
- [3] Blöchl, P.E., “Projector augmented-wave method”, *Phys. Rev. B*, 50, 17953-17979, (1994).
- [4] Hill, R., “The elastic behavior of a crystalline aggregate”, *Proc. Phys. Soc. A*, 65, 349, (1952).
- [5] Pugh, S.F., “XCII. Relations between the elastic moduli and the plastic properties of polycrystalline pure metals”, *Phil. Mag.*, 45, 823-843, (1954).
- [6] Frantsevich, I.N., Voronov, F.F., Bokuta, S.A., “Elastic Constants and Elastic Moduli of Metals and Insulators Handbook”, in: I.N. Frantsevich (Ed.), Naukova Dumka, Kiev, 1983, p. 60.

209

POSTER SUNUM

3.ULUSLARARASI ASYA MODERN BİLİMLER KONGRESİ

EGE BÖLGESİ'NDE YETİŞEN ŞEVKETİBOSTANIN ETİLASETAT ÖZÜTÜNÜN ANTIOKSIDAN KAPASİTESİNİN ARAŞTIRILMASI

Neslihan HAYDAROĞLU
Abdurrahman AKTUMSEK
Selçuk Üniversitesi

Özet

Şevketibostan Akdeniz bölgesinde tek yıllık bir çiçekli bitkidir ve Güney Avrupa, Asya, Güney Afrika, Orta ve Güney Amerika da dahil olmak üzere dünyanın diğer bölgelerinde bulunur ve Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da dağılışı gösterir. Şevketibostan (*Centaurea benedicta* (L.) L) Asteraceae familyası *Centaurea* cinsinin bir üyesidir. Türkiye florası için önemli ve büyük bir cins olan *Centaurea* L. Türkiye'deki en yüksek endemizm oranlarından birine sahiptir. Bu çalışmada, Türkiye'de Ege Bölgesinde yetişen şevketibostan bitkisinin etilasetat özütünün antioksidan kapasitesinin araştırılmıştır. Ayrıca etilasetat özütünün toplam fenolik içeriği de belirlenmiştir. Antioksidan kapasite testleri olarak DPPH, ABTS, FRAP, CUPRAC ve fosfomolibdat testleri uygulanmıştır. Özütün toplam fenolik içeriği 23.83 mgGAE/g özüt olarak belirlenmiştir. DPPH ve ABTS testlerinde ise sırasıyla 8.70 mgTE/g ve 2.7 mgTE/g şeklinde aktivite bulunmuştur. İndirgeme gücü metotları olan FRAP ve CUPRAC da ise 23.88 mgTE/g ve 55.64 mgTE/g özüt şeklindedir. Fosfomolibdat testi sonu ise 1.78 mmolTE/g özüt olarak tespit edilmiştir. Çalışmamızın sonuçları Şevketibostan bitkisinin doğal antioksidanların bir kaynağı olarak düşünülebileceğini göstermiştir.

210

Anahtar Kelimeler: Şevketibostan, antioksidan, fenolik, Ege

POSTER SUNUM